

FREDERICK QUINN

*İnsan
Hakları
ve Siz*

ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ
DEVLETLERİ VE ORTA AVRUPA
İÇİN BİR REHBER

İnsan Hakları ve Siz

ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ DEVLETLERİ VE ORTA AVRUPA'DAKİ
YARGIÇLAR, SAVCILAR, POLİS GÖREVLİLERİ, AVUKATLAR,
İNSAN HAKLARI ÖRGÜTLERİ, VATANDAŞLAR VE MEDYA İÇİN

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI VE
AVRUPA KONSEYİ TEMEL İNSAN HAKLARI BELGELERİ

Hukukun Üstünlüğü Eski Danışmanı

Frederick Quinn

tarafından derlenip yayına hazırlanmıştır

OSCE/ODIHR

Varşova, Polonya

ABD Dışişleri Bakanlığı

ve USIAD'ın

katkılarıyla

OSCE/ODIHR

tarafından yayınlanmıştır

GİRİŞ VE TEŞEKKÜRLER	1
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	15
ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI TEMEL YASALARI	15
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948	15
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966	17
Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966	19
Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesine Ek Protokol, 1966	25
Ölüm cezasının kaldırılması için Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesine Ek İkinci Protokol, 1989	26
AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ	26
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1965	26
Din ya da İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Bildirge, 1981	28
Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlık Olan Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge, 1992	29
KADIN HAKLARI	30
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme, 1979	30
ÇOCUK HAKLARI	33
Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989	33
İNSAN TİCARETİNİN ÖNLENMESİ VE İŞKENCEYE KARŞI SÖZLEŞME	35
İnsan Ticaretinin ve Zorla Fahişelik Yaptırmanın Önlenmesi Sözleşmesi, 1949	35
İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1984	36
ADALET YÖNETİMİNDE İNSAN HAKLARI	37
Kanun Uygulayıcılar İçin Davranış Kuralları, 1979	37
Kanun Uygulayıcıların Güç ve Ateşli Silah Kullanmalarına İlişkin Temel İlkeler, 1990	40
Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 1985	42
Avukatların Görevlerine İlişkin Temel İlkeler, 1990	44
Savcılarının Görevlerine İlişkin Yönergeler, 1990	48
Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına İlişkin Temel Prensipler Bildirisi, 1985	51

SAVAŞ KURBANLARI, SOYKIRIM DAHİL OLMAK ÜZERE, İNSANLIK ALEYHİNE SUÇLAR VE SAVAŞ ZAMANINDA SİVİLLERİN KORUNMASI	54
Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 1948	54
Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1949	56
EVRENSEL İNSAN HAKLARI STANDARTLARI	58
İnsan Hakları Dünya Konferansı, Viyana Bildirgesi ve Eylem Planı, 1993	58
AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (AGİT)	65
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Sonuç Belgesi (Helsinki Sonuç Belgesi), 1975	65
AGİK İnsancıl Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi, 1990	66
AGİK Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı, 1990	81
AGİK Ulusal Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu, Cenevre, 1991	84
AGİK İnsan Boyutu Konferansı Moskova Toplantısı Belgesi, 1991	88
Takip Eden Dördüncü Toplantı, Değişim Mücadelesi Helsinki Sonuç Belgesi, 1992	100
AVRUPA KONSEYİ	110
İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme, 1950 ve ek protokoller	110
Avrupa Sosyal Şartı, 1961 ve ek protokoller	116
Parlamenteler Meclisi'nin Polis Hakkındaki Bildirgeye İlişkin Önergesi, 1979	119
Yargılama Süresince Tutuklu Bulundurmaya İlişkin Olarak Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tavsiyesi, 1980	120
Bilgi ve İfade Özgürlüğü Bildirgesi, 1982	122
Avrupa'daki Cezaevi Kurallarına İlişkin Olarak Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tavsiyesi, 1987	123
Askeri Hizmete Karşı Vicdani İtiraza İlişkin Olarak Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tavsiyesi, 1987	126
İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Ceza veya Davranışların Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi, 1987	126
Kadın ve Erkek Eşitliğine İlişkin Bildirge, 1988	127
İrkçılık, Yabancı Düşmanlığı, Yahudi Ayrımcılığı ve Hoşgörüsüzlüğe İlişkin Bildirge ve Eylem Planı, 1993	130
Yargıçların Bağımsızlığı, Etkinliği ve Görevlerine İlişkin Olarak Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tavsiyesi, 1994	131
1995 İtibariyle Kadınların Haklarında Gerçek Bir Gelişme Sağlanmasına İlişkin Olarak Parlamenteler Meclis'in Tavsiyesi	136

Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi, 1995	138
Gazetecilerin Çatışma ve Gerginlik Durumlarında Korunmasına İlişkin Bildirge ve Tavsiye, 1996	143
BİRBİRİNİ ETKİLEYEN ÜÇ İNSAN HAKLARI SİSTEMİ: BM, AGİT VE AVRUPA KONSEYİ	145
AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE KOMİSYONUNUN İÇTİHAT HUKUKU	151
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE AVRUPA SOSYAL ŞARTI ARASINDAKİ İLİŞKİ	199
BAHSİ GEÇEN DAVA VE KOMİSYON BAŞVURULARININ DİZİNİ	204
ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİNE TARAF OLANLARIN BİR TABLOSU	209
SÖZLEŞMELERE TARAF OLANLARIN YA DA ONAYLAYANLARIN EK ÇİZELGESİ	211
BİR ŞİKAYETİ HAZIRLAYIP İŞLEME SOKMAK	214
BİR KAYNAK REHBERİ	
Devlet ya da sivil toplum kurumları, yayınlar ve veri tabanlarını içermektedir	223
İNSAN HAKLARINI TANITMAK; BİR HAFTALIK SEMİNER TAKVİMİ	226
İLGİLİ YAYINLAR	228
ELEKTRONİK ORTAMDA KAYNAK MALZEMELERİ	230
KULLANIŞLI ADRES VE KAYNAKLAR	234
KAYNAKÇA	243

GİRİŞ

Avrasya boyunca genişleyen yeni bağımsız devletlerde hızlı değişiklikler olmaktadır. Bu bölgede insan hakları standartlarındaki gelişim, başka hiçbir yerde bu kadar açık değildir. Eski baskıcı devletler yeni anayasa ve yasal düzenlemelerle vatandaşlık hakları ve yasalar altında eşit koruma sağlayarak kademeli olarak çoğulcu demokrasilere geçmektedirler. Savcıların siyasi bir parti yerine devlete karşı sorumlu oldukları bağımsız yargı sistemleri ortaya çıkmaktadır. Bağımsız avukatlar, hukuk büroları, barolar ve hukuk okulları var olmaya başlamıştır. Medya, siyasal ve ekonomik yaşamı eleştiren haber yapmakta her zamankinden daha özgürdür.

Azınlıklara karşı ayrımcılık, ırksal önyargı, kadınların eşitliği, çocukların yasalar önündeki yeri ve ifade özgürlüğünün temeli gibi konularda uluslararası insan hakları hukuku ve normlarının bölge boyunca yayılması, bu yeni demokratik altyapı sistemiyle uyumaktadır. Bu yeni uluslararası normlar yargıç, savcı, polis ve avukatların görevlerinde, bu meslekler için olan uluslararası standartlara dayanan bir değişimi de beraberinde getirmektedir. Bu tür devletlerde hukukun üstünlüğü topluluğuna dahil olan sivil toplum kuruluşları ve medya, hükümetin dikkatini insan hakları ihlallerine ve adalet yönetimi içindeki ulusal yasa ve koşulların geliştirilmesi ihtiyacına çekmekte önemli bir rol oynayabilir.

Vatandaşların İnsan Hakları Standartları Rehberi

Bu çalışma, “Uluslararası insan hakları standartları nelerdir?” “Temel belgeler ne demektir?” sorularını soran yeni bağımsız devletlerin vatandaşları ile, mesleklerinde bu sorularla çalışan yargıç, savcı, polis ve avukatlar, sivil toplum kuruluşları, hukuk öğrencileri ve medya içindir. Bu kitapta yer alan temel belgeler, insan hakları şikayetlerinin tercihan mahallinde çözümlenmesi anlayışının farkındalığı ile, başvuru yolunda atılacak son adım olan uluslararası bir örgüte verilecek insan hakları şikayet dilekçesinin nasıl hazırlanacağı konusunda yol gösterici bilgiler içerir.

Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri

Bu kitapta alıntısı yapılan belgeler arasında 1940’tan 1990’lı yıllara kadar olan temel Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği

---

Teşkilatı (AGİT, ya da eski adıyla AGİK) ve Avrupa Konseyi metinleri vardır. En önemli metinlerin birçok bölümü kitapta bulunmaktadır, ancak öğrenciler ve avukatlar kaynakçada adı geçen BM, AGİT ya da AGİK ve Avrupa Konseyi baskısı olan tam metinlere başvurmalıdırlar. Birçok yeni bağımsız devlette yargıçlar, savcılar ve Adalet Bakanlığı çalışanları ile yapılan toplantılarda en sık tartışılan belgeleri kitaba ekleyip alıntılarını diğer belgelerin içeriklerinin bir özetiyle birleştirdim. Bu kitap, belgelerin asıllarının yerine geçmesi için değil, konuyu okuyuculara tanıtmamanın bir yolu olarak düşünülmüştür.

Ağustos 1975'te Helsinki Sonuç Belgesi'nin (HSB) imzalanmasından sonra ile, diğer birçok AGİK belgesi de özellikle Kopenhag (1990), Paris (1990), Moskova (1991) ve Helsinki'de (1992) kabul edilmiştir. Bunlara ek olarak, kitap içinde AGİK Ulusal Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu'ndan da alıntı vardır (Cenevre, 1991). Bu AGİK belgeleri, üye devletlerin üstünde siyasi bağlayıcılığa sahip uluslararası taahhütleri göstermektedir. İçerikleri, geleneksel uluslararası hukuk ve anlaşmalar hukuku kapsamındaki yükümlülüklerle benzetmektedir.

Çekoslovak “Kadife Devrimi”, Bir İnsan Hakları Uygulaması

1997 yılında bir grup Çekoslovak insan hakları eylemcisi 77 Şartı'nı yayımladıklarında dünya, uluslararası insan hakları normları ve baskıcı siyasi uygulamalar arasında bir çatışmaya tanık oldu. Birçok kişi bunu insan özgürlüğü hakkında etkileyici bir demeç olarak görür ve öyledir de; ancak 77 Şartı aynı zamanda akılcı bir hukuki analizdir. Ana fikri çoğunlukla 23 Mart 1976'da yürürlüğe giren Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 3 Ocak 1976'da yürürlüğe giren Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve 1 Ağustos 1975'te kabul edilmesiyle siyasi bağlayıcılığa kavuşan Helsinki Sonuç Belgesi'ne dayanır. Şart, uluslararası ilkeleri kastederek “O tarihten bu yana vatandaşlarımız haklara, devletimiz de sorumluluklara sahiptir” diye başlar.

Şart'ın yayımlanmadan önceki bir nüshasını 1968 istilasında üniversitedeki öğretmenlik görevini kaybeden ve 1977 yılının ilk gününde elinde Şart'ın karbon kağıdı lekeleri olan bir kopyasıyla Prag'daki apartmanımıza gelen Dalibor Plicka adlı ekonomist bir Çek arkadaştan aldım. (Yerel daktilolar bir belgenin en fazla altı kopyasını çıkartabiliyor ve kopyalar bir öncekine göre giderek daha bulanık oluyordu.) “Hükümetimizi karşılıklı görüşmelere çağırmaya çaba göstereceğiz”, “Kimse neye yol açacağını bilmiyordu” dedi. Ani ve yoğun bir baskıya yol açtı. Vaclav Havel gibi Şart'ın en etkin seslerinin bir çoğu hapsedildi. İnsan hakları topluluğu uluslararası standartlardan söz etti, yerel hükümet onları vatan hainliği ve devlet karşıtı eylemcilikle suçladı. Havel ve yandaşları önlerindeki zorlu aylar boyunca Şart'a birçok ekleme yaptılar. Yirmi yıl sonra bu belgeleri okurken en çarpıcı şey, bir hükümeti yürütmenin temeli olarak hukukun üstünlüğüne başvurmada uluslararası hukuk

---

normlarını izlemek suretiyle ne kadar akıllıca davrandıklarını görmektir. Örneğin Şart'ta şu belirtilmektedir:

“Bu sözleşmelerde kabul edilen insan hak ve özgürlükleri, tarih boyunca çaba sarfedilmiş birçok ilerici hareketi barındırmakta, getirdikleri düzenlemeler uygar toplumların gelişimine büyük katkılarda bulunmakta ve medeni yaşamın temellerini oluşturmaktadır.

Bundan dolayı, Çekoslovak Sosyalist Cumhuriyeti'ni bu anlaşmalara katılmaya çağırıyoruz.

Ancak, çıkarttıkları yayınlar ülkemizde temel insan haklarının, üzücüdür ki ne kadar sadece kağıt üstünde kaldığı önemle hatırlatmaya hizmet etmektedir.”

Şart, dernek kurma özgürlüğü, hukukun eşit koruması, aile, ev ve yazışmaların gizliliği, ülke içinde ve dışına seyahat özgürlüğü, cezaevi koşulları ve diğer insan hakları normları hakkında uluslararası iki sözleşmedeki bir dizi hükmü içermektedir. Sonuç bölümü aşağıdaki gibidir:

“Ülkemizde vatandaşlık haklarının sürdürülmesi sorumluluğu doğal olarak en önce siyaset ve devlet yetkililerindedir. Ancak yalnızca onlarda değildir: hüküm süren koşulların sorumluluğunu herkes paylaşmaktadır. Bu nedenle yasal üstünlüğü kabul edilen ve vatandaşlarla hükümetleri bağlayan anlaşmaların yerine getirilmesi sorumluluğu da herkes tarafından paylaşılmaktadır. Bu ortak sorumluluk duygusu, vatandaşların gönüllü katılımının anlamına ve yeni, daha etkili bir anlatımda bulunulması gereksinimine olan inancımız, bizi bugün kamuoyuna başlangıcını duyurduğumuz 77 Şartı'nı yaratmamız gerektiği düşüncesine yöneltmiştir.”

Yirmi yıl sonra, eski 77 Şartı karşıtlarının birçoğu Çek hükümetinde etkin görevde bulunmaktadır ve ülke, özellikle Roma halkı gibi azınlıkları etkileyen bazı insan hakları sorunları ile karşı karşıyadır. Bu, uluslararası insan hakları normlarını geliştirmenin zorluğunu ve bunları gerçekleştirmenin sürekli dikkat ve çalışma gerektirdiğini göstermektedir.

İnsan Hakları: Bu Hakların Tedrici Olarak Genişleyen Anlamı

77 Şartı'ndan bu yana uluslararası İnsan Hakları dünyası büyük ölçüde değişmiştir. Bu kitapta yer alan çalışmaların incelemesinden çıkarılacak kaçınılmaz sonuç, son yıllar içinde insan haklarının anlamının, belgelerin kapsam konusu geliştikçe genişlemesidir. Örneğin, Kopenhag (1990) ve Moskova (1991) AGİT belgeleri, önceki belgelerde daha dar işlenmiş olan yargının bağımsızlığıyla ilgili ayrıntılı bölümlere sahiptir. Aynı şekilde BM 1985'te Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler ve

---

Kanun Uygulayıcılar (1979), Avukatlar (1990) ve Savcılar (1990) için birbirine benzer standartlar yayınlamıştır. Önceki dönem tanımlama yılları olarak kabul edilirse, günümüz dönemi uluslararası ilkelerin geçmişteki yerel yasa ve uygulamaların yerini aldığı ya da bir parçası olduğu, gerçekleştirme yıllarıdır.

Uluslararası İnsan Hakları Yasaları ve Standartları, Yerel Olarak Uygulanabilirlikleri

Yeni bağımsız devletlerin anayasalarının birçoğu uluslararası yasalar, antlaşmalar ve sözleşmelerin iç hukuk üzerinde önceliğe sahip olduğunu ve iç hukuk ile bir çatışma olduğunda uluslararası standartların geçerli olacağını bildirir. Bu hükümlerden tipik bir tanesi Rus Federe Devleti'nin 1993 Anayasası'nın 15.4 numaralı Maddesidir:

Uluslararası hukukun ve Rusya Federasyonu'nun imzaladığı uluslararası antlaşmaların genel olarak kabul edilen ilke ve normları yasal sistemin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilecektir. Rusya Federasyonu'nun imzaladığı bir uluslararası antlaşma yasalar tarafından öngörülerin dışında hükümler içerirse, uluslararası antlaşmanın hükümleri uygulanacaktır.

Bu belgelerin yasal statüleri birbirlerinden farklı olmasına karşın, ahlaki önemleri tartışılmaz ve modern demokratik devletlerce yönetilen çoğu ulusun kendi standartları olarak kabul ettiği uluslararası insan hakları normları olarak da yerleri çok önemlidir.

BM, Avrupa Konseyi ve AGİK belgelerinin birbirleriyle etkileşimini resimlemek, kendi ayırt edici özelliklerinin yanında diğerleriyle iç içe girmiş olan, birbirini etkileyen bu üç rengin bir görüntüsünü göz önüne getirmektir. Hep birlikte ele alındıklarında, bu yüzyılın sonundaki uluslararası insan hakları standartlarının toplu bir açıklamasını temsil ederler.

Venedik Komisyonu Başkanı, İtalyan Anayasa Mahkemesi eski Baş Yargıcı ve Avrupa Adalet Divanı'nın bir üyesi olan Avrupalı hukukçu Antonio La Pergola, uluslararası hukukun iç hukuk üzerinde giderek daha çok kabul görmesinin kökenlerini açıklamıştır. "Avrupa'da anayasal hukuku uluslararası bir duruma getirme geleneği, iki dünya savaşı arasında yaşanan pastırma yazı sakinliği dönemine kadar gider" demiştir. Doğru, bu saldırgan milliyetçi ruh halinin anlaşmazlık tohumlarını saçmasından önceki yalnızca geçici bir dönem olmuştur. Ancak kim *Cenevre ruhunun* yasal statüsünün İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni *Strazburg ruhunun* tarafından, koşulların kendi gelişiminin yardımıyla, gözden geçirilip geliştirdiğini reddedebilir?" La Pergola Avrupa ve Avrasya'daki yeni bağımsız devletlerde uluslararası hukukun iç hukuka olan bugünkü üstünlüğü ile Fransız Anayasası'nın 55. Maddesi'nde, Alman Anayasası'nın 25. Madde'sinde, Avusturya Anayasası'nın 9. Mad-

---

de'sinde, İtalyan Anayasası'nın 10. Madde'sinde ve İspanyol Anayasası'nın 96. Madde'sinde görünen ulusal hukukun belediyeler hukukuna olan önceki üstünlüğü arasında bir paralellik çizmektedir.¹

Çeşitli İnsan Hakları Belgeleri, Tek Yön

Antlaşmalar, protokoller ve sözleşmeler, onları onaylayan ya da imzalayan devletler üstünde yasal bağlayıcılığa sahiplerdir. AGİT anlaşmaları gibi, *bildiriler, ilkeler, kılavuzlar, tavsiye kararları* ve *yasal hükümler* Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi hukukî bağlayıcılığa sahip değildir. Ancak bunlar, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupasında ulusal devletlerin insana verilen önem ve demokratik yönetime olan bağlılıklarını yeniden doğrulayıp artırdıkları, sivil yaşamda totaliter ve şiddet yanlısı davranışları reddettikleri bir ortak zeminden ortaya çıktılar. Bunların çoğu, siyasi bağlayıcılığı olan sorumlulukları temsil etmektedir.

İnsan hakları, anlaşılır şekilde, tartışmalı bir konudur. Olması istenenle gerçekler arasında sürekli bir boşluk vardır. Otoriter yönetimler yıllarca uluslararası insan hakları normlarının ulusal sınırların dışında durması görüşünü ifade ettiler ve ülke içine girmesinin “bağımsız devletin iç işlerine müdahale” olduğunu savundular. Bazı devletler, “Biz batı anlayışındaki demokrasiye henüz hazır değiliz. Ekonomik haklar ve iç güvenlik insan haklarından önce gelir.” dediler.

Bu tür tartışmalar asıl noktayı kaçırmazlar. Çoğu modern devlet, o ülkedeki iç olaylarla doğrudan ilgili birçok uluslararası anlaşmaya taraftır. Yeni bağımsız devletlerin birçoğunun anayasaları, uluslararası hukukun ve antlaşmaların iç hukukta uygulanabilirliğini tanıyan ve onlara iç hukukun üzerinde öncelik veren Rusya Federasyonu Anayasası hükmüne (Madde 15.4) benzer hükümler içermektedir. 3 Ekim 1991'deki AGİK İnsancıl Boyut Moskova Toplantısı “insancıl boyut alanında üstlenilen yükümlülüklerin yalnızca ilgili Devlet'in iç işleri kapsamında olmadığını, tüm Katılımcı Devletlerin doğrudan ve meşru ilgi alanı içinde olduğunu” belirtmiştir. Bir yıl önce Yeni Bir Avrupa için 1990 Paris Şartı AGİK Belgesi şunu belirtmiştir:

Uluslarımızın tek yönetim sistemi olarak demokrasiyi geliştirmeyi, güçlendirmeyi ve sağlamlaştırmayı üstleniyoruz. Bu çabayla altında aşağıdakine uyacağız:

İnsan hakları ve temel özgürlükler tüm insanların yaşamsal haklarıdır, devrolunamaz, yasalarla güvence altına alınmıştır. Bunların korunmaları ve yaygınlaştırılmaları hükümetin ilk sorumluluğudur. Bunlara saygı hükümetin ilk sorumluluğudur. Bunlara saygı, aşırı güçlü bir Devlet'e karşı gereken bir koruyucudur. Bunların yerine getirilmesi

---

¹ Antonio La Pergola, “The European Institutional Heritage,” Önsöz Bildirisi, UniDem Semineri, Hukuk yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu, Montpellier, Fransa, 22-23 Kasım 1996, Council of Europe Document CDL-UDM (96) 2, Strazburg, Fransa, 7 Kasım 1996, s. 5.

---

ve tam olarak uygulanması özgürlük, adalet ve barışın temelleridir.

Siyasi ve ekonomik gelişmenin insan haklarının üzerinde önceliğe sahip olduğu düşüncesi hem yasal hem de sosyal olarak geçersizdir. Ülkeler uluslararası sözleşmelere taraf olup uluslararası örgütlenmelere katıldıklarında, üyesi oldukları yeni yasa ve normları uygulamak için sözleşmeden doğan yükümlülüklerle sahip olurlar. Bununla birlikte, ekonomik büyüme bir yasal boşluk içinde gerçekleşemez. Sayısı giderek artan birçok ülkede iyi düzenlenmiş yasalar ve bağımsız bir yargı sistemi ekonomik büyümeye olanak tanıyan ortamı sağlamaktadır. Yerel halk ve uluslararası işletmeler haklarına saygı duyulacağını ve doğabilecek anlaşmazlıkların bağımsız, adil ve dürüst bir mekanizma tarafından çözüleceğini bilirlerse, bireysel girişimciliği ve firma yatırımlarını çeken bir ortam yaratılmış olur.

Daha Fazla Koruma Eğilimi

Avrupa anayasalarının özgün bir özelliği, hem kişisel hem de sosyal hakların baskın olmasıdır. Bunlar bazen birinci ve ikinci nesil haklar diye adlandırılırlar. İlk nesil haklar Aydınlanma dönemine ve Fransız ile Amerikan anayasal görüşlerine dayanır. Tanınmış Polonyalı anayasacı Hanna Suchocka günümüz orta ve doğu Avrupasında insan hakları fikrinin gelişimi hakkında şunları yazmıştır: “Komünizmden çıkan tüm ülkelerin ortak bir özelliği, anayasalarında insan onuru ve özgürlüğün önemini güçlü bir şekilde belirtmeleridir. İnsan onurunu korumanın gerekliliği, Batı anayasalarına göre daha büyük bir önemle belirtilmiştir. Gerçekte, bireyin hak ve özgürlüklerini tanımlamada insan onuru temel başvuru noktası olmuştur.” Bu vurgulama, şüphesiz 1990 Kopenhag Belgesi'nin “insan kişiliğinin üstün değeri” sözüne önem vermemiş önceki rejimlere bir tepkidir.

Azınlık hakları ile ilgilenmiş olan Polonya Başbakanı Ms. Suchocka bu konuda şöyle yazmıştır: “Ulusal azınlıklar sorunu ve onların haklarının korunması, yalnızca günümüzde Avrupa'da gereği gibi bir anayasal konu olmuştur. Ondokuzuncu yüzyıl anayasaları gerçekte bu sorunla ilgilenmemiştir. Avrupa Sözleşmesi de azınlık hakları alanında yeterli düzenlemelere sahip değildir. Avrupa'nın kişisel hakları koruma geleneğini yansıtan Avrupa Sözleşmesi, 14. Madde'sinde eşitlik ilkesini yalnızca ima etmekte ve ayrımcılığı yasaklamaktadır. Bu bakımdan komünizmden çıkan ülkelerin anayasaları geleneksel Batı Avrupa anayasalarından belirgin şekilde ayrılmaktadır.”²

Avrupa'da kişisel ve sosyal hakların önemini belirten İspanya Anayasa Mahkemesi'nin 14 Temmuz 1981 tarihli 25/81 Numaralı Hükmü şöyle der: “İlk olarak...bireylerin hakları, öznel (subjektif) haklar gelir.

---

² Hanna Suchocka, “Europe's Constitutional Heritage and Social Differences,” UniDem Semineri, Hukuk yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu, Montpellier, Fransa, 22-23 Kasım 1996, Council of Europe Document CDL-UDM (96) 2, Strazburg, Fransa, 14 Kasım 1996, s. 9, 12.

Aynı zamanda, bir toplum ortak bir hayat tarzı çatısı etrafında insanî, adil ve barışçı niteliklerle şekillendiğinde bunun yanında ulusal toplumun nesnel (objektif) yasal düzeninin ögeleri de yerini alır.” Sosyal haklar ya da toplum hakları ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl Avrupası'nın siyasi mayasından, özellikle sosyal demokrat, sosyalist ve Hristiyan demokratik hareketten ortaya çıkar.

Günümüzde bazı anayasalara temiz bir çevreye sahip olma hakkı gibi üçüncü nesil haklar eklenmiştir. Bu durumda hukukçuların karşılaştığı soru şu olmuştur: bu haklar yasal olarak nereye kadar korunabilir? Şurası bilinmektedir ki, insan hakları ihlallerine karşı mahkemede dava açılabilir ve bu kitaptaki belgelerin birçoğu insan haklarıyla ilgilidir. Sosyal haklar ele alındığında, birçok anayasacı onları, toplumun arzuladığı, arzulanan ve onlara daha fazla kaynak ayırdığı haklar olarak görür. Anayasacılar, hakların günümüzde tam olarak uygulanamaması durumunda bile bunların, demokratik bir toplumun arzusunu şeyi gösterdiğini ve kanun yapıcılara, yürütme ve yargının üyelerine, toplum adına anayasa taslağı çıkartanların bir demokratik toplumun meşru bileşenleri olarak neye inandıklarını anlamada bir rehber hizmeti gördüğünü savunurlar.

Son yıllarda uluslararası insan hakları hukukundaki eğilim kişisel hakların ülke içinde ve uluslararası alanda daha fazla korunması, bununla birlikte azınlık gruplarının da korunmaya alınması yönünde olmuştur. Yasal yolların olması ve sorunun giderilmesi dahil, kanuna uygun yargılama ve yasalar önünde eşit korunma da modern insan hakları belgelerinin bir özelliği durumuna gelmiştir.

Kuşkusuz, uluslararası insan hakları hukuku ve normlarının uygulanması tam değildir ve günümüzde yetersizdir. Yasal yolları elde etmek güç olmaktadır. Düzeltici yönde karar çıkması ve sorunun giderilmesi çok uzun zaman almaktadır. Ancak bugüne kadar görülmemiş derecede, çoğu resmi olmayan yerel ve uluslararası insan hakları örgütlerinin sayısı artmakta ve medyanın insan haklarına olan ilgisi büyümektedir. Örneğin birçok hukuk fakültesi kendi ülkelerinde modern bir hukuk kültürü oluşturma çabası içinde ve öğrencilerinin eğitimlerinin bir parçası olarak onları insan hakları davalarında davacılar yardımı teşvik etmektedir.

Böylece, insan hakları korumasının ulusların yaşamlarında açıkça görünen bir yüksek önceliğe sahip olduğu uluslararası bir siyasi ortam gelişmiştir. Kazançlar eşit dağılmış olmasa da, hiçbir siyasi ya da hukuki lider despotizme geri dönmeyi savunamayacaktır. Yeni yasa ve standartları uygulayacak birçok kamu görevlisinin yetersiz eğitime sahip olması karşısında olanakların yetersizliği bir gerçektir. Yine de, insan hakları macerası uluslararası arenadan yerel düzeye inerek tartışmaların doğasını son yıllarda büyük ölçüde değiştirmiştir.

AGİT'in Katkısı

AGİK oluşumu 1970'li yılların ortalarında Soğuk Savaş sırasında Doğu-Batı görüşmeleri için bir forum olarak başlatılmıştır. (“Konferans” Aralık

---

1994'te geçici yapısından kalıcı duruma getirilerek Avrupa Güvenlik ve İşbirliği "Teşkilatı" olmuş ve daha sağlam ve etkili bir yapıya kavuşmuştur.) AGİK'in dönüm noktası, doğu Avrupa'yı uluslararası insan hakları normlarını kabule, özgür bilgi akışına ve daha serbest dolaşıma açan Ağustos 1975 tarihli Helsinki Uzlaşmaları'nın imzalanmasıdır. Günümüzde AGİK'in elliden fazla katılımcı devleti teşkilatın görevini yeniden düşünmek zorunda bırakılmıştır. Varşova ofisi (ODIHR, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu) insan haklarının korunması, özgür seçimler, azınlıkların korunması, Hukukun Üstünlüğüne sahip çıkılması ve demokratik kurumlara destek verilmesini de kapsayan insancıl boyut konularından sorumludur. Bu etkinliklerin temeli Sepet I (Avrupa güvenliği konuları) ve Sepet III (insancıl konular) olan 1975 Helsinki Uzlaşmaları'dır. Özgün görüşme kayıtları ayrı sepetlerde tutulmuş ve adı korunmuştur. Daha sonra Paris, Kopenhag ve Moskova'daki AGİK toplantılarında ve 1992'deki ikinci Helsinki Zirvesi'nde insan hakları standartlarına tanımlar getirilmiştir. Her toplantıda insan haklarının tanımı genişletilmiş ve bağlayıcı taahhütler olarak kabul edilmiştir.

Kısıtlamalar azaltılmış, standartlar daha anlaşılır biçimde açıklanmış, Avrupa'nın insan hakları geleceğinin haritası açıkça çizilmiştir. AGİT, devlet başkanları ya da dışişleri bakanları düzeyinde yılda bir kez toplanır, ancak günlük yönetim Viyana'da bulunan bir grup olan Sürekli Konsey ve örgütü yönetmekle sorumlu kıdemli bir diplomat olan Genel Sekreter'in haftalık toplantılarıyla olur.

ODIHR ülkelere yargı sistemlerini geliştirmede yardım etmekte, halkın şikayetlerini takip eden kişileri eğitmekte ve seçimleri izlemektedir. Varşova ofisi de AGİT'in Moldovya, Letonya, Gürcistan, Tacikistan ve diğer ülkelerdeki saha görevlerini desteklemektedir. AGİT'in bu görevleri, için için yanan çalılıklarda ateşi bulmaya çalışan ormancılar gibi, siyasi ve etnik hoşnutsuzluğun derecesini kaydetmektir. Bu tür önleyici diplomatik görevler Estonya, Moldovya ve Tacikistan gibi yerlerde denge sağlayıcı bir etki yapmakta ve bir seçim sonucu üzerine hizipler arasında anlaşmazlık veya azınlıkların huzursuzlanması gibi sorunları Viyana'daki Sürekli Konsey'e rapor etmektedir.

AGİT her yıl kamusal politikalar konusunda birçok seminer düzenler. ODIHR'nin düzenlediği bu seminerler Sürekli Konsey tarafından önerilen insancıl boyutta konular hakkındadır. Toplantılar çoğunlukla Varşova'nın kenar mahallesindeki eski Varşova Paktı konferans karar-gahında yapılır. Güncel konular arasında göçmen işçilerin çalışma koşulları, Roman (Çingene) nüfusu, özgür medya, azınlıklar ve çeşitli ülkelerdeki insan hakları standartları vardır.

Genellikle birçok sivil toplum kuruluşu bu toplantılara katılır. Quakers, Helsinki Watch ve Uluslararası Af Örgütü gibi sivil toplum kuruluşları (STK) insan hakları sorunlarını bir ülkenin siyasi gündeminin ön sırasında tutarlar. STK'ların irdeleyici soruları zorlu konuların gündeme gelmesine yol açmaktadır ve bu seminerler ilgili grupların insan hakları

---

sorunlarını kamuya duyurmakta önemli bir mekanizmadır. Kısaca, herhangi bir ülkenin vatandaş grupları uluslararası insan hakları tartışmalarına katılmakta geniş olanaklara sahip olmaktadır. Seminerlere ek olarak, STÖ'lerin masa başında şikayette bulunmasını sağlayan dөнemsel yüksek düzey Uygulama ve Gözden Geçirme Toplantıları dahil olmak üzere AGİT'in birçok denetleme yetisi bulunmaktadır. Bir çatışma çözümleyici ve denetim mekanizması olarak çalışmak için AGİT'in geniş olanakları vardır.

Varşova'daki ODIHR

ODIHR'nin bürosu ilk olarak Nisan 1991'de başlayan bir çalışma olan Özgür Seçimler Bürosu olarak kurulmuştu. Büronun ilk görevi orta ve doğu Avrupa'da [kurulan] yeni devletlere özgür seçimler düzenleme konusunda yardım etmektir. 1990'lı yılların başında Komünizm sonrası parlamenter, başkanlık sistemine dayalı yerel seçimler ve anayasal ya da diğer konularda halk oylamaları akımı başladı. Ülkeler kim oy verecek, seçimler nasıl yönetilecek, oylar nasıl sayılacak, seçim tartışmaları nasıl çözümlenecek gibi temel soruları sormaya başladılar. ODIHR eski Sovyetler Birliği ve komşu ülkelerin seçim görevlilerinin eğitim seminerleri için Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve giderek artan sayıda Doğu Avrupa'dan uluslararası uzmanlar davet etti. Büro eski Yugoslavya, Polonya, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya, Estonya, Gürcistan, Beyaz Rusya ve Litvanya'ya seçim gözlemcileri gönderdi. Taslak seçim yasalarını gözden geçirdi ve Bulgaristan, Arnavutluk ve eski Yugoslavya devletleri dahil birçok ülkenin seçim yasaları hakkında uluslararası yorumlarda bulundu. Batı'da seçim yasası uzun süre önce çıkartılmıştır. Kimlerin oy verebileceği gibi temel meseleler çoktan halledilmiştir. Ancak Doğu'da bunların tümü yeniydi: kim oy verebilir, kabul edilebilir siyasi demec nasıl olmalıdır, seçim sürecini kim denetlemelidir konuları yeni ulusların siyasi yaşamlarının temel soruları olmaktadır.

Büronun seçimlerdeki görevi değişen siyasi gereksinimleri karşılayabilmesi için kısa zamanda genişletildi. AGİK üyesi devletlerin sayısı eski Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla arttı. Aynı zamanda devletler, özgür seçimlerin demokrasiyi tek başına güvence altına alamayacağını farkına vardılar. Ülkeler hem insan haklarına saygı göstermeli hem de bağımsız yasama organları ve özgür medya ile demokratik bir altyapı sistemi oluşturarak uluslararası insan hakları normlarını temel almalıdır.

Daha Kapsamlı Görev

AGİT'in Bakanlar Konseyi Ocak 1992'de Prag'da yaptığı bir toplantıda Özgür Seçimler Bürosu'nu Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu olarak değiştirip AGİT üyesi ülkelerdeki insan hakları sorunlarıyla ilgilenecek şekilde "İnsancıl Boyut Mekanizması"nın yönetiminden sorumlu tuttu. AGİK üyesi her ülke, insan hakları sorunlarını rapor etmeleri

---

için görevlendirilebilecek resmi bir uzmanlar listesi sağlar. Bu, AGİK üyesi ülkelerin desteğini gerektiren İnsancıl Boyut Mekanizması çalıştırılarak yapılır. 1992’de Mekanizma üç kez çalıştırılmıştır. İlki, Sırbistan’la olan ilişkiler konusunda Avrupa Topluluğu adına Birleşik Krallık tarafından, ikincisi aynı ülkelerce Bosna-Hersek’le ilgili olarak, üçüncüsü de Estonya’nın kendi bölgesindeki bir görev sırasında Rusya Federasyonu sözde iç işlerine karıştığı itirazına dayanarak yapılmıştır.

Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri

1992’de AGİK, görevi Helsinki Zirvesi Bildirgesi’nde (23) açıklanan bir Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği, (UAYK) bürosu oluşturmuştur:

Yüksek Komiser, ulusal azınlıkların müdahil olduğu, henüz erken uyarı safhasının ötesine geçmemiş, fakat Yüksek Komiserin değerlendirmesine göre AGİK bölgesinde barış, istikrar ve üye devletler arası ilişkileri etkileyecek bir çatışma potansiyeli taşıyan ve bu nedenle Konseyin (Dışişleri Bakanları) veya AGİK (Yüksek Memurlar Komitesi)’nin ilgilanmesini gerektiren gerginlikler ile ilgili olarak, mümkün olan en erken safhada “erken uyarı”, gerekli durumlarda da “erken eylem” temin edecektir.

Komiser’in “güven içinde çalışması ve...gerilimi yaşayan tarafların etkisinden bağımsız olarak hareket edebilmesi” için kendisine büyük esneklik ve hareketlerinde bağımsızlık verilmiştir. 1990 Kopenhag Sonuç Belgesi IV.30–40 bölümlerinde azınlıklarla ilgili ana taahhütleri açıklamıştır. İzleyen yıl Moskova Sonuç Belgesi (1991), Cenevre’deki 1991 Ulusal Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı ve 1992 Helsinki Zirvesi Bildirgesi’nde bu taahhütler Yüksek Komiser’in yetkisini açıklayacak şekilde genişletilmiştir. (Bu belgeler, bu kitabın AGİK bölümünde yer almaktadır.)

Yüksek Komiser bireysel insan hakları şikayetleriyle ilgilanmediği gibi, büro da belirli azınlık grupları adına bir savunma görevi yapmaz. Bunun yerine Yüksek Komiser hem azınlık toplumu hem de o toplumun bulunduğu ülkenin hükümeti tarafından kabul edilebilir çözümler arayan bağımsız bir arabulucu olarak çalışır. Büroya büyük esneklik verilmiştir. Devletler 1992 Helsinki direktifini kabul ederek UAYK’nin müdahalesine razı oldukları için, Yüksek Komiser bir sorun karşısında kendi inisiyatifine göre müdahalede bulunabilir.

Yüksek Komiser, büronun kurulduğu 1993 yılından bu yana Arnavutluk (Yunan azınlıklar), Estonya, (Eski Yugoslav Cumhuriyeti) Makedonya, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya Cumhuriyeti, Moldovya, Romanya (Macar azınlıklar), Slovakya (Macar azınlıklar), Macaristan (Slovak azınlıklar) ve Ukrayna’daki azınlıklarla ilgili gerginlikleri çözmeye çalışmıştır. Bu devletlerin bazılarında Rus azın-

---

lıkların sorunları AUYK'nin ilgi merkezi olmuştur. Yüksek Komiser, delil toplama görevinin yanında çoğu zaman uzun bir süreç olan karşılıklı görüşmelere çağırma, güven oluşturma ve azınlıklarla çoğunluk arasında işbirliği oluşturma çabalarında bulunur.

Demokratik Toplumlarda Medyanın Önemi

Demokratik toplumların gelişmesinde özgür medyadan daha önemli bir kurum yoktur. Özgür medya, akrabalara yapılan ayrıcalıklar, rüşvet, gizli anlaşmalar, yönetimdekilerin dost ya da akrabalarına sağladıkları sözleşmeler ve yerel, bölgesel veya ulusal düzeyde kamu güvenini suistimal eden diğer davranışların üstüne halkın dikkatini çekerek hükümetlerin şeffaf ve dürüst kalmalarını sağlar. Bununla birlikte, gazeteciler sık sık hata yapabilir, yetersiz ya da doğru olmayan bilgiye sahip olabilir, kendi siyasi, sosyal ya da ekonomik yaklaşımlarını temsil edebilir ve özel ilgi alanına sahip güçlü ya da varlıklı kişi veya örgütlerin etkileri altında kalabilirler.

Son yıllarda uluslararası örgütler medya ile ilgili konulara ve medyanın modern demokratik devletle olan ilişkisine büyük ilgi göstermiştir. Bu konuda çok önemli iki yayın, her ikisi de Fransa'nın Strazburg kentindeki Avrupa Konseyi İnsan Hakları Müdürlüğü tarafından yayınlanan *Recommendations Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe in the MediaField*, DH-MM (94) 2 ve *European Ministerial Conferences on Mass Media Policy: Texts Adopted*, DH-MM (95) 4'tür.

Bu kararların konuları arasında "Yanıt Verme Hakkı-Basınla Olan İlişkilerde Bireyin Yeri" (74) 26, "Kamu Yetkililerindeki Bilgiye Erişim Hakkında" (81) 19, "Kamuoyu Oluşturanlar ve Medya İşbirliği ile Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Bağımlılığına Karşı Mücadele Stratejileri" (86) 14, "Telif Hakkı Alanında Korsanlığa Karşı Mücadele Amaçlı Önlemler" (88) 2 ve "Şiddet, Vahşet ya da Pornografik İçeriğe Sahip Video Bantlarının Dağıtım Hakkında İlkeler" (89) 7 vardır. Bakanlar Komitesi'nin önemli bir tavsiye kararı 11 Eylül 1996 tarihli "Kamu Hizmeti Sunan Yayıncılığın Bağımsızlığı Hakkında Güvenceler" (96) 10'dur. Karar "bilgi, eğitim, kültür ve eğlenceden oluşan çok yönlü temel bir program hizmetinin sağlanması yoluyla hem ulusal hem de bölgesel düzeyde herkesçe erişilebilen çoğulcu katılımlı iletişimin temel bir etmeni olarak kamu hizmeti sunan yayıncılığın hayati önemini" yinelemektedir. Tavsiye kararı kamu hizmeti sunan yayın örgütlerinin kurulması ve yönetilmesi hakkındaki yasal gerekliliklerin altını çizmektedir.

İhtiyat Kararı

İhtiyat kararı bir sıraya tabidir. Bu kitabın amacı temel BM, AGİK ve AGİT ile birlikte Avrupa Konseyi insan hakları belgelerinin bir çoğunu tek bir çalışmada toplamak olsa da, bunların gerçekleştirilmesi herşeyden önce yerel bir konudur. Bir uluslararası kuruma başvuruda bulunmak güçtür. Erişmesi en kolay olan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu bile bir

---

davayı ancak, çözümünü için olası tüm iç yollar tüketildikten sonra incelemeye alır. Örneğin, Komisyon'a her yıl yapılan başvuruların yüzde ondan daha azı kabul edilebilir bulunmaktadır; çoğu başvuru, yerel yasalar şikayeti karşılayacak yeterlilikte bulunduğu için reddedilmektedir.

Bir İnsan Hakları Şikayetini Müracaat İçin Hazırlamak

Bu kitap bir insan hakları şikayetini hazırlamak için geniş açıklamalar içermektedir. Her ülke farklı usullere sahiptir ama hepsi yerel yasaları ve dava usullerini bilmeyi ve tarafsız, olaylara dayanan bir şikayeti dikkatli şekilde hazırlamayı gerektirir. Bir hükümet organına karşı yapılabilecek bireysel şikayetin yanısıra, bir kişi ya da örgütün, içinde buldukları durumu kamunun ilgisine sunabilecekleri pek çok yol vardır. Bunlar arasında bir grup adına açılan davalar, bir grup insanın hükümet ya da başka bir gruba karşı açtığı davalar, uluslararası medyanın ilgisini çekme ve insan hakları konularında yardımını esirgemeyen devletlerle, büyükelçilikler ya da dışişleri bakanlıkları kanalıyla ilişkiye geçmek sayılabilir.. Devletler, şikayetleri çözümleyebilmek için, aleni olmayan diplomatik temaslarla “sessiz diplomasi” yoluna gidebilir veya aşırı vak’alarda bir ihlalle ilgili olarak kamu açıklamasında bulunabilir ya da ihlalde bulunan ülkenin resmi görevlilerine seyahat vizesi vermemek gibi yaptırımlar uygulayabilirler. Ancak bu önlemlere çok sık rastlanmaz; sonuçta insan hakları ihlalleri yerel düzeyde halledilmelidir.

Şunu belirtmek önemlidir ki, uluslararası insan hakları hukuku önce bireylere değil devletlere uygulanır. Bireyler ilk olarak yerel hukuka başvurmalıdır ve ülkenin, Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütlenmelere üye olup olmadığını araştırmalıdır. Ayrıca devlet, bu örgütlenmelerin insan hakları belgelerini onaylamış mı, onayladıysa koyduğu çekinçlerle başvuruda bulunulmasını engellemiş mi, ülke uluslararası hukuk ve antlaşmaların yükümlülüklerinin iç hukuka uygulanmasını güvence altına alan anayasal bir hükme sahip mi, hukukun sürekli üstün tutulduğu bir ortam olduğu güvencesiyle yabancı sermayeyi ülkeye çekmek gibi, kalkınma durumlarıyla ilgili olarak daha çok ülkeye yakınlaşma şeklinde bir dış politika arayışı var mı gibi sorulara yanıt aranmalıdır. Bütün bunlar insan haklarıyla ilgili bir iddiayı incelerken tartılması gereken etmenlerdir.

Teşekkür

Yazar, bu kitabın hazırlanmasındaki yardımlarından dolayı David Bernstein, Robert Buergenthal, Lech L. Garlicki, Luis López Guerra, Keith Henderson, Nancy Hewett, A. E. Dick Howard, Heiner Klebes, Erika Schlager ve Herman Schwartz'a teşekkür eder.

ODIHR Yöneticileri Büyükelçi Audrey F. Glover ve Gerard Stoudmann bu projenin ortaya çıkmasında büyük katkıda bulundular.

Varşova Polonya'daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu ve Hukuk Yoluyla Demokrasi İçin Venedik Komisyonu Başkanı Antonio La Pergola bu kitapta yer alan belgelerden bazılarını sağladı. Yönetici Pierre Henri Imbert ve Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları müdürlüğü çalışanları diğer önemli metinleri sağladılar. Avrupa Konseyi'nden Isobelle Jacques ve AGİT/ODIHR'den Anatoly Kobzev elde edilmesi kolay olmayan önemli belgelere erişim sağladılar.

Bu çalışmada yer alan Franz Kafka'nın *Dava*'sından yapılan alıntının aslının bulunduğu kitap: Hurst Hannum'un *Guide to International Human Rights Practice*, ikinci sürüm, *University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1992*.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Müdürlüğü'ne, *Short Guide to the European Convention on Human Rights* ve *Law and Practice of the European Convention on Human Rights* ve *the European Social Charter* kitabından alıntı yapmama izin verdikleri için minnettarım.

Frederick Quinn

Bazı insanlar, yanlış birşey yapmamasına karşın güzel bir günün sabahında tutuklanan Joseph K. hakkında yalanlar söylüyor olmalı.... "Ama ne için?" diye ekledi. "Siz bu söylemeğe yetkili değiliz.... Hakkınızda soruşturma devam ediyor ve zamanı gelince herşeyden haberdar edileceksiniz. Sizinle böyle özgürce konuşarak bana verilen emirleri aşıyorum. "...Bu insanlar kim olabilir? Ne hakkında konuşuyorlardı? Hangi makamı temsil ediyor olabilirler? K. hukuki bir anayasaya sahip bir ülkede yaşıyordu, evrensel bir barış vardı, tüm yasalar uygulamadaydı, kim onu kendi evinde tutuklayabilirdi?"

... "Bize verebileceğiniz belgeler neler?" diye bağırdı uzun boylu gardiyan.... "Biz hukuki bir belgeyi güçlülükle anlayabilen sıradan memurlarız ve günde on saat başınızda beklemek için para almaktan başka hiçbir konuda sizin davanızla ilgimiz yok. İşte biz buyuz, ancak kendilerine hizmet ettiğimiz amirlerimizin bu tür bir tutuklama emrini vermeden önce tutuklanan kişi ve tutuklanma nedeni hakkında tam olarak bilgilendirilmeleri gerektiğini idrak edebilecek durumdayız. Bu konuda hiçbir hata olamaz. Memurlarımız, onları tanıdığım kadarıyla ki, yalnızca alt rütbedekileri tanıyorum, halkın işinde suç avına çıkmazlar, ancak kanun emri uyarınca suçlunun ardına salınırlar ve sonra onları biz gardiyanlara göndermeleri gerekir. Kanun budur. Bunda nasıl bir yanlışlık olabilir?"

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları arasından, yeryüzündeki uluslar yakın geçmişin şiddet içeren aşırılıklarını önlemek için bir uluslararası yasalar ve antlaşmalar sistemi yaratmaya karar vermişlerdir. İlk araçları Birleşmiş Milletler olmuştur. 1946 tarihli Birleşmiş Milletler Şartı'ndaki insan hakları hükümleri kapsamlı değildir, ancak sonraki bir genişleme ve benzeri standartların geliştirilmesi için bir temel çalışma olmuştur. Şart'ın **1(3). Madde'si** Birleşmiş Millet'lerin amaçlarından birini şöyle açıklar:

Ekonomik, sosyal, kültürel ya da insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmek ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımcılığı yapmadan herkes için insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı teşvik etmek ve bunların gelişmesine yardım etmek için uluslararası işbirliğine gitmek.

55. ve 56. Madde'lerde, özellikle "ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımcılığı yapmadan" insan haklarının gelişmesine yardım etmeleri için üye devletlerin yükümlülükleri tanımlanmıştır. Şart böylece insan haklarını tam anlamıyla yerel olmaktan çok uluslararası bir sorun durumuna getirmiştir ve izleyen yarım yüzyılda insan hakları yasalarının gelişimi ve devlet tarafından ya da uluslararası düzeyde uygulanmaları, bu kaygıların evrenselleşmesi tarihini oluşturmuştur. Zaman içinde, kadın, çocuk ve azınlık haklarını da içeren bu hakları düzenlemesi için Birleşmiş Milletler'e yasal yetkiler verilmiştir. Yüzyılın sonunda hakların uluslararası tanımı BM'nin ilk dönemine göre çok daha kapsamlı ve ayrıntılı duruma gelmiştir. İnsan hakları hukuku ve uygulaması, sivil havacılık, deniz hukuku, telif hakları ya da ticaret ve iş anlaşmaları gibi diğer uluslararası hukuk kategorileri kadar kuşatıcı duruma gelmiştir. Bununla birlikte birçok uzman, Şart'ın zaman içinde geleneksel uluslararası hukukun bir parçası haline geldiğini söylemektedir.

ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI TEMEL YASALARI

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948

Birleşmiş Milletler'in Şart'tan sonra yayınladığı ilk kapsamlı insan hakları belgesi, 10 Aralık 1948'de 217 A (III) kararıyla Genel Kurul tarafından kabul edilip duyurulan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Bu belge, BM Şartı, iki uluslararası insan hakları sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesine Ek Protokol, Uluslararası İnsan Hakları

Temel Yasaları olarak bilinir. Evrensel Bildirge bir antlaşma değildir. Bu nedenle kendi başına bağlayıcı bir güce sahip değildir. Böylece İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ndeki haklara yasa gücü vermek için 1966 Sözleşmeleri'ne gerek duyulmuştur. Bu iki Sözleşme ve Ek Protokol Genel Kurul tarafından 1966 yılında kabul edilip 1976 yılında yürürlüğe konmuştur.

Evrensel Bildirge, Magna Carta, Fransız Kişi ve Vatandaş Hakları Bildirisi ve Amerikan Bağımsızlık Bildirisi gibi önemli insan özgürlüğü belgeleriyle aynı öneme sahiptir. Giriş bölümü ve otuz maddesi hem kişisel ve siyasal hakları hem de ekonomik, sosyal ve kültürel hakları birer birer saymaktadır. Önsöz, “İnsan haklarının tanınmamasının ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden barbarlıklara sebep olmuş, insanların konuşma ve inanç özgürlükleri ile korku ve yoksulluktan korunma özgürlüklerinden yararlanacakları bir dünyanın oluşması ortalama halkın en yüce amacı ilan edilmiştir”, notu ile belgenin çerçevesini koymaktadır.

“İnsanın zulüm ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması” bir gerekliliktir.

Haklar, daha sonra ortaya çıkan birçok uluslararası belgenin de benimseyeceği şekilde, insan hakları ve sosyal haklar olarak ikiye bölünmüştür. İlk grupta yaşam, özgürlük ve kişinin güvenliği hakları; kölelik, işkence ve zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı davranışların yasaklanması; kanuna uygun yargılama; yasaların önünde eşit korunma; keyfi tutuklama, gözaltına alma ya da sürgüne zorlamanın engellenmesi; adil ceza ya da hukuk yargılaması; suçlu bulununcaya kadar suçsuzluk varsayımı; yasa ve cezaların geriye yürümesini kınama vardır. Konuşma, din, toplantı ve seyahat özgürlüğü gibi özel yaşam ve mülkiyet hakları da bunlar arasında tutulmuştur.

Kanuna uygun yargılamayı **8. Madde** düzenlemiştir: “Her şahsın kendine anayasa veya kanun ile tanınan ana haklara aykırı muameleler karşısında ulusal mahkemelerden bir dava bekleme hakkı vardır.”

Seyahat özgürlüğü **13. Madde**'de sağlanmıştır: “1. Herkes herhangi bir devletin sınırları dahilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına haizdir. 2. Herkes, kendi memleketi de dahil, herhangi bir memleketi terketmek ve memleketine dönmek hakkına haizdir.”

Din özgürlüğü **18. Madde**'de sağlanmıştır: “Her şahsın, fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyeti, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak

---

veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle ortaya koymak hürriyetini içerir.”

İfade özgürlüğü **19. Madde**’de sağlanmıştır: “Her ferдин fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın bilgi ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek ve yaymak hakkını içerir.”

Vatandaşların Hükümete katılımı **21. Madde**’de düzenlenmiştir: “Her şahıs, doğrudan doğruya veya serbestçe seçilmiş temsilciler vasıtasıyla, memleketin yönetimine katılmak hakkını haizdir.” Genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak özgür ve dürüst seçimler, “hükümet etme yetkisinin kaynağı” olan “halkın iradesi”ni açıklamanın bir yoludur. (**Madde 21.3**)

Madde 22–29 “her devletin kaynaklarıyla mütenasip olarak” (**Madde 22**) sosyal güvenlik, çalışma hakkı, istediği işte çalışma özgürlüğü, çalışma sürelerinin uygun şekilde sınırlandırılması, “gerek kendisi, gerek ailesi için...sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesi” (**Madde 25**), eğitim, kültürel yaşama katılma dahil olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel hakları içerir. Ayrıca, “Herkesin, işbu Beynamede derpiş edilen hak ve hürriyetlerin tam tatbikini sağlayacak bir sosyal ve milletlerarası nizama hakkı vardır.” (**Madde 28**) Yukarıda belirtildiği gibi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bir antlaşma değil, bir bildiridir ve kendiliğinden, bağlayıcı bir güce sahip değildir. Bu nedenle, İHEB’deki haklara yasa gücü vermek için 1996 Sözleşmeleri gerekmiştir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

Uluslararası Sözleşmesi, 1966

Bu belge Genel Kurul’un 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 3 Ocak 1976’da yürürlüğe girmiştir.

Uluslararası Sözleşme’deki ekonomik, sosyal ve kültürel haklar Evrensel Bildirge’dekilerden daha fazla ya da ayrıntılı değildir. Bildirge’nin hükümlerinin ötesine geçilerek, hakların bazılarını gerçekleştirmek için gereken adımlardan bahsedilmiştir.

Tanınan haklar arasında çalışma hakkı, adil ve uygun çalışma koşullarından yararlanma ve bunun kapsamında “Hiç bir ayrıma tabi tutulmaksızın özellikle kadınların erkeklerin çalışma şartlarından daha alt düzeyde olmayan şartlarda çalışmaları güvence altına alınarak, eşit işe eşit ve adil ücret” vardır. (**Madde 7 (a) (i)**)

Sendika kurmak veya üyesi olmak. Bu kapsamda, “Sendikalara ulusal Federasyonlar ve konfederasyonlar kurma ve konfederasyonlara da uluslararası sendikal örgütler kurma ve bunlara katılma hakkı tanınır”.
(Madde 8.1 (b))

Grev hakkı “her ülkenin kanunlarına uygun biçimde” kullanılır. **(Madde 8.1 (d))**

Aile, kadın ve çocuk hakları **10. Madde**’nin kapsamındadır:

1. Toplumun doğal ve temel bir birimi olan aileye, özellikle kuruluşu sırasında ve bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluluğu devam ettiği dönemde, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanır. Evlilik, evlenmeye niyetlenen çiftlerin serbest rızaları ile meydana gelir.
2. Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlikten yararlanabilecekleri bir izin verilir.
3. Nesep veya diğer şartlar bakımından hiç bir ayrımcılık yapılmaksızın, bütün çocuklar ve gençler için özel koruma ve yardım tedbirleri alınır. Çocuklar ve gençler ekonomik ve toplumsal sömürüye karşı korunur. Çocukların ve gençlerin ahlâklarına veya sağlıklarına zararlı bulunan veya onların yaşamları için tehlikeli olan veya onların normal gelişmelerine engel olan işlerde çalıştırılmaları kanunla cezalandırılır. Devlet ayrıca, çocukların ücretli olarak çalıştırılmasının hukuken yasaklandığı ve cezalandırıldığı asgari yaş sınırını tespit eder.

Madde 11 kapsamında Devletler “herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir.”

Madde 12 “herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını” tanır.

Madde 13 “ilköğretimin zorunlu olması ve herkese ücretsiz verilmesi” **(2.a)** dahil olmak üzere herkesin eğitim hakkını düzenler. İkinci eğitim “ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanması na açık duruma getirilir.” **(2.b)**

Madde 15 herkesin kültürel yaşama katılma ve “kendisinin yaratıcısı

---

olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanma” hakkını tanır. (I.c)

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Aşamalı Olarak Uygulanabilmesi

Bu Sözleşme'nin Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nden farklı bir hükmü, uygulamasının aşamalı olmasıdır. Bu Sözleşme'ye taraf her Devlet “gerek kendi başına ve gerekse uluslararası alanda özellikle ekonomik ve teknik yardım ve işbirliği vasıtasıyla bu Sözleşme’de tanınan hakları mevcut kaynakları ölçüsünde giderek artan bir şekilde tam olarak gerçekleştirmek için, özellikle yasal tedbirlerin alınması da dahil, gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.” (*Madde 2 (I)*) Ancak bu aşamalı yaklaşım Sözleşme'nin uygulanmasının belirsiz bir süre için ertelenmesine izin vermez. Bir BM komitesinin bu madde hakkında yaptığı yorum şöyle olmuştur: “İlgili hakların tam uygulaması zaman içinde gerçekleşebilir” ancak “hedefe ulaşmak için gereken adımlar, Sözleşme'nin söz konusu Devlet için yürürlüğe girdiği tarihten sonra kısa bir süre içinde tamamlanmalıdır.”³

Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966

Bu belge Genel Kurul'un 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiştir. 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu Sözleşme’de yer alan kişisel ve siyasal hakların sayısı daha önceki Evrensel Bildirge’den daha fazladır. Örneğin devletler etnik, dinsel veya dilsel bir azınlık grubuna üye kişilerin “grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadet etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları”ni engelleyemez. (*Madde 27*) Bu madde, Birleşmiş Milletler’in 1992 tarihli Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildirgesinin bir başlangıç noktasıdır.

Madde 1 şöyle der: “1 . Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler. 2. Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde

---

³ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin Raporu, Beşinci Oturum, UN Doc. E/199/23. E/C. 12/1990/8, 83 (1991). Thomas Buergenthal, *International Human Rights in a Nutshell*, ikinci sürüm, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, p. 55.

---

kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiçbir koşulda yoksun bırakılamaz.”

Hakların bir açıklaması olması bakımından Sözleşme buna ek olarak üye devletlerden “kendi anayasal usullerine ve bu Sözleşme’nin hükümlerine uygun olarak, Sözleşme’de tanınan hakları uygulamaya geçirmek için gerekli olan tedbirleri veya diğer önlemleri” almalarını ister.

(Madde 2.2)

Sözleşme’ye Taraf her Devlet “bu Sözleşme’de tanınan hakları veya özgürlükleri ihlal edilenlere, ihlal fiili resmi sıfatlarıyla hareket eden kişilerden başa kimseler tarafından işlense dahi, etkili bir hukuki yola başvurma hakkı” sağlamayı taahhüt eder. **(Madde 2.3 (a))**

Madde 3’te “Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.”

Madde 4 olağanüstü halle ilgili olmasına karşın, **Madde 5** “Bu Sözleşme’nin hiçbir hükmü, bir Devlete, gruba veya kişiye, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerin tahribini amaçlayan bir faaliyete katılma veya tasarrufta bulunma hakkı tanıdığı veya hak ve özgürlüklerin bu Sözleşme’de belirtildiğinden daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına imkan verdiği şekilde yorumlanamaz” der.

Madde 6 ölüm cezasını ele almıştır:

1. Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.
2. Ölüm cezası kaldırmamış olan ülkelerde, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan hukuka uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin hükümlerine aykırı olmayacak biçimde, sadece çok aşırı suçlar için ölüm cezası verilebilir. Bu ceza sadece yetkili mahkeme tarafından verilen nihai karardan sonra infaz edilebilir.
3. Yaşamdan yoksun bırakmanın bir soykırım suçunu oluşturması halinde, bu maddedeki hiç bir hüküm, bu Sözleşme’ye Taraf bir Devlete Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin hükümlerine göre üstlendiği yükümlülüklerini azaltma yetkisi verdiği şeklinde anlaşılabilir.

4. Ölüm cezasına mahkum olan bir kimse bağışlanması veya cezasının hafifletilmesini isteme hakkına sahiptir. Her olayda ölüm cezasının affı, bağışlama veya hafifletme verilebilir.
5. Yaşı on sekizden küçük olan kimselere işledikleri suçlar nedeniyle ölüm cezası verilemez; hamile kadınların ölüm cezaları infaz edilemez.
6. Bu maddedeki hiçbir hüküm, ölüm cezasının bu Sözleşme'ye Taraf bir Devlet tarafından kaldırılmasını engellemek veya ertelemek için ileri sürülemez.

Kişi özgürlüğü ve hukuka uygun yargılama hükümleri kapsamlı olarak düzenlenmiştir. **Madde 9.1** “Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz veya tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.” der.

Gözümlenmiş kişi “tutuklanma sebepleri hakkında tutuklandığı sırada ve kendisine isnat edilen suçlar konusunda derhal bilgilendirilir.” (**Madde 9.2**)

Şahıs “derhal bir yargıç veya hukuken yargılama yetkisine sahip diğer bir görevli önüne çıkarılır ve bu kimse makul bir sürede yargılanma veya salıverilme hakkına sahiptir. Yargılanan bir kimsenin tutuklanması genel bir kural olamaz; yargılamanın her aşamasında tutuklunun salıverilmesine karar verilebilir; salıverilme bu kimsenin duruşmaya gelmesini sağlamak ve mahkum edilmesi halinde hükmün infazını temin etmek için teminata başlanabilir.” (**Madde 9.3**)

Buna ek olarak, “tevkif edilerek veya tutularak özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimse, tutulmasının hukukiliği hakkında hemen karar verebilecek ve eğer tutulması hukuki değilse salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye çıkarılma hakkına sahiptir.” (**Madde 9.4**)

Ayrıca, “hukuka aykırı olarak tutuklanmaktan veya tevkif edilmekten mağdur olan bir kimse icrası mümkün bir tazminat hakkına sahiptir.” (**Madde 9.5**)

Son olarak, “özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, insani muamele ve insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onuruna saygı görme hakkına sahiptir.” (**Madde 10.1**) “Sanıklar, mahkumlardan ayrı tutulur ve kendilerine mahkum edilmemiş kimselerin statüsüne uygun tarzda ayrı bir muamele uygulanır. (**Madde 10.2 (a)**) Tutuklu küçük sanıklar yetişkinlerden ayrı tutulur ve en kısa sürede yargı makamlarının önüne çıkarılırlar.” (**Madde 10.2 (b)**)

Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi “Hiç kimse sırf sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getiremediği gerekçesiyle hapsedilemez.” diyerek Evrensel Bildirge’nin ötesine geçer.

Madde 14 yargılama usulleri ve hukuka uygun yargılamayla ilgilidir. “Herkes mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyuşmazlığın karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir.”

“Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir.” hükmü önemlidir. (**Madde 14.2**)

Ek güvenceler şu şekilde düzenlenmiştir: “Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, tam bir eşitlik içinde asgari şu haklara sahiptir: (a) “Hakkındaki suç isnadının niteliği ve nedenleri konusunda ayrıntılı bir şekilde ve anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilme,” (b) “Savunma hazırlama ve kendi seçtiği avukatla görüşmek için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma,” (c) “Sebepsiz yere gecikmeden yargılanma,” (d) “Duruşmalarda hazır bulundurulma ve kendisini bizzat veya kendi seçeceği bir avukat aracılığıyla savunma; eğer avukatı bulunmuyorsa sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirilme; adaletin yararı gerektirdiği her durumda kendisine bir avukat tayin edilmesi ve eğer avukata ödeme yapabilecek yeterli imkanı yoksa, ücretsiz olarak avukat tayin edilmesi,” (e) “Aleyhindeki tanıkları sorguya çekme veya çektirme ve lehindeki tanıkların mahkemeye çıkmalarının ve aleyhindeki tanıklarla aynı koşullarda sorguya çekilmelerinin sağlanması,” (f) “Mahkemede konuşulan dili anlamıyor veya konuşamıyorsa, bir çevirmenin yardımından ücretsiz olarak yararlanma,” ve (g) “Kendisini suçlandırıcı tanıklık yapmaya veya suç itirafında bulunmaya zorlanmama.” (**Madde 14.3 (a-g)**)

“Bir kimse bir suçtan ötürü nihai bir kararla mahkum olduğunda ve bu mahkumiyeti adli hata bulunduğu gerekçesiyle bozulduğunda veya kendisi bağışlandığında, eğer mahkumiyet kararının verildiği tarihte bilinmeyen olayların ortaya çıkarılmamış olmasının nedenleri kısmen veya tamamen kendisine yüklenebileceği kanıtlanmadıkça, bu tür bir mahkumiyetin sonucu olarak ceza çeken” kişilere tazminat ödenmesi sağlanmıştır (**Madde 14.6**) ve “Bir ülkenin hukukuna ve ceza yargılama usulüne uygun olarak daha önce kesin biçimde mahkum olan veya beraat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılmaz.” (**Madde 14.7**)

Madde 15.1 cezaların geriye yürütmesini yasaklar. “Hiç kimseye işlendiği zaman verilebilecek cezadan daha fazla bir ceza verilemez.”

Madde 16 “Herkes her yerde, hukuk önünde kişi olarak tanınma hakkına sahiptir” der.

Madde 17 “1. Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfî veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz. 2. Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir.” şeklindedir.

Madde 18’e göre, “1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kendi tercihiyle bir dini kabul etme veya bir inanca sahip olma özgürlüğü ile, tek başına veya başkalarıyla birlikte toplu bir biçimde, aleni veya özel olarak, dinini veya inancını ibadet, uygulama, öğretim şeklinde açığa vurma özgürlüğünü de içerir.

2. Hiç kimse, kendi tercihi olan bir dini kabul etme veya inanca sahip olma özgürlüğünü zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz.
3. Bir kimsenin dinini veya inancını açığa vurma özgürlüğü ancak kamu güvenliği, kamu düzeni, sağlık veya ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla, hukuken öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir.
4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babalar ile, mümkünse vasilelerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler.”

Madde 19’a göre, “1 . Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikir sahibi olma hakkı vardır.

2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.
3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:
  - a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;
  - b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini (*ordre public*) veya sağlık ve ahlaki koruma.”

Madde 20’ye göre, “1 . Her türlü savaş propagandası hukuk tarafından

---

yasaklanır. 2. Ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden herhangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulması hukuk tarafından yasaklanır.”

Madde 21’e göre, “Barışçıl bir biçimde toplanma hakkı hukuk tarafından tanınır. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini (ordre public), sağlık veya ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz.”

Madde 22’ye göre, “1. Herkes başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğüne sahiptir; bu hak, kendi menfaatlerini korumak için sendika kurma ve sendikaya katılma hakkını da içerir. 2. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin, kamu düzeninin (ordre public), genel sağlık veya ahlâkın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, hukuken öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı mensuplarının bu hakkı kullanmaları üzerine hukuki kısıtlamalar konulmasını engellemez.”

Madde 23’e göre, “1. Aile toplumun doğal ve esaslı bir birimidir ve aile toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir. 2. Evlilik çağındaki her erkek ve kadının evlenme ve aile kurma hakkı hukuk tarafından tanınır. 3. Evlenecek eşlerin tam ve serbest iradeleri ile kurulmayan bir evlilik geçerli sayılmaz. 4. Bu Sözleşmeye taraf Devletler, eşlerin evlilik konusunda, evliliğin devam ettiği sürece ve boşanmada eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma halinde çocukların korunması için gerekli hükümler konur.”

Madde 24’e göre, “1. Her çocuğun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi, içinde yaşadığı toplum ve Devlet tarafından, ergin yaşta olmama statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır. 2. Her çocuk doğumundan hemen sonra nüfusa kaydedilir ve kendisine bir isim verilir. 3. Her çocuk bir vatandaşlık kazanma hakkına sahiptir.”

Madde 25 her vatandaşa “a) Doğrudan veya seçilmiş temsilciler aracılığıyla kamu hizmetlerine katılma; b) Seçmenlerin iradelerini serbestçe ifade etmelerini güvence altına alan, gizli olarak oy verildiği, genel ve eşit oya dayanan ve belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerde oy kullanma ve seçilme; c) Genel eşitlik ilkesine uygun olarak ülkesinde kamu hizmetlerine girme.” hakkı verir.

Madde 26'ya göre, "Herkes, hukuk önünde eşittir ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın hukuk tarafından eşit olarak korunma hakkına sahiptir. Hukuk bu alanda her türlü ayrımcılığı yasaklar ve herkese ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü ile yapılan ayrımcılığa karşı etkili ve eşit koruma sağlar."

Madde 27'ye göre, "Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişilerin grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez."

Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin getirdiği bir yenilik, antlaşma hükümlerine göre Sözleşme'ye Taraf Devletlerle işbirliği halinde olan 18 kişilik bir İnsan Hakları Komitesi'nin kurulmasıdır. Giderek ayrıntılaşan bir rapor sistemi, bir devletler arası şikayet mekanizmasının çalıştırılması olasılığı ve (Ek Protokol'un kabul edilmesiyle) Komite'ye bireysel başvuru hakkı vardır. Komite, Devletlerin olası insan hakları ihlallerini ortaya çıkarmayı amaçlayan içeriği kapsamlı raporlar hazırlar. Sonuç olarak, Komite'nin Yıllık Raporu nedeniyle BM Genel Kurulu önemli uyum sorunları ile karşılaşmakta ve bu da uluslararası medyanın ilgisini çekmektedir.

Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası

Sözleşmesine Ek Protokol, 1966

Bu belge Genel Kurul'un 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş olmasına karşın, gerekli sayıda üye devletinin onayı alındığı tarih olan 23 Mart 1976'ya kadar yürürlüğe girmemiştir.

Protokol'un kilit hükmü, Sözleşme'ye Taraf bir Devlet'in "kendi egemenlik yetkisine tabi bulunan ve Sözleşme'de düzenlenen haklarının bu Taraf Devlet tarafından ihlal edildiğini iddia eden bireylerin yapacağı şikayetleri Komite'nin alma ve kabul etme yetkisini" tanımasıdır. (**Madde 1**)

Madde 2'ye göre, "Sözleşme'de belirtilen haklarından birinin ihlal edildiği iddiasında bulunan ve bütün iç hukuk yollarını tüketen bireyler, inceleme yapması için Komite'ye yazılı şikayette bulunabilirler."

---

*Ölüm cezasının kaldırılması için Kişisel ve Siyasî
Haklar Uluslararası Sözleşmesine Ek İkinci
Protokol, 1989*

Bu belge Genel Kurul'un 15 Aralık 1989 tarihli ve 44/128 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Amacı ölüm cezasını kaldırmaktır; ana hükümler Madde 1'de yer alır.

“1. Bu Protokol'a taraf bir Devlet'in yargılama yetkisi altındaki hiç kimse idam edilemez” ve “2. Bu Protokol'a taraf her Devlet kendi yargı sisteminde ölüm cezasını kaldırmak için gereken tedbirleri alacaktır.”

AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ

---

*Her Türlü İrk Ayrımcılığının Önlenmesine
İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1965*

Genel Kurul'un 21 Aralık 1965 tarihli ve 2106 A (XX) sayılı kararıyla kabul edilmiş; 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir

İrk ayrımcılığı terimi “siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamının herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy, ulusal veya etnik kökene dayanarak herhangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık” olarak tanımlanmıştır. (**Madde 1**) Bu tanım, Uluslararası Adalet Divanı tarafından BM Şartı'nın ayrımcılığa karşı maddesinin itibarlı bir tanımı olarak yorumlanmıştır.

Sözleşme'ye Taraf Devletler “ırk ayrımcılığını kınar ve hiç gecikmeden her türlü ırk ayrımcılığını elverişli bütün araçlarla tasfiye eden ve bütün ırklar arasında anlayışı geliştiren bir politika izlemeyi taahhüt ederler.” (**Madde 2.1**)

Devletler “İrk üstünlüğüne veya düşmanlığına dayanan, ırk ayrımcılığını teşvik eden fikirlerin yayılmasının ve ayrıca bir ırka veya başka bir renk veya etnik kökenden olan kişilere karşı her türlü şiddet ve tahrik eylemlerinin, mali yardımlar da dahil ırkçı faaliyetlere herhangi bir yardım öngören bir antlaşma yapılmasının hukuken cezalandırılacak bir suç olduğunu beyan eder” (**Madde 4 (a)**)

Herkesin, “ırk, renk veya ulusal veya etnik köken ayrımcılığına maruz kalmadan,” (**Madde 5**) (a) “Yargı yerleri ve adalet dağıtan her türlü or-

---

gan önünde eşit muamele görme hakkı;” (b) “Kişi güvenliği hakkı ile, Hükümet görevlileri veya başka bir birey grubu veya kuruluşu tarafından yapılan şiddete ve müessir fiile karşı Devlet tarafından korunma hakkı” ve oy verme, seçimlerde aday olma, hükümette görev alma da dahil (c) “kamusal işlerin icrasında yer alma ve kamu hizmetlerine ulaşma” siyasal hakları vardır.

Diğer kişisel haklar Evrensel Bildirge ve iki Sözleşme’nin kapsamından daha ayrıntılı şekilde (d) fıkrasında sıralanmıştır:

- i. Devletin hudutları içinde seyahat özgürlüğü ve yerleşim hakkı;
- ii. Kendi ülkesine olduğu gibi bir ülkeden çıkma ve kendi ülkesine dönme hakkı;
- iii. Vatandaşlık hakkı;
- iv. Evlenme ve eşini seçme hakkı;
- v. Tek başına veya başkaları ile birlikte mal ve mülke sahip olma hakkı;
- vi. Miras hakkı;
- vii. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı;
- viii. Fikir ve ifade özgürlüğü hakkı;
- ix. Barışçıl bir biçimde toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkı;

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar (e) fıkrasında sıralanmıştır:

- i. Çalışma, işini serbestçe seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma, işsizliğe karşı korunma, eşit işe eşit ücret, adil ve elverişli gelir hakları;
- ii. Sendika kurma ve sendikalara girme hakkı;
- iii. Konut hakkı;
- iv. Sağlık, tıbbi bakım, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı;
- v. Eğitim ve öğrenim hakkı;
- vi. Kültürel faaliyetlere eşit olarak katılma hakkı;

(f) Ulaşım araçları, oteller, restoranlar, kafeteryalar, tiyatrolar ve parklar gibi halkın kullanımını için tasarlanmış yerlere ve hizmetlere eşit olarak ulaşma hakkı.

Buna ek olarak, **Madde 6** “her türlü ırk ayrımcılığına karşı, yetkili ulusal yargı yerleri ve diğer Devlet kurumları vasıtasıyla etkili bir koruma” ve hukuki başvuru yolları sağlanmasını ister.

Madde 8, rapor düzenleme ve anlaşmazlık çözme mekanizması olan bir Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Komitesi oluşturur.

---

*Din ya da İnanca Dayalı Her Türü
Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Önlenmesine
İlişkin Bildirge, 1981*

25 Kasım 1981 tarihli ve 36/55 sayılı Genel Kurul kararı

Madde 1'e göre, "Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, bir dine veya dilediği bir inanca sahip olma ve dinini veya inancını kendi başına veya başkaları ile birlikte toplu olarak ve aleni veya gizli bir biçimde ibadet etme, gereklerine uyma, uygulama ve öğretme yoluyla açığa vurma özgürlüğünü de içerir."

Din ya da inanca dayalı hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık deyimi "eşitlik üzerine kurulu bulunan insan haklarının ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını hükümsüz kılma veya zedeleme amacı taşıyan veya bu sonucu doğuran, din veya inanca dayalı bir farklılaştırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma anlamına gelir." (**Madde 2.2**)

Devletler, "din ve inanca dayanan ayrımcılığı önlemek ve tasfiye etmek için etkili tedbirler alır" (**Madde 4.1**) ve "bu tür ayrımcılığı yasaklamak için gerektiği takdirde mevzuat çıkarmak veya değiştirmek" için her türlü çabayı gösterir." (**Madde 4.2**)

Madde 6'da ayrıntılı bir özgürlükler listesi sıralanmıştır:

- (a) Bir din veya inanç ile bağlantılı olarak, ibadet etme veya toplanma ve bu amaç için gerekli yerleri kurma ve kullanma;
- (b) Gerekli vakıf veya insancıl amaçlı kurumlar kurma ve bunları işletme;
- (c) Bir dinin veya inancın törenlerine veya geleneklerine ilişkin gerekli araçları ve malzemeleri yeterli ölçüde yapma, alma ve kullanma;
- (d) Bu alanla ilgili yayınları yazma, yayınlama ve dağıtma;
- (e) Bir din veya inancın öğretimini bu amaçlar için uygun yerlerde yapma;
- (f) Bireylerden ve kurumlardan gönüllü mali yardım vermelerini isteme ve alma;
- (g) Bir dinin veya inancın gerekleri ve standartları bakımından uygun olan liderleri yetiştirme, atama, seçme ve yerini alacak olanı belirleme;
- (h) Bir kimsenin dininin veya inancının kurallarına uygun olarak dinlenme günlerine ve bayram tatillerine ve törenlerine uygun davranma;
- (i) Ulusal ve uluslararası düzeyde, din ve inanç konularında bireyler ve topluluklarla iletişim kurma ve sürdürme;

Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlık Olan Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge, 1992

20 Aralık 1993 tarihli ve 47/135 sayılı Genel Kurul kararı

Azınlık hakları **Madde 2**'de sıralanmıştır:

1. (Bundan sonra azınlıklara mensup olan kişiler şeklinde geçecek olan) ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup kişiler, özel veya kamusal yaşamda hiç bir müdahaleye veya hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan ve serbestçe kendi kültürlerini yaşama, kendi dinlerinde ibadet etme ve uygulamada bulunma ve kendi dillerini kullanma hakkına sahiptir.
2. Azınlıklara mensup olan kişiler kültürel, dinsel, sosyal, ekonomik ve kamusal yaşama etkili bir biçimde katılma hakkına sahiptir.
3. Azınlıklara mensup olan kişiler ulusal düzeyde ve uygun olduğu takdirde, mensubu oldukları azınlıklarla veya üzerinde yaşadıkları bölgelerle ilgili olarak bölgesel düzeyde verilen kararlara ulusal mevzuata aykırı olmayacak bir tarzda etkili bir biçimde katılma hakkına sahiptir.
4. Azınlıklara mensup olan kişiler kendi örgütlerini kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.
5. Azınlıklara mensup olan kişiler hiç bir ayrımcılığa maruz kalmadan, kendi grubunun diğer üyeleriyle ve başka azınlıklara mensup kişilerle ve ayrıca hudut komşusu diğer Devletlerin ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel bağlarla bağlı oldukları vatandaşlarıyla serbest ve barışçıl ilişkiler kurma ve bu ilişkileri sürdürme hakkına sahiptir.

Madde 4'e göre, "1. Devletler gerektiği takdirde, azınlıklara mensup olan kişilerin bütün insan haklarını ve temel özgürlükleri hiç bir ayrımcılığa maruz kalmadan tam ve etkili bir biçimde ve hukuk önünde tam bir eşitlik içinde kullanabilmelerini sağlayacak tedbirler alır."

Madde'nin 2. paragrafına göre, "Devletler, azınlıklara mensup kişilerin kendi özelliklerini ifade edebilmelerini ve ulusal hukuku ihlal eden ve uluslararası standartlara aykırı bulunan özel bazı uygulamalar hariç

kendi kültürlerini, dillerini, dinlerini, geleneklerini ve örf ve adetlerini geliştirmeleri için gerekli şartları yaratmak amacıyla tedbirler alır."

3. paragraf, Devletler, azınlıklara mensup kişilerin ana dillerinde eğitim almaları için gerekli tedbirleri alır, der. 4. paragraf, Devletleri kendi sınırları içinde bulunan azınlıkların tarih, gelenekler, dil ve kültürleriyle ilgili eğitim sağlamaya çağırır. 5. paragraf Devletlerin kendi sınırları içindeki “azınlıklara mensup kişilerin ülkenin ekonomik kalkınmasına ve gelişmesine tam olarak katılabilmelerini sağlayacak tedbirleri” almaya çağırır.

KADIN HAKLARI

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme, 1979

Genel Kurul’un 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilmiştir

Bu belgenin ayrıntılı önsözü Birleşmiş Milletler’in özellikle Birleşmiş Milletler Şartı ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın karşısında olduğunun uzun tarihçesini anlatır. Sayısız uluslararası sözleşmeye karşın kadınlara karşı ayrımcılığın büyük ölçüde devam ettiğine dikkat çeker. Bu durum eşitlik ilkesini ihlal ettiği gibi, kadınların ailenin refahına ve toplumun gelişmesine olan, ancak hala tam olarak farkına varılmamış büyük katkısını göz ardı eder. Belge, “Erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için erkekler ile birlikte kadınların da toplum ve aile içindeki geleneksel rollerinin değişmesine ihtiyaç” bulunduğunu not eder.

Kadınlara karşı ayrımcılık terimi, “kadınların evli olup olmadığına bakılmaksızın, erkek–kadın eşitliği içinde, insan hakları ve siyasal, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlarda temel özgürlüklerden yararlanmalarını veya bu hakları kullanmalarını zayıflatma veya ortadan kaldırma etkisi yapan veya bu amacı taşıyan cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılık, dışlama veya kısıtlama” olarak tanımlanmıştır. **(Madde 1)**

Sözleşme’ye Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığı kınamak ve “erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirmemişler ise, bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak” zorundadırlar. **(Madde 2(a))**

Sözleşme’ye Taraf Devletler “kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak” zorundadırlar. **(Madde 2(f))**

Diğer tedbirlere ek olarak, **Madde 6** der ki, “Taraf Devletler herhangi bir biçimde kadın satışını ve kadınların fahişeleştirilerek istismar edilmelerine son vermek için mevzuat çıkarmak da dahil, gerekli her türlü tedbiri alır.”

Diğer maddeler kadınların, siyasal ve kamusal yaşamda ayrımcılık yapılmadan, eğitim, çalışma, sağlık, ekonomik ve sosyal yaşam haklarını düzenler. Evlilik ve aile hayatında eşitlik gibi kadının yasa önünde eşitliği de teyid edilmiştir.

Bu maddelerin bazıları diğerlerine göre daha çok yönlü olduğu için daha ayrıntıyla düzenlenmiştir. Örneğin **Madde 7** siyasal hayatta Taraf Devletleri kadınların erkeklerle eşitlik içerisinde, aşağıdaki haklara sahip olmaları için bütün gerekli tedbirleri almaya zorlar:

- (a) Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve halk tarafından seçilen bütün organlara seçilebilmek;
- (b) Hükümet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı, kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme;
- (c) Hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma.

Madde 11'de Kadınların eşitliğine yönelik hükümlerin özünde, kadın-erkek eşitliği ilkesine uygun olarak, kadınlara aynı hakların sağlanması için, iş hayatında kadına karşı ayrımcılığın kaldırılması vardır. (Madde 11.1) Bu haklar:

- (a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;
- (b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dahil, aynı istihdam imkanlarından yararlanma hakkı;
- (c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkanlardan ve menfaatlerden yararlanma hakkı ile, çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı;
- (d) Tazminatlar da dahil eşit ücret alma ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;
- (e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer işgöremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı;
- (f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dahil, çalışma şartlarında güvenlik hakkıdır.

---

2. Taraf Devletler, evlilik veya annelik sebepleriyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasını engellenmek ve çalışma hakkını etkili bir biçimde korumak için aşağıdaki tedbirleri alırlar:

- (a) Hamilelik veya annelik izni sebebiyle işe son verilmesini ve medeni duruma dayanılarak işten çıkarma şeklinde ayrımcılık yapılmasını cezaya tabi tutarak yasaklar;
- (b) İş, işte kıdemi veya sosyal hakları kaybetmeden ücretli olarak veya buna benzer menfaatler sağlanarak annelik izni verilmesine dair düzenleme yapar;
- (c) Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlaştırabilmeleri için, özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle, gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder;
- (d) Hamilelik sırasında kendilerine zarar verebilecek işlerde çalışan kadınların özel olarak korunmasını sağlar;

Ekonomik ve sosyal yaşam hükümleri kadınlarla erkeklerin eşit olmaları ilkesi altında aşağıdaki haklara aynı şekilde sahip olmalarını açık şekilde güvenceye alır (**Madde 13**):

- (a) Aile tazminatlarından yararlanma hakkı;
- (b) Banka kredisi alma, ipotek ettirme ve diğer mali imkanlardan yararlanma hakkı;
- (c) Eğlendirici faaliyetler ile her türlü sportif ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı.

Madde 14 kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunlarla ilgili önemli düzenlemeler getirir. Bu kadınlara tanınan haklar arasında şunlar vardır (**14.2**):

- (a) Her düzeydeki planlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı;
- (b) Aile planlamasında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet verme de dahil, yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı;
- (c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı;
- (d) Okuma-yazma ile ilgili öğretim de dahil, teknik yeterliliklerini artırmak için halka açık olan ve geliştirmeye yönelik hizmetler ile birlikte her türlü resmi veya gayri resmi eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı;
- (e) Adam çalıştırma veya çalışma suretiyle ekonomik imkanlardan eşit bir biçimde yararlanmalarını sağlamak için ferdi gruplar ve topluluklar örgütlenme hakkı;
- (f) Her türlü toplumsal faaliyetlere katılma hakkı;

-
- (g) Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkanlarına ulaşma, top-
rak ve tarım reformunda gerekli teknolojiden yararlanma ve eşit
muamele görme ile iskan programlarından yararlanma hakkı;
  - (h) Özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve
iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yarar-
lanma hakkı.

Kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi yalnızca yazılı hukuku gerekli
şekilde düzeltme sorunu değil, aynı zamanda sosyal yaşamı ve tutumları
değiştirme sorunudur. **Madde 16.1** hiçbir yerde olmadığı kadar açık bir
şekilde, erkek ve kadınlara aşağıdaki hakları tanıır:

- (a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;
- (b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede
aynı hakka sahip olma;
- (c) Evlilik döneminde ve boşanma sırasında aynı haklara ve yük-
ümlülüklerle sahip olma;
- (d) Medeni durumları ne olursa olsun, anne ve baba olarak çocuk-
larla ilgili konularda aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip ol-
ma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;
- (e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe
ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve
bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araç-
lara sahip olma;
- (f) Velayet, vasilik, kayıymlık ve evlat edinme veya bu kavramla-
rın bulunduğu ulusal mevzuattaki benzer kurumlar bakımından
aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olma; her hal ve karda
çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;
- (g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dahil, karı ve koca ola-
rak aynı kişisel haklara sahip olma;
- (h) Eşlerin mallarına sahip olma, kazanma, işletme, idare etme,
kullanma ve mallarını bir bedel karşılığında veya bedelsiz
olarak elden çıkarma konusunda aynı haklara sahip olma.

ÇOCUK HAKLARI

Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989

20 Kasım 1989 tarihli ve 44/25 sayılı Genel Kurul kararı; 2 Eylül 1990'da yürürlüğe
girmiştir

Sözleşme **Madde 2**'de "Taraf Devletler, kendi yetkileri altında bulunan
her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip ol-
dukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal,

---

etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin bu Sözleşmede yazılı hakları tanır ve taahhüt ederler” diye belirtir.

Madde 3.1'e göre, “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makalar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.”

Madde 7.1'e göre, “Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.”

Madde 8.1'e göre, “Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasadışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.”

Madde 11.1'e göre, “Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.”

Diğer Uluslararası İnsan Hakları Temel Yasaları'nda bulunan temel ifade özgürlüğü hükümleri bu Sözleşme'de **Madde 13.1**'de tanımlanmıştır: “Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.”

Madde 14.1'e göre, “Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.”

Madde 15.1'e göre, “Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.”

Madde 18.1 Taraf Devletler'in “çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı” göstermelerini söyler.

Madde 34 Taraf Devletleri, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı çocuğu korumaya çağırır. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- (a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

- (b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesini;
- (c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

İNSAN TİCARETİNİN ÖNLENMESİ VE İŞKENCEYE KARŞI SÖZLEŞME

İnsan Ticaretinin ve Zorla Fahişelik Yaptırmanın Önlenmesi Sözleşmesi, 1949

2 Aralık 1949 tarihli ve 317 (IV) sayılı Genel Kurul kararı; 25 Temmuz 1951’de yürürlüğe girmiştir

Bu Sözleşme’nin önceki benzerleri, insan hakları belgeleri arasında en eskiler arasındadır. 1904 Beyaz Köle Ticaretinin Önlenmesi hakkında uluslararası antlaşma ve Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi Sözleşmesi’ne dayanır. 1949 Sözleşmesi’nin önsözü, “fahişelik yapma ve fahişelik amaçlı insan ticaretine eşlik etme insanın değeri ve onuruyla uyumsuzdur ve bireyin, ailenin ve toplumun refahını tehlikeye atar” der.

Madde 1’e göre, “Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler aşağıdaki durumlarda bir başkasının arzularını hoşnut edici kişileri cezalandırmayı kabul eder:

1. Kişinin rızasıyla olsa bile, fahişelik yaptırmak amacıyla o kişiyi baştan çıkartmak, çalıştırmak ya da naklini sağlamak.
2. Kişinin rızasıyla olsa bile, o kişinin fahişeliğinden yarar sağlamak.”

Madde 8’e göre, “Bu Sözleşme’deki 1. ve 2. maddelerde bahsedilen suçlar, Sözleşmeye Taraf Devletler arasında yapılmış veya bundan sonra yapılacak anlaşmalarda iade edilebilir suçlar arasında sayılacaktır.”

Madde 17 “fahişelik amaçlı erkek ya da kadın ticaretini denetlemek” ile ilgili bir dizi tedbir getirmiştir. Taraf Devletler özellikle, (3) “fahişelik amaçlı uluslararası insan ticaretini önlemek amacıyla tren istasyonları, havaalanları, limanlar ve karayollarının kontrolünü sağlamak için önlemler almalıdır.”

Madde 19 fahişelik amaçlı uluslararası insan ticareti mağdurlarını yurtlarına geri göndermek için hükümler koymaktadır. Bu kapsamda, özellikle (1) “geçici olarak onlara bakmak ve yaşamlarının idamesi için gereken önlemleri almak”, yurtlarına iade edilme harcamalarını ödeyeme-

---

diklerinde, o masraf (2) “en yakın sınır ya da gemiye bindirildiği liman veya gittikleri ülke yönünde havaalanına kadar buldukları yerin Devlet’i, yolun kalan kısmı ise menşe ülke (ilgilinin geldiği kendi ülkesi) tarafından karşılanması” bulunmaktadır.

İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1984

10 Aralık 1984 tarihli ve 39/46 sayılı Genel Kurul kararı; 26 Haziran 1987’de yürürlüğe girmiştir

İşkence, “bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığından kuşkulanan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan herhangi bir sebeple, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak aşırı acı veya ıstırap veren herhangi bir fiildir. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlar sırasında kaza sonucunda ortaya çıkan acı veya ıstırap, işkence sayılmaz.” (*Madde 1.1*)

Madde 2.2 savaş ya da olağanüstü hal koşullarında işkencenin kullanımını şu dille engellemiştir: “Her ne olursa olsun, savaş durumu, savaş tehdidi, iç siyasal huzursuzluk veya diğer olağanüstü hal gibi herhangi bir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.”

Madde 2.3 “Yalnızca emirlere uyuyordum” savunmasını engellemek için şu önlemi getirmiştir: “Bir amirin veya bir kamu makamının verdiği bir emir, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.”

Madde 10 yasa uygulayıcı personelin gerekli eğitime tabi tutulması zorunluğunu öngörür. “Bütün Taraf Devletler, tevkif, tutukluluk veya hapse konu olan bireylerin hapis, sorgulama veya gözaltı işleminde görev alması sözkonusu olabilecek kanun uygulayıcı personelin, sivil veya askerin, sağlık personelinin, kamu görevlileri ve diğer şahısların işkence yasağı konusunda bilgilendirilme ve eğitimlerine tam olarak yer verilmesini sağlayacaktır.”

Madde 13’e göre, “Her bir Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede işkence gördüğünü iddia eden bireylere şikayette bulunma ve

---

şikayetinini yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir biçimde incelenmesini isteme hakkı sağlar. Şikayet edenin ve tanıkların, şikayetin veya yapılan tanıklığın sonucu olarak herhangi bir kötü muamele veya tehdide karşı korunmasını sağlayacak gerekli tedbirler alınır.”

Madde 14'e göre, “Her bir Taraf Devlet bir işkence fiili mağduruna giderim elde etme ve mümkün olduğu kadar tam bir rehabilitasyon için gereken de dahil, adil ve yeterli miktarda tazminat alma hakkı tanır. İşkence fiilinin sonucu olarak mağdurun ölmesi halinde, mağdurun bakmakla yükümlü olduğu kimseler de tazminat alma hakkına sahip olurlar.”

ADALET YÖNETİMİNDE İNSAN HAKLARI

Aşağıdaki belgeler uluslararası yasalar değil, kanun uygulayıcılar, avukatlar, savcılar ve yargıçlar dahil olmak üzere adalet yönetiminde görev alanlar için ilkeler ve davranış kurallarıdır. Hedefleri bir hukuk kültürü temeli oluşturmak olan bu belgeler bir bütün olarak kabul edilmelidir. Barolar, yargıç cemiyetleri gibi mesleklerin kendi benzer belgeleri ve adalet yönetiminde görev alanların oluşturduğu uluslararası birlikler tarafından duyurulan benzer standartlarla tamamlanmalıdır. 1985 tarihli Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisi modern mağdur hakları yasalarının ilk örneğidir.

Kanun Uygulayıcılar İçin Davranış Kuralları, 1979

17 Aralık 1979 tarihli ve 34/169 sayılı Genel Kurul kararı

Kanun uygulayıcılar terimi, “ister atama, isterse seçimle göreve gelmiş olsunlar, özellikle tevkif ve alıkoyma gibi polisiye yetkiler kullanan bütün görevlileri kapsar.” Tanım üniformalı ya da üniformasız askeri yetkililer ve Devlet güvenlik güçlerini polis gücü olarak kullanan ülkelerde bu görevlileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. (**Madde 1 (a) (b)**)

Madde 2 “Kanun uygulayıcılar görevlerini yerine getirirken, insan onuruna saygı gösterir ve insan onurunu korur ve bütün insanların sahip olduğu insan haklarını kullanmasını sağlar ve bunun yanında yer alır” der.

Madde 3 “Kanun uygulayıcılar, sadece ve kesinlikle gerekli olduğu zaman ve görevlerini yapabilmek için gerekli olduğu ölçüde zor kullanabilirler” der.

Aşağıdaki Açıklama maddeyi anlatmaktadır:

- (a) Bu hüküm, kanun uygulayıcıların istisnai hallerde zor kullanılabileceğini vurgulamaktadır; bu hüküm kanun uygulayıcıların suçu önleme veya suçluların veya şüphelilerin yasal biçimde tutuklanmalarını icra ederken veya icra edenlere yardım ederken, şartların gerektirdiği makul ölçüde, güç kullanımını kabul ederse de, bunun ötesine geçer şekilde güç kullanılmamalıdır.
- (b) Ulusal yasalar, genellikle kanun uygulayıcıların zor kullanmalarını oranlı olma ilkesine göre sınırlamaktadır. Bundan, bu maddenin yorumlanmasında oranlı olma ile ilgili ulusal prensiplere uyulacağı sonucu çıkmaktadır. Bu hüküm hiç bir durumda, gerçekleştirilecek meşru amaçla oransız bir zor kullanmaya yetki verecek şekilde yorumlanamaz.
- (c) Silah kullanılması aşırı bir tedbir olarak kabul edilir. Silahların, özellikle çocuklara karşı kullanılmaması için her türlü çaba gösterilir. Silahlar, suç zanlılarının silahlı direnme gösterdikleri veya başkalarının yaşamını tehlikeye soktukları zamanlar ve zanlıları ele geçirmek veya yakalamak için daha az şiddetli tedbirlerin yeterli olmaması halleri dışında kullanılmaz. Silahın kullanıldığı her durumda, konu hemen yetkili makamlara bildirilir.

Madde 5'e göre, “Hiç bir kanun uygulayıcı, işkence veya başka bir zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza uygulamaz, bu fiilleri teşvik edemez ve bunlara hoşgörü gösteremez. Kanun uygulayıcılar amirin emrini, savaş veya savaş tehdidini, ulusal güvenliğe yönelik bir tehdidi, iç siyasal istikrarsızlığı veya başka bir olağanüstü durumu, işkenceyi veya başka bir zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı haklı göstermek için ileri süremez.”

Madde 6'e göre kanun uygulayıcılar “nezaretleri altında bulunan kişilerin sağlıklarını tam olarak korurlar ve özellikle ihtiyaç duyulduğu an tıbbi bakım için acil tedbirler alırlar.”

Madde 7'ye göre, “Kanun uygulayıcılar hiç bir biçimde yolsuzluk yapamazlar; bu tür eylemlere şiddetle karşı çıkarlar ve bunlarla mücadele ederler.”

Açıklama şöyledir:

- (a) Yetkinin herhangi bir biçimde istismar edilmesi gibi, bir yolsuzluk fiili de kanun uygulayıcılık mesleği ile bağdaşmaz. Yasaları kendi görevlilerine ve kendi kuruluşlarına uygulayamayan veya uygulayamayan Hükümetlerin bu yasaları vatandaşlarına uygulaması da

---

beklenemeyeceğinden, yolsuzluk suçunu işleyen bir kanun adamına karşı yasalar tam olarak uygulanır.

- (b) Yolsuzluk suçu iç hukukta tanımlanırken bu kavram, bir görevin yerine getirilmesi sırasında veya bir görevle bağlantılı olarak hediye, taahhüt veya teşvik karşılığında işlenen bir fiil veya görevin ihmali veya bu fiil veya görevi ihmalden sonra haksız yere hediye, taahhüt veya teşvik alınmasını kapsayacak biçimde anlaşılır.
- (c) Yukarıda geçen “yolsuzluk fiili” ifadesi, yolsuzluğa teşebbüsü de kapsayacak bir biçimde anlaşılır

Madde 8’e göre, “Kanun uygulayıcılar hukuka ve bu Kurallara saygı gösterir. Kanun uygulayıcılar ayrıca, güçlerinin yettiği oranda bunların ihlal edilmesini engeller ve ihlal edilmesine karşı şiddetle karşı koyar.

Bu Kuralların ihlal edildiğine veya ihlal edilmek üzere olduğuna inanmak için makul sebepleri bulunan kanun uygulayıcılar, konuyu üst makamlara ve eğer gerekli ise, sorunu inceleme veya hukuki çözüm getirme yetkisine sahip diğer yetkili organlara bildirir.”

Açıklama şöyledir:

- (a) Bu Kurallar ulusal mevzuata veya uygulamaya içselleştirildiği zaman ona uygun davranılır. Ulusal mevzuat veya uygulama bu Kurallardan daha sıkı hükümler içermesi halinde, daha sıkı olan hükümler uygulanır.
- (b) Bu Madde bir yandan, kamu güvenliğinin bağlı olduğu kurumun iç disiplin ihtiyacı ile, diğer yandan, ana insan haklarının ihlalleri ile uğraş arasında dengeyi korumaya çalışır. Kanun uygulayıcılar insan hakları ihlallerini hiyerarşi içindeki üstlerine bildirirler, ancak başka hiç bir hukuki yol kalmamışsa veya etkili değilse, hiyerarşi dışına çıkarak diğer hukuki girişimlerde bulunurlar. Kanun uygulayıcılar bu Kuralların ihlalini ve ihlal edilmek üzere olmasını haber verdikleri için, hiç bir idari veya başka bir yaptırıma maruz bırakılamazlar.
- (c) “Sorunu inceleme veya hukuki çözüm getirme yetkisine sahip diğer yetkili organlar” ifadesi, ister kanunu uygulayan kuruluşun içinde olsun, isterse bundan bağımsız bir kuruluş olsun, bu Kurallardaki hükümlerin ihlalinden kaynaklanan durumları ve şikayetleri yasayla, geleneklerle veya başka şekilde incelemeye yetkili kılınmış, ulusal yasalarla belirlenmiş makam veya organları ifade eder.
- (d) Bazı ülkelerde basın yayın kuruluşlarının yukarıda (c) bendinde belirtilen kuruluşlara benzer biçimde, şikayetleri inceleme göre-

vi gördükleri kabul edilebilir. Böyle hallerde kanun uygulayıcıların, ülkelerinin kanunlarına, geleneklerine ve bu Kuralların dördüncü maddesine uygun bir biçimde son çare olarak, ihlalleri basın yayın kuruluşları aracılığıyla kamuoyunun dikkatine sunmaları haklı görülebilir.

- (e) Bu Kuralların hükümlerine uyan kanun uygulayıcılar, toplumun ve içinde çalıştıkları kanuni kuruluş ile, kanun uygulayıcılık mesleğinin saygısını, tam desteğini ve işbirliğini hak eder.

Kanun Uygulayıcıların Güç ve Ateşli Silah

Kullanmalarına İlişkin Temel İlkeler, 1990

27 Ağustos – 7 Eylül 1990 tarihleri arasında Küba, Havana’da toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Sekizinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiştir

İlkeler şöyledir:

2. Hükümetler ve kanun uygulayıcı kuruluşlar, mümkün olduğu kadar geniş ve çeşitli yöntemler geliştirmeli ve farklı bir güç veya ateşli silah kullanımı için kanun uygulayıcılarını çeşitli tipte silah ve mühimmat ile donatmalıdırlar. Kişilerin ölümüne veya yaralanmasına yol açabilecek silahların kullanılmasını giderek artan şekilde sınırlama düşüncesiyle, uygun durumlarda kullanılmak üzere öldürücü olmayan etkisizleştirici silahlar da bu araçlara dahildir. Yine aynı amaçla, başka türlü silahları kullanma ihtiyacını da düşürmek için kanun uygulayıcılarının kalkan, miğfer, kurşun geçirmez yelek ve kurşun geçirmez taşıtlar gibi kendilerini koruyucu araçlarla donatılmaları mümkündür.
3. Öldürücü olmayan etkisizleştirici silahların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, olaylarla ilgisi olmayan kişilere gelebilecek zarar tehlikesini en aza indirebilmek için dikkatlice değerlendirilir ve bu tür silahların kullanılması özenle denetlenir.
4. Kanun uygulayıcılar görevlerini yaparlarken, zora ve silaha başvurmadan önce mümkün olduğu kadar şiddet içermeyen araçları kullanırlar. Sadece başka araçların etkisiz kalması veya hedeflenen sonucun gerçekleşme ümidinin bulunmaması halinde zor veya silah kullanabilirler.
5. Kanun uygulayıcıların, zor veya silah kullanmaları kaçınılmaz hale geldiği zaman:

-
- (a) Suçun ciddiliğiyle oranlı ve gerçekleştirilmek istenen meşru amaçla orantılı bir ölçüde zor kullanılır;
  - (b) Meydana gelecek zarar ve hasar en aza indirilir ve insan yaşamına saygı duyulur ve korunur;
  - (c) Yaralanan ve zarara maruz kalan kişilere mümkün olan en kısa sürede tıbbi yardım ve destek verilmesi sağlanır;
  - (d) Yaralanan veya zarara maruz kalan kişinin akrabaları veya yakın arkadaşlarına mümkün olan en kısa sürede haber verilmesi sağlanır.
6. Kanun uygulayıcılar tarafından zor veya silah kullanılması sonucunda bir yaralama ve ölüm meydana gelmesi halinde, aşağıda **22. Prensibe** göre olay hemen üst makamlara bildirilir.

Özel bir hükme göre (**9. Prensip**), “Kanun uygulayıcılar kendilerinin ve başkalarının öldürülmesine veya ağır bir biçimde yaralanmalarına yönelik yakın bir tehlikeye karşı müdafaa halleri ile yaşama karşı ağır bir tehdit içeren ağır nitelikteki özel suçların işlenmesini önlemek, bu tür bir tehlike gösteren veya emirlere direnen bir kimseyi yakalamak veya böyle bir kimsenin kaçmasını önlemek amacı dışında ve bu amaçları gerçekleştirmek için daha hafif yöntemler yetersiz kalmadıkça, başkalarına karşı silah kullanamazlar. Her koşul altında, sadece yaşamı korumak için, kesinlikle kaçınılmaz olduğu zaman öldürmeye yönelik silah kullanılabilir.”

Kanun uygulayıcılar (**10. Prensip**) “kendilerini gereği gibi tanıtarak silah kullanma niyetleri konusunda açık bir uyarıda bulunurlar ve uyarıya uyulabilmesi için yeterli zaman verirler. Eğer uyarıda bulunmak, kanun uygulayıcıları gereksiz yere tehlikeye sokacak ise ya da başkaları için ölüm veya ciddi bir biçimde yaralanma riski yaratacak ise veya olayın şartları içinde açıkça gereksiz veya anlamsız ise, uyarı yapılmaz.”

Özel hükümler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’yle uyum sağlayan yasalara uygun ve barışçıl toplantılar ile yasal olmayan ancak şiddet içermeyen toplantılar arasında bir ayırım yaparlar. Bir hükme göre (**14. Prensip**), “Kanun uygulayıcılar şiddet içeren toplantıların dağıtılmasında, daha az tehlikeli araçların kullanılmasının elverişli olmaması halinde ve sadece gerekli olan asgari ölçüde ateşli silah kullanabilirler. Kanun uygulayıcılar, yukarıda **9. Prensip**’te belirtilen şartlar dışında silah kullanamazlar.”

Gözaltı ya da tutukluluk altında bulunan kişiler bakımından (**15. Prensip**) “Kanun uygulayıcılar, kurum içinde güvenliğin ve düzenin sürdürülmesi için gerekli olmadıkça veya kişisel güvenlikleri tehdit edilmedikçe, hapsedilen kişilerle olan ilişkileri sırasında zor kullanamazlar.”

Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 1985

26 Ağustos – 6 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano’da toplanan Suçların Önlemesi ve Suçluların İslahı üzerine Yedinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiş ve Genel Kurul’un 29 Kasım 1985 tarihli ve 40/32 sayılı ile 13 Aralık 1985 tarihli ve 40/146 sayılı kararlarıyla onaylanmıştır

Yargı bağımsızlığı

1. Yargı bağımsızlığı Devlet tarafından güvence altına alınır ve Anayasa’da veya iç hukukta yargı bağımsızlığına yer verilir. Yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve gözetmek bütün hükümet kuruluşlarının ve diğer kurumların görevidir.
2. Yargı organı önündeki sorun hakkında, herhangi bir tarafın herhangi bir nedenle doğrudan veya dolaylı kısıtlama, etki, teşvik, baskı, tehdit ve müdahalesine maruz kalmaksızın, maddi olaylara ve hukuka dayanarak tarafsız bir biçimde karar verir.
3. Yargı organı yargısal nitelikte her konuda yargılama yetkisine ve karar vermesi istenen bir sorunun kendisinin hukuken tanımlanan yetkisine girip girmediği hakkında münhasıran karar verme yetkisine sahiptir.
4. Yargılama sürecine usulsüz ve yetkisiz müdahale yapılamaz ve yargı kararları değişikliğe tabi tutulamaz. Yargı organlarının verdikleri cezaların hukuka uygun olarak yargısal denetime tabi tutulması veya yargı organlarının verdikleri cezaların yetkili makamlar tarafından azaltılması veya başka bir ceza ile değiştirilmesi bu prensibi ihlal etmez.
5. Herkes, önceden konmuş hukuki usullere göre yargılama yapan olağan mahkemelerde veya yargı yerlerinde yargılanma hakkına sahiptir. Olağan mahkemelere veya yargı yerlerine ait olan yetkilerin ellerinden alınması için konmuş usulleri gereği gibi uygulamayan yargı yerleri kurulamaz.
6. Yargı bağımsızlığı prensibi, yargılama organının davaları adil bir biçimde görmesini ve tarafların haklarına saygı gösterilmesini gerektirir ve yargılama organına bu imkanı verir.
7. Yargı organlarının görevlerini gereği gibi yapmalarını mümkün kılmak için yeterli kaynakları ayırmak, her Üye Devletin görevidir.

Yargıçların ifade ve örgütlenme özgürlüğü

8. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne uygun olarak, diğer vatandaşlara olduğu gibi yargı organı mensuplarına da ifade, inanç, örgütlenme ve toplanma hakkı tanınır; ancak yargıçlar bu haklarını kullanırlarken, her zaman görevlerinin itibarını ve yargının tarafsızlığını ve bağımsızlığını koruyacak tarzda hareket ederler.
9. Yargıçlar, kendi menfaatlerini savunmak, mesleki eğitimlerini geliştirmek ve yargı bağımsızlığını korumak için yargıçlardan oluşan örgütler kurabilir, bu örgütlere ve diğer kuruluşlara üye olabilirler.

Yargıçların nitelikleri, göreve seçilmeleri ve eğitimleri

10. Yargıçlar, gerekli hukuk eğitimini ve niteliklerini almış, dürüst ve ehliyetli kişiler arasından seçilir. Yargısal göreve seçim yöntemleri düzenlenirken, uygunsuz saiklerle atama yapılmasına karşı koruyucu tedbirler getirilir. Yargıçların seçiminde ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum ve statü gibi nedenlerle bir kimseye karşı ayrımcılık yapılmaz. Yargısal görev için adayların o ülkenin vatandaşı olma şartı aranması, ayrımcılık yapılması şeklinde anlaşılabilir.

Hizmet şartları ve görev süreleri

11. Yargıçların görev süresi, bağımsızlığı, güvenliği, alacakları yeterli ücret, hizmet şartları, emekli aylıkları ve emeklilik yaşı yasada yeterli biçimde güvence altına alınır.
12. Yargıçlar ister atanmış ister seçilmiş olsunlar, zorunlu emeklilik yaşına kadar veya süreli bir görevleri varsa sürelerinin dolmasına kadar görev yapmaları güvence altına alınır.
13. Meslekte yükselme bulunduğu yerlerde yargıçların yükselmeleri yeterlilik, dürüstlük ve deneyim gibi nesnel nedenlere dayanır.
14. Yargıçların üyesi buldukları mahkeme içinde davaların dağıtımını, adalet sisteminin bir iç işidir.

Mesleki gizlilik ve muafiyet

15. Yargıçlar, yaptıkları müzakereler ile aleni yargılama dışında görevleri sırasında edindikleri gizli bilgiler konusunda mesleki gizlilik kuralıyla bağılıdır ve bu tür konular hakkında tanıklık yapmaya zorlanamazlar.

-
16. Disiplin soruşturması yapılması, kişilerin ulusal hukuka göre temyiz hakları ve Devlet'ten tazminat isteme hakları saklı kalmak kaydıyla, yargıçlar yargı yetkilerini kullanırken yanlış tasarrufları veya ihmalleri nedeniyle maddi zarara yönelik tazminat talebiyle açılacak hukuk davalarından şahsen muaftırlar.

Disiplin, görevden alınma ve göreve son verme

17. Mesleki sıfatları nedeniyle bir yargıç hakkında yapılan bir suç isnadı veya bir şikayet, uygun bir usule göre hızla ve adil bir biçimde takip edilir. Yargıçlar adil olarak yargılanma hakkına sahiptir. Yargıç tarafından aksi talep edilmedikçe, incelemenin ilk aşaması gizli tutulur.
18. Yargıçlar sadece görevlerini yapamayacak duruma gelmeleri veya görevleriyle bağdaşmayacak davranışlarda bulunmaları sebebiyle görevlerinden alınabilir veya görevlerine son verilebilir.
19. Bütün disiplin, görevden alma ve göreve son verme işlemleri, yargının yerleşik standartlarına göre karara bağlanır.
20. Disiplin, görevden alma ve göreve son verme kararları bağımsız bir gözden geçirme usulüne bağlanacaktır. Bu ilke en yüksek mahkemenin bu konuda aldığı kararlara ve yasama organının suçlamak suretiyle görevden alma veya benzeri yöntemlerine karşı uygulanmayabilir.

Avukatların Görevlerine İlişkin Temel İlkeler, *1990*

27 Ağustos – 7 Eylül 1990 tarihleri arasında Küba'nın, Havana kentinde toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Sekizinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiştir

Avukatların görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini sağlamak ve geliştirmek konusunda Üye Devletlere yardımcı olmak için formüle edilen aşağıdaki, Avukatların Görevlerine İlişkin Temel ilkelere Hükümetlerce uyulur ve ulusal mevzuat ve uygulama içinde bu ilkeler gözönünde bulundurulur ve avukatlarla birlikte yargıçlar, savcılar, yürütme ve yasama organı mensupları gibi diğer kimselerin ve genel olarak halkın dikkatine getirilir. Bu ilkeler mümkün olduğu kadar, avukatlık resmi statüsüne sahip olmadan avukatlık görevi yapan kimselere de uygulanır.

Avukata ve adli hizmetlere ulaşma

1. Herkes haklarının varlığını tespit ettirmek ve korumak ve ceza muhakemesinin her aşamasında haklarını savunmak için kendi seçtiği bir avukatın yardımına başvurma hakkına sahiptir.
2. Hükümetler, ırk, renk, etnik köken, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, doğum, ekonomik veya başka bir statüye dayanan farklı muamele gibi her hangi bir ayırım yapmaksızın, ülkesinde ve yetkisi altındaki herkesin, avukatlara etkili ve eşit ulaşma imkânı sağlayan etkin ve sorumlu usulleri ve mekanizmaları kuracaktır.
3. Hükümetler, yoksullara ve gerektiği takdirde mahrumiyet içinde bulunan diğer kimselere adli hizmet verilmesi için yeterli mali imkanlar ve başka kaynaklar sağlar. Avukatların meslek örgütleri, bu hizmetlerin, imkanların ve kaynakların organize edilmesinde ve sunulmasında işbirliği yapar.
4. Hükümetler ve avukatların meslek örgütleri, kişilerin hukuka göre sahip oldukları haklar ve ödevler ile temel özgürlüklerinin korunmasında avukatların rolü konusunda halkı bilgilendirmek için programlar yaparlar. Yoksul ve mahrumiyet içindeki diğer kimselere yardım ederken, onların haklarını arayabilecekleri ve gerektiği takdirde avukatın yardımını isteyebilecekleri bir konuma ulaşmaları için özel bir dikkat gösterilir.

Ceza adaleti ile ilgili konularda özel koruyucular

5. Hükümetler, tutuklanan veya alıkonan veya cezayı gerektiren bir fiil ile suçlanan kimselerin, kendi seçtikleri bir avukatın yardımından yararlanma hakkına sahip oldukları konusunda yetkili makamlar tarafından hemen bilgilendirilmelerini sağlar.
6. Avukatı bulunmayan bu durumdaki kimselere, adaletin yararının gerektirdiği bütün olaylarda etkili bir hukuki yardım verilmesi için suçun niteliğine uygun deneyim ve donanıma sahip bir avukat atanır; bu kimseler avukatlık hizmetinin karşılığını ödeyebilme imkanından yoksun ise, ücretini kendisinin ödemediği bir avukat hakkına sahiptir.
7. Hükümetler ayrıca, hakkında suç isnadı bulunsun veya bulunmasın, gözaltına alınan veya tutulan herkese hemen ve her ne olursa olsun tutuklanmasından veya alıkonmasından itibaren kırk sekiz saat içinde avukata ulaşma hakkı sağlar.

-
8. Tutuklanan, alıkoyulan veya hapsedilen herkesin, bir avukat tarafından vakit geçirilmeden ziyaret edilmesi, onunla kesintisiz biçimde iletişim kurabilmesi ve sansüre uğramadan tam bir gizlilik içinde görüşebilmesi için yeterli imkanlar, zaman ve kolaylıklar sağlanır. Kanun adamları görüşmeleri gözle izleyebilir fakat dinleyemez.

Eğitimle ilgili bir bölüm “avukatların gereği gibi eğitim ve öğrenim almalarını ve avukatlık meslek idealleri ve ahlaki görevleri ile ulusal ve uluslararası hukuk tarafından tanınmış olan insan haklarına ve temel özgürlüklere vakıf olmalarını” sağlamaya çağırır. (9. *Prensip*)

Görev ve sorumluluklar bölümünde şunlar yer alır:

12. Avukatlar adalet dağıtımında temel bir unsur olarak, her zaman mesleklerinin şeref ve itibarını korurlar.
13. Avukatların müvekkillerine karşı görevleri şunları içerir:
- Müvekkillerine sahip oldukları haklar ve yükümlülükler ile, müvekkillerinin haklarını ve yükümlülüklerini ilgilendirdiği ölçüde hukuk sisteminin işleyişi konusunda kendilerine bilgi vermek;
  - Müvekkillerine uygun yoldan her türlü yardımda bulunmak ve onların haklarını korumak için hukuki muamelede bulunmak;
  - Müvekkillerine mahkemeler, yargı yerleri ve eğer uygunsa idari makamlar önünde yardım etmek.
14. Avukatlar, müvekkillerinin haklarını korurken ve adaletin gerçekleşmesine çalışırken, ulusal ve uluslararası hukukun tanıdığı insan haklarını ve temel özgürlükleri yüceltmeye çalışırlar ve hukuka ve hukukçuluk mesleğinin kabul görmüş standartlarına ve ahlaki kurallarına uygun biçimde serbestçe ve özenle hareket ederler.
15. Avukatlar her zaman müvekkillerinin menfaatlerine saygı gösterirler.

Avukatlık faaliyetinin güvenceleri

16. Hükümetler avukatların (a) hiç bir baskı, engelleme, taciz veya yolsuz bir müdahaleyle karşılaşmadan her türlü mesleki faaliyeti yerine getirmelerini; (b) yurt içinde ve yurt dışında serbestçe seyahat etmelerini ve müvekkilleriyle görüşebilmelerini; ve (c) kabul görmüş mesleki ahlak kurallarına, görevlerine, standartlarına uygun faaliyette buldukları için kovuşturma veya idari, ekonomik veya başka tür yaptırımla sıkıntı çekmemelerini veya tehditle karşılaşmalarını sağlar.

-
17. Avukatlar görevlerini icra etmeleri nedeniyle güvenlikleri tehdit edildiği takdirde, yetkili makamlar tarafından gerekli bir biçimde korunurlar.
  18. Avukatlar görevlerini icra etmeleri nedeniyle müvekkilleriyle veya müvekkillerinin davalarıyla özdeşleştirilemezler.
  19. Bir avukat, ulusal hukuka ve uygulamaya göre ve bu prensiplerle bağdaşır bir biçimde müvekkili tarafından azledilmedikçe, huzurunda avukatlık yapma hakkına sahip olduğu mahkeme veya idari makam tarafından bu makamların önüne çıkma hakkından yoksun bırakılamaz.
  20. Avukatlar, bir mahkeme, yargı yeri veya hukuki ya da idari bir makam önünde mesleki nedenlerle buldukları sırada veya konuyla ilgili yazılı veya sözlü taleplerinde yaptıkları beyanlardan ötürü hukuki ve cezai muafiyetten yararlanır.
  21. Yetkili makamların ellerinde veya denetimleri altında bulunan gerekli bilgileri, dosyaları ve belgeleri, avukatların müvekkillerine etkili bir hukuki yardım verebilmelerini sağlayacak yeterli bir sürede ulaşımlarını temin etmek, kamu makamlarının görevidir. Avukatların bu belgelere en kısa sürede ulaşmaları sağlanır.
  22. Hükümetler, avukatlar ile müvekkilleri arasında mesleki ilişkiler kapsamındaki bütün haberleşme ve görüşmelerin gizli olduğunu kabul eder ve buna saygı gösterir.

İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü

23. Avukatlar, diğer vatandaşlar gibi ifade, inanç, örgütlenme ve toplanma özgürlüğüne sahiptir. Avukatlar özellikle, hukukla, adalet sistemiyle ve insan haklarının geliştirilmesi ve korunması ile ilgili konularda kamusal tartışmalara katılma ve yasal faaliyetleri veya yasal bir örgüte mensup olmaları nedeniyle mesleki kısıtlamalara maruz kalmaksızın, yerel, ulusal veya uluslararası örgütler kurma veya bunlara mensup olma ve bunların toplantılarına katılma hakkına sahiptir. Avukatlar bu hakları kullanırlarken, her zaman hukuka ve hukuk mesleğinin kabul görmüş standartlarına ve mesleki ahlak kurallarına uygun davranırlar.

Avukatların meslek örgütleri

24. Avukatlar kendi menfaatlerini temsil etmek, süreklilik taşıyan mesleki eğitim ve öğretimlerini geliştirmek ve meslek haysiyetlerini

---

korumak için bağımsız meslek örgütleri kurma ve bunlara katılma hakkına sahiptir. Meslek örgütlerinin yönetim organları üyeleri tarafından seçilir ve bu organlar dış müdahaleye maruz kalmadan görevlerini yapar.

Disiplin İşlemleri

26. Avukatların mesleki davranış kuralları, ulusal hukuka, geleneklere, uluslararası standartlara ve normlara uygun olarak kendi meslek örgütlerinin ilgili organları veya yasama organı tarafından düzenlenir.
27. Mesleki sıfatları nedeniyle avukatlar hakkında yapılan suçlamalar ve şikayetler, usulüne uygun olarak hızla ve adil bir biçimde takip edilir. Avukatlar, kendi seçtikleri bir avukattan yardım görme hakları da dahil, adil yargılanma hakkına sahiptir.
28. Avukatlar hakkındaki disiplin işlemleri, meslek örgütü tarafından kurulan bağımsız bir disiplin komitesi, bağımsız bir kanuni makam veya bir mahkeme önüne getirilir ve bu işlemler bağımsız yargı denetimine tabidir.

Savcılarının Görevlerine İlişkin Yönergeler, 1990

27 Ağustos – 7 Eylül 1990 tarihleri arasında Küba'nın, Havana kentinde toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Sekizinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiştir

Nitelikleri, göreve seçilmeleri ve eğitimleri

1. Savcılar, gerekli eğitimi ve nitelikleri kazanmış, dürüst ve ehliyetli kişiler arasından seçilir.
2. Devletler aşağıdaki şartları sağlar:
  - (a) Savcılarının göreve seçilmelerindeki ölçüler, tarafsızlığa ve önyargıya dayanan atamalara ve bir kimseye ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir fikir, ulusal, toplumsal veya etnik köken, mülkiyet, doğum, ekonomik veya başka bir statü gibi nedenlerle ayrımcılık yapılmasına karşı güvenceler içerir. Savcılık görevi için adaylardan o ülkenin vatandaşı olmasının istenmesi ayrımcılık yapma olarak kabul edilemez.
  - (b) Savcılara, görev yaptıkları makamın gerektirdiği idealler ve ahlaki ödevler ile, anayasa ve yasalarda sanıkların ve mağdurların haklarını korumak için getirilen hükümler ve ulusal ve uluslararası hukuk tarafından tanınmış insan hakları ve temel özgürlükler konusunda gerekli eğitim ve öğretim verilir.

Statüleri ve hizmet şartları

Hükümler, savcılarını (3) “her zaman mesleklerinin şeref ve itibarını” korumaya çağırır. Devletler, savcılarını (4) “baskıya, engellemeye, tacize, yolsuz bir müdahaleye veya haksız olarak hukuki, cezai veya başka bir sorumluluk iddiasına maruz kalmadan görevlerini yerine getirmelerini sağlar.” “Savcılarını görevlerini yapmaları nedeniyle kişisel güvenliklerinin tehdit edilmesi halinde,” (5) kendileri ve ailelerine fiziksel koruma sağlar. “Yeterli bir ücret almaları ve gerekiyorsa, görev süreleri, emeklilik aylığı ve emeklilik yaşı” (6) dahil olmak üzere, gerekli hizmet koşulları yasa ve yönetmeliklerle düzenlenecektir.

İfade ve dernek kurma özgürlüğü

(Bu bölüm Avukatların Görevlerine İlişkin Temel İlkeler’le aynıdır.)

Ceza davalarındaki rolü

10. Savcılarını görevleri yargısal fonksiyonlardan kesin bir biçimde ayrılacaktır.
11. Savcılar, ceza muhakemesinde kovuşturmanın açılmasında ve kanunla yetkili kılınmaları veya yerel uygulamalara uygun olması halinde suçların soruşturulmasında, bu soruşturmalarını hukukiliğinin gözetiminde, mahkeme kararlarının infaz edilmesinin gözetiminde ve kamu yararının temsilcileri olarak kendilerine verilen diğer görevlerin yerine getirilmesinde aktif bir rol üstleneceklerdir.
12. Savcılar görevlerini hukuka uygun olarak, adil, sürekli ve süratli bir biçimde, insan onuruna saygı gösterip koruyarak, insan haklarının yanında yer alarak yürütecek ve bu suretle adil yargılamanın gerçekleştirilmesine ve ceza adaleti sisteminin düzgün işlemesine katkıda bulunacaklardır.
13. Savcılar görevlerini yaparlarken:
  - (a) İşlerini tarafsızlıkla ve her türlü siyasal, sosyal, dinsel, ırksal, kültürel, cinsel veya başka herhangi bir ayrımcılıktan kaçınarak yürüteceklerdir;
  - (b) Kamu yararını korurlar, objektif bir biçimde hareket ederler, zanlının ve mağdurun durumunu gereği gibi dikkate alırlar ve zanlının yararına veya zararına olup olmadığına bakmaksızın, sorunla ilgili her türlü koşula dikkat edeceklerdir;
  - (c) Görevlerinin icrası veya adaletin ihtiyaçları aksini gerektirmedikçe ellerinde bulunan bilgiyi gizli tutacaklardır;

(d) Mağdurların kişisel menfaatlerini etkileyen hususlarda onların görüş ve düşüncelerini dikkate alacak ve mağdurları, Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur olanlara Adalet Sağlanmasına dair Temel Prensipler Bildirisi'ne göre sahip oldukları haklardan haberdar edeceklerdir.

14. Savcılar, tarafsız bir kovuşturmanın isnadın temelsiz olduğunu göstermesi halinde kovuşturma başlatmaz veya devam etmezler veya muhakemeyi durdurmak için her türlü çabayı göstereceklerdir.
15. Savcılar, kamu görevlileri tarafından işlenen suçları, özellikle rüşvet, yetki suiistimali, ağır insan hakları ihlali ile uluslararası hukuk tarafından tanınan diğer suçların kovuşturulmasına ve kanunen yetkili kılınmaları veya ülkedeki uygulamalara uygun olması halinde bu suçların soruşturulmasına yeterli özeni göstereceklerdir.
16. Savcılar işkence, zalimane, insanlıkdışı veya onur kırıcı muamele veya ceza gibi ağır insan hakları ihlali oluşturan hukuka aykırı yollara başvurularak veya başka bir biçimde insan hakları ihlal edilerek elde edildiğini bildikleri veya bu yollarla elde edildiğine makul sebeplere dayanarak inandıkları delilleri, bu yollara başvuranlara karşı kullanmanın dışında, hiç kimseye karşı kullanamayacaklardır; bu durumdan Mahkemeyi haberdar edecekler ve bu yolların kullanılmasından sorumlu olanların adalet huzuruna çıkarılmalarını sağlamak için gerekli tüm işlemleri yapacaklardır.

Takdiri görevler

17. Savcılara takdir yetkisi görevler verilen ülkelerde, kanun veya yazılı kural ve düzenlemeler soruşturmanın başlangıcı ve zabıtları dahil, bütün sorgulama sürecinde alınacak kararların adil ve tutarlı olmalarını güçlendirmek için tavsiyeler içereceklerdir.

Kovuşturmaya karşı alternatifler

18. Savcılar, ulusal hukuk çerçevesi içinde kalmak koşuluyla, mağdurların (zanlı ve kurbanların) haklarına da riayet ederek, kovuşturmadan, şartlı ve şartsız zabıt kaydı tutulmasından vazgeçilmesi; gerektiğinde ceza davalarının resmi adli sistem dışına çıkartılması yönünde davayı hakettiği önem doğrultusunda tekrar gözden geçireceklerdir. Devletler, yalnız mahkemelerin aşırı yükünü hafifletmek için değil, aynı zamanda mahkeme öncesi tutukluluk, iddianın okunması, mahkûmiyet ve hapis halinin mağdur(lar) için şaibe tehlikesinin ve hapis halinin muhtemel karşı etkilerinin önlemesi için değişik uygulamalar bulma imkanları araştıracaklardır.

-
19. Küçüklerin kovuşturulmaları veya kovuşturulmamaları konusunda savcılara takdir hakkı verilen ülkelerde, suçun niteliğine ve ağırlığına, toplumun suça karşı korunmasına, küçüğün kişiliğine ve geçmişteki yaşamına özel bir dikkat gösterilir. Savcılar bu konuda bir karar verirken, küçükler için adalet sistemine ve usullerine göre, kovuşturmaya karşı imkan dahilindeki seçenekleri özel olarak dikkate alırlar. Savcılar, sadece kesinlikle gerekli olan haller dışında küçükler için kovuşturma işlemi yapmamak için her türlü çabayı gösterirler.

Devletin diğer kurum ve kuruluşları ile ilişkiler

20. Savcılar, kovuşturmanın adilliğini ve etkililiğini sağlamak için, polisle, mahkemelerle, hukukçularla, kamu için çalışanlarla ve diğer idari kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak için çaba gösterirler.

Disiplin yargılaması

21. Savcılarının disiplin suçları yasayla veya yasaya dayanan yönetmeliklerle düzenlenir. Savcılarının açıkça mesleki standartlara aykırı bir tarzda hareket ettiklerini iddia eden şikayetler, süratle ve öngörülen usule uygun olarak adil bir biçimde yürütülür. Savcılar adil yargılanma hakkına sahiptir. Savcılar hakkında verilen kararlar bağımsız bir yargısal denetime tabidir.
22. Savcılar hakkındaki disiplin usulleri, objektif bir değerlendirme yapılmasını ve karar verilmesini güvence altına alır. Bu değerlendirme ve karar hukuka, mesleki davranış kurallarına ve diğer yerleşik standartlara ve ahlaki kurallara uygun olarak ve bu Yönergenin ışığında tespit edilir.

Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına İlişkin Temel Prensipler Bildirisi, 1985

29 Kasım 1985 tarihli ve 40/34 sayılı Genel Kurul kararıyla kabul edilmiştir

A. SUÇTAN MADUR OLANLAR

1. Üye Devletlerin suç teşkil eden yetki istismarını yasaklayan kanunları dahil yürürlükte bulunan ceza kanunlarının eylem veya ihmal yoluyla ihlal edilmesi nedeniyle, bireysel veya toplu olarak, fiziksel veya ruhsal yaralanma, duygusal acı çekme, ekonomik kayba uğrama veya temel hakları esaslı bir biçimde zayıflama dahil zarar gören kimseye “mağdur” denir.

-
2. Suçun failleri tespit edilmemiş, yakalanmamış, kovuşturulmamış veya mahkum edilmemiş de olsa ve fail ile mağdur arasındaki aile ilişkisine bakılmaksızın bir kişi bu Bildiri ile mağdur kabul edilebilir. “Mağdur” terimi ayrıca mümkünse mağdurun ailesini veya doğrudan bakmakla yükümlü olduğu kişileri ve zor durumunda mağdura yardımcı olmaktan veya mağduriyeti önlemekten ötürü zarar gören kişileri de kapsar.

Adalete ulaşma ve adil muamele görme

4. Mağdurlara şefkatle ve insanlık onurlarına saygıyla muamele edilmelidir. Mağdurlar uğradıkları zararlar için ulusal mevzuatta öngörülen adalet mekanizmalarına ulaşma ve bir giderim elde etme hakkına sahiptirler.
5. Mağdurların resmi veya gayri resmi yoldan bir giderim elde edebilmeleri için, gerektiği takdirde süratli, adil, ucuz ve ulaşılabilir nitelikte yargısal veya idari mekanizmalar kurulmalı ve güçlendirilmelidir. Mağdurlar bu mekanizmalar vasıtasıyla giderim isteme hakkına sahip oldukları konusunda bilgilendirilmelidir.
6. Yargısal ve idari işlemlerin mağdurların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi,
  - (a) Özellikle ağır suçlar söz konusu olduğunda ve mağdurların talep etmeleri halinde mağdurlara, yargılamadaki rolleri ve kapsamı, yargılamanın zamanlaması ve ilerlemesi ile, davalarının durumu hakkında bilgi verilmesi;
  - (b) Sanığa zarar vermeksizin önyargısızca ve fakat ulusal ceza hukuku sistemine uygun biçimde, mağdurların görüş ve endişelerinin davada kişisel yararın söz konusu olduğu uygun safhalarda, görüş ve endişelerini açıklamasına ve bunların dikkate alınmasına olanak vermek;
  - (c) Hukuki süreç boyunca mağdurlara uygun bir hukuki yardım sağlanması;
  - (d) Mağdurlara verilebilecek rahatsızlıkları asgariye indirmek, mahremiyetlerini korumak, gerektiği zaman kendilerinin, ailelerinin ve lehlerine olan tanıkların güvenliklerini sağlamak ve onları baskı ve misillemeye karşı korumak için tedbir almak;
  - (e) Davalarının sonuçlandırılmasında ve tazminat öngören emir veya kararların uygulanmasında gereksiz geciktirmeden kaçınma sureti ile kolaylaştırılmalıdır.
7. Mağdurlara haklarının verilmesi ve bir giderim sağlanmasını kolaylaştırması halinde arabuluculuk, hakemlik ve geleneksel adalet veya

---

yerel uygulamalar da dahil, uyuşmazlığı çözmek için gayri resmi mekanizmalar da kullanılabilir.

Zarar giderimi

8. Suçu işleyenler veya bunların hareketlerinden sorumlu olanlar, gerektiği takdirde mağdurlara, ailelerine veya bakmakla yükümlü oldukları kimselere adil bir giderim vermelidirler. Bu giderim mülkün geri verilmesini, zararın veya kaybın karşılanmasını, mağduriyetten doğan giderlerin geri ödenmesini, gerekli hizmetlerin sağlanmasını ve ihlal edilen hakların onarılmasını da kapsamalıdır.
9. Hükümetler, ceza davalarında cezai yaptırımlara ek olarak bir yaptırım olarak kullanılabilmesi için mevzuatlarını ve uygulamalarını gözden geçirmelidirler.
10. Çevreye önemli zarar verilmiş olması halinde, alınan “zarar giderimi” kararına, mümkün olduğu kadar çevrenin onarılmasını, altyapının yeniden inşa edilmesini, binaların yerine yenilerinin yapılmasını ve bu zarar bir grup insanın yurtlarından edilmesi sonucunu doğurmuşsa bu kimselerin yurt edinmek için yaptıkları harcamaları içermelidir.
11. Ulusal ceza yasalarının resmi veya yarı resmi sıfatlarıyla hareket eden kamu görevlileri tarafından ihlal edilmesi halinde, mağdurlar, verilen zarardan sorumlu olan kişilerin memuru oldukları Devletten bir zarar giderimi almalıdırlar. Mağduriyete sebep olan eylem veya ihmalden sorumlu Hükümetin varlığını sürdürmemesi halinde, bu Hükümeti izleyen Devlet veya Hükümet tarafından mağdurlara giderim sağlanmalıdır.

Tazminat

12. Tazminatın failden veya diğer kaynaklardan tam olarak alınamaması halinde Devlet, aşağıdaki kişilere tazminat ödenmesi için çaba sarf etmelidir:
  - (a) Ciddi bir suç nedeniyle önemli derecede bedenen yaralanan veya fiziksel veya ruhsal sağlığı zarara uğrayan mağdurlar;
  - (b) Bu tür bir mağduriyet nedeniyle fiziksel veya ruhsal olarak iş göremez hale gelen veya ölen kimsenin ailesi, özellikle bakmakla yükümlü olduğu kimseler.
13. Mağdurlara tazminat ödenmesi için ulusal fonların kurulması, güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması teşvik edilir. Bu amaçla, mağdurun vatandaşı olduğu Devlet’in mağdurun zararlarını karşıla-

---

yabilecek durumda olmadığı haller de dahil olmak üzere, uygun olduğu takdirde, başka tür fonlar kurulabilir.

Yardım

14. Mağdurlar resmi, gönüllü, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler vasıtasıyla, gerekli her türlü maddi, tıbbi, psikolojik yardımı görmelidirler.
15. Sağlık, sosyal hizmet ve diğer ilgili yardımlardan nasıl yararlanacakları konusunda mağdurlara bilgi verilmesi ve bu yardımlara hemen ulaşmaları sağlanmalıdır.
16. Polis, adliye, sağlık kuruluşu, sosyal hizmet servisi mensuplarına ve diğer ilgili görevlilere mağdurların ihtiyaçları konusunda daha duyarlı hale getiren eğitim verilmelidir.

B. YETKİ İSTİSMARINDAN MAĞDUR OLANLAR

18. Henüz Üye Devletlerin ulusal ceza yasalarını değilse bile, insan hakları ile ilgili uluslararası hukukta tanınmış normları ihlal eden eylem ve ihmaller nedeniyle, bireysel veya toplu olarak, fiziksel veya ruhsal yaralanma dahil olmak üzere, duygusal acı çeken, ekonomik kayba uğrama veya temel hakları esaslı biçimde zayıflama dahil zarar gören kimselere “mağdur” denir.
19. Devletler, yetki istismarını yasaklamak ve bu tür istismardan dolayı mağdur olanlara başvuru yolları sağlamak üzere iç hukukta gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Bu başvuru yolları, özellikle, giderimi ve/veya tazminatı ve gerekli her türlü maddi, tıbbi, psikolojik ve toplumsal yardım ve desteği kapsamalıdır.

SAVAŞ MAĞDURLARI, SOYKIRIM DAHİL OLMAK ÜZERE, İNSANLIK ALEYHİNE SUÇLAR VE SAVAŞ ZAMANINDA SİVİLLERİN KORUNMASI

Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 1948

Genel Kurul'un 9 Aralık 1948 tarihli ve 260 A (III) sayılı kararıyla onaylanmış ve 12 Ocak 1951'de yürürlüğe girmiştir

---

Madde II Soykırımı “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri” olarak tanımlar:

- (a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;
- (b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;
- (c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak, yaşam şartlarının kasten değiştirilmesi;
- (d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler alınması;
- (e) Gruba mensup çocukların zorla bir başka gruba nakledilmesi.

Aşağıdaki eylemler cezalandırılır:

- (a) Soykırımında bulunmak;
- (b) Soykırımında bulunulması için işbirliği yapmak;
- (c) Soykırımında bulunulmasını doğrudan ve aleni surette kışkırtmak;
- (d) Soykırımında bulunmaya teşebbüs etmek;
- (e) Soykırımına iştirak etmek;

Madde IV'e göre, soykırım suçunu veya üçüncü maddede gösterilen fiillerden birini işleyenler, “anayasaya göre yetkili yöneticiler veya kamu görevlileri veya özel kişiler de olsa cezalandırılacaktır.”

Madde V “bu Sözleşmenin hükümlerine etkililik kazandırmak ve özellikle soykırımından veya üçüncü madde belirtilen fiillerden suçlu bulunan kimselere etkili cezalar verilmesini sağlamak için, kendi Anayasalarında öngörülen usule uygun olarak gerekli mevzuatı” çıkarmalarını sözleşmeye taraf devletlerden ister.

Madde VI'ya göre, “Soykırım fiilini veya III. maddede belirtilen fiillerden birini işlediğine dair hakkında suç isnadı bulunan kimseler, suçun işlendiği ülkedeki Devlet'in yetkili bir mahkemesi veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan Sözleşmeci Devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanacaktır.”

Madde VII'ye göre, soykırım fiili ve III. maddede belirtilen diğer fiiller “suçluların iadesi bakımından siyasal suçlar olarak kabul edilmeyeceklerdir ve Sözleşmeci Devletler “bu tür olaylarda kendi yasalarına ve yürürlükteki sözleşmelere göre suçluları iade etmeyi üstlenirler.”

Madde VIII Sözleşmeci Devletlerin “soykırım fiillerinin veya Üçüncü maddede belirtilen herhangi bir fiilin önlenmesi ve sona erdirilmesi için gerekli gördükleri takdirde, Birleşmiş Milletlerin yetkili organlarından, Birleşmiş Milletler Şartı'na göre harekete geçmesini” isteyebilmelerini sağlar.

Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1949

Bu belge 12 Ağustos 1949 tarihinde tamamlanmış ve 21 Ekim 1950 tarihinde yürürlüğe girmiştir

Madde 3'e göre

Yüksek Sözleşmeci Taraflardan birinin sınırları içinde meydana gelen, uluslararası bir niteliğe sahip olmayan bir silahlı çatışma durumunda, çatışmanın tarafları aşağıdaki hükümleri, asgari şart olarak, uygulama yükümlülüğü altındadır:

1. Silahlı kuvvetler üyesi olup, silahlarını bırakan ve hastalık, yaralanma, alıkonma ya da başka herhangi bir nedenle savaş dışı kalmış kişiler dahil olmak üzere çatışmalarda etkin olarak yer almayanlara, ırk, renk, din ya da inanç, cinsiyet, soy, servet veya benzeri başka bir kıstasa dayanan olumsuz bir ayrımcılık yapılmadan, her koşulda, insanca davranılacaktır.

Bu amaçla yukarıda anılan kişiler ile ilgili olarak, aşağıdaki davranışlar, her zaman ve nerede olursa olsun yasak olacaktır:

- a) Yaşama ve kişiye şiddet uygulanması; özellikle her çeşit öldürme, sakatlama, zalim davranışta ve işkencede bulunma;
- b) rehin alma;
- c) Kişinin onuruna hakaret etme; özellikle küçük düşürücü ve onur kırıcı davranışta bulunma;
- d) Sivil kişiler tarafından zorunlu olarak tanınan adli tüm güvenceleri sağlayan, düzgün şekilde kurulmuş bir mahkeme tarafından önceden verilmiş bir karar olmadan ceza verme ve cezayı uygulama.

Madde 11

Yüksek Sözleşmeci Taraflar Taraflar, bu sözleşme uyarınca koruyucu Devletlere düşen görevleri her zaman, tarafsız ve etkili biçimde yapmayı garantileyen uluslarca, kuruluşlara devretmeyi kabul etmelidirler.

Madde 27

Korunan kişiler, her koşul altında, kişiliklerine, onurlarına, aile haklarına, dini inanç ve uygulamalarına, gelenek ve göreneklerine saygı duyulması hakkına sahiptir. Her zaman insanca davranılmalı ve özellikle her çeşit şiddet ve bundan doğan tehditlere, hor görme ve halkın meraklı ilgisine karşı korunmalıdırlar.

Kadınlar özellikle ırza geçme, zorla fahişelik yaptırma ya da her biçimde ahlaksız saldırı olmak üzere, iffetlerine karşı yapılan saldırılara karşı korunmalıdır.

Korunan kişiler, yetkisi altında bulunduğu çatışma Tarafınca, sağlık durumu, yaş ve cinsiyetle ilgili hükümler saklı kalmak üzere, özellikle ırk, din ya da siyasi görüşe dayalı herhangi bir olumsuz ayrımcılık yapılmadan, aynı itina ile davranılacaktır.

Ancak, çatışmanın Tarafları savaşın gereği olabileceği ölçüde korunan kişiler hakkında denetim ve güvenlik önlemleri alabilir.

Korunan Kişilerin Durumu ve Korunması hakkındaki **Bölüm III**, İşgalci Taraf'ın uluslararası insan hakları standartlarına saygı göstermesi ilgili sayısız hükümler içerir. Baskı uygulamanın yasaklanması, toplu ceza ve işkence, (**Madde 31, 32, 33**); rehin almaya karşı (**Madde 34**) ve “Kazanç sağlayan işlerini kaybeden korunan kişilere ücretli iş bulma olanağı verilmelidir” diye belirten **Madde 39** dahil ellinin üzerinde bu tür hüküm vardır.

İşgal Edilen Bölgeler hakkındaki **Kısım III** “İşgal altındaki bölgelerde kamu memurları ya da yargıçlar vicdani nedenlerle görevlerini yerine getirmekten kaçınırsalar da, işgalci Devlet onların durumunu değiştiremez ya da onlara karşı hiçbir şekilde ayrımcılık ya da baskı önlemleri alamaz veya yaptırımlar uygulayamaz, (**Madde 54**) ve “İşgalci Devlet, din adamlarının kendi cemaat üyelerine manevi destek sağlamalarına izin vermelidir” demektedir (**Madde 58**).

Madde 66 ile 75 arası cezayla ilgili konularla ilgilidir; bunlar arasında duruşmanın yürütülmesi, bir davanın yürürlükte olan kanun ve kurallar gereğince ele alınması hükümleri, tutuklu kişilerin hakları, doğru yargılanma hakkı (**Madde 71**), savunma için kanıt sunma ve tanık çağırma hakkı (**Madde 73**), korunan herhangi bir kişinin duruşmasına hukuki temsilcilerinin katılması hakkı (**Madde 74**) ve ölüm cezasına itiraz edebilme hakkı (**Madde 75**) vardır.

Ek maddeler din örgütlerinin, yardım toplulukları ya da uluslararası yardımsever örgütlerin temsilcilerinin korunan kişilere erişebilmelerine izin verir.

Madde 142

Din örgütleri, yardım toplulukları ya da korunan kişilere yardımcı olan diğer örgütler, Tutsak bulunduran Devletlerin kendi güvenlikleri ya da

---

başka bir makul ihtiyacı sağlamak için zorunlu kabul ettikleri önlemler saklı kalmak üzere, korunan kişileri ziyaret etmek; eğitimsel, eğlendirici ya da dinsel amaçlarla herhangi bir kaynaktan gelen yardım madde ve malzemelerini dağıtmak veya kamp yerlerindeki boş vakitlerini organize etmek amacıyla yardım etmek için kendileri ya da yetkilendirdikleri kurumlar adına bu Devletlerden olanaklar sağlayacaklardır. Bu tür topluluk ya da örgütler Tutsak bulunduran Devlet ya da başka bir ülkenin sınırları içinde kurulmuş ya da uluslararası bir niteliğe sahip olabilirler... Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin bu alandaki özel konumu her zaman tanınmalı ve ona saygı duyulmalıdır.

Madde 143

Korumacı Devletlerin temsilcileri ya da delegeleri korunan kişilerin bulunduğu her yere, özellikle kamp, gözaltı ve çalışma yerlerine gitme iznine sahip olmalıdır.

Anılan temsilciler korunan kişilerin yerleşik bulunduğu tüm binalara erişebilmelidirler ve tanıklar bulunmaksızın, kişisel olarak ya da bir tercüman aracılığıyla bu kişilerle görüşme yapabilmelidirler.

Bu ziyaretler zorunlu askeri ihtiyaçlar ve dolayısı ile ancak istisnai ve geçici tedbir sebebi dışında yasaklanmamalı, ziyaretin süresi ve sıklığı sınırlandırılmamalıdır. Ziyaretin süresi ve sıklığı sınırlandırılmamalıdır.

Bu tür temsilciler ve delegeler ziyaret etmek istedikleri yerleri seçmekte tam özgürlüğe sahip olmalıdırlar. Tutsak bulunduran ya da İşgalci Devlet, Korumacı Devlet ve gerek doğduğunda, ziyaret edilecek kişilerin uyuğunda olduğu devlet, tutsak kişilerin vatandaşlarının ziyaretlere katılabilmesine izin verilmesi konusunda anlaşmalıdırlar.

EVRENSEL İNSAN HAKLARI STANDARTLARI

İnsan Hakları Dünya Konferansı, Vijana Bildirgesi ve Eylem Planı, 1993

İnsan Hakları Dünya Konferansı,

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi uluslararası topluluk için öncelikli bir konu olduğu ve insan haklarının korunması, bu hakların dengeli ve adil bir biçimde desteklenmesi ve tam olarak yerine getirilmesi için Konferansın uluslararası insan hakları sistemi ve mekanizmasının kapsamlı bir analizini yapma olanağını sağladığı göz önünde

---

tutularak, Tüm insan haklarının insanda bulunan onur ve değerden ileri geldiği, insan hakları ve temel özgürlüklerin ana konusunun insan olduğu ve bu nedenle insanın bu hak ve özgürlüklerden öncelikli yararlanması ve gerçekleşmesinde etkin şekilde yer alması gerektiği vurgulanıp kabul edilerek ...

Viyana Bildirgesi ve Eylem Planı'nı ciddiyetle benimsemiştir.

I

1. Dünya İnsan Hakları Konferansı, bütün devletlerin, tüm insan hakları ve temel özgürlüklerin, Birleşmiş Milletler Şartı, insan haklarına ilişkin diğer belgeler ve uluslararası hukuka uygun biçimde herkes için yerine getirilmeleri, korunmaları ve onlara evrensel saygının geliştirilmesi yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusundaki ciddi taahhütlerini yeniden vurgular. Bu hak ve özgürlüklerin evrensel niteliği, tartışma dışıdır...

İnsan hakları ve temel özgürlükler, tüm insanların doğuştan sahip oldukları haklardır; bunların korunması ve geliştirilmesi Hükümetlerin ilk sorumluluğudur.

2. Bütün halklar, kendi kaderini tayin hakkına sahiptir. Bu hak nedeniyle, halklar kendi siyasal statülerini özgürce belirlerler ve kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimlerini serbestçe yürütürler.
8. Demokrasi, kalkınma ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygı birbirlerine bağlıdır ve birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirirler. Demokrasi, halkın, kendi siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel sistemlerini belirleme isteklerinin özgürce ifade edilmesine ve kendi yaşamlarının tüm yönlerine tam katılımlarına bağlıdır.
Yukarıda belirtilen bağlamda insan haklarının ve temel özgürlüklerin ulusal ve uluslararası düzeyde geliştirilmesi ve korunması evrensel olmalıdır ve koşullara bağlanmaksızın yönlendirilmelidir...

15. İnsan hakları ve temel özgürlüklere hiçbir tür ayrımcılık yapılmaksızın saygı gösterilmesi, uluslararası insan hakları hukukunun temel kuralıdır. Her biçimi ile ırkçılığın ve ırksal ayrımcılığın, yabancı düşmanlığının ve bunlara bağlı hoşgörüsüzlüğün hızla ve kapsamlı olarak ortadan kaldırılması, uluslararası topluluk için öncelikli bir görevdir. Hükümetler bunları önlemek ve bastırmak için etkin önlemler almalıdırlar. Gruplar, kurumlar, hükümetlerarası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve bireylerin, bu kötülüklerle karşı olan etkinliklerinde işbirliği ve eşgüdüm sağlayarak çabalarını yoğunlaşmaya davet edilmektedirler.

17. Bütün biçimleri ve görünümleri ile terörizm eylemleri, yöntemleri ve uygulamaları ve terörizmin bazı ülkelerde uyuşturucu trafiği ile

---

bağlantısı, insan hakları, temel özgürlükler ve demokrasiyi yıkan, Devletlerin ülke bütünlüğünü ve güvenliğini tehdit eden ve meşru olarak kurulmuş hükümetleri istikrarsızlaştırmayı amaçlayan etkinliklerdir. Uluslararası topluluk terörizmin önlenmesi ve bastırılmasına ilişkin işbirliğini artırmak için gerekli adımları atmalıdır.

18. Kadınların ve kız çocukların insan hakları, evrensel insan haklarının devredilmez, ayrılmaz ve bölünmez bir parçasıdır. Kadınların, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde, siyasal, medeni, ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşama tam ve eşit katılımı ve her biçimi ile cinsiyete dayalı ayrımcılığın sona erdirilmesi uluslararası topluluğun öncelikli hedefleridir.

Kültürel önyargılardan ve uluslararası kadın ticaretinden kaynaklananlar dahil, cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel taciz ve istismarın bütün biçimleri, kişinin onur ve değerleri ile uyumsuz ve mutlaka ortadan kaldırılmalıdır...

Kadınların insan hakları, kadınlara ilişkin tüm insan hakları belgelerinin geliştirilmesi dahil, Birleşmiş Milletler'in insan hakları etkinliklerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

19. Azınlıklara mensup kişilerin haklarının geliştirilmesi ve korunmasının önemini ve bu kişilerin yaşadığı Devletlerin siyasal ve toplumsal istikrarının geliştirilmesi ve korunmasına bu tür bir katkıyı değerlendirerek,

Dünya İnsan Hakları Konferansı, Devletlerin, azınlıklara mensup kişilerin tüm insan haklarını ve temel özgürlüklerini, hiçbir ayrımcılık olmaksızın ve Ulusal, Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlık Olan Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge'ye uygun olarak, hukuk önünde tam bir eşitlikle, tam ve etkin biçimde kullanabilmelerini temin etme yükümlülüklerini yeniden vurgular.

21. ... Çocuklara ilişkin tüm tasarruflarda, ayrımcılık yapılmaması ve çocuğun en çıkarı, öncelikle dikkate alınmalıdır ve çocuğun görüşlerine gereken ağırlık verilmelidir. Ulusal ve uluslararası mekanizma ve programlar, çocuk pornografisi, çocuk fahişeliği ya da organ satımı, AIDS dahil hastalık mağduru çocuklar, mülteci ve yerinden edilen çocuklar, gözetiminde bulunan çocuklar, silahlı uyuşmazlıkta çocuklar ve bunların yanısıra açlık, kuraklık ve diğer olağanüstü durumların mağduru olan çocuklar dahil, özellikle, kız çocuklar, sakat çocuklar, sokak çocukları, ekonomik ve cinsel istismara uğrayan çocuklar olmak üzere, çocukların savunulması ve korunması için ulusal ve uluslararası mekanizma ve programlar güçlendirilmelidir.

-
23. Dünya İnsan Hakları Konferansı, herkesin, hiçbir şekilde ayrımcılık olmaksızın diğer ülkelere iltica etmeyi isteme ve bundan yararlanma hakkının yanısıra, kendi ülkesine geri dönme hakkına sahip olduğunu yeniden vurgular...
  24. Göçmen işçiler dahil, korumasız bırakılmış gruplara mensup kişilerin insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına, bunlara yönelen her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ve mevcut insan hakları belgelerinin güçlendirilmesi ve daha etkin uygulanmasına büyük bir önem verilmelidir.
  27. Her Devlet, insan hakları şikayetleri ya da ihlalleri için, etkin başvuru yolları çerçevesi sağlamalıdır. Hukuku uygulama ve kovuşturma makamları dahil bir adalet yönetimi ve özellikle uluslararası insan hakları belgeleri kapsamındaki uygulanabilir standartlara tam uyumlu bir bağımsız yargı ve hukuk mesleği, insan haklarının tam ve ayrımcılık olmaksızın gerçekleştirilmesi için zorunludur ve demokrasinin işlemesi için kaçınılmazdır...
  28. Dünya İnsan Hakları Konferansı, kitlesel ve yerinden edilen kimse-ler akınına yol açan, özellikle soykırım ‘etnik temizlik’ ve savaş durumunda kadınların sistemli biçimde tecavüze uğraması biçimlerinde gözükken kitlesel insan hakları ihlallerinden duyduğu endişeyi ifade eder. Bu tiksindirici uygulamaları kuvvetle kınarken, bu suçları işleyenlerin cezalandırılması ve bu uygulamaların derhal sona erdirilmesi çağrısını yineler.
  38. Dünya İnsan Hakları Konferansı, sivil toplum kuruluşlarının, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde tüm insan haklarının geliştirilmesinde ve insancıl alandaki etkinliklerinde, oynadıkları önemli rolü tanır... Dünya İnsan Hakları Konferansı, bu bağlamda hükümetler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin ve sürekli bir diyalogun önemini altını çizerek, İnsan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve onların üyeleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde tanınan haklar ve özgürlüklerden ve ulusal hukukun korumasından yararlanırlar.
  39. İnsan haklarına ve insancıl konulara ilişkin bilginin nesnel, sorumlu ve yansız olmasının önemini altını çizerek, Dünya Konferansı, ulusal hukuk çerçevesi içinde serbestisi ve korunması güvence altına alınan medyanın, bu konularla artan bir yoğunlukla ilgilenmesini teşvik eder.

B. Eşitlik, onur ve hoşgörü

1. Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve diğer hoşgörüsüzlük türleri

-
19. Dünya İnsan Hakları Konferansı,... özellikle kurumsal biçimlerdeki ırkçılığın ve ırk ayrımcılığının önlenmesini uluslararası toplumun öncelikli bir amacı olarak ve insan hakları alanında dünya çapında bir teşvik programı.... olarak görür.
  20. Dünya İnsan Hakları Konferansı, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilgili hoşgörüsüzlüğün tüm biçimleri ve görünüşlerini önlemek ve bunlara karşı bir mücadele vermek için, gerektiği yerde, cezai önlemleri de içeren uygun yasaları çıkartarak ve bu olguya karşı mücadele eden ulusal kurumları kurarak, güçlü politikalar geliştirmelerini ve acil önlemler almalarını tüm Hükümetlerden talep eder.
  22. Dünya İnsan Hakları Konferansı tüm Hükümetlere, her bireyin düşünce, inanç, ifade ve din özgürlüğü hakkına sahip olduğunu tanıyarak, dini yerlere tecavüzü ve kadınlara karşı ayrımcılık yapılması uygulamalarını da içeren, din ya da inanca dayalı hoşgörüsüzlük ve bununla ilgili şiddetin karşısında olmaları için, uluslararası yükümlülükleri ve kendi yasal sistemlerine uygun, gerekli tüm önlemleri almaları için çağrıda bulunur. Konferans ayrıca, tüm Devletleri Din ya da İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Bildirge'nin hükümlerini uygulamaya koymaya davet eder.
  23. Dünya İnsan Hakları Konferansı, etnik temizlikle ilgili suç oluşturulan bir fiili işleyen ya da bunlara izin veren her kişinin bu tür insan hakları ihlallerinden kişisel olarak sorumlu ve yükümlü olduklarını ve uluslararası topluluğun bu tür ihlallerden yasal olarak sorumlu olanları adalete teslim edecek her çabayı göstermeleri gerektiğini vurgular.

2. Ulusal ya da etnik, dinsel ve dilssel azınlıklara dahil olan kişiler

26. Dünya İnsan Hakları Konferansı, Devletlerin ve uluslararası topluluğun, Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilssel Azınlıklara mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge'ye uygun olarak, ulusal ya da etnik, dinsel ve dilssel azınlıklara mensup olan kişilerin haklarını korumaları ve teşvik etmeleri için istekte bulunur.
27. Alınacak önlemler [bu kişilerin], uygun olduğu yerde, ülkelerindeki ekonomik ilerleme ve gelişime, toplumun siyasi, ekonomik, sosyal, dinsel ve kültürel yaşamının tüm yönlerine tam olarak katılabilmelerini kolaylaştırmayı içermelidir.

---

3. Kadınların insan hakları ve eşit statüsü

38. Dünya İnsan Hakları Konferansı, özellikle, sosyal ve özel yaşamda kadınlara karşı ayrımcılığın, her türlü cinsel tacizin, kadın ticaretinin, bundan fayda sağlamanın ve hukuk yönetiminde cinsel önyargının önlenmesine ve kadınların haklarıyla belirli geleneksel ya da alışılmış uygulamaların, kültürel önyargıların ve dinsel aşırılığın zarar verici etkileri arasında çıkabilecek tüm çatışmaların yok edilmesine karşı çalışmanın önemini vurgular... Silahlı çatışma durumlarında kadınların insan haklarının ihlali, uluslararası insan hakları ve insancıl hukukun temel ilkelerinin ihhalidir. Özellikle cinayet, sistematik tecavüz, cinsel kölelik ve zorla hamileliği de içeren bu türdeki tüm ihlaller, özel olarak etkili bir tepkiyi gerektirir.

4. Çocuk hakları

48. Dünya İnsan Hakları Konferansı tüm Devletlerden, uluslararası işbirliğinin desteğiyle, özellikle güç koşullar altında bulunan çocuklar ile ilgili hassas soruna çözüm bulmaları isteğinde bulunur. Çocuk istismarı ve suistimalinin ana nedenlerine çözüm arayışı ile birlikte, bunlara karşı etkin şekilde mücadele edilmelidir. Yeni doğan kız çocuklarının öldürülmesi, çocukların zarar verici şekilde çalıştırılması, çocukların ve organlarının satılması, çocukların fahişe olarak çalıştırılması, çocuk pornografisi ve diğer cinsel suistimal türlerine karşı etkili önlemler alınması gerekmektedir.
49. Dünya İnsan Hakları Konferansı, Birleşmiş Milletler ve uzmanlaşmış kurumlarının, kız çocuklarının insan haklarının etkili şekilde korunması ve teşvik edilmesini sağlayan tüm önlemlerini destekler. İnsan Hakları Dünya Konferansı, kız çocuklarına zarar veren ve onlara karşı ayrımcılık yapan gelenek ve uygulamaları kaldırmalarını ve mevcut yasa ve düzenlemelerini iptal etmelerini Devletlerden talep eder.

5. İşkenceden Özgürlük

55. Dünya İnsan Hakları Konferansı, insan onuruna karşı yapılan en acımasız ihlallerden birinin, mağdurların yaşamlarını ve faaliyetlerini sürdürebilme kabiliyetlerini zayıflatan ve onurlarına zarar veren, işkence davranışı olduğunu vurgular.
56. Dünya İnsan Hakları Konferansı, insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuk altında, işkenceden özgürlüğün, iç ya da uluslararası karışıklık veya silahlı çatışmalar dahil her koşul altında korunması gereken bir hak olduğunu yeniden vurgular.

-
60. Devletler, hukukun üstünlüğü için sağlam bir temel oluşturarak, işkence gibi ağır insan hakları ihlallerinden sorumlu olanların ceza muafiyetine yol açan yasaları kaldırmalı ve bu tür ihlalleri kovuşturmalıdır.

Zor Altında Kaybolmalar

62. Herkesin Zor Altında Kaybolmaya Karşı Korunması Hakkında Bildiri'nin Genel Kurul tarafından kabul edilmesini memnuniyetle karşılayan İnsan Hakları Dünya Konferansı tüm Devletleri, zor altında kaybolma olaylarını önlemek, sona erdirmek ve cezalandırmak için etkili kanuni, idari, adli ya da başka türlü önlemler almaya çağırır. İnsan Hakları Dünya Konferansı, kendi yetkisi altında bulunan bir bölgede zor altında kaybolma durumunun gerçekleştiğine inanması için sebep olduğunda ve iddialar doğrulandığında, suçluları yargı önüne çıkartmak için soruşturma yapmanın, koşullar ne olursa olsun her Devlet'in ödevi olduğunu yeniden vurgular.

6. Özürlü Kişilerin Hakları

63. İnsan Hakları Dünya Konferansı, tüm insan hakları ve ana özgürlüklerin evrensel olduğunu ve bu nedenle, şartsız olarak özürlü kişileri de içerdiğini yeniden vurgular. Herkes eşit doğar ve aynı yaşam ve refah, eğitim ve çalışma, bağımsız şekilde yaşama ve toplumun her yönüne etkin katılım haklarına sahiptir. Özürlü bir kişiye doğrudan ayrımcılık yapılması ya da başka türlü olumsuz bir ayrımcılık davranışında bulunulması bu nedenle o kişinin haklarının ihlalidir. Dünya İnsan Hakları Konferansı tüm Hükümetleri özürlü kişilerin bu ve diğer haklara erişebilmelerini temin etmek için gerektiği yerde benimseme ya da düzeltmede bulunmaya çağırır.
64. Özürlü kişilerin yeri, her yerdir. Özürlü kişilere, fiziksel, mali, sosyal ya da psikolojik olsun, topluma tam olarak katılmalarını kısıtlayan ya da bundan yoksun bırakan ve sosyal bakımdan sınırlandıran tüm engellerin kaldırılması yoluyla eşit fırsat güvencesi verilmelidir.

AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (AGİT)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Sonuç Belgesi (Helsinki Sonuç Belgesi), 1975

Helsinki, 1 Ağustos 1975

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na katılan Devletler, kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen bir ilkeler bildirgesi yayınladılar. Bu kapsam altında şunlar vardır: *I. Egemen eşitlik, egemenliğin doğasında bulunan haklara saygı; II. Tehdit ya da kuvvet kullanımından kaçınma; III. Sınurların dokunulmazlığı; IV. Devletlerin Toprak Bütünlüğü; V. Uyuşmazlıkların Barışçıl Yoldan Çözümü; VI. İçişlerine karışmazlık; VII. Düşünce, vicdan, din ya da inanç özgürlükleri dahil insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı; VIII. Halkların kendi kaderini tayini ve eşit haklar; IX. Devletler arasında işbirliği; X. Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi.*

İnsan İlişkileri ile ilgili bir bölümde katılımcı Devletler “ilişkilerden doğan insancıl sorunların çözümüne katkıda bulunmak için, özel ya da resmi olarak, kişiler ve katılımcı Devletlerin kurum ve kuruluşları arasında daha özgür seyahat ve iletişim olanaklarını kurmayı amaç edinirler”. Bunlar arasında a. Aile bağları temelinde olağan toplantılar ve ilişkiler, b. Ailelerin yeniden birleştirilmesi, c. Farklı Devletlerin vatandaşları arasında evlilik, d. Kişisel ya da mesleki nedenlerle seyahat, e. Bireysel ya da toplu olarak yapılan turizmin koşullarının geliştirilmesi, f. Gençler arasında toplantılar, g. Spor ve h. İlişkilerin genişletilmesi vardır.

Haber ile ilgili bir bölümde katılımcı Devletler “haber alanında işbirliğini ve diğer ülkelerle haber alışverişini desteklemek ve bir Devlet'in gazetecisinin mesleğini başka bir katılımcı Devlet'te yürütebilmesi koşullarını geliştirmek için her tür haberin daha serbestçe ve kapsamlı şekilde yayılması olanaklarını kurmayı amaçları yaparlar.” İzleyen bölümler sözlü, basılı, filme alınmış ve yayımlanan haberlerin değiş tokuşu, erişimi ya da dağıtımının geliştirilmesiyle ilgilidir. Bu bölüm haber alanında işbirliği ve gazetecilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesini de içerir.

Daha sonraki bölümler kültür ve eğitim alanlarında işbirliği ve değiş tokuşu ele alır.

Tek taraflı, çift taraflı ve çok taraflı izleme konferansları ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

AGİK İnsan Boyutu Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi, 1990

Kopenhag, 29 Haziran 1990

Katılımcı Devletler 1989 yılında Paris'te yapılan Birinci AGİK İnsan Boyutu Konferansı Toplantısı'ndan beri Avrupa'da gerçekleşen önemli siyasi değişimleri büyük bir memnuniyetle karşılar. AGİK sürecinin bu değişimlerin gerçekleşmesinde önemli katkısı olduğuna ve bu gelişmelerin daha sonra Sonuç Belgesi ve diğer AGİK belgelerindeki hükümlerin uygulanmasını büyük ölçüde genişlettiğine dikkat çekerler.

Çoğulcu demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün, tüm insan hakları ve temel özgürlüklere, insan ilişkilerinin geliştirilmesine ve insancıl nitelikteki diğer konuların çözümüne saygıyı sağlamak için gerekli olduğunu kabul ederler. Bu nedenle, demokrasi ve siyasi çoğulculuk idealleri ve serbest seçimlerle hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik toplumlar oluşturmak konusundaki ortak kararlılıkları yönünde tüm Katılımcı Devletler'in ifade ettikleri taahhütleri memnuniyetle karşılarlar...

Katılımcı Devletler, insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanma ve bunlara saygıyı güçlendirme, insan ilişkilerini geliştirme ve insancıl nitelikteki diğer konuların çözümü için, aşağıdaki hususlarda görüş birliğine varmıştır:

I.

1. Katılımcı Devletler, hükümetin temel amaçlarından birinin insan hakları ve temel özgürlükleri korumak ve teşvik etmek olduğuna inandıklarını belirtirler ve bu hak ve özgürlüklerin tanınmasının, barış, adalet ve özgürlüğün temelini oluşturduğunu yeniden vurgularlar.
2. Katılımcı Devletler Hukukun üstünlüğünün temelini biçimlendiren bu adalet ilkelerini desteklemek ve geliştirmek hususunda kararlıdır. Katılımcı Devletler, hukukun üstünlüğünü demokratik nizamın yerleşmesi ve yürütülmesindeki düzen ve uyumu sağlayan şekli bir yasalara uygunluk olarak değil, insan kişiliğinin üstün değerinin tam olarak kabul ve tanınmasına dayanan ve tam olarak ifade bulması için çatı sağlayan kurumların garanti ettiği adalet olarak görürler.
3. Demokrasinin, hukukun üstünlüğünün doğal bir ögesi olduğunu yeniden vurgularlar. Siyasi kuruluşlar bakımından çoğulculuğun önemini kabul ederler.

-
4. Katılımcı Devletler Uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu olarak, birbirlerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemlerini serbestçe seçme ve geliştirme hakkına saygı göstereceklerini teyit ederler.. Bu hakkın kullanımında yasalarının, yönetmeliklerinin, uygulama ve politikalarının uluslararası hukuk bağlamındaki yükümlülüklerine uymasını, İlkeler Bildirgesi hükümleriyle ve diğer AGİK taahhütleriyle uyumlu duruma getirilmesini sağlayacaklardır.
  5. Bu adalet öğelerinden, tüm insanların doğuştan var olan itibarlarının ve eşit, devredilemez haklarının tam olarak ifade edilebilmesi için gerekli olanların aşağıdakiler olduğunu önemle bildirirler:
    - 5.1 – uygulamada seçmenlerin tercih ettiği temsilcileri aracılığı ile fikirlerini özgürce ifade etmelerini sağlayacak, makul aralarla gizli oy ya da benzeri serbest oylama yöntemiyle yapılan özgür seçimler;
    - 5.2 – yürütme yetkisine sahip kişilerin seçilmiş meclis ya da seçmenlere karşı sorumlu olduğu, temsili nitelikte bir hükümet biçimi;
    - 5.3 – hükümet ve kamu yetkililerinin anayasayla uyumlu olma ve yasalara göre hareket etme görevi;
    - 5.4 – Devlet ve siyasi partilerin açık şekilde birbirinden ayrı olması özellikle siyasi partilerin Devletle içiçe ilişkilerde olmaması;
    - 5.5 – hükümet, idare ve yasamanın faaliyetleri yasalarla kurulmuş olan sisteme göre yürütülecektir;
    - 5.6 – askeri güçler ve polis, sivil yetkililerin denetimi ve sorumluluğu altında olacaktır;
    - 5.7 – insan hakları ve temel özgürlükler yasalarla güvence altına alınacak ve uluslararası yasalar bağlamındaki yükümlülüklerle uyumlu olacaktır;
    - 5.8 – yönetmelikler ve bir kamu süreci sonunda kabul edilen yasalar, uygulanabilir olmaları için, yayımlanacaklardır;
    - 5.9 – herkes yasalar karşısında eşittir ve hiçbir ayrımcılık görmeden yasaların korumasından eşit olarak yararlanırlar. Bu bağlamda, yasalar tüm ayrımcılıkları yasaklayacaktır ve herkese, herhangi bir nedene dayanan ayrımcılığa karşı eşit ve etkili koruma güvencesi getirecektir;
    - 5.10 – temel haklara saygının güvence altına alınması ve yasalara güvenin sağlanması için, herkesin idari kararlara karşı etkili bir düzeltme isteme hakkı olacaktır;
    - 5.11 – bir kişiye karşı alınan idari kararlar doğrulukları bakımından tam olarak savunulabilir olmalıdırlar ve bir kural olarak, mevcut olağan kanuni yolları göstermelidir;
    - 5.12 – yargıçların bağımsızlığı ve genel adli hizmetin tarafsız şekilde işlenmesi sağlanacaktır;
    - 5.13 – özellikle, işe başlama ve çalışma koşulları göz önüne alınarak avukatların bağımsızlığı tanınacak ve korunacaktır;

-
- 5.14 – ceza mahkemeleri usulleri ile ilgili kurallar hakim önüne çıkarılma konusunda yetkilerin mahkeme öncesinde ve sonrasında alınan tedbirlerin açık bir tanımlamasını içerecektir;
  - 5.15 – cezai bir suçtan dolayı tutulan ya da tutuklanan bir kişi, tutulma ya da tutuklamanın yasadışılığına karar verilebilmesi ve bu işlemin yürütülmesi için hemen bir yargıcın ya da başka bir yetkilinin karşısına getirilme hakkına sahip olacaktır;
  - 5.16 – bir hukuk davasında kendisine karşı yapılan bir suçluluk isnadının ya da hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde, herkesin yasalarla kurulan yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından görülen adil ve kamuya açık bir duruşma hakkı vardır;
  - 5.17 – hakim önüne çıkarılan bir kişinin, kendi başına, kendi seçtiği bir yasal yardımcı yoluyla ya da yasal yardımdan yararlanmak için ödeme yapamayacak durumdaysa, adaletin çıkarları için gerektiğinde bu hizmetin kendisine ücretsiz sağlanmasıyla savunma yapma hakkı vardır;
  - 5.18 – hiç kimse, öğelerinin açık ve kesin şekilde tanımlandığı bir yasa tarafından sağlanmış olan suçlar dışında herhangi bir suçtan dolayı suçlanmayacak, yargılanmayacak ve mahkum edilmeyecektir;
  - 5.19 – herkes, yasalara göre suçlu bulunmadıkça suçsuz varsayılacaktır;
  - 5.20 – insan hakları alanındaki uluslararası belgelerin ulusal düzeyde hukuk ilkelerine yaptığı önemli katkıyı dikkate alan Katılımcı Devletler, Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve ilgili diğer uluslararası belgelere henüz katılmamışlarsa katılmayı tezekkür edeceklerdir;
  - 5.21 – yerel çözüm yollarına ek olması ve Katılımcı Devletlerin üstlendikleri uluslararası yükümlülüklerle daha iyi uymalarının sağlanması için, Katılımcı Devletler uluslararası organlara bireysel başvuru usülleri sağlayan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ya da Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek Protokol gibi bölgesel ya da küresel bir uluslararası insan hakları koruma sözleşmesine katılma konusunu inceleyeceklerdir (tezekkür edeceklerdir).
6. Katılımcı Devletler, dönemsel ve gerçek seçimler yoluyla halkın özgürce ve hakça ifade ettikleri iradelerinin, tüm hükümetin yetki ve meşruluğunun temeli olduğunu bildirirler. Katılımcı Devletler buna göre, vatandaşlarının doğrudan ya da adil seçimler yoluyla özgürce seçtikleri temsilcileri aracılığıyla ülkelerinin yönetiminde görev alabilmeleri hakkına saygı duyacaklardır. Yasalarıyla uyumlu şekilde, uluslararası insan hakları yükümlülükleri ve uluslararası taahhütlerini, ülkelerinde ve diğer katılımcı Devletlerin ülkelerindeki demokratik düzeni devirmeyi amaçlayan terörizmi ve şiddete katılan veya terörizmi ve şiddeti reddetmeyen kişilerin faaliyetlerine

---

karşı halkın iradesiyle kurulmuş demokratik düzeni savunma ve koruma hususlarındaki sorumluluklarını kabul ederler.

7. Halkın iradesinin, hükümetin yetkisine temel olmasını sağlamak için Katılımcı Devletler:
  - 7.1 – yasalar tarafından düzenlendiği üzere, makul aralıklarla serbest seçimler yapacaklardır;
  - 7.2 – ulusal yasama organının en az bir meclisindeki tüm koltukların özgürce yapılan genel seçimle oluşturulmasına imkan vereceklerdir;
  - 7.3 – erişkin vatandaşların genel seçimlerdeki oy hakkını güvence altına alacaklardır;
  - 7.4 – oyların gizli oy ya da benzeri serbest oylama yöntemiyle verilmesini ve dürüstçe sayılıp resmi sonuçların halka açıklanmasını sağlayacaklardır;
  - 7.5 – vatandaşların ayrımcılık yapılmadan bireysel ya da siyasi parti veya kuruluşların temsilcileri olarak siyasi görev ya da kamu görevi almaya çalışma hakkına saygı duyacaklardır;
  - 7.6 – bireylerin ve grupların, yasalar önünde ve yetkililer tarafından eşit muamele görme temeline dayanarak birbirleriyle mücadele etmelerini sağlayan gerekli yasal güvencelerle birlikte, kendi siyasi parti ve örgütlerini tam özgürlük içinde kurma hakkına saygı duyacaklardır;
  - 7.7 – yasaların ve kamu siyasetinin, seçim kampanyasının idari tasarruf, şiddet ve korkutma ile siyasi partilerin ve adayların görüş ve niteliklerini özgürce açıklamaktan men edilmedikleri veya seçmenlerin onları tanıma ve tartışmalarına veya cezalandırılmak endişesi ile oy kullanmalarına engel olunmayan bir ortamda yürütülmesine imkan vermelerini sağlayacaklardır;
  - 7.8 – seçim sürecine katılmak isteyen tüm siyasi gruplar ya da bireylerin, hiçbir ayrımcılık görmeden medyaya serbestçe erişebilmelerini önleyen hiçbir yasal ya da idari engelin olmamasını sağlayacaklardır;
  - 7.9 – yasalarca gereken oy sayısını elde eden adayların hakkıyla göreve gelmesini ve dönemleri dolana ya da demokratik meclis usulleri ve anayasal usullere uygun olarak yasalar tarafından düzenlenmiş bir davranıştan dolayı sona ermesine kadar görevde kalmalarına izin verilmesini sağlayacaklardır;
8. Katılımcı Devletler, yerel ve yabancı gözlemcilerin varlığının, seçimlerin yapıldığı Devletlerin seçim usulünü geliştirebileceğini düşünürler. Bu nedenle, yasaların izin verdiği ölçüde, ulusal seçim süreçlerinin akışını gözlemlemeyi isteyen diğer AGİK katılımcı Devletlerinden ya da uygun özel kurum ve kuruluşlardan gözlemci-

---

leri davet ederler. Ayrıca, ulusal düzeyden daha aşağı düzeyde yapılan seçimlere benzer erişim kolaylıkları sağlama çabası göstereceklerdir. Bu tür gözlemciler seçim süreçlerine müdahale etmemeyi taahhüt edeceklerdir.

II

9. Katılımcı Devletler şunları yeniden vurgularlar:

- 9.1 – herkes, iletişim hakkı da dahil olmak üzere, ifade özgürlüğü hakkına sahip olacaktır. Bu hak, düşüncelere sahip olma ve sınırlardan bağımsız olarak ve kamu yetkililerinin müdahalesi olmadan bilgi ve fikir alma ve açıklama özgürlüğünü de içerecektir. Bu hakkın kullanımı yalnızca yasalar tarafından tanımlanan ve uluslararası standartlara uygun sınırlamalara konu olabilir. Özellikle, her tür belgeyi üretme yollarına erişim ve kullanıma karşı hiçbir sınırlama getirilemez, ancak telif hakkı dahil fikir eserleriyle ilgili haklara karşı saygı gösterilmelidir;
- 9.2 – herkes, barışçıl olarak toplanma ve gösteri yapma hakkına sahip olacaktır. Bu hakların kullanımı yalnızca yasalar tarafından tanımlanan ve uluslararası standartlara uygun sınırlamalara konu olabilir;
- 9.3 – dernek kurma hakkı güvence altına alınacaktır. Bir sendika kurma ve (bir sendikanın kendi üyelerini belirleme genel hakkı altında) bir sendikaya özgürce katılma hakkı yasalar tarafından tanımlanan ve uluslararası standartlara uygun sınırla saklı olmak üzere garanti altına alınacaktır;
- 9.4 – herkes, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak bir kimsenin kendi başına ya da bir topluluk içinde başkalarıyla, kamuya açık ya da özel bir yerde, ibadet, eğitim, uygulama ve yerine getirme yoluyla dinini ya da inancını değiştirmeyi ya da belli etme özgürlüğünü de içerir. Bu hakların kullanımı yalnızca yasalar tarafından tanımlanan ve uluslararası standartlara uygun sınırlamalara konu olabilir;
- 9.5 – Devlet'in uluslararası yükümlülükleri ve AGİK taahhütlerine uygun şekilde, herkesin kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ve kendi ülkesine geri dönme hakkına saygı duyacaklardır. Bu hak üstündeki sınırlamalar çok nadir istisnalar niteliğinde olacak, yalnızca belirli kamu ihtiyaçlarını karşıladığı zamanlarda gerekli görüleceklerdir, yasal bir amaç güdecek ve bu amaca uygun olacaklar ve keyfi bir davranışa maruz kalmayacak ya da kötüye kullanılmayacaklardır;
- 9.6 – herkesin, kendine ait ya da diğerleriyle paylaştığı mülkünden rahatça yararlanma hakkı vardır. Hiç kimse kamu yararı bulunması ve yasa ile öngörülmüş ve uluslararası taahhüt ve yükümlülüklerle uygun koşulların oluşması durumu dışında mülkünden yoksun bırakılamaz.

-
10. Bireylerin, insan hakları ve temel özgürlüklerini bilmeleri ve bu doğrultuda hareket etmeleri ve bu hak ve özgürlüklerin ilerletilmesine tek başlarına ya da başkalarıyla birlikte aktif olarak katılma haklarının tam olarak sağlanması konusundaki taahhütlerini yeniden vurgulayan Katılımcı Devletler, aşağıdaki taahhütlerde bulunurlar:
    - 10.1 – görüş ve bilgileri yayma ve yayınlama hakları da dahil, herkesin bireysel olarak ya da başkalarıyla birlikte insan hakları ve temel özgürlükler hakkındaki görüş ve bilgileri özgürce araştırma, alma ve açıklama hakkına saygı duymak;
    - 10.2 – herkesin, bireysel ya da başkalarıyla toplu olarak, uluslararası insan hakları standartlarına uyumluluğu sağlamanın daha iyi yolları ve insan haklarının daha etkin olarak korunabilmesi için fikirler geliştirip tartışma ve insan hakları ve temel özgürlüklerin yürütülmesini araştırıp görüşme haklarına saygı duymak;
    - 10.3 – sendikalar ve insan hakları denetleme grupları da dahil olmak üzere, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve teşvik edilmesi yollarını araştıran sivil toplum kuruluşlarını oluşturma, onlara üye olma ve etkin olarak katılma hakkı ile birlikte bireylerin dernek kurma hakkını kullanmalarına izin verilmesini sağlamak;
    - 10.4 – bu tür grup ve kuruluşların üyelerinin, kendi ülkelerinin içinde ve dışında olan benzeri organlara ve uluslararası kuruluşlara engellenmeden erişebilmeleri ve onlarla iletişim kurmalarını, bu tür grup ve kuruluşlarla işbirliği, haberleşme ve fikir alışverişinde bulunabilmelerini ve yasalar tarafından sağlandığı ölçüde, insan hakları ve temel özgürlükleri korumak ve teşvik etmek amacıyla, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gönüllü mali katkı isteme, alma ve bundan yararlanmalarını sağlamak.
  11. Katılımcı Devletler bundan başka, insan hakları ve temel özgürlüklerin ihlal edildiği ileri sürülen yerlerde var olan etkin başvuru yollarının şunları içermesi gerektiğini bildirirler:
    - 11.1 – bireyin yeterli yasal yardım arama ve alma hakkı;
    - 11.2 – bireyin insan hakları ve temel özgürlükleri savunmada başkalarından yardım arama ve alma hakkı ve insan hakları ve temel özgürlükleri savunmada başkalarına yardım etme hakkı;
    - 11.3 – bireylerin ve kendi adlarına hareket eden grupların, insan haklarının suistimali iddialarıyla ilgili bilgiyi elde etme ve dikkate alma işlevine sahip uluslararası organlarla iletişim kurma hakkı.
  12. AGİK'in insancıl boyut başlığı altında Viyana Sonuç Belgesi'nde üstlendikleri taahhütlerin uygulanmasında daha fazla şeffaflığın sağlanmasını dileyen Katılımcı Devletler, ulusal yasalar, uluslararası

---

sı hukuk ve uluslararası taahhütlerde sağlandığı şekliyle Katılımcı Devletlerin gönderdiği gözlemciler, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve konuyla ilgilenen diğer kişilerin mahkeme önündeki süreçlerde mevcut bulunmalarını güven sağlayıcı bir önlem olarak kabul etmeye karar vermişlerdir.

13. Katılımcı Devletler, çocuk haklarına, onların kişisel haklarına ve bireysel özgürlüklerine, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarına ve her türlü ihlal ve istismara karşı özel olarak korunma haklarının tanınmasına özel ilgi gösterme kararı vermişlerdir. Henüz onaylamamışlarsa, Devletler tarafından 26 Ocak 1990'da imzaya açılan Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylamayı dikkate alacaklardır. Taraf oldukları uluslararası anlaşmalarda onaylamış oldukları çocuk haklarını iç hukuklarında da tanıyacaklardır.
14. Katılımcı Devletler, mesleki ve teknik dersler alan kişiler dahil olmak üzere, diğer Katılımcı Devletlerden gelen öğrenci ve stajyerlerin eğitimi için kendi ülkelerinde koşullar yaratılmasını teşvik etmek konusunda görüş birliğine varmışlardır. Kendi ülkelerindeki genç insanların diğer Katılımcı Devletlerde eğitim alma amacıyla seyahat etmelerini destekleme ve bu amaçla, uygun olduğu yerde, ilgili hükümet kurumları, kuruluşlar ve eğitim kurumları arasında iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını teşvik etme konusunda mutabık kalmışlardır.
15. Katılımcı Devletler mahkumların naklini kolaylaştıracak şekilde davranacaklardır ve 21 Kasım 1983'te Strazburg'da imzalanan Mahkumların Nakledilmesi Hakkında Sözleşme'ye taraf olmayan Katılımcı Devletleri, Sözleşme'yi onaylamayı dikkate almaları konusunda teşvik edeceklerdir.
16. Katılımcı Devletler:
  - 16.1 – işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış ya da cezayı yasaklamak, bu tür uygulamaları önlemek ve cezalandırmak için etkili yasal, idari, adli ve diğer önlemleri almak, insan hakları ve temel özgürlüklerini ihlal eden psikiyatrik ya da diğer tıbbi uygulamalardan bireyleri korumak ve bu tür uygulamaları önlemek ve cezalandırmak için etkili önlemler almak konusundaki taahhütlerini yeniden vurgularlar;
  - 16.2 – Henüz onaylamamışlarsa, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'yi acil olarak onaylamayı, Sözleşme'nin 21. ve 22. Maddeleri bağlamında, İşkenceye Karşı Komite'nin yetkilerini tanımayı ve 20. Madde bağlamında, Komite'nin yetkilerine getirdikleri çekinceleri kaldırmayı dikkate alma niyeti gösterirler;

-
- 16.3 – savaş durumu ya da tehditi, siyasi iç istikrarsızlık ya da başka herhangi bir olağanüstü hal olsun olmasın, hiçbir istisnai koşulun işkencenin haklı gösterilmesi için kullanılmayacağını önemle belirtirler;
- 16.4 – yasa uygulayıcılar, sivil ve askeri sağlık personeli, kamu memurları ve herhangi bir biçimde tutuklama, gözaltı veya mahkumiyete konu olan bir kişinin gözaltı, sorgulama ya da tedavisinde görevi bulunabilecek kişilerin eğitiminin, işkencenin yasaklanmasıyla ilgili eğitim ve bilgiyi tam olarak içermesini sağlayacaklardır;
- 16.5 – tüm işkence olaylarını önleme görüşüyle, kendi yargı sistemleri altındaki herhangi bir bölgede gerçekleşen herhangi bir biçimdeki tutulma, tutuklama, veya mahkumiyete konu olan kişilerin tutukluluk ve tedavisi için getirilen düzenlemeleri ve soruşturma kuralları, yönergeleri, yöntemleri ve uygulamalarını sistemli inceleme altında tutacaklardır;
- 16.6 – AGİK’in insancıl boyutuyla ilgili taahhütlerin etkili şekilde uygulanması için anlaşılan önlem ve usullerle uyumlu olarak, resmi ya da diğer güvenilir bilgi kaynakları aracılığıyla öğrendikleri işkence ya da diğer insanlık dışı ve onur kırıcı davranış veya ceza olaylarını gerekli inceleme ve işlemleri yapmak için öncelikli olarak ele alacaklardır;
- 16.7 – herhangi bir biçimde işkence ya da diğer insanlık dışı ve onur kırıcı davranış veya ceza gören bir bireyin yaşamını ve güvenliğini güvence altına alma ve korumanın, uygun iyileştirici önlemler almak konusuna verilecek ivedilik ve önceliğin saptanmasında tek ölçüt olacağı anlayışı ile hareket edeceklerdir; ve bu nedenle, herhangi bir işkence ya da diğer insanlık dışı ve onur kırıcı davranış veya ceza olayının herhangi bir uluslararası organ ya da mekanizmanın çerçevesi içinde görülmesi, AGİK’in insancıl boyutuyla ilgili taahhütlerin etkili şekilde uygulanması için anlaşılan önlem ve usullerle uyumlu şekilde, olayı dikkate almaktan ve uygun önlemler getirmekten kaçınmak için bir neden olarak kullanılamaz.

17. Katılımcı Devletler:

- 17.1 – ölüm cezası konusunu inceleme altında bulundurmak ve ilgili uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak yolunda Viyana Sonuç Belgesi’nde üstlendikleri taahhütleri anımsarlar;
- 17.2 – bu bağlamda, ölüm cezasının kaldırılmasını amaçlayan Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi’ne Ek İkinci Protokol’un 15 Aralık 1989 tarihinde BM Genel Kurul tarafından kabul edilmesini anımsarlar;
- 17.3 – özellikle Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 6. Maddesi’nde olduğu gibi, uluslararası topluluk tarafından

-
- kabul edilen, ölüm cezasının kullanımıyla ilgili sınırlama ve tedbirleri not ederler;
- 17.4 – İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nin, ölüm cezasının kaldırılmasıyla ilgili Altıncı Protokol'unun hükümlerini not ederler;
- 17.5 – bazı Katılımcı Devletler'in ölüm cezasının kaldırılması yönünde aldıkları son önlemleri not ederler;
- 17.6 – bazı sivil toplum kuruluşlarının ölüm cezası meselesi hakkındaki çalışmalarını not ederler;
- 17.7 – İnsan Boyutu Konferansı'nın çerçevesi içinde, ölüm cezasının kaldırılması konusunda bilgi alışverişi yapacaklar ve bu meseleyi incelemeye devam edeceklerdir;
- 17.8 – ölüm cezasının kullanımıyla ilgili bilgiyi kamuya açık hale getireceklerdir;

18. Katılımcı Devletler:

- 18.1 – Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun, herkesin askeri hizmete karşı vicdan itirazında bulunma hakkını tanıdığına not ederler;
- 18.2 – bazı Katılımcı Devletler'in, vicdan itirazı temellerine dayanarak zorunlu askeri hizmetten muafiyete izin vermek için aldıkları son önlemleri not ederler;
- 18.3 – bazı sivil toplum kuruluşlarının zorunlu askeri hizmete karşı vicdan itirazında bulunma meselesi hakkındaki çalışmalarını not ederler;
- 18.4 – henüz gerçekleştirilmediyse, vicdan itirazında bulunma nedenleriyle uyumlu olan, ilke olarak silahlı çatışma niteliği taşımayan ya da sivil bir doğaya sahip, kamu çıkarı içinde ve cezalandırıcı nitelikte olmayan çeşitli alternatif hizmet biçimlerini uygulamaya koymayı incelemek konusunda görüş birliğine varmışlardır;
- 18.5 – bu konuyu halkın bilgisi dahilinde tutacaklardır;
- 18.6 – İnsani Boyut Konferansı çerçevesinde, bireylerin bulunduğu yerde mecburi askerlik varsa, silahlı hizmete karşı vicdan itirazı esası temel alınarak, mecburi askerlik hizmetinden muaf tutulmaları ile ilgili sorunları inceleme altında buldurmaya ve bu konuda bilgi alışverişine devam edeceklerdir.

19. Katılımcı Devletler, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve teşvik edilmesi bağlamında vatandaşlarının serbestçe dolaşmaları ve kendi aralarında iletişim kurmalarının önemli olduğunu onaylarlar. Kendi topraklarına giriş yapılmasıyla ilgili politikalarının [Helsinki] Sonuç Belgesi, Madrid Sonuç Belgesi ve Viyana Sonuç Belgesi'nin ilgili hükümlerinde belirlenen amaçlara tam olarak uy-

---

masını sağlayacaklardır. AGİK belgelerindeki taahhütlerden geri dönmeme kararlılıklarını yeniden vurgulayan Katılımcı Devletler, insan ilişkileri alanında, ikili ve çok taraflı biçimler de dahil, üstlendikleri taahhütleri tam olarak uygulamayı ve onları geliştirmeyi üstlenirler. Bu bağlamda,

- 19.1 – vize, pasaport ve gümrük denetimleri dahil, kendi topraklarına giriş yapılması için gereken usulleri iyi niyetle ve haksız bir gecikme olmadan uygulama çabası göstereceklerdir. Gerektiğinde, vize kararı bekleme süresini kısaltacak, uygulamaları kolaylaştıracak ve vize başvuruları için gereken idari gereksinimleri azaltacaklardır;
  - 19.2 – vize başvurularını ele alırken, diğer şeylerin yanında, özellikle acil, insancıl nitelikte olaylarda, önemli ailevi, kişisel ya da mesleki nedenleri göz önüne alarak, işlemleri mümkün olan en hızlı şekilde ve bir sıra içinde yapacaklardır;
  - 19.3 – gerektiğinde, vize başvurularıyla bağlantılı olarak alınan bedelleri olası en düşük düzeye indirmeye çalışacaklardır.
20. Söz konusu Katılımcı Devletler, kişilerin giderek artan yer değiştirmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilecek sorunlarla başa çıkmak için birbirlerine başvuracak ve uygun olduğu yerde işbirliği yapacaklardır.
22. Katılımcı Devletler, göçmen işçilerin haklarının korunması ve teşvik edilmesinin insancıl boyuta sahip olduğunu yeniden vurgularlar. Bu bağlamda:
- 22.1 – göçmen işçilerin haklarının korunması ve teşvik edilmesinin tüm Katılımcı Devletlerin ilgi alanı dahilinde olduğu ve bu tür nedenlerle, onların AGİK süreci içinde ele alınması gerektiği konusunda görüş birliğine varmışlardır;
  - 22.2 – taraf oldukları uluslararası anlaşmalarda sağlanan göçmen işçi haklarını kendi iç hukuklarında tam olarak uygulama taahhütlerini yeniden vurgularlar;
  - 22.3 – göçmen işçilerin haklarıyla ilgili olan, gelecekteki uluslararası belgelerde, bu konunun hepsi (tüm Katılımcı Devletler) için önemli olduğu gerçeğini göz önüne almaları gerektiğini düşünürler;
  - 22.4 – gelecekteki AGİK toplantılarında, göçmen işçilerin ve ailelerinin haklarının daha fazla teşvik edilmesiyle ilgili yönleri incelemek için hazır olduklarını belirtirler.
23. Katılımcı Devletler, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla kişisel ve siyasi hakların teşvik edilmesinin, insan onuru için ve her bireyin

---

yasal isteklerini elde edebilmesi için fevkalade önemli olduğu şeklinde Viyana Sonuç Belgesi'nde açıklamış oldukları inançlarını yeniden vurgularlar. Sosyal adaletin teşvik edilmesiyle, yaşam ve çalışma koşullarının geliştirilmesi için Avrupa'da Ekonomik İşbirliği hakkında Bonn Konferansı Belgesi'nde üstlendikleri taahhütleri yeniden vurgularlar. Uygun tüm yollardan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların giderek, tam olarak gerçekleştirilmesini başarma görüşünü taşıyarak çabalarına devam eden Katılımcı Devletler, bu bağlamda, istihdam, konut, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve kültür alanlarındaki sorunlara özel ilgi göstereceklerdir.

24. Katılımcı Devletler, yukarıda belirtilen tüm insan hakları ve temel özgürlüklerin uygulamasında, yasalar tarafından sağlanan, özellikle Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nden olmak üzere uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleriyle ve özellikle İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bağlamında olmak üzere uluslararası taahhütleriyle uyumlu olanlar dışında hiçbir sınırlama getirmeyeceklerdir. Bu sınırlamaların istisnai bir niteliği vardır. Katılımcı Devletler bu istisnaların kötüye kullanılmamasını ve keyfi olarak uygulanmamasını, ancak bu hakların etkili biçimde yürütülmesini temin edecek şekilde uygulanmasını sağlayacaktır.

Demokratik bir toplumda haklar ve özgürlüklere getirilen herhangi bir sınırlama uygulanabilir yasanın hedeflerinden biriyle ilgili ve o yasanın amacına kesinlikle uygun olur.

25. Katılımcı Devletler, bir olağanüstü hal sırasında insan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili yükümlülükleri azaltmanın, bunun söz konusu olamayacağı haklara özellikle saygı göstererek, bağlı oldukları ilgili uluslararası belgeler başta olmak üzere uluslararası hukuk tarafından sağlanan sınırlar içinde kesin olarak kalması gerektiğini teyit ederler. Ayrıca şunları da yeniden vurgularlar:
- 25.1 – bu tür yükümlülükleri azaltan önlemler, bu belgelerde ortaya konan yönetsel gereksinimlerle tam uyum içinde alınmalıdır;
- 25.2 – olağanüstü hal kararı resmi olarak, halka duyurularak ve yasalar tarafından ortaya konan hükümlere uyarak, ilan edilmelidir;
- 25.3 – yükümlülükleri azaltan önlemler, durumun tam olarak gerektirdiği kapsam içinde sınırlandırılmalıdır;
- 25.4 – bu tür önlemler yalnızca ırk, renk, cinsiyet, dil, din, sosyal köken ya da bir azınlık grubuna aidiyet temellerine dayanarak ayrımcılık yapmamalıdır.

III.

26. Katılımcı Devletler güçlü bir demokrasinin, demokratik değerlerin ve uygulamaların ulusal yaşamın bütünleşik bir parçası olarak bulunmasına ve geniş çeşitlilikte demokratik kurumların var olmasına dayandığını kabul ederler. Bu nedenle, işe yarar işbirliği çabalarını ve aşağıdaki alanlardaki bilginin, fikirlerin ve tecrübelerin kendi aralarında ve birey, grup ve kuruluşlarla doğrudan ilişkiler ve işbirliği içinde paylaşılmasını teşvik edecek, kolaylaştıracak ve uygun olduğu yerlerde destekleyecektir:

- anayasa hukuku, anayasal reform ve gelişme,
- seçim yasası, yönetimi ve gözlemi,
- mahkeme ve yasal sistemlerin kurulması ve yönetimi,
- işe girme ve işte yükselmenin başarıya göre terfi ve atama sistemine dayanan tarafsız ve etkili bir kamu hizmetinin geliştirilmesi,
- yasaları uygulama,
- yerel hükümet ve ademi merkeziyetçilik,
- bilgiye erişim ve gizliliğin korunması,
- çoğulcu toplumlarda siyasi partileri ve onların görevlerini geliştirme,
- özgür ve bağımsız sendikalar,
- işbirliği girişimleri,
- başka biçimlerde özgür topluluklar ve kamu yararına gruplar geliştirme,
- gazetecilik, bağımsız medya, entellektüel ve kültürel yaşam,
- eğitim kurumlarında demokratik değerlerin, kurumların ve uygulamaların öğretilmesi ve serbestçe araştırma yapılabilen bir ortamı teşvik etme.

Bu tür çabalar, eğitim, bilgi alışverişi, kitap ve öğrenim amaçlı araçlar, işbirlikçi program ve projeler, akademik ve mesleki değiş tokuş, konferanslar, burslar, araştırma yardımları, uzmanlık ve öğüt sağlama, iş ve bilim ilişkileri ve programları dahil olmak üzere, AGİK'in insancıl boyut kapsamı içinde işbirliği olanaklarını içerebilir.

27. Katılımcı Devletler ayrıca, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanında bağımsız ulusal kurumların kurulması ve güçlendirilmesini kolaylaştıracaklardır; bu kurumlar aynı zamanda odak noktası görevi de görebilirler. Katılımcı Devletlerin parlamenterleri arasında işbirliğini mevcut parlamentolararası dernekler aracılığı ile de olmak üzere, diğerleri arasında ortak komisyonlar, parlamenterlerin katılacakları televizyon söyleşileri, toplantılar, yuvarlak masa tartışmaları yolu ile teşvik etmeyi önerirler. Ayrıca, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi sistemi içindeki kuruluşlar gibi mevcut kurum-

---

ların bu alanda başlatmış oldukları çalışmayı sürdürmeleri ve genişletmelerini teşvik edeceklerdir.

IV.

30. Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklarla ilgili meselelerin yalnızca işler durumda bağımsız bir yargı sistemine sahip, hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik bir siyasi çerçeve içinde memnun edici şekilde çözümlenebileceğini kabul ederler. Bu çerçeve, insan hakları ve temel özgürlükler, tüm vatandaşlar için eşit haklar ve eşit statü, tüm yasal istek ve arzuların özgürce ifade edilmesi, siyasi çoğulculuk ve hükümet gücünün kötüye kullanılmasına karşı etkili sınırlamalar getiren yasal kuralların uygulanması için gereken saygıyı güvence altına alır.

Siyasi partiler, sendikalar, insan hakları kuruluşları ve din gruplarını da kapsayan sivil toplum kuruluşlarının, ulusal azınlıklarla ilgili meselelerin çözümünde ve hoşgörünün ve kültürel farklılığın ilerletilmesindeki önemli görevini kabul ederler.

Buna ek olarak, evrensel kabul edilen insan haklarının bir parçası olarak, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin haklarına saygının, Katılımcı Devletlerde barış, adalet, istikrar ve demokrasinin sürmesi için önemli bir etken olduğunu yeniden vurgularlar.

31. Ulusal azınlıklara dahil olan kişiler, yasalar önünde tam eşitlik içinde ve hiçbir ayrımcılık görmeden insan hakları ve temel özgürlüklerini tam ve etkin şekilde kullanma hakkına sahiptirler.

Katılımcı Devletler, insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanma ve onları kullanmaları için ulusal azınlıklara dahil olan kişilere diğer vatandaşlarla birlikte tam bir eşitlik sağlama amacıyla, gerektiği zaman özel önlemler alabilirler.

32. Ulusal bir azınlığa dahil olma, bir kişinin kendi tercihidir ve bu tercihi kullanmaktan dolayı hiçbir zarar doğmaz.

Ulusal azınlıklara dahil olan kişiler, iradelerine karşı yapılan çoğunluk içinde eritme girişimlerinden özgür şekilde kültürlerini tüm yönleriyle sürdürmek ve geliştirmek için, kendi etnik, kültürel, dilsel ya da dinsel kimliklerini serbestçe ifade etme, koruma ve geliştirme hakkına sahiptirler. Özellikle şu haklara sahiptirler:

- 32.1 – kendi ana dillerini özel ve halka açık yerde serbestçe kullanabilmek;
- 32.2 – ulusal yasalarla uyumluluk içinde, gönüllü mali yardım ya da diğer katkıları ve halkın desteğini arayabilen kendi eğitim, kültür ve din kurum, kuruluş ya da topluluklarını kurmak ve sürdürmek;

-
- 32.3 – dinsel malzemenin edinilmesi, elde tutulması ve kullanılması dahil, kendi dinlerini ikrar etmek, uygulamak ve ana dillerinde din eğitimi etkinlikleri düzenlemek;
  - 32.4 – kendi ülkeleri içinde kendi aralarında ve sınırların ötesinde ortak bir etnik ya da ulusal köken, kültürel miras ya da dini inançları paylaştıkları diğer Devletlerin vatandaşlarıyla, engellenmeyen ilişkiler kurmak ve sürdürmek;
  - 32.5 – ana dillerinde bilgiye erişmek, onu yaymak ve değiştirmek;
  - 32.6 – kendi ülkelerinde kuruluş ve topluluklar kurmak ve sürdürmek; uluslararası sivil toplum kuruluşlarına katılmak.

Ulusal azınlıklara dahil olan kişiler haklarını bireysel olarak ve kendi grup üyeleriyle toplu olarak kullanabilir ve onlardan yararlanabilirler. Bu tür hakların kullanılması ya da kullanılmaması nedeniyle ulusal azınlıklara dahil olan kişiler için hiçbir zarar doğamaz.

33. Katılımcı Devletler kendi toprakları içinde ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini koruyacak ve bu kimliklerin teşvik edilmesi için koşullar yaratacaklardır. Bunun yerine getirilmesi için, her Devlet'in karar verme usulüne uygun olarak, bu tür azınlıkların kuruluş ve topluluklarıyla iletişimi de içeren danışmalarda bulunduktan sonra, gerekli önlemleri alacaklardır.

Bu tür önlemlerin hepsi, ilgili Devlet'in diğer vatandaşlarına saygı çerçevesi içinde eşitlik ve ayrımcılık karşıtı ilkelerle uyum içinde olacaktır.

34. Katılımcı Devletler, ilgili Devlet'in resmi dili ya da dillerini öğrenme ihtiyacına bakmayarak, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin uygulanabilir ulusal yasalarla uyumlu şekilde, ana dillerini öğretmek ya da ana dillerinde eğitim vermek için yeterli olanaklara sahip olmalarını, gerektiği ve mümkün olduğu yerde onu kamu yetkilileri önünde kullanabilmelerini sağlama yönünde çaba göstereceklerdir. Eğitim kurumlarında tarih ve kültür eğitimi kapsamı içinde ulusal azınlıkların tarih ve kültürünü de göz önüne alacaklardır.

35. Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin, kendi kimliklerini korumak ve geliştirmek ile ilgili işler dahil, kamu işlerine etkili şekilde katılmaları hakkına saygı duyacaktır. Katılımcı Devletler, ilgili Devlet'in politikalarıyla uyumlu şekilde, olası yollardan biri olarak, belirli ulusal azınlıkların kendilerine özgü tarihsel ve bölgesel koşullarına uyan yerel ve özerk yönetimler kurma yoluyla, bu tür azınlıkların etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini teşvik etmek için üstlenilen çabaları not ederler.

---

36. Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklarla ilgili meseleler hakkında kendi aralarında giderek artan yapıcı bir işbirliğinin özel önemini kabul ederler. Bu tür bir işbirliği, müşterek anlayış ve güven, dostça ve iyi komşuluk ilişkileri, uluslararası barış, güvenlik ve adaletin teşvik edilmesi içindir.

Her Katılımcı Devlet, etnik ya da ulusal köken veya din konusunda ayrımcılık yapmadan kendi topraklarında yaşayan tüm insanlar arasında bir müşterek anlayış, işbirliği ve dayanışma ortamının tutunmasını sağlamaya çalışacak ve sorunların, hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan diyaloglar yoluyla çözümünü teşvik edeceklerdir.

37. Bu taahhütlerin hiçbiri, Devletlerin toprak bütünlüğü ilkesi dahil, Birleşmiş Milletler şartının amaç ve ilkelerine, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülükler veya Nihai Senedin hükümlerine ters düşen bir faaliyete kalkışma veya bir faaliyette bulunma hakkını verdiği biçimde yorumlanamaz.

38. Ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin haklarını koruma ve teşvik etme çabası ile Katılımcı Devletler, var olan insan hakları sözleşmeleri ve diğer ilgili uluslararası belgeler bağlamında üstlendikleri yükümlülükler tam olarak saygı gösterecekler ve henüz katılmamışlarsa, bireylerin şikayet hakkını da sağlayanlar dahil olmak üzere, ilgili sözleşmelere katılmayı düşüneceklerdir.

39. Ulusal azınlıklarla ilgili çalışmalarını hatırd tutarak, Katılımcı Devletler, Birleşmiş Milletler ve uygun olduğu ölçüde Avrupa Konseyi dahil, üyesi buldukları yetkili uluslararası kuruluşlarla yakın işbirliği içinde olacaklardır.

40. Katılımcı Devletler, totalitercilik, ırksal ve etnik nefret, yahudi ayrımcılığı, yabancı korkusu, herhangi bir kimse hakkında ayrımcılık ve dinsel ve ideolojik temellere dayanan zulmü açık ve net bir şekilde kınarlar. Bu bağlamda, Roman halkının (çingeneler) kendilerine özgü sorunlarını kabul ederler.

Tüm biçimleriyle bu olgularla karşı mücadele çabalarını artırma konusundaki kat'i niyetlerini açıklarlar ve bu itibarla,

40.1 – kişi ya da gruplara karşı yapılan ulusal, ırksal, etnik ya da dinsel ayrımcılık ve yahudi ayrımcılığını içeren, düşmanlık veya nefrete dayalı şiddeti tahrik eden tüm faaliyetlere karşı koruma sağlamak için, anayasal sistemleri ve uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak, gerektiğinde bu tür yasaların kabul edilmesini de içeren etkili önlemleri alacaklardır;

-
- 40.2 – ırksal, kültürel, dilsel ya da dinsel kimliklerinin bir sonucu olarak ayrımcılık, düşmanlık veya şiddet faaliyetlerine ya da tehditlere maruz kalabilecek kişi veya grupları ve onların mülklerini koruma amacıyla uygun ve orantılı önlemler alma konusuna kendilerini adayacaklardır;
- 40.3 – özellikle eğitim, kültür ve bilgi alanlarında anlayış ve hoşgörüyü teşvik etmek için ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde, anayasal sistemlerine uygun olarak, etkili önlemler alacaklardır;
- 40.4 – eğitimin amaçlarının ırkçı önyargı ve nefret sorunu ile farklı medeniyet ve kültürlerle saygının gelişmesine özel itina gösterilmesini de içermesi için çalışacaklardır;
- 40.5 – bireyin etkili başvuru yollarına sahip olması hakkını tanıyacak ve ulusal yasalara uygun olarak ilgili kişi ve grupların, ırkçı ve yabancı düşmanlığı faaliyetlerini içeren ayrımcılık hareketlerine karşı şikayette bulunmak ve bu şikayetleri destekleme hakkı tanıma yönünde çaba göstereceklerdir;
- 40.6 – dönemsel raporlar göndermekle ilgili olanlar dahil, ayrımcılık sorununa karşı düzenleme getiren ve bu kapsamdaki yükümlülüklerle tam uyumu sağlayan uluslararası belgelere henüz katılmamışlarsa, bundan sonra katılmayı incelemeye alacaklardır;
- 40.7 – ayrıca, Devletlerin ve bireylerin uluslararası organlar önüne ayrımcılıkla ilgili bilgiler getirmelerine izin verecek uluslararası mekanizmaları kabul etmeyi düşüneceklerdir.

AGİK Yeni Bir Avrupa İçin Paris Sırtı,

1990

21 Kasım 1990, Paris

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na (AGİK) katılan devletlerin devlet veya hükümet başkanı olan bizler, derin değişikliklerin olduğu ve tarihi beklentilerin bulunduğu bir zamanda Paris'te toplandık. Cepheleşme çağı ve Avrupa'nın bölünmüşlüğü son bulmuştur. İlişkilerimizin bundan böyle saygıya ve işbirliğine dayalı olacağı ilan ediyoruz.

İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü

Uluslarımızın yegane yönetim sistemi olarak demokrasiyi inşa edeceğini ve kuvvetlendireceğini taahhüt ediyoruz. Bu çabamızda aşağıdaki hususlara uyacağız.

İnsan Hakları ve temel özgürlüklere her insan doğduğu anda sahip olur, bunlardan feragat edilemez ve hukukun güvencesi altındadır. Devletin birincil sorumluluğu bunları korumak ve geliştirmektir. Bunlara saygı,

---

aşırı güçlü bir devlete karşı asli bir güvencedir. Bunlara uyulması ve eksiksiz işlerlik kazandırılması özgürlük , adalet ve barışın temelidir. Demokratik yönetim, düzenli aralıklarla yapılan özgür ve adil seçimlerle ifadesini bulan halk iradesine dayalıdır. Demokrasinin temeli insanın kişiliğine saygı ve hukukun üstünlüğüne dayanır. Demokrasi ifade özgürlüğünün, toplumdaki bütün kesimlere hoşgörü gösterilmesinin ve her fert için fırsat eşitliğinin en iyi güvencesidir.

Demokrasi, temsili ve çoğulcu karakteri ile, seçmene karşı sorumluluğu, kamu makamlarının hukuka riayet etmesini ve adaletin yansız bir şekilde dağıtılmasını da zorunlu kılar. Kimse yasaların üstünde olamaz.

Ayrımcılık yapılmadan her ferdin:

- düşünce, vicdan ve din ya da inanç özgürlüğüne,
- ifade özgürlüğüne,
- dernek kurma ve barışçı bir şekilde toplanma özgürlüğüne;
- seyahat özgürlüğüne hakkı olduğunu

hiç kimsenin:

- keyfi olarak gözaltına alınamayacağını ya da tutuklanamayacağını,
- işkence ya da diğer zalimane, insan onuruyla bağdaşmayan ya da insanı alçaltan bir muamele ya da cezalandırmaya tabi tutulamayacağını;

keza herkesin:

- haklarını bilmeye ve kullanmaya,
- hür ve adil seçimlere katılmaya,
- bir suçla itham edildiği zaman adil ve açık bir şekilde yargılanmaya,
- tek başına ya da birlikte mal ve mülk edinmeye ve bireysel girişimlerde bulunmaya,
- ekonomik, toplumsal ve kültürel haklardan yararlanmaya hakkı olduğunu teyit ederiz.

Bir ulus içindeki azınlıkların soy, kültür, dil ve din yönünden sahip oldukları kimliğin korunacağını ve azınlıklara mensup kişilerin hiç bir ayırım yapılmaksızın kanun önünde tam bir eşitlik içinde işbu kimliği serbestçe ifade etmek, korumak ve geliştirmek hakkına sahip olduklarını teyit ederiz.

Hakların herhangi bir şekilde ihlali karşısında herkesin ulusal ya da uluslararası her türlü etkin çareye başvurabilmesine önem gösterilecektir.

Bu ilkelere tam bir saygı, yeni Avrupa'yı üzerine inşa etmeye çalışacağımız temeli oluşturmaktadır.

Devletlerimiz demokratik kazançları geri çevrilemez kılmak amacıyla birbirleriyle işbirliği yapacak ve birbirlerini destekleyeceklerdir.

Ekonomik Özgürlük ve Sorumluluk

Ekonomik özgürlük, toplumsal adalet ve çevreden sorumluluk, refah için vazgeçilmezdir.

Bireyin demokrasi içinde icra ettiği ve hukukun üstünlüğü ile korunmuş bulunan özgür iradesi, verimli bir ekonomik ve toplumsal kalkınma için gerekli temeli oluşturur. İnsan onuruna saygılı ve onu ayakta tutan ekonomik faaliyeti teşvik edeceğiz.

Devamlı ekonomik büyüme, refah, toplumsal adalet, artan istihdam ve ekonomik kaynaklarının verimli kullanılmasına yönelik piyasa ekonomilerini geliştirmek ortak amacımız olup, özgürlük ve siyasi çoğulculuk bu ortak amaç için gerekli öğelerdir. Pazar ekonomisine geçiş için çabalayan ülkelerin pazar ekonomisine geçmekte gösterecekleri başarı, önemli ve hepimizin yararınadır. Bu, ortak amacımız olan daha yüksek düzeyde bir refahı paylaşmamızı mümkün kılacaktır. Bu amaçla işbirliği yapacağız.

Çevrenin korunması tüm uluslarımızın paylaştığı bir sorumluluktur. Bu alandaki ulusal ve bölgesel çabaları desteklerken daha geniş ölçekte ortak hareket etme acil ihtiyacını nazarı dikkate almalıyız.

GELECEK İÇİN REHBER İLKELER

İnsancıl Boyut

Tüm AGİK ilke ve hükümlerinin eksiksiz uygulanması için üstlendiğimiz sağlam taahhütümüzden yola çıkarak, şimdi halklarımızın ihtiyaç ve özelemlerini karşılamak üzere işbirliğimizin dengeli ve kapsamlı bir şekilde gelişmesine yeni bir atılım kazandırmak hususunda azimliyiz. Barış, adalet, istikrar ve demokrasinin yanı sıra halklarımız arasındaki dostane ilişkilerin, ulusal azınlıkların, kültürel, etnik, dil ve dini kimliklerinin korunmasını ve bu kimliğin geliştirilmesi için uygun koşulların yaratılmasını gerektirdiğine olan derin inancımızı tekrar teyit ederiz. Ulusal azınlıklarla ilgili sorunların ancak bir siyasi çerçevede tatminkar olarak çözülebileceğini beyan ederiz. Şunu da kabul ederiz ki, ulusal azınlık mensubu kişilerin haklarına, evrensel insan haklarının bir parçası olarak, eksiksiz saygı gösterilmelidir...

Her çeşit ırkçı ve etnik nefret, yahudi ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve kim olursa olsun insanlara farklı davranılmasına ve keza dini ve ideolojik nedenlerle insanlara eziyet edilmesine karşı mücadele etmek konusundaki kararlılığımızı ifade ederiz.

AGİK taahhütlerimize uygun olarak, seyahat özgürlüğünün, vatandaşlarımız arasındaki temasların, bilgi ve düşüncelerin özgürce akışının özgür toplumlar ve serpilen kültürlerin devamı ve gelişimi için çok gerekli olduğunu vurgularız. Ülkelerimiz arasında giderek artan turizmi ve ziyaretleri hoş karşılıyoruz.

Göçmen İşçiler

Göçmen işçilerin ve onların ev sahibi ülkelerdeki yasal olarak ikamet eden ailelerin sorunlarının ekonomik, kültürel ve sosyal yönleri olduğu kadar insancıl boyutu olduğunu da kabul ediyoruz. Onların haklarını korumanın ve ileriye götürmenin, aynı zamanda ilgili uluslararası yükümlülüklere saygı gösterilmesinin ortak kaygımız olduğunu yeniden teyit ediyoruz.

Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşlarının, dini ve diğer gruplar ile bireylerin AGİK hedeflerinin gerçekleşmesi için oynadıkları önemli rolü hatırlatıyor ve AGİK taahhütlerinin katılan devletler tarafından yerine getirilmesine yönelik faaliyetlerini daha da kolaylaştırmayı sürdüreceğiz. Bu kuruluşlar, gruplar ve bireyler önemli görevlerini yerine getirebilmek için AGİK'in faaliyetlerine ve yeni yapılarına, uygun bir şekilde katılmalıdırlar.

AGİK Ulusal Azınlıklar Uzmanlar Toplantısı Raporu, Cenevre, 1991

Cenevre, 19 Temmuz 1991

Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin kamusal yaşama, ekonomik etkinliklere ve toplumlarını inşa etmeye etkin olarak katılmaları amacıyla eşit fırsatlara sahip olmaları için gereken koşulları yaratacaktır.

Katılımcı Devletler Kopenhag Belgesi'nin Paragraf 31'i ile uyumlu şekilde, bir ulusal azınlığa ait olup olmama temellerine dayanarak özellikle çalışma, konut ve eğitim konusunda olmak üzere bireylere karşı yapılan ayrımcılığı önlemek için gerekli önlemleri alacaktır. Bu bağlamda,

---

ayrımcılık mağduru olan kişilere çok sayıda idari ve adli telafi yollarının da verilmesi dahil olmak üzere, bir ulusal azınlığa ait olup olmama temellerine dayanan ayrımcı davranış görmüş kişilerin etkin tazminat başvurusunda bulunmaları konusunda yoksak, gerekli düzenlemeleri yapacaklardır.

Katılımcı Devletler, ulusal azınlıkların değerlerinin ve kültürel mirasının korunmasının, bu tür azınlıklara dahil olan kişilerin katılımını gerektirdiğine ve bu bağlamda, farklı kültürlere saygı ve hoşgörünün çok büyük bir öneme sahip olduğuna inanır. Bundan dolayı, ulusal azınlığa dahil olan kişiler tarafından da olmak üzere ulusal azınlıklarla ilgili kültürel malzemenin üretiminin engellenmemesini sağlamanın önemini onaylarlar.

Katılımcı Devletler, bir ulusal azınlığa dahil olan kişilerin, nüfusun kalan kısmıyla aynı vatandaşlık ödevlerine ve aynı haklara sahip olması gerektiğini onaylarlar.

Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmakta ve onları uygulamakta diğer vatandaşlarla tam eşitliğe sahip olmalarının sağlanması amacıyla gerektiği yerde özel önlemler alınmasının önemini yeniden vurgularlar. Buna ek olarak, kendi toprakları içinde ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini korumak için gereken önlemlerin alınması ve bu kimliklerin teşvik edilmesi için koşulların yaratılması ihtiyacını anımsatırlar; bu tür önlemler ilgili katılımcı devletlerin diğer vatandaşları ile eşitlik ve ayrımcılık olmaması ilkeleriyle uyumlu olacaktır.

Onlar, diğerlerine ek olarak, ulusal azınlıkların tarihsel ve bölgesel koşullarını göz önüne alan bu tür önlemlerin, demokratik kurumların bütünleştiği ve ulusal azınlık konularının özel ilgi taşıdığı bölgelerde özellikle önemli olduğunu kabul ederler.

Katılımcı Devletler anayasal sistemleri arasındaki çeşitlilik ve farklılık nedeniyle hiçbir yaklaşımın her yerde mutlak olarak uygulanamayacağını farkında olarak, bazılarının uygun bir demokratik davranış içinde diğerlerine ek olarak aşağıdakileri de uygulayarak olumlu sonuçlar elde ettiklerini önemle belirtirler:

- ulusal azınlıkların temsil edildiği, özellikle eğitim, kültür ve din alanında önerilerde bulunan ve karar verici nitelikte organlar;
- seçimle gelen ve ulusal azınlık işleriyle ilgilenen organlar ve meclisler;
- yerel ve özerk idare ve özgür ve dönemsel seçimlerle seçilmiş danışma, yasama ve yürütme organlarının faaliyetleri dahil ülke çapında özerklik;

-
- bölgesel düzlemde özerkliğin uygulanamayacağı durumlarda, ulusal azınlıkların kimlikleriyle ilgili alanlarda kendilerini yönetmeleri;
  - ademi merkezîyetçi ya da yerel yönetim hükümeti;
  - ulusal azınlıklarla ilgili iki ya da çok taraflı anlaşmalar ve diğer düzenlemeler;
  - ulusal azınlıkların sayısı, coğrafi yerleşim düzeni ve kültürel gelenekleri göz önüne alınarak, ulusal azınlıklara dahil olan kişiler için ana dillerinde yeterli türde ve düzeyde eğitim sağlamak;
  - azınlık dillerinin halka öğretilmesine parasal destek vermek ve özellikle ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin yerleşik bulunduğu bölgelerdeki eğitimci yetiştiren kurumlarda azınlık dillerinin öğretilmesini sağlamak;
  - kendi bölgeleri içinde tüm düzeylerde belirli bir konuda azınlık dilinde eğitim yapılmadığı durumlarda, yurtdışında o dilde tamamlanmış olan dersler için verilmiş diplomaların tanınmasının yollarını bulmak için gereken önlemleri almak;
  - eşit haklar ve ayrımcılık yapılmamasıyla ilgili mevzuatı gözden geçirmek ve bilgiyi yaymak için hükümet araştırma birimleri kurmak;
  - kendi eğitim, kültür ve din kurum, kuruluş ve derneklerini kurma ve sürdürme haklarını kullanmak isteyen ulusal azınlıklara dahil olan kişilere mali ve teknik yardım sağlamak;
  - ayrımcı uygulamalarla ilgili yerel zorluklara çözüm aramak için hükümet yardımı sağlamak (örneğin, bir vatandaşla ilişkiler hizmeti);
  - azınlık cemaatleri arasında, çoğunluk ve azınlık arasında ve sınırları paylaşan komşu cemaatler arasında, yerel gerginliklerin çıkmasını önlemeyi ve çıkabilecek çatışmaları barışçıl yoldan çözümlenmeyi hedeflemek üzere sıradan halkın oluşturduğu cemaatler arası ilişki kurma çabalarını desteklemek ve
  - ilgili sınır bölgeleri arasında sürekli diyalog olmasına yardım etmek için devletler arası ya da bölgesel olarak kalıcı karma komisyonlar kurulmasını desteklemek.

Katılımcı Devletler bu ya da diğer yaklaşımların, bireysel olarak ya da bileşimler içinde, kendi topraklarındaki ulusal azınlıkların durumunu geliştirmeye yardımcı olabileceği görüşündedirler.

V.

Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin kendi ülkelerinde kuruluş ve dernekler kurup sürdürmek ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarına katılmak için tek başına ya da bir topluluk içinde haklarını kullanmaları ve uygulamaları hakkına saygı duyarlar.

Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin kendi eğitim, kültür ve din kurum, kuruluş ve derneklerini kurma ve sürdürme haklarını yeniden vurgularlar ve bunların uygulanmasını engellemeyeceklerdir.

Bu bağlamda, bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının ve dinsel ya da diğer grupların kültürler arası anlayışı teşvik etmekte ve toplumun her düzeyinde ve uluslararası sınırların ötesinde ilişkileri geliştirmekte oynadıkları temel ve yaşamsal rolü kabul ederler.

Bu tür kuruluş ve bireylerin ilk elden gözlemlerinin, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerle ilgili AGİK taahhütlerine uyulmasını teşvik etmede büyük bir önemi olabileceğine inanırlar. Bu nedenle bu tür kuruluş, grup ve bireylerin çalışmalarını engellemeyip destekleyeceklerdir; onların bu alandaki katkılarını memnuniyetle karşılarlar.

VI.

Irksal, etnik ve dinsel nefret, yahudi ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık eylemlerinin çoğalmasından endişe duyan Katılımcı Devletler, herhangi bir kişiye karşı yapılan bu tür eylemlerin sürekli olarak kınanması yolundaki kararlılıklarını önemle vurgularlar.

Bu bağlamda, Roman halkına (Çingener) özgü sorunları kabul ettiklerini yeniden vurgularlar. Devletlerinde düzenli olarak yerleşik bulunan Roma halkı ve diğer nüfus arasında tam fırsat eşitliğine ulaşmalarını sağlamak için etkili önlemler üstlenmeye hazırdırlar. Roman halkı ve karşılaştıkları belirli sorunlarla ilgili olarak yapılan araştırma ve çalışmalarını destekleyeceklerdir.

Ülkelerinde bulunan farklı kökenden bireyler arasında hoşgörü, anlayış, fırsat eşitliği ve iyi ilişkileri teşvik etmek için etkili önlemler alacaklardır.

Katılımcı Devletler buna ek olarak, anayasal hükümleri ve uluslararası taahhütleriyle uyumlu şekilde, yahudi ayrımcılığını da içeren ırksal, etnik, dinsel ya da ulusal ayrımcılık, düşmanlık veya nefrete dayanan şiddeti teşvik eden eylemleri engelleyecek yasaların ve bunların uygulanmasını sağlayan politikaların kabul edilmesini içeren etkili önlemleri henüz almamışlarsa, bundan sonra alacaklardır.

Bundan başka, halkın önyargı ve nefret bilincini yükseltmek, nefretle ilgili suça karşı yasaların uygulamasını geliştirmek veya toplumdaki nefret ve önyargıya çözüm getirecek çabaları teşvik etmek amacıyla, kendi topraklarında ırk, etnik kimlik ya da din hakkında önyargıya dayalı suçlar hakkında veri toplamak, bu tür veriyi toplamak için kullanılan rehberler de dahil bu veriyi düzenli olarak yayınlamak ve halka açmak

---

için çaba göstereceklerdir. Bu veri kişisel bir bilgi içermemelidir.

AGİK'in gelecekteki toplantılarında da olmak üzere, önyargı ve nefret kanıtları gösteren suçlar hakkında uluslararası düzeyde görüş ve bilgi değişimi yapacak ve birbirlerine danışacaklardır.

VII.

Ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin haklarının korunması için bilginin serbest akışının ve fikir alışverişinin gerektiğine inanan Katılımcı Devletler, ulusal azınlıklara dahil olan kişiler arasında, sınırlardan bağımsız ve kamu yetkililerinin müdahalesinden uzak bir iletişimin varlığının önemini belirtirler. Bu hakların kullanımı yalnızca yasalar tarafından tanımlanan ve uluslararası standartlarla uyumlu türdeki sınırlamalara konu olabilirler. Bir ulusal azınlığa dahil olan hiç kimsenin, sırf bu tür bir azınlığa dahil olmaktan dolayı, kendi ülkesi içinde ya da dışında iletişim kurduğu için cezai ya da idari yaptırımlara konu olmayacağını yeniden vurgularlar.

Medyaya erişimde, etnik, kültürel, dilsel ya da dinsel temellere dayanarak hiç kimseye karşı ayrımcılık yapmayacaklardır. Programlarında ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini ele alan elektronik kitle iletişim araçlarına yardım edecek bilgiyi kullanıma sunacaklardır.

Ulusal azınlıklara dahil olan kişiler arasında engelsiz bir iletişimin ve sınırların ötesindeki ulusal azınlıklara dahil olan kişilerle ortak bir etnik ya da ulusal kökene, kültürel mirasa veya dini inanca sahip kişiler arasında iletişimin kurulması ve sürdürülmesinin karşılıklı anlayışa katkısı olacağını ve iyi komşuluk ilişkilerini ilerleteceğini yeniden vurgularlar.

Bu nedenle, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde sınırlar ötesi işbirliği düzenlemelerini, diğerlerine ek olarak, yerel sınır geçişlerinde kültürel ve tarihsel anıtların ve yerlerin korunmasını, ziyaret edilmesini, turizmi, trafiğin ve ekonominin geliştirilmesini, gençlerin değişimini, çevrenin korunmasını ve bölgesel komisyonların kurulmasını desteklerler.

AGİK İnsan Beyutu Konferansı Moskova

Toplantısı Belgesi, 1991

Moskova, 3 Ekim 1991

Katılımcı Devletler, insan haklarına, temel özgürlüklere, demokrasiye ve hukuk devletine ilişkin meselelerin uluslararası ilgi konusu olduğunu, bu haklara ve özgürlüklere saygı gösterilmesinin uluslararası düzenin temellerini oluşturduğunu vurgularlar. AGİK'in insancıl boyut alanında

---

üstlenen taaahhütlerin yalnızca ilgili Devlet'in iç işleri kapsamında olmadığını, tüm katılımcı Devletlerin doğrudan ve meşru ilgi alanı içinde olduğunu koşulsuz ve geri alınamaz şekilde bildirirler. Karşılıklı saygı ve işbirliği esası üzerinde bireysel ve toplu olarak tüm insancıl boyut yükümlülüklerini yerine getirmekte ve ilgili tüm konularda barışçıl çözüm sağlamaktaki kararlılıklarını ifade ederler. Bu bağlamda, bu yönde sürekli bir ilerleme sağlanması için kişilerin, grupların, kuruluş ve kurumların etkin katılımının önemli olduğunu kabul ederler.

Katılımcı Devletler, insan hakları ve temel özgürlüklere daha ileri güvenceler sağlama ve kendi ülkelerinde demokratik gelişmeyi pekiştirme-deki toplu kararlıklarını ifade ederler. Ayrıca, Avrupa'da büyük değişimlerin yaşandığı günümüzde ülkelerinde ortaya çıkan insan hakları sorunlarına karşı AGİK'in etkinliğini artırma konusunda zorunlu bir ihtiyaç olduğunu farkındadırlar.

(Aşağıdaki bölüm, delil toplama, arabuluculuk ya da danışman hizmetleri gibi yollarla AGİK'in insancıl boyutuyla ilgili soruların çözümü için katkıda bulunmak ya da harekete geçmek için çağrılabilir bir uzmanlar listesi kaynağı hazırlayarak, insancıl boyut mekanizmasını güçlendirme ve genişletme yollarını açıklamaktadır, ed.)

(18) Katılımcı Devletler, Kopenhag Toplantısı Belgesi'ndeki hukukun üstünlüğüne ilişkin taahhütlerini yeniden vurgular ve hukukun üstünlüğünün temelini oluşturan bu adalet ilkelerini desteklemeye ve geliştirmeye olan bağlılıklarını anımsatırlar. Özellikle, demokrasinin, hukukun üstünlüğüne yerleşik bir öge olduğunu ve siyasal örgütler bakımından çoğulculuğun önemli olduğunu bir kez daha yinelerler.

- (18.1) Yasalar, doğrudan ya da seçilmiş temsilciler eliyle halkın isteklerini yansıtan açık bir sürecin sonucu olarak düzenlenmeli ve kabul edilmelidir
- (18.2) Temel haklara saygının güvenceye alınması ve yasal bütünlüğün sağlanması için, herkesin idari kararlara karşı etkin başvuru yolları olmalıdır.
- (18.3) Aynı amaca yönelik olarak, idari düzenlemelerden etkilenen bireyler için, bunlara karşı etkin başvuru yolları olmalıdır.
- (18.4) Katılımcı Devletler, bu tür düzenlemelerin ve kararların yargısal denetimini sağlamak için çaba harcayacaklardır.

(19) Katılımcı Devletler,

- (19.1) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde yer alan, yargıçların ve yasa uygu-

---

layıcıların bağımsızlığı ve kamusal yargı hizmetlerinin işleyişinin tarafsızlığıyla ilgili olarak, uluslararası tanınan standartlara saygı göstereceklerdir;

(19.2) Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler özel önem vererek, ilgili standartları ve taahhütleri uygulamakta yargının bağımsızlığının garanti edilmesini, bunun, ülkenin Anayasa ya da yasalarında düzenlenmesini ve uygulamada buna saygı gösterilmesini sağlayacaklardır. Bu Temel İlkeler,

- (i) yargıçlara uygunsuz baskı yapılmasını yasaklar;
- (ii) yargıçların verdiği mahkumiyet hükümlerindeki cezayı hafifletme ya da cezayı değiştirme hususlarında yetkili makamlara tanınan haklar dışında, hukuka uygun yargısal kararların idari makamlar tarafından değiştirilmesini engeller;
- (iii) yargının yalnızca işlevleriyle uygun düşecek türde sınırlamalara konu olabilen ifade ve örgütlenme özgürlüğünü korur;
- (iv) yargıçların, gereken nitelikte donanımlı, eğitilmiş olmalarını ve ayrımcılık görmeden seçilmelerini sağlar;
- (v) uygulanabilir olduğu yerde, yargıçların ilerlemesi konusu dahil, yargıçlık güvencesini ve hizmetin gerektirdiği uygun koşulları garanti eder;
- (vi) dokunulmazlık koşullarına saygı duyar;
- (vii) yargıçların disiplin işlerinin, açığa alınma ve görevden uzaklaştırılmalarının hukuka uygun olarak yapılmasını sağlar.

(20) Yargının bağımsızlığının geliştirilmesi için, katılımcı Devletler,

(20.1) üyelerinin bağımsızlığına saygı gösterilmesini güçlendirmek ve yargının ve hukuk mesleğinin rolü hakkında topluma eğitim ve öğretim sağlamak için çaba harcayan ulusal ve uluslararası yargıç ve avukat örgütlerinin yürüttükleri önemli işlevi kabul ederler;

(20.2) yargının bağımsızlığına ve avukatların korunmasına saygı duyulmasının sağlanmasıyla ilgili ulusal örgütler ve diğer gruplar arasındaki diyalogu, görüş alışverişini ve işbirliğini teşvik eder ve kolaylaştırır;

(20.3) Yargıçların ve yasa uygulayıcılarının bağımsızlığını korumaya ilişkin mevcut sorunlu alanları tanımlamak ve bu tür sorunlara yönelmenin yollarını, yöntemlerini ve çözümünü geliştirmek için diyalog, iletişim ve görüş alışverişi yoluyla kendi aralarında işbirliği yaparlar;

(20.4) Yargıçların ve yasa uygulayıcılarının eğitim ve öğretiminin yanısıra, onların bağımsızlığına ve kamusal yargı hizmetlerinin tarafsız biçimde işlemesine saygı gösterilmesini güçlendirmeyi hedefleyen mevzuatın hazırlanması ve çıkarılması gibi alanlarda süreklilik temelinde işbirliği yaparlar.

(21) Katılımcı Devletler,

(21.1) Yasaları uygulayan görevlilerin kamu düzenini sağlarken, bunun için gereken koşulları aşmadan kamu yararına tasarrufta bulunmalarını, belirli gereksinimlere karşılık vermeleri ve meşru bir amaç izlemelerini, bunların yanısıra, koşullar ile orantılı yöntem ve yolları kullanmalarını sağlayacak gerekli tüm önlemleri alırlar;

(21.2) Yasaların uygulanmasına ilişkin tasarrufların yargısal denetime konu olmasını, yasaları uygulayan görevlilerin bu tasarruflardan dolayı sorumlu tutulmaları ve yukarıdaki taahhütleri ihlal eden tasarrufların mağdurlarının iç hukuka uygun biçimde adil bir tazminat alabilmelerini sağlarlar.

(22) Katılımcı Devletler yasaları uygulayan görevlilerin aşırı zor kullanması yasağına ilişkin eğitimin ve bilgilerin yanısıra ilgili uluslararası ve ulusal Davranış Kurallarının, bu tür personelin göreceği öğretime dahil edilmesini sağlayacak uygun önlemleri alırlar.

(23) Katılımcı Devletler özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere insanca ve insanın doğuştan gelen onuruna saygı göstererek davranırlar ve adalet yönetimi ve gözaltına alınanların insan haklarına ilişkin uluslararası standartlara saygı gösterirler.

(23.1) Katılımcı Devletler şunları sağlarlar:

- (i) hiç kimse, yasayla belirlenmiş esas ve usullere uygun durumlar dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz;
- (ii) tutuklanan herhangi bir kimse, derhal, anladığı dilde, tutuklanmasının nedenini anlaması sağlanacak şekilde kendisine yöneltilen suçlama konusunda bilgilendirilir;
- (iii) özgürlüğünden yoksun bırakılan herhangi bir kimse, iç hukuka göre sahip olduğu haklar konusunda derhal bilgilendirilir;
- (iv) tutulan ya da tutuklanan bir kimse, bu tutulma ya da tutuklanmasının hukuka uygunluğunu belirleyecek olan bir yargıç ya da yasayla yetkilendirilmiş başka bir görevli önüne hemen çıkarılma hakkına sahiptir ve bu durum hukuka aykırı ise geciktirilmeksizin salıverilir;

-
- (v) bir suçlama yöneltilen herhangi bir kimse, kendi başına ya da kendisinin seçeceği bir yasal yardımcı alma yoluyla, kendisini savunma hakkına sahiptir ya da böyle bir yasal yardım alma için ödeme yapma gücü yoksa, adaletin yararı gerektirdiğinde, bu yardım bir bedel karşılığı olmaksızın verilir;
  - (vi) gözümlenilen ya da tutuklanan herhangi bir kimse geciktirilmeden tutulma, tutuklanma, mahkum olma ve nerede tutulduğu konularında kendi seçimi ile belirleyeceği uygun kişilere, ya doğrudan ya da yetkili görevliden bunu yapmasını istemek yoluyla bildirim yapmak hakkına sahiptir; bu hakkın kullanımına getirilecek herhangi bir sınırlama, yasayla düzenlenmiş olmalı ve uluslararası standartlara uygun olmalıdır;
  - (vii) daha önce yapılmadıysa, yasaları uygulamakla görevli olanların tutulan ya da hapsedilen kişinin durumundan hukuka aykırı bir avantaj elde etmek için bu kişiyi itirafta bulunmaya, kendisini suçlamaya ya da herhangi başka bir kimse aleyhine tanıklık yapmaya zorlamaları için etkin önlemler alınmalıdır;
  - (viii) sorgulama süresi ve sorgulamalar arasındaki zaman aralıkları iç hukuka uygun olarak kayıt ve tescil edilmelidir;
  - (ix) tutuklu kimsenin ya da avukatının özellikle işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele uygulaması olmak üzere, maruz kaldığı davranışa ilişkin olarak tutuklu bulunduğu yerin idaresinden sorumlu yetkililere ve amirlere; gerektiğinde yeniden inceleme ya da üst inceleme erki ile donatılmış diğer uygun yetkililere şikayet ya da istekte bulunma hakkı vardır;
  - (x) bu tür bir istem ya da şikayet ile derhal ilgilenilir ve geciktirilmeden yanıtlanır; istek ya da şikayet reddedilir ya da aşırı bir gecikme olursa, şikayetçi bu şikayetini bir yargıç ya da başka bir yetkili önüne götürme hakkına sahiptir; böyle bir şikayet ya da istek yaptığı için ne tutulan ya da tutuklu kişi, ne de şikayetçi zarar görmemelidir;
  - (xi) hukuka aykırı tutulma ya da tutuklamanın mağduru olan herhangi bir kimsenin bundan ötürü tazminat almaya ilişkin yasal başvuru hakkı vardır.

(23.2) Katılımcı Devletler,

- (i) gerektiği zaman, tutuklu bulunan ya da hapsedilen bireylerin koşullarını iyileştirecek önlemleri almaya çaba harcarlar;

-
- (ii) hapse alternatif yollar konusuna özel bir önem gösterirler.

(24) Katılımcı Devletler özel yaşamın ve aile yaşamının, konutun, haberleşmenin ve elektronik iletişimin korunması hakkını onaylarlar. Bir demokratik toplum için zarar verici bir durum olan, Devlet'in bireyin alanına uygun olmayan ya da keyfi herhangi bir müdahalesini önlemek için, bu hakkın kullanımı yalnızca yasayla ve uluslararası alanda tanınan insan hakları standartlarına uygun şekilde sınırlandırılabilir. Özellikle, kişilerin, özel yerlerin ve mülkiyetin aranması ve elkonmasının, yasal olarak uygulanabilen standartlara uygun biçimde yapılmasını sağlarlar.

(25) Katılımcı Devletler:

- (25.1) kendi askeri ve paramiliter güçlerinin, iç güvenlik ve istihbarat hizmetlerinin ve polis, uygun sivil yetkililerin etkin yönlendirme ve denetimine tabi olmasını sağlarlar;
- (25.2) askeri ve paramiliter güçlerin kullanımının yanısıra iç güvenlik ve istihbarat servisleri ve polis faaliyetlerinin üzerindeki yönetsel denetimi sürdürürler ve gerekli olduğu yerde de güçlendirirler;
- (25.3) bulunmadığı durumlarda bu tür güç, hizmet ve faaliyetlerin tümüne ilişkin yasal denetim için etkin düzenlemeleri oluşturacak ve sürdürecektir adımları atarlar.

(26) Katılımcı Devletler iletişim hakkı ve medyanın bilgi, haber ve görüş toplama, rapor etme ve yayma hakkı dahil olmak üzere, ifade özgürlüğü hakkını yinelerler. Bu hakkın kullanımına ilişkin herhangi bir sınırlama yasayla konmuş ve uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Katılımcı Devletler, ayrıca, bağımsız bir medyanın, özgür ve açık bir toplum ve Hükümet'in sorumluluğunu düzenleyen bir sistem için gerekli olduğunu ve insan hakları ve temel özgürlüklerin güvence altına alınmasındaki özel önemini kabul ederler.

- (26.1) Katılımcı Devletler kendi egemenlik alanlarında basım ve yayın yapan medyanın yabancı haber ve bilgi servislerine bir sınırlama olmaksızın ulaşabilmesini dikkate alırlar. Halk da, yabancı basın ve yayın dahil, kaynağı ne olursa olsun kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın, bilgi ve düşüncelerin alınması ve paylaşılması konusunda benzeri bir özgürlükten yararlanır. Bu hakkın kullanımına ilişkin herhangi bir sınırlama yasayla konmuş ve uluslararası standartlara uygun olmalıdır.
- (26.2) Katılımcı Devletler, bilgi, malzeme ve olanaklara ulaşmanın desteklenmesi ekseninde, bağımsız medyaya karşı ayrımcılık yapmayacaklardır.

---

(27) Katılımcı Devletler:

- (27.1) insan haklarına saygıya, hukukun üstünlüğüne ve demokrasiye dayanan hukuk sistemlerinin özellikle henüz bunların mevcut olmadığı Devletler olmak üzere, geliştirilmesi için, anayasal, idari, ticari, medeni ve toplumsal refah alanlarındaki yasalar ve diğer ilgili alanlarda işbirliği yapma niyetlerini ifade ederler.
- (27.2) Bu amaç için, iki taraflı ve çok taraflı yasal ve idari işbirliğinin sürdürülmesi ve artırılmasını, diğerlerinin yanı sıra şu alanlarda da öngörürler:
- (i) etkin bir idari sistem geliştirmek;
  - (ii) yasaların ve düzenlemelerin biçimlendirilmesinde yardım;
  - (iii) idari ve adli görevlilerinin eğitimi;
  - (iv) hukuk alanındaki çalışmaların ve dönemsel yayınların değişimi.

(28) Katılımcı Devletler Kopenhag Toplantısı Belgesi'nin ilgili hükümlerini dikkate alarak ve taraf buldukları uluslararası sözleşmelere uyarak bir olağanüstü hal durumunda insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasının önemini değerlendirirler.

- (28.1) Katılımcı Devletler olağanüstü halin yalnızca, Devletlerin uluslararası yükümlülüklerine ve AGİK taahhütlerine uygun olarak çok istisnai ve tehlikeli koşulların bulunduğu durumlarda söz konusu olabileceğini yinelerler. Olağanüstü hal, ne demokratik anayasal düzeni yıkmak, ne de uluslararası alanda tanınan insan hakları ve temel özgürlükleri yıkmayı amaçlamak için kullanılabilir. Güç kullanımına başvurmamak kaçınılmaz ise, bunun kullanımı mutlaka kabul edilebilir ve mümkün olduğu ölçüde sınırlı olmalıdır.
- (28.2) Olağanüstü hal yalnızca bunu yapma konusunda anayasayla yetkilendirilmiş bir organ tarafından çıkarılabilir. Olağanüstü hal kararının hukuka uygun biçimde yürütme organı yetkililerince alınması durumunda, bu karar mümkün olan en kısa zamanda yasama organının onayına ya da denetimine konu olmalıdır.
- (28.3) Bir olağanüstü hale geçiş kararı resmen, kamuya açık ve yasa tarafından düzenlenmiş hükümlere uygun biçimde çıkarılmalıdır. Mümkün olduğu durumlarda bu karar olağanüstü halin coğrafi sınırlarını belirtmelidir. İlgili Devlet kendi vatandaşlarını, alınan tüm önlemler hakkında gecikmeden bilgilendirir. Olağanüstü hal mümkün olan en kısa sürede kaldırılmalıdır ve kesinlikle, durumun gerektirdiğinden daha uzun bir süreyle yürürlükte tutulmamalıdır.

-
- (28.4) Yasayla belirlenmiş hükümlere uygun olmayan bir olağanüstü halin bilfiil uygulanması ya da sürdürülmesine izin verilmez.
- (28.5) Katılımcı Devletler, olağanüstü hal döneminde yasama organının olağan işlevlerini yürütebilmesi için mümkün olan en yüksek güvenceleri sağlamak amacıyla çaba harcarlar.
- (28.6) Katılımcı Devletler, olağanüstü hal döneminde insan hakları ve temel özgürlüklere ilişkin yükümlülüklerden yapılacak herhangi bir sapmanın, özellikle sapmaya konu olmayan haklara saygı gösterilmesi ekseninde ve bilhassa hukuken bağlı oldukları ilgili uluslararası belgelerdekiler olmak üzere, kesin olarak Uluslararası Hukukça getirilen sınırlamalar içinde kalması isteğini yinelerler.
- (28.7) Katılımcı Devletler, taraf oldukları uluslararası sözleşmeler uyarınca, olağanüstü hal altında sapmanın mümkün bulunduğu yükümlülüklerden sapmaktan kaçınmaya çaba harcarlar. Bu tür yükümlülüklerden sapma önlemleri, bu tür belgelerde yer alan usüllerin gereklerine kesin olarak uyumlu olarak alınmalıdır. Bu önlemler, kesinlikle, durumun gerektirdiklerinden ne daha öteye geçmelidir, ne de daha uzun süre yürürlükte tutulmalıdır. Bu tür önlemler doğası gereği istisnaidir ve kesinlikle sınırlı olarak yorumlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu tür önlemler, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken ya da bir toplumsal azınlıktan olmaya dayanan ayrımcılık yapmamalıdır.
- (28.8) Katılımcı Devletler, olağanüstü hal döneminde hukukun üstünlüğünü ayakta tutacak gerekli tüm yasal güvenceleri yürürlükte tutmayı sağlamak için çaba harcarlar. Kendi hukuklarını, olağanüstü hale ilişkin düzenlemelerin denetiminin sağlanması ve bu düzenlemelerin uygulanması yönünde iyileştirmek için çaba harcarlar.
- (28.9) Katılımcı devletler, uluslararası yükümlülüklerine ve taahhütlerine uygun olarak, insan hakları ve temel özgürlüklere uyum ve olağanüstü halin kaldırılması konularının kamuoyunda tartışılmasına olanak vermek için ifade özgürlüğü ve haberalma özgürlüğünü korumaya çaba göstereceklerdir. Katılımcı Devletler, ifade özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartlara uyumlu olarak, kesin olarak gerekenlerin dışında, gazetecilerin mesleklerini meşru biçimde yürütmelerinin engellenmesini amaçlayan önlemler almayacaklardır.
- (28.10) Bir Katılımcı Devlet'te bir olağanüstü hal ilan edildiğinde ya da kaldırıldığında, ilgili devlet bu kararı ve uluslararası insan hakları yükümlülüklerinden yaptığı herhangi bir sapmayı AGİK Kurumuna derhal bildirir. Kurum, diğer Katılımcı Devletleri gecikmeden bilgilendirir. (Kurum hakkında Konsey karar verecektir.)

-
- (30) Katılımcı devletler, AGİK yetkili mercilerinin, katılımcı devletlerin içlerindeki demokratik kurumların gelişmesine yardımcı olabilmesi için Özgür Seçimler Bürosunun işlevlerini genişletmesini telkin eder.
- (31) Katılımcı Devletler, insan hakları alanında Avrupa Konseyi'nin kapsamlı deneyim ve uzmanlığını teslim ederler. Katılımcı Devletler, Avrupa Konseyi'nin kendi deneyimlerini AGİK'in kullanımına sunmak dahil, Avrupa'da demokrasiyi güçlendirmeye yönelik katkılarını memnuniyetle karşılarlar.
- (32) Katılımcı Devletler, [Helsinki] Sonuç Belgesi, Viyana Sonuç Belgesi ve ilgili diğer AGİK belgelerinde üstlendikleri ve aralarında, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesinin ve bunların hiçbir tür ayırım olmaksızın güvence altına almayı sağlamanın yer aldığı ilkelere ve hükümlere ilişkin taahhütlerini yeniden vurgularlar.
- (33) Katılımcı Devletler, kendi hukukları uyarınca, AGİK taahhütleri ve uluslararası insan hakları yükümlülükleriyle uyumlu olarak, askeri, emniyet, ekolojik ya da diğer meşru hükümet çıkarları için resmen duyurulan ve gerekli olan sınırlamalar dışında kendi ülkelerinde vatandaşlarının ve yabancıların seyahatlerine ilişkin ve sürekli oturma iznine sahip olanların yerleşmelerine ilişkin tüm yasal ve diğer sınırlamaları kaldıracaklardır. Katılımcı Devletler, bu tür kayıtlamaları en az düzeyde tutmayı üstlenirler.
- (34) Katılımcı Devletler, özellikle silahlı çatışma hallerinde olmak üzere, tehlikeli görevlerde bulunan gazetecileri korumak için mümkün olan tüm önlemleri, uygun olduğu durumlarda, alacaklar ve bu amaca yönelik işbirliği yapacaklardır. Bu önlemler, onlara ne olduğunun belirlenmesi için kayıp gazetecilerin izlenmesini, onların ailelerine geri dönmelerini sağlayacak yardım ve olanakların sağlanmasını içerecektir.
- (36) Katılımcı Devletler, ölüm cezası sorununun değerlendirilmeye devam edilmesine ilişkin Viyana Sonuç Belgesi'ndeki taahhütleri yeniden vurgular ve ölüm cezasının kaldırılması konusunda bilgi değişimine ve kamunun ölüm cezasının kullanımıyla ilgili bilgilendirilmesine ilişkin olarak Kopenhag Toplantısı Belgesi'ndeki taahhütlerini yinelerler.

(36.1) Katılımcı Devletler:

- (i) Ölüm cezasının kaldırılması için Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek İkinci Protokol'un 11 Temmuz 1991 tarihinde yürürlüğe girdiğini;

-
- (ii) Bir dizi katılımcı Devlet'in ölüm cezasını kaldırma doğrultusunda adımlar atmış olduğunu;
  - (iii) Birçok sivil toplum kuruluşunun ölüm cezası sorunuyla ilgilenmekte olduğunu belirtirler.

(38) Katılımcı Devletler, bir katılımcı Devlet içinde hukuka uygun olarak ikamet eden göçmen işçilerin ve onların ailelerinin haklarına saygı gösterilmesinin sağlanması gereksinimini kabul ederler ve onların kendi etnik, kültürel, dinsel ve dilsel özelliklerini özgürce ifade haklarının altını çizerek. Bu tür hakların kullanımı yalnızca yasayla düzenlenmiş ve uluslararası alanda tanınan insan hakları standartlarına uygun olmak kaydıyla sınırlandırılabilir.

- (38.1) Katılımcı Devletler, göçmen işçilere karşı yapılan, ırk, renk ve etnik köken, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığına dayanan bütün ayrımcılık hareketlerini kınar. Onlar, iç hukuka ve uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak, hoşgörü, anlayış ve fırsat eşitliğinin geliştirilmesi ve göçmen işçilerin temel insan haklarına saygı gösterilmesi için etkin önlemler alırlar ve henüz gerçekleştirilmemişlerse, ulusal, ırksal, etnik ya da dinsel ayrımcılığı, düşmanlık ya da nefrete dayanan şiddeti kışkırtan hareketleri yasaklayan önlemleri alacaklardır.
- (38.2) Katılımcı Devletler, göçmen işçilerin, katılımcı Devlet'in toplumsal yaşamına katılmalarını mümkün kılan uygun önlemleri alırlar.
- (38.3) Katılımcı Devletler, kendi egemenlik alanlarında ikamet eden göçmen işçilerin insancıl boyutuna ilişkin konuların, insancıl boyuta ilişkin herhangi bir başka konu gibi, insancıl boyut mekanizması çerçevesinde ele alınması gerektiğini not ederler.

(39) Katılımcı Devletler:

- (39.1) İnsancıl kurtarma çalışmalarının hızlı ve etkin biçimde yerine getirilmesini olanaklı kılacak şekilde tam olarak işbirliği yapacaklar ve daha hazırlı hale geleceklerdir;
- (39.2) Bu tür kurtarma çalışmalarından etkilenen alanlara hızla ve engellenmeksizin girmeyi kolaylaştıracak gerekli adımların tümünü atacaklardır;
- (39.3) Bu tür kurtarma çalışmalarının yürütülmesi için gerekli düzenlemeleri yapacaklardır.

(40) Katılımcı Devletler, kadın ve erkek arasındaki tam ve gerçek eşitliğin, hukukun üstünlüğüne dayanan adil ve demokratik bir toplumun temellerinden biri olduğunu ve toplumun tüm üyelerinin refah sahibi olmasının, kadın ve erkeklerin tam ve eşit katılım için fırsat eşitliğine sahip olmaları gerektiğine dayandığını kabul ederler. Bu bağlamda,

-
- (40.1) insan hakları ve temel özgürlüklerin korunmasına ve geliştirilmesine ilişkin tüm AGİK taahhütlerinin eksiksiz biçimde ve cinsiyete dayalı ayrımcılık olmaksızın uygulanmasını sağlarlar;
- (40.2) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme'ye taraf iseler, hükümlerine uyarlar; henüz taraf değillerse, bu Sözleşme'yi onaylamayı ya da ona katılmayı değerlendirirler; bu Sözleşme'yi çekincelerle onaylayan ya da katılan Devletler, bu çekinceleri kaldırmayı değerlendirirler;
- (40.4) kadın ve erkekler arasındaki fırsat eşitliğinin yalnızca hukuken değil, fiilen de gerçekleştirilmesinin amaçları olduğunu ve bu amaçla etkin önlemler geliştireceklerini yinelerler.
- (40.5) kadınların gelişimi için kadınlara ilişkin program ve politikalar sağlamaları amacıyla, uygun olduğu ölçüde, ulusal mekanizmalar oluşturur ve bunları güçlendirirler;
- (40.6) ayrımcı olmayan istihdam politikaları ve uygulamaları, eğitim ve öğretimden eşit biçimde yararlanma dahil, kadınlar için eksiksiz ekonomik fırsatlar ve erkek ve kadın işçilerin aile sorumluluklarının çalıştıkları iş ile bağdaşmasını kolaylaştıracak önlemleri destekler ve yapısal ayar politikaları ya da programlarının kadınlar üzerinde ayrımcı etkiye yol açmamasını sağlamağa çalışacaklardır;
- (40.7) Kadınlara yönelik şiddetin ve kadın ticaretinin her biçiminin önlenmesi için, bu fiillere uygun yasaklamalar getirmek ve diğer uygun önlemleri almak suretiyle çaba sarfederler;
- (40.8) kadınların, bütün yönleriyle siyasal ve kamusal yaşama, karar alma süreçlerine ve genel olarak uluslararası işbirliğine tam olarak katılımları için fırsat eşitliği sağlanmasını destekler ve geliştirirler;
- (40.9) kadınlara yönelik doğrudan hizmet ve destek veren ve kadınların eşitliğini geliştirmek üzere hükümetler ile bu kuruluşlar arasında anlamlı bir ortaklığı teşvik eden yolları da sağlayan kadınların ve kadın kuruluşlarının ulusal ve uluslararası düzlemde kadın haklarını geliştirme ve teşvik etmede oynadıkları yaşamsal rolü teslim ederler;
- (40.10) kadınların, siyasal, kültürel, toplumsal ve ekonomik yaşamın bütün yönlerine yaptıkları zengin katkıyı kabul ederler ve resmi olmayan ve ücret ödenmeyen sektörlerdeki dahil, bu tür katkılar konusunda kapsamlı bir anlayışı desteklerler;
- (40.11) kadınlara ve kadınların haklarına ilişkin uluslararası ve iç hukuktaki bilgilerin kolayca ulaşılabilir olmasını desteklemek üzere önlemler alırlar;
- (40.12) geleneksel olmayan alanlar dahil, çalışma ve iş sahalarının tümünde kadınların katılımını desteklemek üzere, kendi anayasal sistemlerine uygun olarak, eğitim politikaları geliştirirler, kadın ve erkekler arasında eşitliğe ilişkin meselelerde daha kapsamlı bir anlayışın oluşmasını destekler ve geliştirirler;

---

(41) Katılımcı Devletler şunlara karar vermişlerdir:

- (41.1) özürlü kişilerin insan haklarının korunmasını sağlamak;
- (41.2) bu tür kimselerin toplumlarının yaşamına tam katılımlarını sağlayacak fırsat eşitliği için adımlar atmak;
- (41.5) özürlü kişilerin kamu binaları ve hizmetlerine, konutlara, ulaşım araçlarına, kültür ve eğlence etkinliklerine ulaşabilmele-ri için elverişli koşulları desteklemek.

(42) Katılımcı Devletler,

- (42.1) insan hakları eğitiminin esas olduğunu, dolayısı ile vatandaşların haklar ve temel özgürlükler ile bu hak ve özgürlüklere ulusal mevzuatlarında ve taraf oldukları uluslararası anlaşma-larda saygı gösterme taahhüdü hakkında eğitilmelerinin zaruri olduğunu teyid eder;
- (42.5) ulusal ve uluslararası düzeyde de insan hakları programları hazırlamak ve bunları karşılıklı değişim için işbirliği yapan kuruluş ve eğitim kurumlarını destekleyeceklerdir;

(43) Katılımcı Devletler, kendilerini sivil toplum örgütleri olarak ilan eden kuruluşları kendi mevcut ulusal usülleri uyarınca tanıyacaklar ve bu kuruluşların kendi ülkelerinde özgürce etkinlikte bulunabil-melerini sağlayacaklardır; bu amaçla:

- (43.1) Sivil toplum örgütleri, ilgili ulusal makamlar ve hükümet ku-rumları arasında ilişki kurma ve görüş alışverişinde bulunma yollarını daha da güçlendirmeyi araştırarak yöntemler hakkında çaba harcarlar;
- (43.2) insancıl boyut koşullarını gözlemek için herhangi bir katılımcı Devlet'ten gelecek STÖ'lerin yapacakları ziyaretleri kolaylaştırmak için çaba harcarlar;
- (43.3) STÖ'lerin, insancıl boyut alanındaki AGİK taahhütlerine uygunluğunu gözlemek dahil, tüm etkinliklerini memnuniyetle karşılamlar;
- (43.4) AGİK'in insancıl boyutu içinde önemli işlev gördükleri cihetle, STÖ'lerin AGİK'in insancıl boyutu konusunda gelecekteki ça-lışmaları sırasında kendi ve diğer katılımcı Devletlerin Hükü-metlerine görüş bildirmelerine olanak tanınlar.

Helsinki Sonuç Belgesi - Değişime Meydan

Okuma, Dördüncü İşleme Toplantısı, 1992

Helsinki, 10 Temmuz 1992

I. HELSİNKİ ZİRVESİ BİLDİRİSİ

Değişim Vaatleri ve Sorunları

- (1) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na katılan Devletlerin Devlet ya da Hükümetlerin Başkanları olan bizler, ortak çabalarımıza yeni hız kazandırmak için Helsinki sürecinin doğduğu yere dönmüş bulunuyoruz.
- (6) Tüm katılımcı Devletlerin paylaştığımız değerler konusundaki taahhütlerini memnuniyetle karşılıyoruz. Ortak amacımız, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin haklarını da içeren insan hakları ve temel özgürlükleri, demokrasi, hukukun üstünlüğü, ekonomik serbestlik, sosyal adalet ve çevre sorumluluğuna karşı saygı duymaktır. Bunlar sabit değerlerdir. Taahhütlerimize bağlılık, AGİK içinde katılım ve işbirliğinin temelini oluşturur ve toplularımızın daha da gelişmesi için bir mihenk taşıdır.
- (7) Devletlerin birbirlerine ve hükümetlerin vatandaşlarına karşı olan sorumluluklarını somutlaştıran, Helsinki Sonuç Belgesi ve Paris Şartı'nın rehber ilkeleriyle ortak değerlerinin geçerliliğini yeniden vurgularız. Bunlar, topluluğumuzun müşterek bilincidir. Bunlara uyma konusunda birbirimize karşı olan sorumluluğumuzu kabul ederiz. Vatandaşların, hükümetlerinin bu değer ve standartlara saygı duymalarını istemeleri yönündeki demokratik haklarının altını çizeriz.
- (8) AGİK'in insancıl boyut alanında üstlenilen taahhütlerin yalnızca ilgili Devlet'in iç işleri kapsamında olmadığını, tüm Katılımcı Devletlerin doğrudan ve meşru ilgi alanı içinde olduğunu önemle belirtiriz. İnsan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve demokratik kurumların güçlendirilmesi, çok yönlü güvenliğimiz için yaşamsal bir temel olmaya devam etmektedir.
- (12) Günümüz vaatler dönemi olduğu gibi, aynı zamanda istikrarsız ve emniyetsiz bir dönemdir. Ekonomik çökme, sosyal gerginlik, saldırgan milliyetçilik, hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve etnik çatışmalar AGİK bölgesindeki istikrarı tehdit etmektedir. Ulusal azınlıklarla ilgili olanlar dahil, insan hakları ve temel özgürlükler alanındaki AGİK taahhütlerinin kapsamlı ihlali, özellikle yeni

---

demokrasilerde olmak üzere toplumun barışçıl gelişimine özel bir tehdit unsuru gibi görünmektedir.

Çeşitliliğin tam olarak korunduğu ve uygulamada saygı duyulduğu demokratik ve çoğulcu toplumları inşa etmek için yapılması gereken daha çok iş vardır. Bu nedenle, her biçimdeki ırksal, etnik ve dinsel ayrımcılığı reddederiz. Özgürlük ve hoşgörü öğretilmeli ve uygulanmalıdır.

Helsinki Kararları

(AGİK kurumlarını ve yapılarını güçlendirmek için, Devlet ya da Hükümet başkanlarının iki yılda bir toplantılarına karar verilmiştir. Toplantıda kabul edilmesi amacıyla karar niteliğinde bir belgenin hazırlanması için, önceden İzleme Konferansları yapılacaktır. AGİK Konseyi, AGİK'in merkez karar alma ve yönetim organı olarak atanmıştır. Konsey'in toplantıları arasında, bir Kıdemli Memurlar Komitesi (KMK) kuruluşun genel yapısı, yönetimi ve koordinasyonundan sorumludur ve uygun kararlar almakta Konsey'in bir organı olarak davranacaktır. AGİK taahhütlerinin üye ülkeler tarafından uygulanmasını incelemek üzere uygulamanın izlenmesi toplantıları ihdas edilmiştir.

Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri

(23) Konsey, bir Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri atayacaktır. Yüksek Komiser, katılımcı Devletler arasındaki ilişkileri, barışı ya da istikrarı etkileyen, AGİK bölgesi içinde bir çatışma geliştirme potansiyeli içeren ulusal azınlıklarla ilgili gerilimlerde, olası en erken aşamada bir "erken uyarı" ve uygun olduğunda bir "erken harekete geçme" sağlar. Yüksek Komiser Varşova'daki Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu'nun (Office for Democratic Institutions and Human Rights – ODIHR) yardımını isteyecektir.

Yetki

- (2) Yüksek Komiser KMK'nın himayesi altında hareket edecektir ve böylece, en erken aşamada bir çatışma önleme birimi olacaktır.
- (3) Yüksek Komiser, ulusal azınlıklarla ilgili olarak henüz bir erken uyarı aşamasının ötesine geçmemiş, ancak Yüksek Komiser'in düşüncesine göre katılımcı Devletler arasındaki ilişkileri, barışı ya da istikrarı etkileyen, AGİK bölgesi içinde bir çatışma geliştirme potansiyeli içeren ve Konsey veya KMK'nin dikkatini veya müdahalesini gerekli kılan gerilimlerde, olası en erken aşamada bir "erken uyarı" ve uygun olduğunda bir "erken harekete geçme" sağlayacaktır.

-
- (4) Yüksek Komiser, AGİK ilke ve taahhütlerine dayanan yetki dahilinde, gizlilik içinde çalışacak ve gerilime katılan tarafların tümünden bağımsız olarak hareket edecektir.
  - (5) Yüksek Komiser yalnızca, söz konusu Devlet dahil ilgili tüm taraflar onayladığında, Yüksek Komiser'in dahil bulunduğu bir ulusal azınlık grubuyla ilgili olan ya da Yüksek Komiser'in yaşadığı veya vatandaşı bulunduğu Devlet'te oluşan ulusal azınlık sorunlarını dikkate alacaktır.
    - (a) Yüksek Komiser organize terörizm faaliyetlerini içeren durumlarda ulusal azınlık sorunlarını dikkate almayacaktır.
    - (b) Yüksek Komiser bir ulusal azınlık grubuna dahil olan tek bir kişi bakımından AGİK taahhütlerinin ihlal edilmesi durumlarını da dikkate almayacaktır.
  - (6) Yüksek Komiser bir durumu dikkate alırken çözüm getirecek uluslararası araçların ve demokratik yolların varlığını ve bunların ilgili taraflar tarafından kullanılmasını tam olarak göz önünde tutacaktır.
  - (7) Belirli bir ulusal azınlık sorunu KMK'nın ilgisine sunulduğunda, Yüksek Komiser KMK'nın isteği ve duruma özgü tanıdığı yetkiyle konuyu incelemeye alabilir.

Erken Uyarı

- (11) Yüksek Komiser:
  - (a) aşağıda açıklanan kaynaklardan ulusal azınlık sorunlarıyla ilgili bilgi alacak ve toplayacaktır (23–25).
  - (b) olası en erken aşamada, doğrudan ilgisi olan tarafların rolünü, gerilimlerin niteliği ve bu alandaki son gelişmeleri ve uygun olduğu yerde, AGİK bölgesi içinde olası barış ve istikrar oluşumlarını değerlendirecektir;
  - (c) bu amaçla, ulusal azınlıkların durumuyla ilgili bilgiyi ilk elden almak için paragraf 17 ve 27–30 arası Ek paragraflar ile uyum içinde katılımcı herhangi bir Devlet'i ziyaret edebilecek ve paragraf 25'in hükümlerine konu olan doğrudan ilgili taraflarla yüzyüze iletişime geçecektir.
- (12) Yüksek Komiser, konuyla doğrudan ilgili taraflardan ilk elden bilgi edinmek için bir katılımcı Devlet'i ziyareti sırasında, taraflarla meseleyi tartışabilir ve uygun olduğu yerde, diyalogu, güveni ve işbirliğini ilerletebilir.

Erken Uyarı Hükümü

- (13) Yüksek Komiser, ilgili taraflarla ilişkiler ve iletişimde bulunma esasına dayanarak (Paragraf 3'te düzenlendiği gibi) ilk bakışta olası bir çatışma tehlikesi bulunduğu karar verirse, KMK Başkanı tarafından hızlıca duyurulacak bir erken uyarı çıkarabilir.
- (14) KMK Başkanı bu erken uyarıyı KMK'nın bir sonraki toplantısının gündemine ekleyecektir. Bir Devlet bu tür bir erken uyarının acil görüşmeyi gerektirdiğine inanırsa, Konsey'in Berlin Toplantısı'nın Özet Sonuçları Ek 2'de ("Olağanüstü Durum Mekanizması") düzenlenen yöntemi başlatabilir.
- (15) Yüksek Komiser erken uyarı çıkarmanın nedenlerini KMK'ya açıklayacaktır.

Erken Harekete Geçme

- (16) KMK tarafından verilen bir karara göre, Yüksek Komiser olası çözümler geliştirebilme amacıyla söz konusu taraflarla daha yakın ilişki ve görüşmelerde bulunmak için yetkilendirilmeyi önerebilir. KMK o yönde karar verebilir.

Sorumluluk

- (17) Yüksek Komiser, ulusal azınlıkların karıştığı bir gerilime çözüm bulmak amacıyla bir katılımcı Devlet'i ziyaret etmeden önce KMK Başkanı'yla istişare edecektir. Başkan, söz konusu Devlet(ler) ile bir gizlilik içinde istişare edecektir; görüşmenin içeriği daha kapsamlı olabilir.
- (18) Yüksek Komiser bir katılımcı Devlet'i ziyaret ettikten sonra, ilgilendiği belirli bir meseledeki ilerlemeler ve bulgular hakkında Başkan'a [içeriği] kesinlikle gizli raporlar verecektir.
- (19) Yüksek Komiser ilgilendiği belirli bir sorun üzerine çalışması sona erdikten sonra bulgular, sonuçlar ve kararlar hakkında Başkan'a rapor verecektir. Başkan, bir aylık bir süre içinde bulgular, sonuçlar ve kararlar hakkında söz konusu Devlet(ler) ile bir gizlilik içinde istişarede bulunacaktır; istişarenin içeriği daha kapsamlı olabilir. Ondan sonra rapor, olası yorumlarla birlikte KMK'ya iletilecektir.
- (20) Yüksek Komiser durumun bir çatışmaya doğru gittiği sonucuna varmışsa ya da kendi faaliyet alanının tükendiğini düşünüyorsa, bu durumu Başkan'ın aracılığıyla KMK'ya bildirmelidir.

---

(21) KMK belirli bir konuyla ilgilenmeye başlamışsa, Yüksek Komiser gerilim veya çatışmayla ilgili faaliyette bulunması için KMK'ya ya da bu belgenin 3. Bölüm'ünün hükümlerine uygun olarak KMK'nın davet ettiği başka herhangi bir kurum veya kuruluşa bilgi sağlar ve istek üzerine, önerilerde bulunur.

(22) KMK tarafından istekte bulunulduğunda, Yüksek Komiser yetkisinin gerektirdiği gizliliğe bağlı kalarak, AGİK'in İnsancıl Boyut konuları hakkındaki uygulama toplantılarında faaliyetleriyle ilgili olarak bilgi verecektir.

Ulusal Azınlık Konuları Hakkında Bilgi Kaynakları

(23) Yüksek Komiser;

- (a) ulusal azınlıkların durumu ve buna katkısı olan tarafların rolü hakkında, Paragraf 25'te bahsedilen istisna dışında medya ve sivil toplum kuruluşları dahil herhangi bir kaynaktan bilgi alabilir ve toplayabilir;
- (b) ulusal azınlık konularıyla ilgili gelişmelerde doğrudan katkısı bulunan taraflardan konuya özgü raporlar alabilir. Bunlar, ulusal azınlıklarla ilgili AGİK taahhütlerinin ihlali ya da ulusal azınlık konuları bağlamında diğer ihlaller hakkındaki raporları içerebilir.

Doğrudan İlgili Taraflar

(26) Yüksek Komiser'in bir katılımcı Devlet'e yaptığı ziyaret sırasında yüzyüze iletişime geçmek isteyeceği ve Yüksek Komiser'e konuya özgü raporlar sağlayabilecek olan, gerilimlerle doğrudan ilgili taraflar şunlardır:

- (a) uygun olduğunda, ulusal azınlıkların ikamet ettiği yerlerdeki bölgesel ya da yerel yetkililer de dahil olmak üzere, katılımcı Devletlerin hükümetleri;
- (b) ulusal azınlıklara dahil olan kişiler tarafından kendilerini temsil etmesi için yetkilendirilen birlik temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, dinsel gruplar ve gerilim bölgesinde olan ve doğrudan ilgili diğer ulusal azınlık grupları.

VI. İNSANCIL BOYUT

(2) Katılımcı Devletler, insan hakları ve temel özgürlüklere tam saygının sağlanması, hukukun üstünlüğüne itaat etme, demokrasi ilkelerini ilerletme ve bu bağlamda, demokratik kurumları güçlendirip koruma ve toplum içinde hoşgörüyü teşvik etme konusundaki güçlü kararlılıklarını ifade ederler. Bu amaçla, AGİK'in faaliyet alanını,

---

ODIHR'in daha güçlendirilmesi de dahil olmak üzere, gerilim veya olası çatışmanın bir erken uyarısını da beraberinde getirecek, bilgi, fikir ve endişelerin daha somut ve anlamlı alış verişine imkan verecek şekilde genişleteceklerdir. Böyle yapmak suretiyle dikkatlerini özel önem taşıyan insancıl boyut konularına odaklayacaklardır. Böylece, insancıl boyutun, özellikle değişim zamanlarında güçlenmesini sürekli gözlem altında tutacaklardır.

(İzleyen bölüm iki taraflı toplantılarda bir buluşma yeri olarak hizmet etme, İnsancıl Boyut Mekanizması hakkında bir bilgi kanalı olma ve demokratik kurumların inşa edilmesi amaçlı seminer ve diğer etkinlikleri yönetmeyi de içeren İnsancıl Boyut teşebbüslerini gerçekleştirmek için ana kurum olarak ODIHR'nin teşkilini düzenler.)

İnsancıl Boyutta Güçlendirilmiş Taahhütler ve İşbirliği

Katılımcı Devletler:

- (23) Ulusal azınlıklarla ilgili meseleler ve bu azınlıklara dahil kişilerin hakları ile ilgili olarak Viyana Sonuç Belgesi, Kopenhag Belgesi ve Cenevre Raporu'ndakiler dahil, tüm AGİK taahhütlerini hızlı ve güvenilir şekilde uygulama kararlılıklarını en güçlü anlatımla yeniden vurgularlar;
- (24) Bu bağlamda, ulusal azınlıklara dahil olan kişilerin, her Devlet'in demokratik karar alma usullerine uygun olarak ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde, diğerlerine ek olarak siyasi partiler ve topluluklar aracılığıyla karar verme ve danışma organlarına demokratik katılım da dahil olmak üzere, ülkelerindeki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama tam olarak katılmaları hakkını içeren insan hakları ve temel özgürlüklerini, bireysel ya da başkalarıyla toplu olarak özgürce kullanabilmelerini sağlama çabalarını güçlendireceklerdir;
- (25) Tek, iki ve çok taraflı çabalarla, ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dinsel ve dilsel kimliklerinin teşvik edilmesi için koşullar yaratmak ve bunları korumak ile ilgili olanlar da dahil, ilgili AGİK taahhütlerinin daha etkili uygulanabilmesinin başka yollarını araştıracaklardır;
- (26) AGİK ilkeleri ve taahhütleri esasına dayanarak, söz konusu tüm taraflar arasında diyalog oluşturarak ve barışçıl yollarla yapıcı bir yaklaşım içinde ulusal azınlık sorunlarına çözüm arayacaklardır;
- (27) Kendi sınırları içinde bölgelerin etnik bileşimini değiştirme amacıyla, tehdit ya da güç kullanımı yoluyla kişilerin yerini değiştirme

---

girişimlerinin tümünü kınayacak ve yer değiştirmeye zorlamaktan kaçınacaktır.

Yerli Halk Nüfusu

Katılımcı Devletler:

(29) Yerli halka dahil olan kişilerin haklarını kullanmakta özel sorunlara sahip olabileceğine dikkat çekerek, insan hakları ve temel özgürlükler bağlamında AGİK taahhütlerinin, bu tür kişilere ayrımcılık yapmadan ve tam olarak uygulanacağı hususunda anlaşmışlardır.

Hoşgörü Göstermek ve Ayrımcılık Yapmamak

Katılımcı Devletler:

(30) Hoşgürsüzlük, ayrımcılık, saldırgan milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, yahudi ayrımcılığı ve ırkçılığın günümüzde açık şekilde görülmesi üzerine olan kaygılarını ifade ederler ve kalıcı demokratik toplumların oluşturulması ve bunların korunmasında hoşgörü, anlayış ve işbirliğinin yaşamsal rolünü önemle belirtirler;

(32) Henüz taraf değillerse, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi onaylamayı tezekkür edeceklerdir;

(33) Anayasal sistemleri ve uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak, kendi toprakları içindeki herkese ırksal, etnik ve dinsel temellere dayanan ayrımcılığa karşı koruma temin etmek ve bu unsurlardan herhangi birine dayanan şiddet eylemlerine karşı yabancılar dahil herkesi korumak için uygun önlemler almayı göz önünde tutacaklardır. Ayrıca, bu bağlamda mevcut yasaların uygulanması dahil yerel yasal usullerin tam olarak kullanılmasını sağlayacaklardır;

(34) İnsan hakları eğitimi, yerleşik halk hareketi, kültürler arası eğitim ve araştırmaya odaklanacak kültürler arası anlayışı ve ayrımcılık karşıtlığını teşvik etmek için koşullar yaratacak programlar geliştirmeyi dikkate alacaklardır;

(35) Bu bağlamda, geleneksel olarak Çingeneler olarak tanımlanan Roman halkı ve diğer gruplara dahil olan vatandaşlarının sorunlarına çözüm arayacak uygun programlar geliştirme ve toplum yaşamına tam olarak katılabilmeleri için eşit olanaklara sahip olabilecekleri koşulları yaratma gereksinimini yeniden vurgularlar ve bu amaçla, nasıl işbirliği yapacaklarını düşüneceklerdir.

Göçmen İşçiler

Katılımcı Devletler:

- (36) İnsan hakları ve temel özgürlüklerin evrensel olduğunu ve nerede yaşarlarsa yaşasınlar göçmen işçilerin de bunlardan yararlandıklarını yeniden belirtirler ve katılımcı Devletlerde yasal olarak yerleşik bulunan göçmen işçi ve aileleri hakkındaki tüm AGİK taahhütlerini uygulamanın önemini vurgularlar;
- (37) Yasal olarak yerleşik buldukları katılımcı Devlet'te göçmen işçilerle toplumun diğer kesimi arasındaki ilişkilerin daha uyumlu olmasını teşvik eden koşulların yaratılmasını destekleyeceklerdir. Bu amaçla, ev sahibi ülkenin toplum yaşamına katılmalarını sağlamak için, diğerlerine ek olarak, göçmen işçi ve ailelerinin kendi katılımcı Devletlerindeki sosyal yaşam ve dillere uyumunu gerçekleştirecek önlemler sunmaya çalışacaklardır;
- (38) Ulusal politikaları, yasaları ve uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak, yasal olarak yerleşik bulunan ve çalışan göçmen işçilerin çalışma koşulları, eğitim, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri, konut, sendikalara erişme ve kültürel haklar konularında fırsat eşitliğini uygun olduğu ölçüde teşvik koşullarını yaratmaya çalışacaklardır.

Mülteci ve Yerinden Edilen Kişiler

Katılımcı Devletler:

- (39) Mülteci ve yerinden edilen kişilerin sorunları üzerine kaygılarını ifade ederler;
- (40) Çok sayıda mülteci ve yerinden edilen kişi akışına neden olan durumları önlemenin önemini belirtirler ve yerinden edilme ve gönülsüz göçün ana nedenlerini tanımlayıp çözüm geliştirme gereksinimini vurgularlar;
- (41) Çok sayıda mülteci ve yerinden edilen kişi akışıyla uğraşmak için uluslararası işbirliği gereksinimini kabul ederler;
- (42) Yerinden edilmenin çoğunlukla İnsancıl Boyut'la ilgili olanlar da dahil olmak üzere, AGİK taahhütlerinin ihlalinin bir sonucu olduğunu kabul ederler;
- (43) Mültecilerin korunması ve onlara yardım ile ilgili mevcut uluslararası standartlar ve araçların önemini yeniden vurgularlar ve henüz

---

taraf değillerse, Mültecilerin Durumuyla İlgili Sözleşme ve Protokol'u onaylamayı dikkate alacaklardır;

- (44) Mülteciler ve yerinden edilen kişilerin korunması ve onlara yardım için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Kızılhaç Komitesi ve yardım çalışmalarına katılan sivil toplum kuruluşlarının önemini kabul ederler;
- (45) Kalıcı çözümler bulmak amacıyla, mülteciler ve yerinden edilen kişileri korumak ve onlara yardım sağlamak için tek, iki ve çok taraflı çabaları memnuniyetle karşılar ve desteklerler.

Uluslararası İnsancıl Hukuk

Katılımcı Devletler:

- (47) Uluslararası insancıl hukukun insanın doğal onuruna dayandığını anımsarlar;
- (48) Her koşul altında, sivil nüfusun korunmasını da içeren uluslararası insancıl hukuka saygı duyarlar ve saygı duyulmasını sağlarlar;
- (49) Uluslararası insancıl hukuku ihlal edenlerin kişisel olarak sorumlu tutulduklarını anımsarlar;
- (50) Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin, Cenevre Sözleşmeleri ve ilgili Protokolleri'ni de içeren uluslararası insancıl hukukun uygulanması ve geliştirilmesini teşvik konusundaki önemli rolünü kabul ederler.

Yerel ve Bölgesel Düzeyde Demokrasi

Katılımcı Devletler:

- (53) Demokratik katılım ve kurumsallaşmayı güçlendirmek ve kendi aralarında işbirliğini geliştirmek için, yerel ve bölgesel düzeyde demokrasinin işlemleriyle ilgili kendi deneyimlerini paylaşmaya çalışacaklardır ve bu zemin üzerinde Avrupa Konseyi'nin bu alandaki bilgi ve eğitim ağını memnuniyetle karşılarlar;

Vatandaşlık

Katılımcı Devletler:

- (55) Herkesin bir vatandaşlık hakkına sahip olduğunu ve kimsenin keyfi olarak vatandaşlıktan yoksun bırakılamayacağını kabul ederler;

---

(56) Vatandaşlığın her yönünün, hukuk usulleri çerçevesinde yürütüleceğinin altını çizerler. Anayasal usullerine uygun olarak, vatansızlığın artmaması için, uygun olduğu ölçüde, önlemler alacaklardır;

(57) AGİK içinde bu konuda tartışmayı sürdüreceklerdir.

Ölüm Cezası

Katılımcı Devletler:

(58) Kopenhag ve Moskova Belgeleri'ndeki ölüm cezası meselesiyle ilgili taahhütlerini onaylarlar.

AVRUPA KONSEYİ

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri

Korumaya Dair Sözleşme, 1950 ve ek protokoller

4 Kasım 1950, Roma; 3 Eylül 1953'te yürürlüğe girmiştir

Bölüm I

Madde 2

1. Herkesin yaşama hakkı kanunla korunur. Kanunun ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.
2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurma keskin zorunluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:
  - a. Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması;
  - b. Kanuna uygun olarak tutuklama yapılması veya kanuna uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasının önlenmesi;
  - c. Ayaklanma veya isyanın, kanuna uygun olarak bastırılması.

Madde 3

1. Hiç kimseye işkence yapılamaz, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muamele uygulanamaz.

Madde 4

1. Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz.
2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve angaryaya tabi tutulamaz.
3. Aşağıdaki haller bu madde de kastedilen “zorla çalıştırma veya angarya” dan sayılmazlar:
  - a. Bu sözleşmenin 5. maddesinde belirtilen şartlar altında tutuklu bulunan kimseden tutukluluğu veya şartlı salıverilmesi süresince olağan olarak yapması istenecek çalışma;
  - b. Askeri nitelikte bir hizmet veya inanca gereğince askerlik görevini yapmaktan kaçınan kimselerin durumunu meşru sayan

---

lkelerde bu inanca sahip kimselere zorunlu askerlik yerine gördürülecek başka bir hizmet;

- c. Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz ve afet hallerinde istenecek her hizmet;
- d. Normal yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.

Madde 5

1. Herkesin zgrlge ve kişi güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve kanunda belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:
  - a. Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkum edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;
  - b. Bir mahkeme tarafından kanuna uygun olarak verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya kanunun koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için gözaltına alınması veya tutuklanması;
  - c. Bir suç işlendiği ŗphesi altında olan veya suç işlemesine ya da suçu iledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul sebeplerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili adli makam önüne çıkarılmak üzere gözaltına alınması ve tutuklanması.
2. Tutuklanan her kişiye, tutuklanmasını gerekli kılan sebepler ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamalar en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.
3. Bu maddenin 1.c fıkrasında açıklanan ŗartlara göre tutuklanan veya gözaltına alınan herkes hemen bir yargıç veya adli fonksiyon yapmaya kanunla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır. Kendisinin makul bir süre içinde muhakeme edilmeye veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.
4. Tutuklanma ve gözaltına alınma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının kanuna uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesini ve kanuna uygun görülmemesi halinde serbest bırakılmasını sağlamak için mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.
5. Bu maddenin hükümlerine aykırı olarak bir tutuklama ve gözaltına alınma işleminin mağduru olan herkesin tazminat istemeye hakkı vardır.

Madde 6

1. Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili anlaşmazlıkların çözümlenmesi, gerek kendisine yöneltilen herhangi bir suçlamanın karara bağlanması konusunda, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde adil ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık celsede verilir, ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve milli güvenlik yararı veya küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizli tutulması gerektirdiğinde veya davanın açık celsede görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.
2. Kendisine bir suç yüklenen herkes, suçluluğu kanuna göre kanıtlanıncaya kadar suçsuzdur.
3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir: (a) “kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa bir zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek; (b) savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak; (c) kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali imkanlardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece tayin edilecek bir avukatın parasız yardımından yararlanabilmek; (d) iddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma sanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı şartlar altında çağrılması ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek, (e) duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından parasız olarak yararlanmak.”

Madde 7

1. Hiç kimse işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre bir suç sayılmayan bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
2. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmalden suçlanan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

Madde 8

1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesi tarafından müdahale, demokratik bir toplumda ancak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olan ölçüde ve kanunla öngörülmüş olmak şartıyla söz konusu olabilir.

Madde 9

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din ve inanç değiştirme özgürlüğü ile açık veya özel biçimde ibadet, öğretim, uygulama ve tören yapmak suretiyle tek başına veya toplu olarak dinini ve inancını açıklamak özgürlüğü de içerir.
2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, demokratik bir toplumda ancak kamu güveni, kamu düzeninin, genel sağlığın ve ahlaki ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olan tedbirlerle ve kanunla sınırlanabilir.

Madde 10

1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğünü, kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.
2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, asayişsizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli kalması gereken haberlerin yayılmasına engel olunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için kanunla öngörülen bazı formalitelere şartlara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.

Madde 11

1. Herkes barışçı amaçlarla toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve bunlara katılmak haklarına sahiptir.

-
2. Bu haklarının kullanılması, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, barış ve düzenin sağlanması ve suç işlemenin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleriyle devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında yasal sınırlamalar konmasına engel değildir.

Madde 12

Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Madde 13

Bu sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev ifa eden kişiler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, durumun düzeltilmesi için ulusal bir makama başvurma hakkına sahiptir.

Madde 14

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olmak, servet, doğuş veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayırım gözetilmeksizin sağlanır.

Madde 15 savaş veya başka bir genel tehlike halinde bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerde sapma yapmaya izin verir. Alınan tedbirler ve bunları gerektiren sebepler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tam bilgi verilmelidir.

Bölüm II

Madde 19 aşağıda anılan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni kurar.

Bölüm III

Madde 26 “Uluslararası hukukun genellikle kabul edilen ilkelerine göre, Komisyon’a ancak iç hukuktaki başvuru yollarının tüketilmesinden sonra ve kesin iç kararın verildiği tarihten başlayarak altı aylık bir süre içinde başvurulabilir” der.

Madde 27 Komisyonun, 25. madde gereğince sunulan imzasız, Komisyonca daha önce incelenmiş veya uluslararası başka bir soruşturma veya çözüm makamına daha önce sunulmuş ya da başvuru hakkının kötüye kullanılması niteliğinde gördüğü bir dilekçeyi kabul etmeyeceğini belirtir.

Madde 20–37 Komisyon'un işlevini anlatır. (Aşağıda açıklanmıştır.)

Bölüm IV

Madde 38–56 Mahkeme'nin işlevini anlatır. (Aşağıda açıklanmıştır.)

Protokollar

Protokol 1 (1952, 1954'te yürürlüğe girmiştir) özel mülkiyet, eğitim ve serbest seçim haklarıyla ilgilidir. **Madde 1'e** göre, "her hakiki veya hükmi şahıs mallarının masuniyetine riayet edilmesi hakkına sahiptir. Herhangi bir kimse ancak amme menfaati icabı olarak ve kanunun derpiş eylediği şartlar ve devletler hukukunun umumi prensipleri dahilinde mülkünden mahrum edilebilir." **Madde 2'ye** göre, "hiç kimse eğitim hakkından mahrum edilemez." **Madde 3** "teşrii organın intihabı hususunda halkın kanaatinin serbest olarak izharını sağlayan şerait dahilinde uygun sürelerle gizli oyla serbest seçimler" yapmaya çağırır.

Protokol 2 (1963, 1970'te yürürlüğe girmiştir) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne istişari görüş verme yetkisi tanımıştır.

Protokol 4 (1963, 1968'de yürürlüğe girmiştir) **Madde 1'de** "Hiç kimse, yalnızca Sözleşme'den doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz" diye bildirir. **Madde 2** herkesin "1. serbestçe dolaşma hakkı ve ikametgahını seçme" ve "2. herhangi bir ülkeyi, kendisinininki dahil olmak üzere, terk etme özgürlüğü vardır" der. **Madde 3.1** "hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesinden kişisel olarak, ya da topluca sınır dışı edilemez" der ve **Madde 4** "Yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasaktır" diye bildirir.

Protokol 6 (1983, 1985'te yürürlüğe girmiştir) ölüm cezasının kaldırılmasıyla ilgilidir. "Ölüm cezasının kaldırılması yönünde genel bir eğilim" olduğunu belirtir ve **Madde 1'e** göre, "Ölüm cezası kaldırılacaktır. Hiç kimse ölüm cezasına mahkum edilemez ve verilen ölüm cezası infaz edilemez."

Madde 2 "Bir Devlet, savaş zamanında ve çok yakın bir savaş tehlikesi olduğu zamanlarda işlenen fiillerle ilgili olarak, ceza yasasına ölüm cezası öngören hükümler koyabilir. Ölüm cezası, sadece yasadaki belirtilen

durumlarda ve bu yasa hükümlerine uygun olarak verilebilir. Bu Devlet, söz konusu yasanın ilgili hükümlerini Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirir” der.

Protokol 7 (1984, 1988’te yürürlüğe girmiştir) **Madde 1**’e göre, “Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak ikamet eden bir yabancı, hakkında hukuka uygun olarak verilmiş bir karar bulunmadıkça sınır dışı edilemez; bu kimseye şu imkanlar verilir:

- (a) sınırdışı edilmesine karşı gerekçeler ileri sürme;
- (b) durumun yeniden incelenmesini sağlama; ve
- (c) bunun için, yetkili bir makamın veya bu makamın gösterdiği kişi ya da kişiler önünde temsil edilme.”

Madde 2.1 “Cezai bir fiilden ötürü bir yargı yeri tarafından mahkum edilen kimse, verilen mahkumiyeti ve cezayı daha yüksek bir yargı yerinde yeniden incelemek hakkına sahiptir. Bu hakkın hangi esaslar içinde kullanılabilceği yasayla düzenlenir” diye bildirir.

Madde 4’e göre, “1. Bir Devletin hukukuna ve ceza usul yasasına uygun olarak bir fiilden ötürü daha önce bir ceza davasında nihai olarak mahkum olan veya beraat eden bir kimse, bu Devletin yargı alanı içinde aynı fiilden dolayı yeniden yargılanamaz ve cezalandırılmaz.”

Madde 5’e göre, “Eşler kendi aralarında ve çocuklarıyla ilişkilerinde, evlilikle ilgili, evlilik sırasında ve ayrıldıktan sonra, özel hukuk nitelikli haklara ve yükümlülüklerle eşit olarak sahiptirler. Bu madde Devletin, çocukların yararları bakımından gerekli bulunan tedbirleri almasını engellemez.”

Avrupa Sosyal Şartı, 1961, ek protokoller ve

değiştirilmiş şekli

Şart 18 Ekim 1961’de Torino, İtalya’da imzalanmış, 26 Şubat 1965’te yürürlüğe girmiştir

Şart’ı imzalayan Devletler’in İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi’yle siyasi hak ve özgürlükler sağladıklarını, şimdi de bir grup sosyal hak sağlamakta olduklarını bildirir. Şart, “Hiçbir ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal soy veya sosyal köken ayırımı gözetmeksizin sosyal haklardan yararlanma hakkının sağlanması gerektiğini göz önüne alarak” hükümetler aşağıdaki hükümlerde mutabık kalmıştır” der:

-
1. Herkesin, özgürce edinebildiği bir işle yaşamını sağlama fırsatı olacaktır.
  2. Tüm çalışanların adil çalışma koşullarına sahip olma hakkı vardır.
  3. Tüm çalışanların güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına sahip olma hakkı vardır.
  4. Tüm çalışanların, kendileri ve ailelerine yeterli bir yaşam düzeyi sağlamak için adil bir ücret alma hakkı vardır.
  5. Tüm çalışanlar ve çalıştıranlar ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde örgütlenme özgürlüğüne sahiptir.
  6. Tüm çalışanlar ve çalıştıranlar, toplu pazarlık hakkına sahiptir.
  7. Çocuklar ve gençler uğrayacakları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel korunma hakkına sahiptir.
  8. Çalışan kadınlar analık durumunda ve öteki çalışan kadınlar gerektiğinde, çalışırken özel korunma hakkına sahiptir.
  9. Herkes kişisel ilgi ve yetenekleri uyarınca bir mesleği seçmesine yardımcı olacak uygun meslekî yönlendirme imkânları hakkına sahiptir.
  10. Herkes mesleki eğitim için uygun imkânlar hakkına sahiptir.
  11. Herkes ulaşılabilir en yüksek sağlık düzeyinden yararlanmasını mümkün kılan her türlü önlemlerden faydalanma hakkına sahiptir.
  12. Tüm çalışanlar ve geçimini temin ettikleri kişiler sosyal güvenlik hakkına sahiptir.
  13. Yeterli kaynaklardan yoksun herkes, sosyal ve sağlık yardımı hakkına sahiptir.
  14. Herkes sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir.
  15. Özürlü kimseler, özürlerinin nedeni ve niteliği ne olursa olsun, mesleki eğitim, rehabilitasyon ve topluma yeniden intibak hakkına sahiptir.
  16. Toplumun temel birimi olarak aile, tam gelişmesini sağlamaya yönelik uygun sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir.

-
17. Medeni hallerine ve aile ilişkilerine bakılmaksızın, analar ve çocuklar uygun sosyal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir.
  18. Herhangi bir Sözleşmeciler Taraf'ın vatandaşları, inandırıcı ekonomik veya sosyal nedenlere dayalı kısıtlamalar saklı kalmak kaydıyla, diğer bir Sözleşmeciler Taraf ülkesinde, o ülke vatandaşları ile eşit koşullar altında kazanç getirici herhangi bir işte çalışma hakkına sahiptir.
  19. Bir Sözleşmeciler Taraf göçmen işçiler ve aileleri herhangi bir başka Sözleşmeciler Taraf'ın ülkesinde korunma ve yardım hakkına sahiptir.

5 Mayıs 1988'de Strazburg'da imzalanan ve 1992'de yürürlüğe giren bir Ek Protokol, tüm çalışanların, istihdam ve meslek konularında cinsiyete dayalı ayırım yapılmaksızın fırsat eşitliği ve eşit muamele görme; işletmede bilgilendirilme ve danışılma; işletmedeki çalışma koşulları ile çalışma ortamının düzenlenmesine ve iyileştirilmesine katılma ve her yaşlı insanın sosyal korunma hakkını kapsar.

Taraf Devletler Şart'ın uygulanmasıyla ilgili raporlar göndermekle yükümlüdür. Bu uluslararası denetim usulü 1991'de kabul edilen bir Protokol ile sağlanmıştır ve yürürlüğe girmesinden mümkün olduğunca önce uygulanması konusunda Bakanlar Komitesi'nin denetçi kuruluşlara yaptığı bir istekle kısmi olarak uygulanmaya başlamıştır.

Ek Protokol'un sağladığı ve Bakanlar Komitesi'nin 1995 yılında kabul ettiği bir toplu şikayet sistemi Avrupa Konseyi'nin beş üyesi tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girecektir. Amaç, şu an uygulanan hükümet raporlarının incelenmesi işlemine ek olarak, Şart'ın sözde ihlaliyle ilgili olarak toplu şikayetlere olanak tanıyarak Sosyal Şart'ın denetim mekanizmasının etkinliğini artırmaktır.

Avrupa Sosyal Şartı bir grup yeni hakkı kapsamı altına alması için güncellenmiştir. 1996 yılında Bakanlar Komitesi'nin kabul ettiği değiştirilmiş Şart üç onaydan sonra yürürlüğe girecektir. Temel yenilikler şunlardır:

- Kadın ve erkek arasında eşitliğin güçlendirilmesi,
- Özürlülerin sosyal bütünleşmeye katılma, kişisel bağımsızlıklarını elde etme ve toplum yaşamına katılma hakları,
- Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma haklarının güçlendirilmesi,
- İşten çıkarılma durumunda korunma hakkı,
- Onurlu çalışma hakkı,
- Ailevi sorumlulukları olan çalışanların fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkı,

-
- Toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı,
  - Uygun bir konut hakkı,
  - Ayrımcılığın daha geniş kapsamda yasaklanması.

Parlamentar Meclisi'nin Polis Hakkındaki Bildirgeye İlişkin Önergesi, 1979

Parlamentar Meclisi'nin Polis Hakkındaki Bildirgeye İlişkin 690 Numaralı Önergesi (1979) 8 Mayıs 1979'da Parlamentar Meclisi tarafından kabul edilmiştir.

Bu önemli açıklama BM Kanun Uygulayıcılar İçin Davranış Kuralları (1979) ve Kanun Uygulayıcıların Güç ve Ateşli Silah Kullanmalarına İlişkin Temel İlkeler (1990) ile birlikte okunmalıdır.

Bu Meclis belgesi belirtir ki (Ek A):

1. Her polis kanunla kendisine verilmiş görevleri, vatandaşlarını ve toplumu, şiddet, mülke zarar verme ve kanunla tanımlanmış diğer haksızlıklara karşı koruyarak yerine getirmekle yükümlüdür.
2. Her polis birlik içinde, tarafsız ve onurlu bir şekilde davranmak zorundadır. Özellikle her türlü rüşvet olayından kaçınmak ve tam bir kararlılık içinde ona karşı çıkmak zorundadır.
3. Yargılamadan adam öldürmek, işkence ve diğer insanlık dışı veya alçaltıcı ceza veya muameleye tabi tutmak, durum ve şartlar ne olursa olsun, yasaktır. Her polis, bu eylemleri içeren emir veya direktifleri uygulamamakla yükümlüdür.
4. Bir polis hiyerarşik üstü tarafından, nizami olarak verilmiş meşru emirleri, yerine getirmekle yükümlüdür; bununla birlikte yasaya aykırı olduğunu bildiği veya bilmesi gerektiği herhangi bir emri yerine getirmekten kaçınacaktır.
5. Kanunların çiğnenmesine karşı koyma, her polisin görevidir. Eğer bu eylemler, hemen ağır veya tamiri mümkün olmayacak zararlara yol açma niteliğinde ise, bu takdirde polis, vakit geçirmeden, kendi imkanları ölçüsünde, bunları önlemeye çalışacaktır.
6. Eğer hemen ağır veya tamiri kabil olmayacak bir zarar tehlikesi söz konusu değilse, polis, üstlerine haber vererek, bu şiddet hareketlerini veya bunların tekrarını önlemeye çalışacaktır.
7. Yasadışı bir emri yerine getirmeyi reddeden bir polise hiç bir ceza veya disiplin cezası verilemez.

8. Yasadışı bir eylemde bulunduğu şüphesi olmadan, sırf ırkı veya dini veya siyasi inançları nedeniyle aranan, tutuklu olan veya yargılanan kişilerin aranmasına, yakalanmasına, gözaltında tutulmasına veya nakline katılmayı reddetmek, polisin görevlerindedir.
9. Her polis kendi fiillerinden, görev veya ihmal yolunda verdiği kanunsuz emirlerle yapılan icraattan kişisel olarak sorumludur.
10. Hiyerarşik düzen, açıkça belirtilmelidir. Bir polisin eylem ve ihmalden sorumlu olan üste ulaşmak, her zaman, mümkün olmalıdır.

Diğer maddeler der ki (12), “polis makul olandan fazla bir kuvvet kullanmadan hareket etmek zorundadır.” (13) Polis, silah kullanımı konusunda “açık ve kesin direktifler” almalıdır. (14) Polis, gözaltında bulunan kişilerin gerektiğinde tıbbi yardım almaları konusunda onlara yardımcı olmalıdır.

Polisin durumuyla ilgili Bölüm B uygun mesleki eğitim verilmesi, polisin görevini düzgün şekilde yerine getirmesini sağlayan araçların temin edilmesi, makul bir maaş alması ve mesleki kuruluşlar kurması ya da onlara katılması olanağının tanınması çağrısında bulunur. (Madde 11) “Yargı organları önünde bir polis memuru, diğer vatandaşların haiz olduğu aynı haklardan yararlanır.”

Bakanlar Komitesinin, Yargılamaya Kadar Tutukluluğa İlişkin Üye Devletlere Tavsiyesi, 1980

27 Haziran 1980 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir.

I. Genel ilkeler

1. Hiç kimse suçu ispat edilmedikçe suçlu kabul edilemez, koşullar kesin olarak gerektirmedikçe yargılama süresince tutuklu bulundurulamaz. Bu nedenle yargılama süresince tutuklama istisnai bir durum olarak kabul edilmeli ve hiçbir zaman zorunlu olmamalı ya da cezai nedenlerle kullanılmamalıdır.

II. Yargılama süresince tutukluluk kararlarına uygulanabilen ilkeler

2. Suçlanan ya da özgürlüğü kısıtlanan bir kimse hızlı bir şekilde bir yargıcın ya da yargılama yetkisine sahip başka bir yetkilinin karşısına getirilmelidir.

İlgili kişi yargı önüne getirildiğinde tutuklama hakkındaki karar geciktirilmeden alınmalıdır.

3. Yargılama süresince tutuklu bulundurma kararı verilebilmesi için ilgili kişinin iddia edilen suçu işlediği konusunda kabul edilebilir bir şüphe olmalı ve aşağıdaki koşullardan bir ya da birkaçının var olduğuna inanılmalıdır:
  - kaçma tehlikesi,
  - adaletin işlenmesini engelleme tehlikesi,
  - önemli bir suç işleme tehlikesi.
5. Yargı organı tutukluluk kararı verirken özellikle aşağıdaki etmenleri göz önüne alarak davanın koşullarına dikkat etmelidir:
  - suç iddiasının türü ve ciddiyeti,
  - sanık hakkındaki kanıtların önemi,
  - mahkumiyet durumunda verilmesi muhtemel ceza,
  - sanığın kişiliği, geçmişi, kişisel ve sosyal koşulları ve özellikle toplumla olan ilişkileri,
  - sanığın davranışları, özellikle önceki cezai takibatlarda kendisi hakkında verilmiş olan yükümlülükleri nasıl yerine getirdiği.
10. Yargılama süresince tutukluluk kararı alındığında ya da olasılığı bulunduğu durumda, ilgili kişi her durumda yargı organı önünde yasal olarak temsil edilme hakkına sahip olmalıdır.

Yargılama süresince tutukluluk kararı alındıysa, koşullarının yeterli olmadığı durumda kendisine en kısa zamanda gereken yasal yardım sağlanmalıdır.

III. Alternatif önlemlere uygulanabilen ilkeler

15. Yargılama süresince tutukluluk gerekmebilecek durumlarda yargı organı alternatif tüm önlemleri göz önüne almalıdır. Bunlar arasında aşağıdakiler vardır:
  - ilgili kişinin gerektiğinde yargı organı önüne gelmesi ve adaletin işleyişini bozmaması üzerine vereceği söz,
  - yargı organının belirlediği koşullar altında belirli bir adreste (örn. bir ev, kefaletle kalabileceği bir yer, genç suçlular için özel bir enstitü vs.) ikamet etme zorunluluğu,
  - izinsiz olarak belirli bir yere ya da bölgeye girme ya da oradan ayrılma sınırlaması,
  - yetkili bir yere (örn. mahkeme, polis vs.) dönemsel olarak rapor verme yükümlülüğü,

-
- pasaport ya da kimlik belgelerinin teslimi,
  - koşullarına bağlı olarak ilgili kişinin kefalet ödemesi hükmü ya da diğer güvenlik biçimleri,
  - teminat hükmü,
  - yargı organı tarafından atanan bir kurum tarafından denetim ve yardım.

Bu önlemler ilgili kişiye yazılı olarak bildirilmeli ve belirgin şekilde açıklanmalıdır, önlemlere uymakta başarısız olduğunda gözaltına alınabileceği uyarısı yapılmalıdır.

Bilgi ve İfade Özgürlüğü Bildirgesi, 1982

Bu bildirme 29 Nisan 1982 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir

Madde 4'e göre, "bilgi ve ifade özgürlüğü her insanın sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi gelişimi için gereklidir; sosyal ve kültürel grupların, ulusların ve uluslararası topluluğun uyumlu gelişimi için bir ortam oluşturur."

Madde 5'e göre, "bilgi ve iletişim teknolojisinin sürekli gelişimi, kaynağı ne olursa olsun ve sınırlardan bağımsız olarak, bilgiyi ifade etme, araştırma, alma ve bildirme haklarını daha ileriye götürmeye hizmet etmelidir."

Madde 6'ya göre, "Devletler'in bilgi ve ifade özgürlüğünün ihlaline karşı koruma sağlama yükümlülüğü vardır; fikir ve görüşlerin çokluğuna izin veren mümkün olduğunca çeşitli bir medyayı ve bilgi kaynaklarının çokluğunu teşvik etmek için tasarlanmış politikalar uygulamalıdır.

Aşağıdaki hedefler, bilgi ve kitle iletişimi alanında devletlerin bunları izlemesi için ortaya konmuştur (II):

- (a) sınırlardan bağımsız olarak, herkesin kendini ifade etme, kaynağı ne olursa olsun bilgi ve fikirleri araştırma ve alma, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 10'da ortaya konan koşullar altında onları bildirme hakkının korunması;
- (b) bilgiyi işleyenlere, medyanın içeriğine ya da bilginin aktarılması ve yayımlanmasına keyfi denetim, sınırlama veya sansür uygulanmaması;
- (c) bireylerin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel konularda bilgilenmeleri ve serbestçe tartışabilmeleri için, bilgiye erişim de dahil olmak üzere kamu kesiminde açık bilgi politikasının benimsenmesi;
- (d) farklı fikir ve görüşlerin yansıtılmasına izin veren çok çeşitli, bağımsız ve özerk bir medya olması;

-
- (e) fikir ve görüşlerin yerel ve uluslararası alanda aktarımı ve yayılması için yeterli kolaylıkların makul düzeyde bulunması ve onlara erişilebilme;
  - (f) serbest bilgi akışının sağlanması ve iletişim altyapısının ve uzmanlığının geliştirilmesi görüşleri altında, kamusal ve özel kanallar yoluyla uluslararası işbirliği ve yardımın teşvik edilmesi.

Katılımcılar (III) aşağıdaki amaçlar için işbirliğini artırmaya karar vermişlerdir:

Bilgi ve ifade özgürlüğünün kapsamını genişletmek için... (a) herkesin bilgi ve ifade özgürlüğünü kullanma hakkını savunmak; (b) eğitim ve öğretim yoluyla bilgi ve ifade özgürlüğünün etkili şekilde kullanılmasını teşvik etmek; (c) serbest bilgi akışını teşvik etmek; (d) medya alanındaki deneyimi paylaşmak ve (f) yeni bilgi ve iletişim teknikleri kullanmak.

Azınlık Üyeleri Kurallarına İlişkin Olarak Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tavsiyesi, 1987

Bu Tavsiye (No. R(87) 3) 12 Şubat 1987 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir

Bölüm I

Temel İlkeler

1. Özgürlükten yoksun bırakma, bu kurallarla uyumlu olan ve insanın itibarına saygı duyulmasını sağlayan maddi ve ahlaki koşullar altında söz konusu olabilir.
2. Kurallar tarafsız olarak uygulanacaktır. Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir görüş, ulusal ya da sosyal köken, doğuştan, ekonomik veya diğer bir durum temelinde hiçbir ayrımcılık olmamalıdır. Tutuklunun ait olduğu grubun dini inançlarına ve ahlak kurallarına saygı duyulmalıdır.
3. Gözaltındaki kişilere sağlıklarını ve kendilerine saygıyı sürdürmelerini, cezanın uzunluğu izin verdiği sürece sorumluluk duygularını geliştirebilmeleri ve serbest bırakıldıktan sonra yasalara saygılı ve kendi kendilerine yeterli bir yaşam elde edebilmelerine yol açabilecek en iyi olanaklarla topluma dönmeleri için yardım edecek tutum ve hünere destek verilmesi amacıyla hareket edilmelidir.

-
4. Ceza kurumları ve hizmetleri, işinin ehli bir yetkili tarafından atanan nitelikli ve deneyimli denetçiler tarafından düzenli olarak denetlenmelidir. Denetçilerin görevleri, özellikle bu kurumların mevcut yasa ve düzenlemelere, cezaevi hizmetlerinin amaçlarına ve bu kuralların gereklerine uygun yönetilip yönetilmediklerini ve ne derece uygun yönetildiklerini izlemek olmalıdır.
  5. Gözaltı önlemlerinin yasal olarak yürütülmesine özel bir dikkat gösterilerek, tutukluların bireysel haklarının korunması, ulusal yasalara göre, bir adli yetkilinin ya da cezaevi yönetimi dışında ve tutukluları ziyaret etme yetkisine sahip olan, uygun şekilde kurulmuş başka bir organın denetimleri yoluyla güvence altına alınmalıdır.

Bölüm II

Cezaevi yönetimi

Tutukluların sınıflandırılıp yerleştirilmesi

- 11.1 Tutukluları farklı kurumlara ya da nizamlara yerleştirirken adli ve yasal durumları (henüz yargılanmamış ya da mahkum edilmiş, ilk kez suç işlemiş ya da ihtiyadi suçlu, kısa ya da uzun süreli cezaya sahip) ve özel muameleye tabi olmaları, tıbbi ihtiyaçları, cinsiyetleri ve yaşları göz önünde bulundurulmalıdır.
- 11.2 Kadın ve erkekler, mevcut ıslah programı altında düzenlenmiş etkinliklere birlikte katılabilirler bile, ilke olarak ayrı yerlerde tutulmalıdırlar.
- 11.3 Henüz yargılanmamış olan tutuklular, kendileri için yararlı olan, düzenlenmiş etkinliklere birlikte katılmaları gereken durumlar ya da birlikte kalmaya rıza göstermeleri dışında ilke olarak mahkumlardan ayrı yerde tutulmalıdırlar.
- 11.4 Genç tutuklular zararlı tesirlerden onları mümkün olduğunca koruyacak ve yaşlarının gerektirdiği ihtiyaçları göz önüne alacak koşullar altında tutulmalıdırlar.
12. Tutukluların sınıflandırılması ya da yeniden sınıflandırılmasının amacı:
  - a. sabıka kayıtları ya da kişilikleri nedeniyle bundan çıkar sağlayacak ya da kötü bir tesir uygulayabilecek diğer tutuklulardan ayırmaktır.

Kalacak yer

- 14.1 Diğer tutuklularla aynı yeri paylaşmasında yarar olduğu kabul edilen durumlar dışında tutuklular normal olarak geceleri bireysel hücrelerinde tutulurlar.
- 14.2 Kalacak yerin paylaşılması gerektiğinde, o koşullar altında birbirleriyle arkadaşlık kurması uygun olan tutuklular aynı yerde tutulmalıdır. Kurumun doğası gereği gece denetimleri olabilir.
15. Tutukluların kalması için sağlanan ve özellikle yatılan yerler, havanın hacmi, makul büyüklükte boş alan, aydınlatma, ısıtma ve havalandırma özellikleri dikkate alınarak, iklimsel koşullar, sağlık ve temizlik gereklerini yerine getirmelidir.
16. Tutukluların yaşaması ya da çalışması gereken her yerde:
  - a. pencereler, başka şeylere ek olarak, tüm tutukluların normal koşullarda doğal ışık altında okuyabilmeleri ve çalışabilmelerini sağlayacak büyüklükte olmalıdır. Yeterli havalandırma sistemi bulunanlar dışındaki yerlerde pencereler taze havanın girmesine izin verecek şekilde yapılmalıdır. Ayrıca, güvenlik gerekleri dikkate alınarak, boyut, konum ve inşaa özellikleri bakımından mümkün olduğunca normal boyutlarda olmalıdır;
  - b. yapay aydınlatma kabul edilen teknik standartlara uymalıdır.
17. Kullanım için sağlık birimleri ve düzenlemeleri her tutuklunun gerektiği zaman ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayacak yeterlilikte olmalı, temiz ve düzenli tutulmalıdır.
18. Her tutuklunun iklime uygun bir sıcaklıkta, mevsime ve coğrafik bölgeye göre genel temizlik için gerektiği sıklıkta ya da en azından haftada bir kez banyo yapmasını ya da duş almasını sağlayacak ve gerektirecek yeterli banyo ve duş birimleri sağlanmalıdır. Mümkün olan yerlerde makul zamanlarda bunlardan serbestçe yararlanma olanağı bulunmalıdır.
19. Kurumun bütün bölümleri sürekli olarak uygun şekilde bakım görmeli ve temiz tutulmalıdır.

(Ek kısımlar kişisel temizlik, giyim, yatak, gıda, sağlık hizmetleri, disiplin ve ceza, tahdit yolları, tutuklulara bilgi sağlanması, şikayetlerinin dinlenmesi, dış dünyayla ilişki kurma, dinsel ve ahlaksal destek, tutukluların mallarının saklanması, ölüm, hastalık, aktarma ve bunun gibileri bildirme ve tutukluların nakli konularıyla ilgilidir.)

---

*Askeri Hizmete Karşı Vicdani İtiraza İlişkin
Olarak Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere
Tavsiyesi, 1987*

Bu Tavsiye (No. R(87) 8) 9 Nisan 1987 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir

Tavsiye, “askeri hizmete karşı vicdani itirazın tanınmadığı bazı üye devletlerde, söz konusu kişilerin durumlarını geliştirme görüşü altında belirli önlemler alınmıştır” der.

Tavsiye, “ulusal yasa ve uygulamalarını şimdiye kadar aşağıdaki temel ilkeye uyumlu hale getirmemiş olan üye devletlerin hükümetlerinin, bunu yapmasını” ister:

1. Askeri hizmet sunması zorunlu olan ve inançlarına aykırı olduğu için silah kullanmayı reddeden bir kişi, aşağıda ortaya konan koşullar altında bu tür bir hizmeti yerine getirme yükümlülüğünden muaf olma hakkına sahip olacaktır. Bu kişilerin alternatif bir hizmet sunması istenebilir.

Alternatif hizmetler kapsamında (C.9) “devlet, inançlarının yalnızca silah kullanmaya karşı olduğunu bildiren kişilere sivil hizmete ek olarak, silahsız askeri hizmet olanağı da sağlayabilir”. (10) “Alternatif hizmet cezalandırıcı bir niteliğe sahip olmamalıdır. Süresi, askeri hizmete kıyasla makul sınırlar içinde kalmalıdır”. (11) “Alternatif hizmet yürüten vicdan itirazcıları, askeri hizmetlerini yürüten diğer kişilerden daha az sosyal ve mali haklara sahip olmamalıdır. Askeri hizmeti çalışma, kariyer ya da emeklilik yönünden ele alan yasal hükümler ya da yönetmelikler alternatif hizmetlere de uygulanmalıdır”.

*İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı
Ceza veya Davranışların Önlenmesine Dair
Avrupa Sözleşmesi, 1987*

Sözleşme 26 Kasım 1987’de onaylanmış ve 1 Şubat 1987’de yürürlüğe girmiştir

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya davranışa karşı korunmalarının kuvvetlendirilmesi görüşüyle, önleyici nitelikte, adli olmayan yollar sağlamaktadır.

1987 Sözleşmesi ile kurulan ve çeşitli kesimlerden üyelere sahip Komite, devlet yetkililerinin tuttuğu kişilere yapılan davranışı izlemek için onları ziyaret edebilir.

1987 Sözleşmesi altında, Komite her türlü cezaevine, buralarda kısıtlama olmadan dolaşma hakkı dahil olmak üzere, sınırsız şekilde erişebilir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerle özel olarak görüşebilir ve ilgili bilgi verebileceğine inandığı herhangi bir kişiyle serbestçe iletişim kurabilir.

Komite'nin ziyaretiyle ilgili olarak topladığı bilgi, düzenlediği rapor ve Devlet'le yaptığı danışma görüşmeleri, Devlet tarafından kamuya açıklanması istenmediği sürece gizli tutulur.

Konusunda uzman devlet görevlileriyle işbirliği yapmak, Sözleşme tarafından tanınan rehber gösterici ilkelerden biridir. Bununla birlikte bir ülke işbirliği yapmakta başarısız olur, ya da Komite'nin tavsiyeleri ışığı altında durumunu düzeltmeyi reddederse, Komite bir kamu açıklaması yapmaya karar verebilir.

Kadın ve Erkek Eşitliğine İlişkin Bildirge, 1988

16 Kasım 1988 tarihinde 83üncü Oturumunda Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir

Avrupa Konseyi üye devletleri,

1. Kadın ve erkeklerin eşitliğinin bir insan hakları ilkesi olduğunu ve ulusal anayasa ve yasalar tarafından güvence altına alınan ve taraf oldukları birçok uluslararası belgede temel bir hak olarak onaylandığını anımsatarak;
2. Avrupa Konseyi Statüsü yoluyla bu tür temel hakları yerine getirmek konusunda verdikleri sözü hatırlayarak;
3. İnsanlığın gelişme ve ilerlemesinin, her iki kesimin de istek, ilgi ve yeteneklerinin dikkate alınmasıyla mümkün olabileceğine inanmış olarak;
4. Günümüz toplumunda kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin meşru ve fiili olarak sürüp gittiğini gözlemleyerek;
5. Siyasi, ekonomik, sosyal, eğitimsel, kültürel ve diğer alanlarda cinsiyetle ilgili ayrımcılığın insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınması, uygulanması ve bunlardan yararlanılmasına engeller oluşturduğunun farkında olarak;

---

6. Kadın ve erkek arasında eşitliğin etkili şekilde sağlanması için yetkililer, gruplar ve bireyleri kapsayan geniş kapsamlı ve kararlı politikaların yürütülmesi gerektiğine inanmış olarak;

I.

Sosyal adaletin bir şartı ve demokrasinin ‘olmazsa olmazı’ olarak kadın-erkek eşitliği ilkesi için üstlenmiş oldukları taahhütleri yeniden vurgularlar;

II.

Cinsiyetlerden birinin üstünlüğü ya da aşağılığı düşüncesinin sürmesine etki ettiği ve birinin diğeri üzerinde baskın veya egemen olmasını haklı çıkarttığı için, seksizmin her biçimini kınarlar;

III.

Seksist tutum ve davranış biçimlerinin sürmesinden dolayı toplumun insan kaynaklarından tam olarak yararlanamamasından esef duyarlar;

IV.

Uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeylerde kadın ve erkekler için eşit hak ve fırsatların sağlanmasını amaçlayan geçmişteki ve şimdiki faaliyetleri memnuniyetle karşılarlar;

V.

- a. Yaşamın tüm basamaklarında kadın ve erkekler arasında gerçek eşitliğin sağlanmasını amaçlayan politikalar geliştirmek ve sürdürmek;
- b. kadın ve erkekler arasında eşitliğin etkili şekilde sağlanmasını teşvik etmek amacıyla Avrupa Konseyi içinde çalışmaya devam etmek;
- c. kadın ve erkek eşitliği bağlamında demokrasi ve insan haklarının gerektirdiklerinin bilinmesini teşvik etmek;

konularındaki azim ve anlayışlarını belirtirler;

VI.

Bu amaç için uygulanacak stratejilerin, kadın ve erkeklerin yasalar altın-

---

da eşit muamele görmelerini sağlaması ve haklarını kullanmakta ve bireysel becerileriyle yeteneklerini geliştirmekte eşit fırsatlar sunması gerektiğini bildirirler. Bu stratejiler özellikle aşağıdakilerle ilgili (kadın ve erkekler arasında fiili eşitliği hızlandırmayı amaçlayan özel geçici önlemleri de içeren) uygun önlemler sağlamalıdır:

- a. kişisel hakların korunması;
- b. siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katılım;
- c. kamu hizmetinin her aşamasına erişim;
- d. eğitimden yararlanma, eğitimde tercih özgürlüğü ve başlangıçta ve daha sonra meslek eğitimi;
- e. eşlerin hakları;
- f. ailede ve toplumda şiddetin yok edilmesi;
- g. çocuklarla ilgili olarak haklar ve ödevler;
- h. tüm mesleklerden, mesleki gelişimden ve ücretten yararlanma;
- i. ekonomik bağımsızlığın teşvik edilmesi;
- j. bilgiye erişim;

VII.

Yukarıda belirtilen stratejilerin uygulanabilmesi için insanların uygun şekilde eğitilmeleriyle bilgilendirilmelerinin ve hak, davranış ve fırsat eşitsizliğinin ters etkilerini ve haksızlıkları anlamalarını sağlamanın önemini ve cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılık şeklini ya da hareketini önlemek veya düzeltmek için sürekli dikkat gösterme ihtiyacını vurgularlar:

VIII.

Henüz taraf olmamış üye devletleri:

- a. İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin 7. Protokol'una ve Avrupa Sosyal Şartı ile ek protokollerine;
- b. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne;

taraf olmaya ve Birleşmiş Milletler'in On Yılda Kadınların Eşitlik, Gelişme ve Barışı için Yaptıkları'nı İncelemek ve Değerlendirmek için Dünya Konferansı tarafından kabul edilen Kadının Gelişmesi için İleriye Dönük Nairobi Stratejilerini uygulamaya davet ederler (Nairobi, Kenya, 15–26 Temmuz 1985).

---

*İrkçilik, Yabancı Düşmanlığı, Yahudi
Ayrımcılığı ve Hoşgörüsüzlüğe İlişkin Bildirge
ve Eylem Planı, 1993*

9 Ekim 1993 tarihinde devlet ve hükümet başkanlarının ilk zirvesinde kabul edilmiştir

Avrupa Konseyi üye devletlerinin Devlet ve Hükümet Başkanları olan bizler,

Gelenek ve kültür farklılıklarının asırlardan beri Avrupa'nın zenginliklerinden biri olduğunu ve hoşgörü prensibinin Avrupa'da, bağlı olduğumuz kültür farklılıklarına saygılı açık toplumun idamesinin teminatını teşkil ettiğine inandığımızdan;

Bütün insanların eşit haysiyetine saygılı demokratik ve çoğulcu bir toplumun yaratılmasının, Avrupa'nın inşasında başlıca hedeflerden biri olarak kaldığına inandığımızdan;

Özellikle göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara karşı halen artmakta olan ırkçılık, yabancı korkusu ve yahudi ayrımcılığı, artan hoşgörüsüzlük ve şiddet hareketlerinden ve bunların neden olduğu aşağılayıcı muamele ve fark gözetiminde tehlike gördüğümüz için;

Yabancı düşmanlığının yeni bir ifadesini teşkil eden saldırgan milliyetçiliğin ve etnik bencilliğin gelişmesinde de aynı şekilde tehlike gördüğümüzden;

Toplumlar içerisinde ayırım yaratan, sosyal gerilimleri ve yabancı korkusunun görüntülerini arttırmak sureti ile Avrupa Toplumlarının bağlılığını tehdit eden ekonomik durumdaki bozulmadan endişe duyduğumuzdan;

Hoşgörüsüzlüğün bu görüntülerinin, demokratik toplumları ve onların temel değerlerini tehdit ettiğine ve Avrupa'nın inşasını baltaladığına inandığımızdan;

Kenara itilme ve toplumdan dışlanmayı azaltmak için toplumun bütün üyelerine ilham verecek dayanışma değerlerini yeniden vurgulayarak;

- Her şekli ile ırkçılığı, yabancı korkusunu ve hoşgörüsüzlük ile her türlü din ayrımcılığını en şiddetle kınarız;

-
- Bu olayları ortadan kaldırmak için girişilen gayretlere devam edilmesi amacı ile ulusal yasalarımızı ve uluslararası anlaşmaları güçlendirmeleri ve gerek ulusal gerekse Avrupa düzeyinde her türlü uygun önlemleri almaları hususunda üye Devletleri teşvik ederiz;
  - Irkçı, nefret, şiddet hareketleri ve farklı muameleyi yaratan bütün ideoloji, politika ve uygulamalarla, farklı ırk, etnik, ulusal, dinsel veya sosyal zeminler arasında korku ve gerilim yaratabilecek eylem veya açıklamalarla mücadele etmeyi taahhüt ederiz;
  - Bütün Avrupa halklarına, gruplarına, vatandaşlarına ve özellikle gençlere hoşgörüsüzlüğün her türüne karşı azimli bir mücadeleye girmeleri ve demokrasi, hoşgörü ve dayanışmadan oluşan ortak değerlere dayalı bir Avrupa'nın inşasına aktif olarak katılmaları konusunda acil çağrıda bulunuruz;

(Her türlü ayrımcılığa karşı üye Devletleri yasal güvence getirmeye çağırarak, üye Devletlerin yasalarını gözden geçirmesi ve onlara izlenecek yollar konusunda öneriler hazırlaması için bir hükümet uzmanları komitesi kuran; insan hakları ve kültür çeşitliliği üzerine eğitim programları geliştiren ve medyada çalışanların ırkçılık ve hoşgörüsüzlük eylemleri üzerinde yazı yazmalarını, ırkçılık ve hoşgörüsüzlük hakkında olaylara dayanan, sorumluluk taşıyan yorumlarda bulunmalarını isteyen bir Avrupa Gençlik Kampanyası da dahil olmak üzere Beş bölümlük Eylem Planı devam etmektedir.)

Yargıçların Bağımsızlığı, Etkinliği ve Görevlerine İlişkin Olarak Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tavsiyesi, 1994

13 Ekim 1994 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir

I. İlke

Yargıçların bağımsızlığı hakkında genel ilkeler

1. Yargıçların bağımsızlığına saygı, koruma ve teşvik sağlanması için gereken tüm tedbirler alınmalıdır.
2. Özellikle, aşağıdaki tedbirler alınmalıdır:

-
- a. Yargıçların bağımsızlığı, Sözleşme hükümleri ve anayasal ilkelerle uyumlu şekilde, örneğin anayasa ya da diğer yasalara belirli hükümler ekleyerek ya da bu tavsiyenin hükümlerini iç hukuka dahil ederek, güvence altına alınmalıdır. Her Devlet'in yasal geleneklerine bağlı olarak, bu tür kurallar örnek olarak aşağıdaki durumları sağlayabilir:
- i. yargıçların kararları yasalar tarafından sağlanan temyiz usullerinin dışında herhangi bir incelemeye konu olmamalıdır;
  - ii. yargıçların hizmet süresi ve ücretleri yasalarca güvence altına alınmalıdır;
  - iii. yasalarca tanımlandığı gibi, mahkemelerin dışında hiçbir organ kendi yetkilerine karar vermemelidir;
  - iv. af ya da bağışlama kararları hariç tutularak... hükümet ya da yönetim, önceki olayları kapsayarak verilmiş olan adli kararları geçersiz kılacak bir karar vermemelidir.
- b. Yürütme ve yasama organları yargıçların bağımsızlığını güvence altına almalı ve yargıçların bağımsızlığını tehlikeye sokabilecek adımların atılmamasını sağlamalıdır.
- c. Yargıçların mesleki kariyerleriyle ilgili tüm kararlar objektif ölçütlere dayanmalı ve yargıçların seçimi ve kariyerleri, nitelik, dürüstlük, yetenek ve verimlilik kriterleri göz önüne alınarak, liyakata dayanmalıdır. Yargıçların seçimi ve kariyerleriyle ilgili kararı veren makam, hükümet ve yönetimden bağımsız olmalıdır. Bağımsızlığının korunması için kurallar, örneğin, üyelerinin yargı organı tarafından seçilmesini sağlamalı ve yetkili makam kendisi bunun sadece usüllerini koymalıdır.
- Ancak, anayasal ya da yasal hükümler ve geleneklerin, yargıçların hükümet tarafından atanmasına izin verdiği yerlerde yargıçların atanması usullerinin uygulamada açık ve bağımsız olmasını ve kararların, yukarıda bahsedilen objektif ölçütlerle ilgili olanların dışında herhangi bir nedenle etki altında kalmasını sağlayan güvenceler olmalıdır. Güvenceler örnek olarak aşağıdakilerden bir ya da birkaçı olabilir:
- i. hükümete, uygulamada izlediği önerilerde bulunan bağımsız ve yetkili, özel bir organ; ya da,
  - ii. bir bireyin bir karar karşısında bağımsız bir yetkili organa temyiz başvurusu yapabilmesi hakkı; ya da,
  - iii. haksız ve kanunsuz tesirlere karşı koruma kararı veren bir yetkili.
- d. Karar verme sürecinde yargıçlar bağımsız olmalı ve herhangi bir kesim tarafından herhangi bir neden için doğrudan ya da dolaylı

---

bir sınırlama, haksız tesir, tahrik, baskı, tehdit ya da müdahale olmadan hareket edebilmelidirler. Bu türden herhangi bir davranış içinde yargıçlara tesirde bulunmaya çalışan kişilere karşı yasalar yaptırım sağlamalıdır. Yargıçlar davalara tarafsız olarak karar verebilmek için, geçerli hukuk prensiplerinin yürütülmesi ve olayları değerlendirmeleriyle uygun olarak, sınırsız özgürlüğe sahip olmalıdır. Yargıçlar, davaların esasları hakkında adli sistemin dışındaki hiç kimseye rapor vermeye zorlanamazlar.

- e. Davaların paylaşılması davanın taraflarından herhangi birinin ya da davanın sonucuyla ilgilenen herhangi bir kişinin isteklerinin etkisi altında kalmamalıdır. Bu tür bir paylaşım, örneğin alfabetik düzene ya da benzeri bir sisteme göre otomatik paylaşım yapan bir sistemle ya da kura çekilerek yapılabilir.
  - f. Önemli bir hastalık ya da çıkar çatışması gibi geçerli bir neden olmadan, bir dava belirli bir yargıçtan alınmamalıdır. Bu tür nedenler ya da bu tür geri alma usulleri yasalarda öngörülmelidir ve hükümet ya da yönetimin herhangi bir çıkarı için tesiri altında kalmamalıdır. Bir yargıçtan davayı alma kararı, yargıçlarla aynı yargı bağımsızlığına sahip bir yetkili tarafından alınmalıdır.
3. Atanan ya da seçilen yargıçlar, zorunlu emeklilik yaşına ya da hizmet süresinin sona ermesine kadar görevde kalabilme güvencesine sahip olmalıdırlar.

II. İlke

Yargıçların Yetkisi

1. Devlet organları ya da temsilcileri dahil, bir davayla ilgisi olan herkes yargıçın yetkisine tabi olmalıdır.
2. Yargıçlar, görevlerini yerine getirebilmek ve mahkemenin itibarını ve yetkilerini sürdürebilmek için yeterli yetkilere ve onları uygulayabilme olanağına sahip olmalıdır.

III. İlke

Uygun Çalışma Koşulları

1. Yargıçların etkili şekilde çalışabilmeleri için uygun koşullar sağlanmalıdır. Örneğin:
  - a. yeterli sayıda yargıç çalıştırılmalı, atanmalarından önce ve kariyerleri süresince, mümkünse diğer makam ve organlarla birlikte, mahkemelerde uygulama eğitimi gibi uygun eğitim olanakları sağlanmalıdır. Bu tür bir eğitim yargıçlara ücretsiz verilmelidir ve özellikle güncel yasalar ve içtihat ile ilgili olma-

---

lıdır. Uygun olan yerlerde, Avrupa ve yabancı makam ve mahkemelere eğitim ziyaretleri düzenlenmelidir;

- b. yargıçların statülerinin ve ücretlerinin mesleklerinin itibarı ve sorumluluklarının külfetiyle orantılı olması sağlanmalıdır;
  - c. muktedir yargıçları işe almak ve onları elde tutmak için temiz bir kariyer yapısı sağlanmalıdır;
  - d. yargıçların verimli çalışabilmeleri ve uygunsuz gecikmeler olmaması için, özellikle ofis otomasyonu ve veri işleme hizmetleri dahil, yeterli destek personeli ve donanımı sağlanmalıdır;
  - e. mahkemelerdeki aşırı iş yükünü azaltmak ve önlemekle ilgili Tavsiye Kararı No. R(86) 12 ile uyumlu şekilde, hukuki olanların dışındaki görevlerin başka verilmesi için uygun önlemler alınmalıdır.
2. Yargıçlar güvenliğinin sağlanması için gereken tüm önlemler alınmalıdır, örneğin duruşmalarda güvenlik görevlisi bulunmasını sağlamak ya da ciddi tehditlerin mağduru olan ya da olabilecek yargıçlar için polis koruması sağlamak.

IV. İlke Dernekler

Yargıçlar, tek başına ya da başka bir organla birlikte yargıçların bağımsızlığını güvence altına alma görevi olan ve çıkarlarını koruyan dernekler kurmakta özgür olmalıdırlar.

V. İlke Adli Sorumluluklar

1. Davalar görülürken, yargıçların herkesin hak ve özgürlüklerini koruma görevi vardır.
2. Yasaların uygun şekilde uygulanması ve davaların adil, etkili ve hızlı görülmesini sağlamak için, yargıçlar adli sorumluluklarını yürütme görevine sahiptir ve bunun için onlara yetki verilmelidir.
3. Yargıçlar özellikle aşağıdaki sorumluluklara sahip olmalıdır:
  - a. tüm davalarda bağımsız hareket etme ve dış etkilere maruz kalmamak;
  - b. davaları kendi hukuk anlayışları ve olaylara getirecekleri değerlendirmelere göre tarafsız biçimde görmek, bütün dava taraflarına adil bir duruşma sağlamak ve Sözleşme hükümlerine uygun olarak tarafların usul ile ilgili haklarına saygı gösterilmesini gözetmek;

-
- c. geçerli nedenler olduğunda bir davadan geri çekilme ya da bir eylemde bulunmama ya da tersi. Bu tür nedenler yasalar tarafından tanımlanmalıdır ve örneğin, önemli sağlık sorunları, çıkar çatışması ya da adaletin çıkarlarıyla ilgili olabilir;
  - d. gerekli olduğu yerde taraflara usul konularını tarafsızca anlatma;
  - e. uygun olduğu yerde tarafları dostane çözüme ulaştırmaya teşvik etme;
  - f. yasaların ya da yerleşik uygulamanın tersini sağladığı durumlar hariç, kararlarının nedenlerini tam ve açık olarak ve kolayca anlaşılır bir dil kullanarak açıklama;
  - g. görevlerini uygun ve etkili biçimde yürütebilmeleri için gerekli tüm eğitimi alma.

VI. İlke

Sorumlulukları yerine getirmede başarısız olma ve disiplin suçları

1. Yargıçlar görevlerini etkili ve uygun biçimde yerine getirmekte başarısız olduklarında ya da disiplin suçu olaylarında, yargı bağımsızlığına zarar vermeyen, gerekli tüm önlemler alınmalıdır. Her Devletin anayasal ilkeleri, yasal hükümleri ve geleneklerine dayanarak, bu tür önlemler arasında şu örnekler bulunabilir:
  - b. yargıçı mahkeme içinde başka adli görevlere atamak;
  - c. geçici bir dönem için ücreti azaltma gibi ekonomik müeyyideler uygulama;
  - d. geçici olarak görevden uzaklaştırma.
2. Atanan yargıçlar, zorunlu emeklilik dışında, geçerli nedenler olmadan kalıcı olarak meslekten alınamazlar. Yasalar tarafından kesin ifadelerle tanımlanması gereken bu tür nedenler yargıcın belirli bir dönem için seçildiği ülkelerde uygulanabilir ya da yargısal işlevleri yerine getirme yetersizliği, cezai suç işleme ya da disiplin kurallarını ciddi şekilde bozma durumlarıyla ilgili olabilir.
3. Bu maddenin 1. ve 2. paragraflarındaki önlemlerin alınması gerektiği durumlarda, devletler, yasayla, bir mahkemenin uğraşı dahilinde olmayan tüm disiplin cezaları ya da önlemlerini uygulama görevine sahip, kararlarının bir üst yargı organı tarafından denetlenecek ya da kendisi bir üst yargı organı olan özel yetkili bir organ kurmayla düşünmelidir. Yasalar, anılan yargıçlara en azından Sözleşme'nin hükümlerinin tam olarak uygulanmasını sağlayan uygun usulleri sağlamalıdır; örneğin, dava uygun bir süre içinde görülmelidir ve bu yargıçlar tüm suçlamalara karşı savunma hakkına sahip olmalıdırlar.

---

*1995'den İtibaren Kadın Haklarında Gerçek
Bir Gelişme Sağlanmasına İlişkin Olarak
Parlamentar Meclis'in Tavsiyesi*

27 Nisan 1995 tarihinde Parlamentar Meclis tarafından kabul edilmiştir

1. Meclis hem kadın hem erkeklerin insan haklarının evrensel ve bölünmez olduğunu ve sosyo-kültürel ve dinsel geleneklerden ya da ekonomik ve siyasi sistemlerden bağımsız olarak bu haklara saygının ve bunlardan yararlanma olanağının sağlanmasının tüm devletlerin görevi olduğunu kabul eder. Bu bağlamda Meclis, kadın ve erkek arasındaki denklik ilkesi ya da denklik demokrasisinin Avrupa Konseyi'nin savunduğu değerlerin ayrılmaz bir parçası olduğunu teyit eder.
2. Denklik Demokrasisi kavramı, kadın ve erkeğin ortaklık, hak ve sorumlulukların paylaşılması esasları üzerinden toplumun her alanında, katılım ve temsil anlamında eşitliği gereksinimini tanıır.
3. Meclis, erkek ve kadın arasında hukuken ve fiilen eşitliğin, demokratik bir toplumun tam olarak işlemesi için çok önemli olduğuna inanır. Denklik demokrasisi konusu, bazı durumlarda hızlı siyasi ve ekonomik reformların kadınların durumu üzerinde olumsuz bir etkiye neden olduğu yeni üye devletlerde özellikle önemlidir.
4. Meclis, kadın ve erkek arasındaki denklik ve hatta eşitlik ilkesinin Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin hepsinin anayasalarında yer almadığını bildirmek durumunda olduğu için üzgündür. Dahası, anayasalarında eşitlik ilkesini barındıran üye devletler bile sıklıkla bu hükmü destekleyen somut yasalardan yoksunlardır; eşitlik demokrasisinin gerçekten mümkün olabilmesi için bu yasalar kesinlikle gerekmektedir.
6. Bu nedenle, Meclis Bakanlar Komitesi'ne şunları önerir:
  - i. Meclis tavsiye kararı 1229 (1994)'te önerildiği gibi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek protokole kadın ve erkek arasında hak eşitliği ilkesini en kısa sürede dahil etmek;
  - ii. özellikle kadına karşı şiddet, yoksulluğu ağırlıklı kadınlara mahsus bir durum yapma eğilimi gösteren artan sayıda muhtaç kadınlar ve kadın ticareti gibi hem geleneksel, hem de yeni sorumluluk alanlarında kadınların sorunlarını

-
- ele almak üzere hükümetleri harekete geçirmek için eylem programlarını teşvik etmek ve konuyla ilgili politikaları kabul etmek;
- iii. toplu şikayet sistemini sağlayan Avrupa Sosyal Şartı taslak protokolunu hızla kabul etmek;
  - iv. kadın ve erkeklerin hakları arasında eşitlik ilkesinin üye devletlerin anayasalarına eklenmesini sağlamak;
  - v. kadının birey olarak değil de daha çok ailesi ve kocası ile ilişkileri çerçevesinde ele alınmakta olması suretiyle üye ülkelerin şimdiki yasalarında varolan tüm eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için harekete geçmek;
  - vi. kadın ve erkek arasında gerçek eşitliğin oluşmasını sağlamak amacıyla, denklik kurulları, kadın hakları konularında tam yetkili daireler, eşit statü büroları, ombut (şikayet dinleyici) tipi bürolar veya cinsler arasında doğrudan veya dolaylı ayrımcılığı ortadan kaldırmakla sorumlu kadın hakları bakanlıkları gibi uygun kurumsal organları ulusal düzeyde kurmaları yolunda üye ülkeleri teşvik etmek;
  - vii. üye devletlerin, özellikle meslek yaşamında kadın ve erkek eşitliğine saygı gösterilmediği durumlarda uygun müeyyideler getiren, ayrımcılığa karşı yasalar çıkartmalarını istemek;
  - viii. üye devletlerin, kadınların eğitimci ya da yargıç olmalarını reddetme, peçe ya da diğer ayrımcı giysilerle örtünmeye zorlama ya da zorla evlilik örneklerinde olduğu gibi cinselliğe dayalı ayrımcılığı, kadınların iltica isteğinde bulunmasını haklı çıkaran siyasi ya da dinsel baskı ölçütleri arasında kabul etmelerini istemek;
  - ix. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme'yi henüz imzalamamış ve onaylamamış olan tüm üye devletleri 2000 yılından önce onaylamaya ve ulusal yasalarını Sözleşme ile uyumlu hale getirmek için çekinceler koymuş olan Sözleşme'ye taraf tüm üye devletlerin en kısa zamanda çekincelerini kaldırmaya davet etmek;
  - x. tüm üye devletlerin, Sözleşme'nin denetim organına bireysel ve grup şikayetlerini inceleme yetkisi veren BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme'ye ek taslak protokolun benimsenmesine destek vermelerini istemek.

Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi, 1995

Açıklayıcı bir Rapor bu Sözleşme'nin amacını anlatmaktadır. 1994'te Strazburg'da imzaya açılmıştır

Bu Çerçeve Sözleşmesi genel olarak ulusal azınlıkların korunmasına tahsis edilmiş, yasal bağlayıcılığı olan çok taraflı ilk belgedir. Amacı, ulusal azınlıkların korunmasını güvenceye almak için Devletlerin uyması gereken yasal ilkeleri belirlemektir. Bu nedenle Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) tarafından (Avrupa Konseyi'ne üye Devletlerin Devlet Başkanları ve Başbakanları tarafından kabul edilen Viyana Bildirisi ile) kabul edilen siyasi sorumlulukları en kapsamlı şekilde yasal yükümlülüklerle dönüştürmeye karar vermiştir.

(Açıklayıcı Rapor, para. 10, id., at 13.)

Çerçeve Sözleşmesine göre:

Avrupa Konseyi'ne üye Devletler ve işbu çerçeve Sözleşmesini imzalayan diğer Devletler,

Avrupa Konseyi'nin amacının, ortak mirasları olan idealleri ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek üzere üyeleri arasında daha sıkı bir birliğe ulaşmak olduğunu dikkate alarak;

Bu amaca ulaşmanın yöntemlerinden birinin insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi olduğunu dikkate alarak;

Kendi topraklarında, ulusal azınlıkların mevcudiyetini korumaya kararlı olarak;

Ulusal azınlıkların korunmasının istikrar, demokratik güvence ve bu kıtadaki barış için gerekli olduğunu, Avrupa tarihindeki kargaşaların ortaya koyduğunu dikkate alarak;

Çoğulcu ve gerçekten demokratik bir toplumun, sadece ulusal azınlığa mensup her ferdin etnik, kültürel, dilbilimsel ve dinsel kimliğine saygı göstermekle kalmayıp bu kimliğin dile getirilmesi, korunması ve geliştirilmesi için elverişli şartların oluşmasını da sağlaması gerektiğini dikkate alarak;

İç mevzuat ve uygun hükümet politikaları yoluyla, işbu Çerçeve Sözleşmesinde açıklanan ilkeleri hayata geçirme kararlılığı içinde bulunarak;

Aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

Bölüm I

Madde 1

Ulusal azınlıklar ve bu azınlıklara mensup fertlerin hak ve özgürlüklerinin korunması, insan haklarının uluslararası korunmasının ayrılmaz bir parçasıdır ve böylelikle uluslararası işbirliği alanında yer alır.

Madde 2

İşbu Çerçeve Sözleşmesinin hükümleri, anlayış ve hoşgörü temeliyle iyi komşuluk, dostane ilişkiler ve Devletler arasında işbirliği ilkelerine uyum içinde, iyi niyetle uygulanacaktır.

Madde 3

1. Ulusal azınlığa mensup her fert, böyle bir muamele görme veya görmemeyi özgürce seçme hakkına sahip olacaktır ve böyle bir seçimden ya da bu seçimle bağlantılı hakların kullanılmasından hiçbir sakınca ortaya çıkmayacaktır.
2. Ulusal azınlıklara mensup fertler, bireysel olduğu gibi başkalarıyla topluca, işbu Çerçeve Sözleşmesinde belirtilen ilkelerden doğan hak ve özgürlükleri kullanabilirler.

Bölüm II

Madde 4

1. Taraflar ulusal azınlıklara mensup her ferde kanun önünde eşitlik hakkını ve kanunlarca eşit olarak korunma hakkını güvence altına almayı taahhüt ederler. Bu bakımdan, ulusal azınlığa mensupluk üzerine kurulu her ayrımcılık yasaklanacaktır.
2. Taraflar, bir ulusal azınlığa mensup fertler ile çoğunluğa mensup olanlar arasında, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşamın tüm alanlarında, tam ve etkin bir eşitlik sağlamak amacıyla, gerektiği yerde, uygun tedbirleri almayı taahhüt ederler. Bu bakımdan, Taraflar ulusal azınlığa mensup fertlerin özel koşullarını dikkate alacaklardır.

Madde 5

1. Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlere kültürlerini sürdürme ve geliştirmenin yanında, kimliklerinin temel unsurlarını, dil, din, gelenekler ve kültürel miraslarını korumak için gerekli şartları teşvik etmeyi taahhüt ederler.
2. Bütünleşme ile ilgili genel politikaları çerçevesinde alınan tedbirlere zarar vermemek kaydıyla, taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlerin istekleri dışında, çoğunluk içinde eritmeye yönelik her politika veya uygulamadan sakınacaklar ve bu fertleri, bu tür sindirmeye yönelik her faaliyete karşı koruyacaklardır.

Madde 6

1. Taraflar toprakları üzerinde yaşayan tüm fertler arasında etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimliklerine bakılmaksızın hoşgörü ve kültürler arası diyalogu teşvik edecekler ve karşılıklı saygı ve anlayışı ve işbirliğini teşvik etmek için özellikle eğitim, kültür ve medya alanlarında etkili tedbirler alacaklardır.
2. Taraflar etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimlikleri nedeniyle tehdit veya ayrımcılık, düşmanlık veya şiddet eylemlerine maruz kalabilecek herhangi bir ulusal azınlığa mensup fertleri korumak için uygun tedbirler almayı taahhüt ederler.

Madde 7

Taraflar ulusal bir azınlığa mensup her ferdin, barışçıl olarak toplanma özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğü haklarına saygı gösterilmesini temin edeceklerdir.

Madde 8

Taraflar ulusal bir azınlığa mensup her ferde, dinini ve inancını uygulama hakkını ve dini kurum, örgüt ve dernekler kurma haklarını tanımayı taahhüt ederler.

Madde 9

1. Taraflar ulusal bir azınlığa mensup her ferdin, ifade özgürlüğü hakkının, görüş sahibi olma özgürlüğü ve kamu yetkililerinin müdahalesi olmadan ve sınırlara bakılmaksızın azınlık dilinde bilgi veya düşünceleri alma ve iletme özgürlüğünü kapsadığını tanımayı taahhüt ederler. Taraflar, kendi yasal sistemleri çerçevesinde ulusal bir

---

azınlığa mensup fertlerin medya organlarına ulaşımında ayrımcılığa maruz bırakılmamalarını sağlayacaklardır.

3. Taraflar ulusal azınlığa mensup fertlerin, yazılı basın organları kurma ve bunları kullanmasını engellemeyeceklerdir. Radyo ve televizyon yayıncılığının yasal çerçevesi içinde, Taraflar, ulusal azınlığa mensup fertlere kendi medya organlarını kurma ve kullanma olanağını mümkün olduğu ölçüde ve 1. fıkranın hükümleri göz önünde bulundurarak sağlayacaklardır.

Madde 10

1. Taraflar ulusal azınlığa mensup her ferdin, azınlık dilini, serbestçe ve engelsiz olduğu gibi topluluk önünde de sözlü ve yazılı olarak kullanma hakkını tanımayı taahhüt ederler.
2. Geleneksel olarak veya sayılarının çokluğu bakımından ulusal azınlıklar tarafından iskan edilmiş bulunan bölgelerde, bu kişiler tarafından talep edilmiş ise ve bu talebin gerçek bir ihtiyaca dayandığı yerlerde, Taraflar, mümkün olduğu ölçüde, azınlık dillerinin bu kimseler arasında ve idari makamlarca kullanılmasını sağlamaya çalışacaklardır.
3. Taraflar ulusal bir azınlığa mensup her ferdin, en kısa zamanda anladığı dilde, tutuklanma nedenleri kendisine yöneltilen suçun cinsi ve nedeni konusunda bilgi verilmesi ve bu dilde, gerekirse bir tercümanın parasız yardımıyla kendini savunma hakkını garanti etmeyi taahhüt ederler.

Madde 11

1. Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferde, azınlık dilindeki soyadını (aile adını) ve adını kullanma hakkını ve bunların resmen tanınması hakkını kendi yasal sistemlerindeki yöntemlere göre sağlamayı taahhüt ederler.
2. Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferdin kendi azınlık dilindeki işaretleri, yazıları ve özel nitelikteki her türlü bilgiyi kamuya açık bir şekilde teşhir etme hakkını tanımayı taahhüt ederler.
3. Geleneksel olarak veya sayılarının çokluğu bakımından ulusal azınlıklar tarafından iskan edilmiş bölgelerde, Taraflar, kendi yasal sistemleri çerçevesinde, uygun yerlerde diğer Devletlerle anlaşma halleri dahil olmak üzere ve kendi özel koşullarını da dikkate alarak, yeteri kadar talep olduğu zaman, kamuya açık geleneksel,

---

yöresel isimleri, sokak isimleri ve diğer topografik işaretleri azınlık dilinde de belirtmek hususunda gayret göstereceklerdir.

Madde 12

1. Taraflar, uygun olan hallerde, ulusal azınlıkların ve çoğunluk kültürünün, tarihinin, dilinin ve dininin tanıtılmasını sağlamak için, eğitim ve araştırma alanlarında önlemler alacaklardır.
2. Bu bağlamda, Taraflar, diğer tedbirler yanında öğretmen yetiştirilmesi ve okul kitaplarına ulaşım için yeterince imkan yaratacaklar ve değişik toplumlar arasında öğretmen ve öğrenci temasını kolaylaştıracaklardır.
3. Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertler için her düzeyde eğitime girişte şans eşitliğini teşvik etmeyi taahhüt ederler.

Madde 16

Taraflar, ulusal azınlıklara mensup şahısların ikamet ettiği coğrafi alanda nüfus oranlarını değiştiren ve işbu Çerçeve Sözleşmesinde belirtilen ilkelerden doğan hak ve özgürlüklere zarar verme amacı güden tedbirler almaktan kaçınacaklardır.

Madde 17

1. Taraflar, ulusal azınlıklara mensup şahısların başka devletlerde yasal olarak bulunan, özellikle etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimliği paylaştıkları veya ortak kültürel mirasa sahip olan şahıslarla, özgür ve barışçıl ilişki kurma ve devam ettirme hakkını engellemeyi taahhüt ederler.
2. Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlerin sivil örgütlerin hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki çalışmalarına katılma hakkını engellemeyi taahhüt ederler.

Bölüm III

Madde 20

İşbu Çerçeve Sözleşmesinde öngörülen ilkelerden doğan hak ve özgürlüklerin uygulamasında, ulusal azınlıklara mensup herhangi bir kişi, ulusal mevzuata ve başkasının haklarına, özellikle çoğunluğa veya diğer ulusal azınlıklara mensup fertlerin haklarına saygı gösterecektir.

Gazetecilerin Çatışma ve Gerginlik Durumlarında Korunmasına İlişkin Bildirge ve Tavsiye, 1996

3 Mayıs 1996 tarihinde 98inci Oturumunda Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir

1. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi gazetecilerin artan sayıda öldürülmeleri, kaybolmaları ve uğradıkları diğer saldırıları kınar ve bunları, özgür ve engellenemez basın mesleğine karşı saldırılar olarak kabul eder.
2. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi'ne üye Devletler başta olmak üzere, tüm Devletleri kamuoyunun ve bireylerin kamu yararına olan tüm konularda bilgilendirme ve diğer ilgili tarafların faaliyetlerini değerlendirme hakkının çatışma ve gerginlik durumlarında özellikle önemli olduğunu tanımaya çağırır.
3. Bakanlar Komitesi, çatışma ve gerginlik durumları altında çalışan tüm gazetecilerin, niteliklerinden bağımsız olarak, uygulanabilen uluslararası insancıl hukukun, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve diğer uluslararası insan hakları belgelerinin sunduğu korumadan tam olarak yararlanmaya hakkı olduğunu önemle yineler.
4. Bakanlar Komitesi üye devletlerin hükümetlerinin, gazetecilerin korunması için var olan bu güvencelere saygı gösterme taahhütlerini yineler.
6. Bakanlar Komitesi, Genel Sekreter ile birlikte, çatışma ve gerginlik durumlarında gazetecilerin hak ve özgürlüklerinin çiğnenmesi üzerine bilgi almak ve harekete geçmek için var olan Avrupa Konseyi düzenlemelerini genel olarak güçlendirmenin yollarını dikkate alacaktır.
7. Bakanlar Komitesi, bu bağlamda, acil durumlarda, çatışma ve gerginlik yaşanan üye devletlerdeki gazetecilerin hak ve özgürlüklerinin çiğnendiği hakkında raporlar alınması üzerine, Genel Sekreter'in uygun tüm önlemleri hızla harekete geçirebileceğini göz önüne alır ve üye devletleri bu hususta Genel Sekreter'le işbirliği yapmaya çağırır.

(Bildirge, gazetecilerin fiziksel olarak korunmaları, çatışma ve gerginlik durumlarında gazetecilerin çalışma koşulları ve hakları ve gazetecilerin fiziksel güvenliklerine yapılan saldırı olaylarını soruşturmak hakkında açık hükümler içeren, 3 Mayıs 1996 tarihli Tavsiye No. R (96) 4 ile

---

aynı zamanda kabul edilmiştir. Bu hükümler arasında, “Üye devletler, ihtiyacı olan gazetecilere talep ettiklerinde gerekli ve makul koruma ve yardımı vermeleri ve onlara sivil muamelesi yapmaları için asker ve polis güçlerine talimat verecektir” ve “Üye devletler gazetecilerin korunmasını, onların haklarını sınırlandırmak için bir bahane olarak kullanmamalıdır” diyen 8. İlke kayda değer.

BİRBİRİNİ ETKİLEYEN ÜÇ İNSAN HAKLARI SİSTEMİ: BM, AĞİT VE AVRUPA KONSEYİ

Şu soru sık sık sorulur: Sayısız insan hakları şart, sözleşme, bildiri, antlaşma ve uzlaşmalarından hangileri en önemli olanlardır? Ülkeler hangisine uymalıdır? Sonraki sayfalarda da bahsedildiği gibi yanıt şudur: ülkeler Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler'e üye olduklarında bağlayıcı yasal yükümlülüklerle ve AĞİT'e katıldıklarında bağlayıcı siyasi sorumluluklara sahip olurlar. Haklar arasında ne bir hiyerarşi ne de bir öncelik sırası vardır. Uluslararası topluluğa katılmak, bir takım insan hakları standart ve taahhütlerini yerel bağlamda uygulamayı kabul etmeyi zorunlu kılar. Standartlar üç çeşit uygulama olarak görülebilir: ilki, çağdaş insan hakları yasa ve uygulamalarının içeriğini tanımlayan belgeler; ikincisi, Avrupa Sözleşmesi asıl olmak üzere, bireyleri yerel mahkemelerde ve iç hukukta uyguladıkları yasal bağlayıcılığı olan belgelerdir. Avrupa Sözleşmesi'nin getirdiği insan hakları standartları hem yerel mahkemelerde hem de, bu kitapta da açıklandığı gibi, iç hukuk yolları tükendiğinde Strazburg yargı mekanizması önünde davaya konu olabilir. Son olarak, AĞİT uzlaşmaları kapsamında olan uluslararası siyasi taahhütler vardır. Bireysel şikayeti kabul eden bir mekanizmaya ve bir yargı sistemine sahip olmayan AĞİT uzlaşmaları her yıl AĞİT memurları ve seçim gözlemcileri tarafından uygulama toplantılarında kullanılırlar. Ayrıca, yargıç, gazeteci, eğitimci, milletvekili ve uluslararası örgütlerdeki görevliler tarafından bir ülkede hukukun üstünlüğünü değerlendirmek için bir ölçüt oluştururlar.

Çağdaş insan hakları belgelerinin yarım yüzyıllık bir değerlendirmesini görmek için tarihe bir bakış atmanın faydası vardır. İkinci Dünya Savaşı'nın arkasından ortaya çıkan iki büyük insan hakları belgesi Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Bu belgeler, diğer insan hakları uzlaşmalarının üzerlerinde geliştiği iki ağaç gövdesi gibidir. (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, BM Şartı, ikiz İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmeleri ve Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek Protokol, Uluslararası İnsan Hakları Temel Yasaları olarak adlandırılır.) Avrupa Sözleşmesi bu iki grup belge arasında en kapsamlı olandır. Hükümleri, Sözleşme'ye taraf olan devletler üstünde yasal bağlayıcılığa sahiptir. Norveç İnsan Hakları Enstitüsü eski Baş Araştırmacısı Donna Gomien şöyle demiştir:

“Avrupa Sözleşmesi, Yüksek Sözleşmeci Taraflar üstünde yasal bağlayıcılığı olan bir antlaşma biçimi olarak hakların

---

yerel düzeyde uygulanması için bir denetim sistemi kuran, geniş çapta kişisel ve siyasi hakları korumak isteyen ilk uluslararası insan hakları belgesidir. Büyük olasılıkla en devrimci katkısı, Yüksek Sözleşmeciler Tarafı'nın Devletlerine bireyin de şikayetinin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun denetim sürecini başlatabileceğini kabul ettikleri hükümdür (Madde 25). Sözleşme'nin başarısının bir ölçütü, bu bireysel şikayet hakkının tüm Yüksek Sözleşmeciler Tarafı tarafından kabul edilmiş olmasıdır.”⁴

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupalıların en büyük önemi insan haklarına vermelerinin iki nedeni vardır. İlki savaşın kendisidir. Sözleşme'yi tasarlayanların birçoğu direnişe katılmış, bazıları mahkum olmuş ve tümünün yakın akrabaları savaştan etkilenmiştir. İki önemli Britanyalı insan hakları otoritesi Robertson ve Merrills şöyle yazmışlardır:

“Diktatörlüğe giden ilk adımın kişisel hakları giderek yok etmek olduğunu (örneğin, basın özgürlüğünü kısıtlamak, meydan toplantılarını yasaklamak ve kapalı kapılar ardında dava görmek) ve bu işlem bir kez başladığında durdurmanın daha zorlaşacağını biliyorlardı. Bu nedenle, demokratik bir toplumda saygı duyulması gereken hak ve özgürlükleri önceden güvence altına almak ve bunları denetleyecek kurumları oluşturmak çok önemlidir. Bir üye Devlet diktatörlüğe giden bir yola girerse, alarm çalacak ve uluslararası mekanizmalar hukukun üstünlüğünü yeniden yerleştirmek için harekete geçecektir.”⁵

Her on yıl, insan hakları belgelerinde birbirini izleyen bir büyüme ve gelişme göstermiştir. Örneğin yukarıda da bahsedildiği gibi Birleşmiş Milletler uluslararası insan hakları temel yasalar kapsamında birkaç ek sözleşme ile birlikte önemli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi ve Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme'yi de kabul etmiştir. 1996 tarihli Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek Protokol tüm iç hukuk yolları tükendiğinde 18 üyeli İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuru hakkını getirmiştir. Ölüm cezasının kaldırılması için 1989 tarihli Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek İkinci Protokol ise insan haklarına olan uluslararası ilginin derinliğinin ve büyüyen kapsamının başka bir örneğidir.

---

⁴ Donna Gomien, *Short Guide to the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Press, Strazburg, 1993, s. 14.

⁵ A.H. Robertson ve J.G. Merrills, *Human Rights in Europe, a Study of the European Convention on Human Rights*, üçüncü sürüm, Manchester University Press, Manchester, 1993, s. 3.

Avrupa Konseyi için ise, 1950 tarihli İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı ve ek protokolleri, 1987 tarihli İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Ceza veya Davranışların Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve 1995 tarihli Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi ile genişletilmiştir.

Bu temel belgeler etrafında, İfade Özgürlüğü, Kadın Erkek Eşitliği, Çocuk Hakları, Avukatların, Savcılarının ve Yargıçların Görevleri gibi konularda birkaç antlaşma daha türemiştir. Birleşmiş Milletler'in 1993 tarihli İnsan Hakları Dünya Konferansı, Viyana Bildirgesi ve Eylem Planı ve Avrupa Konseyi'nin 1993 tarihli Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı, Yahudi Ayırıcılığı ve Hoşgörüsüzlüğe Dair Bildirge ve Eylem Planı gibi bazı belgeler birden fazla alanı kapsar. Uluslararası insan hakları çalışmalarının içeriği her geçen on yılda giderek artan şekilde daha kalıpsal, kapsamlı ve kesin olmuştur.

AGİK Uzlaşmaları

İnsan hakları konusunun gelişimi, 1975'teki Helsinki'den 1990'da Kopenhag'a, 1990'da Paris'e, 1991'de Moskova'ya ve 1992'de yeniden Helsinki'ye uzanan bir evrim sürecinden geçen AGİK uzlaşmalarından başka hiçbir yerde daha açık görülemez. Bu uzlaşmaların, bir hukuk belgesi olan Avrupa Sözleşmesi gibi bir kanun gücü yoktur. Bunlar katılımcı uluslar arasında siyasi bağlayıcılığı olan anlaşmalardır. AGİK uzlaşmaları, döneminin bölünmüş Avrupa siyasi gerçeğini yansıtan 1975 Helsinki belgesinden, insan hakları konusunda önemli bir gelişmenin gözlemlendiği Paris ve Kopenhag belgelerine kadar ilgi konusu olan çağdaş insan haklarının içeriğini barındırırlar. Örneğin 1991 tarihli AGİK İnsancıl Boyut Konferansı Moskova Toplantısı Belgesi'nin kapsamlı hükümleri, Helsinki belgesinin taslağı oluşturulurken hayal edilemezdi. Moskova belgesi şöyle der:

“Katılımcı Devletler, insan haklarına, temel özgürlüklere, demokrasiye ve hukuk devletine ilişkin meselelerin uluslararası ilgi konusu olduğunu, bu haklara ve özgürlüklere saygı gösterilmesinin uluslararası düzenin temellerini oluşturduğunu vurgularlar. AGİK'in insancıl boyut alanında üstlenilen taaahhütlerin yalnızca ilgili Devlet'in iç işleri kapsamında olmadığını, tüm katılımcı Devletlerin doğrudan ve meşru ilgi alanı içinde olduğunu koşulsuz ve geri alınmaz şekilde beyan ederler.”

Uluslararası kamu hukuku ve AGİK konusunda önemli bir yetkili olan Danimarkalı Arie Bloed şöyle yazmıştır:

“AGİK sürecinin en karmaşık yanlarından biri, tamamlayıcı belgelerinin hukuki niteliğidir. Hukuki doktrine göre genel görüş, Helsinki Sonuç Belgesi ve AGİK belgelerinin antlaşma niteliği olmamasıdır.... 1975’te Helsinki Konferansı’nın sonunda açıklandığı üzere, tarafların maksatı, Sonuç Belgesi’nin hukuki değil siyasi bir belge olarak kabul edilmesi gerektiği gerçeğine açıkça işaret eder. Ancak bu gözlem AGİK belgelerinin bağlayıcı özelliği olmadığı sonucuna yol açmamalıdır.... Hukuki olmayan siyasi bağlayıcı belgelerin ihlali, uluslararası hukuk normlarının ihlali kadar kabul edilemez. Bu bakımdan siyasi ve hukuki bağlayıcı kurallar arasında bir fark yoktur.”⁶

Uluslararası İnsan Hakları Hukuk Grubu’nun Danışma Konseyi üyesi Richard B. Bilder şöyle yazmıştır:

“Uluslararası insan hakları kavramının sağlam bir kök oluşturduğu ve kendi dinamiğini elde ettiği açıktır. Hükümetler uluslararası insan haklarına ciddi şekilde yaklaşmamayı tercih etseler de, dünyanın bütün ülkelerindeki sıradan insanlar bunları açıkça ciddiye almaktadır. Hükümetler ikiyüzlü davranarak uluslararası insan hakları kavramlarını bencil siyasi amaçları için kullandıkları zaman bile, faaliyetleri insan hakları ilkelerini güçlendirmeye ve önemli emsaller oluşturmaya hizmet eder.”⁷

Uluslararası insan hakları hukukunda ana ilişkinin devlet ve birey arasında olduğunu belirtmek önemlidir; bu nedenle bu insan hakları uzlaşmaları hükümetler arası uzlaşmalar olarak algılanmamalıdır, bunlar devletin uygulama sorumluluğunu üstlendiği kişisel hakların bir belirtimidir. Bu, geçmişteki uygulamalardan ayrılmayı gösterir. Bugün kişiler, vatandaşlar ve vatandaş olmayanlar, belirli bir devletin vatandaşları olarak değil bireyler olarak, uluslararası olarak güvence altına alınmış haklara sahiptir.

Çağdaş insan hakları hukukuyla ilgili bir açıklama şöyle der:

“Uluslararası hukukun genel olarak etkinliği, devletlerin ulusal hakimiyetten doğan bazı yetkilerini geniş bir uluslararası denetime teslim etmeye razı olmalarına ya da mutabakiliyet doğrultusunda tarafların, diğerinin öyle yapacağını

---

⁶ *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process*, Arie Bloed (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Hollanda, s. 11.

⁷ Richard B. Bilder “An Overview of International Human Rights Law”, *Guide to International Human Rights Practice*, Hurst Hannum, (ed.), ikinci baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1992, s. 16.

Sözleşmeler, Antlaşmalar ve Uzlaşmalar. Hangisi Önceliğe Sahiptir?

Akit, Sözleşme, Antlaşma, Protokol

Uluslararası kamu hukuku dilinde bir Akit, iki ya da daha çok taraf arasında imzalanan bir anlaşma, sözleşme ya da sözdür. Taraflar bir eylemde bulunmak ve başka eylemlerden kaçınmak konusunda söz verirler.

Bir Sözleşme, devletler arasında ya da düzeyinde, genellikle resmi bir antlaşmaya başlangıç olan bir anlaşma ya da düzenlemedir. Bir Antlaşma iki ya da daha fazla bağımsız devlet arasında yapılan bir mukaveledir ve mümkün olduğu durumlarda tüm unsurlarına tam güç ve etki vermek şeklinde anlaşılmalıdır. Bir Protokol Sözleşme ve Antlaşma'ya yapılan kısa bir ektir. Akit, Sözleşme, Antlaşma ve Protokoller hukuki belgelerdir ve onaylayan devletlerin belirli davranış standartlarına uymasını gerektirir. Genelde onay işlemi yalnızca imzalamayla tamamlanmış olmaz, devletin yasama organı tarafından kabul edilip yürürlüğe girmesi gibi ek adımlar gerektirebilir.

Uzlaşma, Belge, Bildirge, Tavsiye ve İlke Kararları vs.

Bir Uzlaşma, yukarıda da açıklandığı gibi, uluslar arasında siyasi bağlayıcılığı olan bir anlaşmadır, ancak hukuki bir belge değildir, çünkü uygulaması hukuki değil diplomatik yoldan gerçekleşir. Bir Belge bir ülke ya da kişi tarafından gönüllü olarak bir istek ya da amacın ifade edilmesidir; gelecekteki başarıyı ifade edilir. Bildirge, Tavsiye ve İlke Kararları, Temel İlkeler, Yol Gösterici İlkeler ve Davranış Kuralları hukuki bağlayıcılığı olmayan belgelerdir, niyet açıklamalarıdır. Çoğunlukla polisin, savcılarının ve yargıçların görevi gibi belirli alanları konu alır. Bu tür açıklamaların bir on yıl sonra sık sık akit, sözleşme ve antlaşmalara bağlayıcı hukuk olarak katıldığını belirtmek ilgi çekicidir.

---

varsayarak belli bir yönde davranması anlayışına bağlıdır. Uluslararası insan hakları hukuku karşılıklı hak ve yükümlülükler yerine çoğunlukla devletlerin davranışlarına standartlar getiren çok taraflı antlaşmalar sistemine dayanır. Bu antlaşmalar devletlerin diğer Taraf Devletler'le olan ilişkisi yerine kendi yargı sistemi içindeki bireylerle olan ilişkisi üzerine sorumluluklar getirir. Belki de nitelikleri nedeniyle çoğu uluslararası insan hakları belgeleri antlaşma ya da sözleşme yerine şart veya akit diye adlandırılmaktadırlar.”⁸

İnsan hakları hukukunun gelişimine yapılan bu özet bakış, çeşitli uluslararası belgeleri hazırlayanların niyetlerini belirlemek bakımından yararlı olacaktır. Bir sonraki soru, bunların belirli bir ülkede uygulanabilirliğini araştırmak üstünedir. Bu ülke Birleşmiş Milletler'in bir üyesiye, Birleşmiş Milletler insan hakları sözleşmelerine taraf olacaktır. Ülke Avrupa Konseyi'ne üye olmuş ya da üyelik için başvurmuşsa, Avrupa Sözleşmesi'nin insan hakları standartlarını izlemek zorundadır. Diğer iki soru şöyledir: Ülke bu kitapta sıralanan çeşitli insan hakları belgelerini onaylamış mıdır? Bunlar yerel düzeyde uygulanmaları sınırlandırılacak şekilde çekincelerle birlikte mi onaylanmıştır? Belgeler ve hangi ülkelerin onayladıkları, bu kitabın ekinde bir tabloda gösterilmiştir, ancak yerel olarak araştırılması gereken çekinceler belirtilmemiştir. Bakınız sayfa 208–214.

---

⁸ Donna Gomien, David Harris ve Leo Zwaak, Law and Practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter, Council of Europe Publishing, Strazburg, 1996, s. 20.

İÇTİHAT HUKUKU

Dava sayısındaki sürekli artış Avrupa Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin niteliğini geliştirmiştir. Komisyon ilk yıllarında etkinlikleri için Avrupa çapında destek oluşturmak arayışı içinde genelde risksiz birkaç davayı seçmiştir. 1991'e kadar Komisyon'a yaklaşık 19.000 dava sunulmuş, 3.000'den daha azı yorumlamaları için hükümlere gönderilmiş ve yalnızca 1.000 tanesi kabul edilmiştir; çoğu dostane çözümle ya da Bakanlar Komitesi kararıyla sonuçlanmıştır. Bu arada Mahkeme'de 345 dava görülmüş, 307'si hakkında hüküm verilmiştir. Mahkeme açılan davaların üçte ikisinde Sözleşme'nin ihlal edildiği sonucuna varmış ve 143 başvuru sahibine maddi tazminat ödenmesine karar vermiştir. Aynı zamanda Avrupa Mahkemesi'nin incelemeye aldığı davalar giderek artmıştır. Dünyadaki en uzun süreli uluslararası insan hakları mahkemesi olan Mahkeme 1959'dan 1985'e kadar 100 dava görmüş olmasına rağmen, sonraki 100 davayı 1985'den 1989'a kadarki dört yıllık sürede görmüştür. Dava yükü daha sonraki dönemde artmaya devam etmiştir. 1994'ün ilk altı ayında 24 davaya karar vermiştir. İtalya bekleyen dava sayısı rekorunu elinde tutmaktadır (Mahkeme Nisan 1995'te 136 davanın 82'sinde ihlal durumu görmüştür). Davaların birçoğu tek bir konu etrafında toplanmıştır; savcıların davayı mahkemeye götürmek için uzun süre beklemeleri. Birleşik Krallık 35'i ihlal içeren 73 davaya, Fransa 29'u ihlal içeren 62 davaya, Avusturya 27 ihlal içeren 55 davaya, İsveç 21 ihlal içeren 32 davaya ve Belçika 20 ihlal içeren 34 davaya sahiptir. Ayrıca, Almanya 11'i ihlal içeren 28 davaya, Danimarka ikisi ihlal içeren altı davaya ve Norveç biri ihlal içeren üç davaya sahiptir.⁹

1996'da 12.143 başvuru alınmıştır ve bunların 2.236'sı (%18'den biraz fazlası) orta ve doğu Avrupa ülkeleriyle ilgilidir. Başvuruların 4.758'i kaydedilmiştir ve bunların 892'si orta ve doğu Avrupa ülkelerindeki insan hakları ihlali şikayetleridir. 1994 ve 1996 yılları arasındaki dönem bu ülkelerden yapılan şikayetlerde sürekli bir artış gösterir. 1996'da Bulgaristan'dan 35, Çek Cumhuriyeti'nden 77, Litvanya'dan 41, Polonya'dan 458, Romanya'dan 118, Slovakya'dan 80 ve Slovenya'dan 19 başvuru yapılmıştır.¹⁰

Özel bir kategori devletler arası davalardır ve Mahkeme'nin geçmişinde 20'den az başvuru olmuştur. Bunlar genellikle siyasi niteliklidir. Kıb-

---

⁹ Henry J. Steiner ve Philip Alston, *International Human Rights in Context, Law, Politics, Morals*, Clarendon Press, Oxford, 1996, s. 598. Dava hakkında ayrıntılı bir rehber için bakınız, Donna Gomien, *Judgements of the European Court of Human Rights, Reference Charts*, Avrupa Konseyi, Strazburg, 1995.

¹⁰ M. de Salvia, *Applications Lodged Against Central and Eastern European Countries with the Human Rights Protection Organs in Strasbourg*, Council of Europe Publishing H (97) 7, Strazburg, 1997, s. 3.

---

rıs'ta tutuklulara sözde kötü muamele yapıldığı için Birleşik Krallık aleyhine Yunanistan'ın suçlaması, yine tutuklulara benzer davranışlarından ötürü İrlanda'nın Birleşik Krallık'ı suçlaması ve yetmişli yıllardaki Yunan askeri rejimine karşı yapılan birkaç davadan oluşur. Southampton Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Ralph Beddard şöyle der: “devletlerarası şikayet büyük çoğunlukla devletler arasındaki dostane olmayan ilişkiler temeline dayanır ve davaların çoğu bunu destekler. Türkiye ve Yunanistan aleyhinde yapılan başvurular Davalı Devletler'le az ekonomik ve kültürel ilişki kurmuş devletler tarafından ve ihlalin ciddiyeti nedeniyle yapılmış olmasına karşın, bunlar Komisyon'un büyük ölçekli siyasi ve diplomatik alandaki zayıflığını gösterir. İrlanda'nın Birleşik Krallık aleyhine başvurusu büyük oranda siyasi eğilimlidir ve Kıbrıs'ın Türkiye aleyhine başvurusu doğrudan taraflar arasındaki büyük düşmanlık nedeniyle olmuştur. Ancak bu tür devletlerarası başvurular hiçbir amaca hizmet etmediği nedeniyle gözardı edilmemelidir, çünkü Sözleşme'nin amaçlarından biri de kötülükleri ortaya çıkarmaktır ve bunun için bir neden aranmasına gerek yoktur.”¹¹

Sözleşme iskeletse, içtihat hukuku ona yaşam veren ettir ve yaklaşık yarım yüzyıllık bir dönem içinde emsal olarak çok sayıda içtihat oluşturmuştur. Komisyon ve Mahkeme'nin kararları Strazburg'da düzenli olarak yayınlanır ve Avrupa Konseyi tarafından basılı olarak ve elektronik ortamda dağıtılır. Bu türden yayınları elde etmenin yolları bu kitapta bahsedilmiştir. Gomien'e göre: “Bu organların içtihatları Sözleşme'ye biçim ve hayat vererek içeriğine ekleme yapar. Bu tür düşüncelerin hukukun üstünlüğü ve demokratik toplum boyutunda yorumlanması Avrupa insan hakları sisteminin temelini oluşturur ve bu sistemin bir parçası olmak isteyen Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için kuvvetli bir rehber sağlar.”¹²

Mahkeme'nin iki görevi vardır: açılan davaları karara bağlamak ve Sözleşmeciler Devletlerdeki iç hukuku ve uygulamaları izlemek. Bu bağlamda, bir uluslararası üst mahkemenin işlevlerini üstüne almıştır. Aynı zamanda Mahkeme'nin dava yükünün önemli bir bölümü bireylerin devletlere karşı yaptığı tatmin bulmayan şikayetleri içerir. Merrills der ki: “Buradaki sorun, belirli bir hakka sahip olmanın ne demek olduğu ve örneğin, gizlilik ve ulusal güvenlik, hemen yargılanma ve kamu harcamalarının kısıtlı olması gibi çelişen menfaatler arasında nasıl bir denge oluşturulacağıdır.”¹³

---

¹¹ Ralph Beddard, *Human Rights and Europe*, üçüncü sürüm, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1994, s. 9.

¹² Gomien, 1993, s. 151.

¹³ J.G. Merrills, “The Development of International Law by the European Court of Human Rights”, Henry J. Steiner ve Philip Alston, *International Human Rights in Context, Law, Politics, Morals*, Clarendon Press, Oxford, 1996, s. 599.

Şimdiye kadar davalar öncelikli olarak Batı Avrupa'dan açılmıştır, ancak Avrupa Konseyi'ne yeni üyeler katıldıkça ve bunlar yasal organlara üye oldukça bu durum değişecektir. Avrupa Sözleşmesi'nin maddelerinde sıralanan kategoriler izlenerek birkaç önemli konuya aşağıda yer verilmiştir.

Madde 1: Devletler “kendi yargılama sınırları içinde bulunan herkese” Hak ve Özgürlükler sağlar

Geleneksel uluslararası antlaşmalar öncelikli olarak bir ülkenin sınırları içinde yaşayan vatandaşlara uygulanırken, Avrupa Sözleşmesi'nin **1. Madde**'sinin dili daha kapsamlıdır ve “kendi yargılama sınırları içinde bulunan herkesin” hak ve özgürlüklerini güvenceye alır. Sonraki içtihat bu hakları yalnızca vatandaşlar için değil, yabancılar, vatansızlar, çocuklar, özürllüer ve yasal haklardan mahrum kişiler için de güvenceye almıştır. Sözleşme'ye taraf Devletlerin sayısından üç kat fazla olan seksenden fazla ülkenin yurttaşı Komisyon'a şikayette bulunmuştur. Ülkeler kendi iç hukuk sistemini Sözleşme'yle uyumlu hale getirmelidir. Ayrıca **64. Madde** genel çekinceleri yasaklamaktadır; Sözleşme'yi onaylayan yeni devletler, belge yürürlüğe girdiği andan itibaren yükümlülüklerine uymak zorundadır.

1. Madde ile ilgili her mülahaza, bir Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın Sözleşme'nin kapsamını “uluslararası ilişkilerinden sorumlu bulunduğu bütün bölgelere ya da bunlardan herhangi birine de uygulamasını” sağlayan **63. Madde**'yi de göz önüne almasını gerektirir. Kısaca yargılama yetkisi ülke ile sınırlandırılmamıştır, fakat Devlet organları ya da yetkililerinin faaliyetleri yolu ile Devletin kişiler üzerindeki yetkileri fikrini de içine alır.

Madde 2: Yaşam Hakkı

2. Madde yaşam hakkıyla ilgilidir ve ölüm cezasını kaldıran 6. Protokol ile birlikte düşünülmelidir. Bu madde vatandaşlar için belirli bir yaşam kalitesi ya da haklarda bir standart sağladığı şeklinde yorumlanmamalıdır; temel amacı Devlet'in keyfi olarak bireyin yaşam hakkını elinden almasına karşı koruma sağlamaktır. Aynı şekilde tartışmalı kürtaj hakkı konusu da bu maddenin kapsamında değildir. Komisyon bir ceninin kayıtsız olarak yaşam hakkını tanınmanın Sözleşme'nin amacına aykırı olacağına karar vermiştir (Başv. No 8416/78). Bununla birlikte Devletler'in kadınların gizlilik hakkını ihlal etmeden kürtaj hakkını sınırlandırabilecekleri kabul edilmiştir (*Brüuggemann ve Scheuten*, 1977 Tarihli Kom. Rap.). Cenin hakları sorusu tartışma dışı bırakılmıştır. Sözleşme'nin **2. Madde**'si yaşamın ana rahminde başladığını bildirmemektedir.

Sözleşme'ye 6. Protokol çok az istisna dışında ölüm cezasını kaldırmaya çağırır. Gomien'e göre: "**Madde 2(1)**'in ölüm cezasına ilişkin istisnasına ek olarak **Madde 2(2)**, sınırlı da olsa, yaşam hakkından kasten mahrum etme yasağına üç ek istisna getirir. İlki, bir kimsenin kanun dışı şiddete karşı savunma hali, ikincisi, kanuna uygun olarak tutuklama yapılırken veya tutuklu bulunan bir kişinin kaçması önlenirken ve üçüncüsü, ayaklanma ya da isyan kanuna uygun olarak bastırılırkendir. Bu istisnaları uygulamada Devlet'in takdir yetkisi prensibi, 'kesinlikle gerektiğinden fazla' güç kullanılmamasıdır.¹⁴

Ölüm cezası **Madde 2(1)**'in ikinci cümlesi ile sıkıca sınırlama içeren koşullarla serbest bırakılmıştır. BM Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile karşılaştırma yapmanın bilgilendirici bir yanı vardır. BM belgesi **6. Madde**'sinde ölüm cezası olasılığını onaylamakta, ancak giderek yok olan geçici bir olağanüstü durum olarak ele almaktadır. Ölüm cezası açık ve net şekilde 18 yaşın altındakiler ve gebe kadınlar için yasaklanmıştır. Robertson ve Merrills der ki: "Sözleşme'nin **2. Madde**'si barış döneminde ölüm cezasını yasaklayan 6 Numaralı Protokol ile birlikte okunmalıdır. Bu değişikliğin bir sonucu olarak Avrupa düzenlemeleri, en azından Protokol'e taraf ülkeler için bir dönem BM Sözleşmesi'nden daha ileride olmuştur. Ancak 1989'da ölüm cezasını yasaklayan ek bir BM Sözleşmesi protokolünün kabul edilmesiyle iki sistem şimdi bu konuda aynı çizgide bulunmaktadır."¹⁵

Madde 3: İşkence, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Ceza

3. Madde'nin kökleri İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin **5. Madde**'sidir ve içeriği kapsamlı şekilde Ocak 1987'de yürürlüğe giren İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde ve Şubat 1989'da yürürlüğe giren İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Ceza veya Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nde verilmiştir. İnsan hakları uzlaşmalarının doğduğu İkinci Dünya Savaşı şartları düşünüldüğünde, işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muameleden uzak olma hakkı, uluslararası insan hakları belgelerinde sıralanan haklar silsilesinde önemli bir yer tutar.

Sözleşme'nin **3. Madde**'si işkenceyi tanımlamaz, ancak 1975 tarihli bir BM Genel Kurul Bildirisi'ne göre, "İşkence acımasız, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ya da cezanın şiddetli ve kasıtlı bir biçimini teşkil eder." Komisyon "işkenceyi" bilgi ya da itiraf elde etmek gibi bir amaç taşıyan insanlık dışı muamele ya da eziyet şeklinde cezalandırmak anla-

---

¹⁴ Gomien, 1993, s. 18.

¹⁵ Robertson ve Merrills, 1993, s. 33.

¹⁶ Robertson ve Merrills, 1993, s. 36.

---

mında ve genelde insanlık dışı muamelenin şiddetli bir biçimi” olarak yorumlar.¹⁶

Komisyon ve Mahkeme, bu maddenin hükümlerini yorumlamak için iki etmen kullanmıştır: davranışın ne şiddette olduğu ve uygulamaların ne kadar süredir devam ettiği. Davranıştaki şiddetin derecesiyle ilgili olanlar *Danimarka, Fransa, Norveç, İsveç ve Hollanda'nın Yunanistan'a karşı açtığı* (1969 “Yunan davası”) ve *İrlanda'nın Birleşik Krallık'a karşı açtığı* (1978) davalardır. Bu davalarda İşkence “çok ciddi ve acımasız ıstıraba neden olan kasıtlı insanlık dışı davranış” olarak tanımlanır. İnsanlık Dışı Davranış ya da Ceza “şiddetli fiziksel ya da manevi acıya zorlama,” Onur Kırıcı Davranış ise “madurun gurunun kırıcı ya da alçaltıcı nitelikte olan ve büyük olasılıkla onun fiziksel ve moral direncini kıran korku, ıstırap ve aşağılama duygularına kapılması için düşünülmüş kötü davranış”tır.

1971 tarihinde İrlanda'nın Birleşik Krallık aleyhine yaptığı şikayette, Birleşik Krallık Kuzey İrlanda'da gözaltındakilere sorgulama sırasında işkence ve onur kırıcı davranışta bulunmaktan dolayı Sözleşmenin 3. Maddesini ihlal etmekle suçlanmıştır. Birleşik Krallık 15. Maddeye atıfla, Sözleşmede mutabık kalındığı şekilde bazı haklardan sapma yapmanın sözkonusu olduğunu belirtmiştir. İrlanda 3. Maddede sapma yapılamayacağını savunmuş, mahkeme de bunu kabul etmiştir. İrlanda davasının özünde yatan, Britanya güvenlik güçlerinin bir kaç kişiyi gözaltına aldıktan sonra 3. Maddeye aykırı şekilde işkence yapması ve kötü davranışta bulunmasının ve Kuzey İrlanda'da yaygın biçimde uyguladıkları mahkemesiz tutuklamanın kişinin özgürlük ve güvenliğini koruyan 5. Madde'nin ihlalini teşkil etmesidir. (Ağustos 1971 ve Haziran 1972 tarihleri arasında 3.276 kişi polis tarafından çeşitli merkezlerde gözaltında tutulmuş; İrlanda, polisin acımasız davranışı ile ilgili 228 olay ileri sürmüştür.) İtirazlar sorgulamada kullanılan beş teknik üstüne yoğunlaşmıştır: duvar önünde ayakta tutma (gözaltındaki kişiyi bir duvarın önünde el parmakları başının üzerinde olacak şekilde, bacakları ayırık ve ayakları geride uzun süre ayakta durmaya zorlama, vücudunun ağırlığı ayak parmaklarında olacak şekilde parmaklarının üstünde durmaya zorlama), başlık geçirme (sorgulama zamanı dışında gözaltındaki kişinin kafasına koyu renkli bir torba geçirme), gürültüye maruz bırakma (gözaltındaki kişiyi sürekli yüksek seste ısıklık çalınan bir odaya kapatma), uykudan mahrum etme ve yiyecek, içecek vermeme. 2 Mart 1972'de Britanya hükümeti “gelecekte sorgulamaya yardım için bu tekniklerin uygulanmayacağına” razı oldu. Bundan başka, 1971 ve 1975 yılları arasında yerel mahkemelerde güvenlik güçlerinin kötü davranışta bulunduğunu ileri süren davacılar, haksız yere tutuklanma, suçsuz yere hapsedilme, kötü muamele ve şiddet görme konularında açılmış 473 dava sonucunda toplam 302.043 İngiliz Sterlini tazminat elde etmişlerdir. 1.193 dava sonuçlanmamıştır.

Mahkeme insanlık dışı ve onur kırıcı davranış içeren beş tekniği uygulamanın **5. Madde**'yi ihlal ettiği sonucuna varmıştır.¹⁷ Gomien'e göre: “[Mahkeme] bu muameleye maruz kalanın cinsiyet, yaş ve sağlık durumu gibi etmenleri sayarak (İrlanda'nın Birleşik Krallık'a karşı davasında) belli bir uygulamanın bu maddeye ihlal teşkil etmesi için belli bir düzeyde şiddet içermesi gerektiğini kaydetmiştir. Örneğin Mahkeme 'onur kırıcı' yalnızca hoşla gitmeyen ya da rahatsız edici demek değildir, demidir.”¹⁸

Suçluyla İade ya da Sınır Dışı Etme Davaları

Bir başvuru sahibinin ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye, çoğunlukla kendi ülkesine gönderilmek üzere sınır dışı edilmiş olmaları sonucu 3. Madde'yi ihlal eden bir işleme tabi tutulduklarını iddia etmesi ile ortaya çıkan davalar özel bir kategori olarak üzerlerinde durulması gereken davalardır. Bu davalar karmaşıktır, çünkü 4. Protokol'un **4. Madde**'si yabancıların toplu şekilde sınır dışı edilmesini yasaklamasına karşın Avrupa Sözleşmesi kişinin sınır dışı edilememesi ya da belirli bir ülkede kalabilmesi için garanti sağlamaz. Ancak Komisyon bazen dava açan kişinin sınır dışı edildiğinde zulüm göreceği ve öldürülebileceği olasılığı bulunduğunu öne sürmesi halinde davayı ele alabilir. Bir olayda, bir Türk Türkiye'ye iade edilmesi halinde siyasi eylemci olarak kesinlikle işkence ve zulüm göreceğini ileri sürerek, Almanya'ya karşı şikayetçi olmuştur. Komisyon davayı kabul etmiştir, ancak şikayetçi karardan önce intihar ettiği için dava düşmüştür.¹⁹

3. Madde kapsamında önemli bir dava *Chahal'in Birleşik Krallık'a karşı açtığı davadır (1969)*. Burada Mahkeme, Genel Kurul oturumunda, bir Sih ayrımcısının Hindistan'ın ulusal güvenliğini tehdit edici faaliyetinden dolayı ülkesine gönderildiğinde işkence ve insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış görebileceğine karar vermiştir. 1971'den beri Birleşik Krallık'ta yaşayan Chahal, 1984'te Pencap'ı ziyaret ettikten sonra bağımsız bir Sih ana vatani için etkin şekilde destekte bulunmaya başlamıştır. Ağustos 1990'da İçişleri Bakanlığı Chahal'ı Pencap teröristlerine yardım etmekten dolayı suçlayarak, ki Chahal bu suçlamaları reddetmiştir, ulusal güvenlik nedeniyle onu sınır dışı etmeye karar vermiştir. Chahal 16 Ağustos 1991'den beri bir İngiliz hapisanesinde tutulmaya başlanmıştır. Hindistan'a gönderildiğinde işkence ve zulüm göreceğini ileri süren Chahal, siyasi iltica başvurusunda bulunmuş, ancak İçişleri Bakanlığı bu isteği reddetmiştir. Mesele, 1996 yılında Mahkeme'nin sanık Hindistan'a gönderildiği zaman güvenliğinin tehlikeye girebilece-

¹⁷ Richard B. Lillich ve Hurst Hannum, *International Human Rights, Problems of Law, Policy, and Practice*, üçüncü sürüm, Little, Brown and Company, New York, 1995, s. 693–715.

¹⁸ Gomien, 1993, s. 19.

¹⁹ (No. 10308/83, 5 Aralık 1983), D.R. 36 s. 209 (233–234)

ğinden endişe ederek AİHS'nin **3. Madde**'sine bir ihlal tesbit etmesine kadar şu veya bu yönde devam etmiştir. Mahkeme şöyle açıklamıştır:

“Bir kişinin sınır dışı edildiğinde ülkesinde işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış ya da cezaya maruz kalabilme tehlikesiyle karşılaşabileceği hakkında sağlam kanıtlar bulunduğu, Sözleşmecî Devlet'in sınır dışı etme kararının AİHS'nin **3. Madde**'si kapsamına girdiği Mahkeme'nin içtihatlarında açıkça yerleşmiştir. Mahkeme, günümüzde Devletler'in kendi toplumlarını terörizm tehlikesinden korumakta karşılaştıkları büyük güçlüklerin farkındadır. Ancak Sözleşme bu koşullar altında bile, söz konusu kişinin kim olduğuna bakılmaksızın, işkence ya da insanlık dışı veya onur kırıcı davranış ya da cezayı kesin olarak yasaklamıştır.”²⁰

Aynı olayda Mahkeme Chahal'ın gözaltına alınmasıyla **Madde 5(1)**'in ihlal edilmediğini, ancak Birleşik Krallık sınığı altı yıl süreyle gözaltında tuttuğı için **Madde 5(4)**'ün ihlal edildiğini bulmuştur. Mahkeme şöyle belirtir: “İstihbarat bilgilerinin kaynağı ve türüyle ilgili meşru güvenlik endişelerini tatmin edecek, aynı zamanda, kişiye usul adaleti konusunda özlü bir önlemi de bahşedecek tekniklerin kullanması mümkündür.”

Madde 4: Kölelik ve Zorla Çalıştırma

Diğerleriyle karşılaştırıldığında bu kategori altında daha az dava açılmıştır. Komisyon **Madde 4(3)(c)** kapsamı altında, askeri hizmetin vicdani ve dini inançlarına aykırı olduğunu ileri sürenleri zorla ya da mecburi çalıştırma tanımından çıkarmıştır ve bu konuda açılan birçok davayı reddetmiştir. Gomien, “Bu hüküm hiçbir Yüksek Sözleşmecî Taraf'ı, askerlik yapmanın vicdani ve dini inançlarına aykırı olduğunu ileri sürerek askeri hizmette bulunanlarla eşit sürede alternatif bir görevde bulunmayı isteyenlerin isteklerini tanımaya ya da onları bu hizmetten muaf tutmaya zorlamaz” der.²¹

Madde 5: Kişi Özgürlüğü ve Güvenliğı

Bu Madde'nin temeli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne dayanır ve Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin **9. Madde**'si gibi öteki insan hakları belgelerini etkilemiştir. **5. Madde**'nin odak noktası, esas olarak fiziksel özgürlük koşulları olan keyfi tutuklanma ve tutuklu kalmaya karşı özgürlüktür.

²⁰ ECH-96-3-015, *Bulletin on Constitutional Case Law*, Avrupa Konseyi, Strazburg, 1996, s. 453-454.

²¹ Gomien, 1993, s. 24.

Bu maddeyle ilgili olarak gelişmiş olan içtihat, yabancı uyrukluların kaydının tutulması, dönemsel olarak çıkartılan sokağa çıkma yasağı ya da düzenleme gerektiren araç trafiği gibi olağan gereksinimleri bireysel özgürlüklere sınırlama getirmek olarak kabul etmemektedir. Mahkeme *Guzzardi'nin İtalya'ya karşı açtığı davada (1980)* bir kişiyi bir adanın sosyal ilişkilerin aşırı derecede sınırlı olduğu bir bölgesine hapsedmeyi, o kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakmak olarak görmüştür. Guzzardi yüklü bir suç kaydı bulunan ve tutuklandıktan sonra suçlanarak gözaltına alınan bir Mafya lideridir. (İtalyan hukuku bu tür durumlarda iki yıla kadar gözaltında tutmaya izin vermektedir.) Ocak 1975'te Milan Bölge Mahkemesi, sanığın sonraki Temmuz ayında terörizm suçundan 18 yıl mahkumiyetine karar verildiği yer olan ana karaya gönderilmesine kadar Asinara adındaki küçük bir adada tutulmasına karar vermiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Guzzardi'nin adada tutulmasının özgürlüğüne sınırlama getirmek olduğunu düşünerek kendisine bir milyon İtalyan liri tutarında tazminat ödenmesine karar vermiştir.

Ayrıca **5. Madde**'ye göre bir kişi polise kendiliğinden teslim olsa bile haklarından vazgeçeceği bir hüküm yoktur. Sık sık başvuru (DeWilde, Ooms ve Versyp'in Belçika'ya karşı açtığı) (1971) davada Mahkeme'nin açıklaması şöyle olmuştur:

“Demokratik Toplumda” özgürlük hakkı, Sözleşmenin anlamı içinde, kişinin gözaltına alınmak üzere, sadece kendiliğinden teslim olması sonucunda, Sözleşmenin kendisine verdiği korumayı kaybetmesine neden olamayacak kadar önemlidir.

Devlet bir kişiyi, yetkili Mahkeme tarafından mahkum edildikten sonra tutuklayabilirse de, hapisane yetkililerinin, mahkeme edilebilir bir suç işledi diye mahpusun hapisanede geçen süresini keyfi biçimde, idari olarak uzatmaları şeklinde tutukluluk hali kabul edilemez (*Van Droogenbroeck Belçika'ya karşı*) (1982). Bu davanın özellikle **Madde 5(1)(e)** kapsamında olduğu düşünülerek, Robertson ve Merrills şöyle der: “Vagrancy davalarının alışılmamış bir özelliği, şahısların gönüllü olarak polise başvurmuş olmalarıdır. Bu bağlamda hükümet, olayların her birinde gözaltına almaların bir istek neticesinde olduğunu ve **5. Madde**'nin ihlali olarak görülemeyeceğini savunmuştur. Ancak Mahkeme bu iddiayı reddetmekte hiç tereddüt etmemiştir. Mahkeme bir kişinin kendini geçici bir sıkıntı ya da derdin etkisiyle polise teslim edebileceğini, ancak bunun o kişinin bir serseri olduğunu göstermediğini, her olayda duruma özgü şekilde davranılmamasını, şikayetin konusunu oluşturan gözaltı usulünün ahdi olmayıp, zorunlu olduğunu anlatmıştır.” Daha sonra şunu eklerler:

“Son olarak ve herşeyden önce, ‘demokratik bir toplumda’ özgürlük hakkı, sözleşmenin anlamı içinde, bir kişinin gözaltına alınmak üzere, sadece kendiliğinden teslim olması sonucunda, Sözleşmenin kendisine verdiği korumayı kaybetmesine neden olamayacak kadar önemlidir. Söz konusu kişi kabul etmiş olsa bile, gözaltına alma durumu **5. Madde**’yi ihlal etmiş olabilir. Mesele Avrupa Konseyi içinde kamu düzeni ile ilgili olduğunda, Sözleşme’nin güvence altına aldığı hak ve özgürlükleri ihlal etme niteliğinde olan tüm önlemlerin Sözleşme organları tarafından titiz bir şekilde denetlenmesi gerekir.”²²

Terörle mücadele çabaları ile ilgili birçok dava **Madde 5(1) (c)** çerçevesinde ele alınmıştır. Mahkeme, (*Lawless’in İrlanda’ya karşı*) (1961) davasında yargılaması yapılmayan ya da yargılanması düşünülmemen bir kişinin gözaltında tutulmasını yasadışı kabul etmiştir, ancak (*Brogan’in Birleşik Krallık’a karşı*) (1988) davasında buna zıt bir karar almıştır. Burada Mahkeme, somut şüphelerin bulunduğu bir davayı geliştirmek amacıyla polis sorgulaması yapılmak üzere tutulan kişilerin tutukluluk halini yasadışı bulmamıştır. Brogan davasında ‘bekletilmeden’ sözcüğünün anlamı davanın odak noktasıydı. Dört kişi, Birleşik Krallık’ın 1984 tarihli Terörü Önleme (Geçici Hükümler) Yasası gereğince yakalanmış ve her biri terörizm olaylarına istinaden sorgulanmak amacıyla dört ya da beş gün gözaltında tutulmuş, ancak hiçbir zaman suçlanmamıştır. Mahkeme Kuzey İrlanda’daki huzursuz siyasi ve askeri ortamın özel koşullarını kabul etmiş, ancak poliste gözaltı süresinin yasal anlamda bekletilmezlik ilkesinin öngördüğü süreden daha uzun olduğunu ve böylece bu kişilerin haklarının **Madde 5(3)** altında ihlal edildiğini belirtmiştir. Robertson ve Merrills’e göre, “Brogan kararı Madde 5(3)’teki ‘bekletilmeden’ sözcüğünün dar anlamında ve özel durumları karşılamak için sınırlı derecede esneklikle kullanılması gerektiği hakkında kuşkuya yer bırakmamıştır.”²³

Madde 5(1) (b) (d) (e) ve (f) tutuklu bulundurmaya hukuk davaları yönünden ele alır. Bu, yasaların öngördüğü herhangi bir yükümlülüğe kişinin uymasını sağlamak amacıyla gözaltına almaya yer verir, ancak bu madde hükmü gözaltına alınan sözleşmeden doğan bir yükümlülüğe zorlamak amacı olduğu anlamına gelmez. 4 Numaralı Protokol’un **1. Madde**’si “yalnızca sözleşmeye dayalı bir yükümlülüğü yerine getirmekte yetersizlik nedeniyle özgürlüğün kısıtlamasını” yasaklar.

---

²² Robertson ve Merrills, 1993, s. 69.

²³ Robertson ve Merrills, 1993, s. 76.

Yargı Öncesi Gözaltı

Madde 5(3), Madde 5(1) (c)'nin hükümleri altında yakalanan bir kişinin bekletilmeden yargı önüne getirilmesini zorunlu kılar. Yargıç, şikayetçi-yi dinleyip sanığın tutukluluğu konusunda karar vermeden önce konuyla ilgili tüm bilgiyi gözden geçirmelidir. (*Schiesser'in İsviçre'ye karşı*) (1979). (*Skoogström İsveç'e karşı*) (1984) davasında Mahkeme, bir resmi görevli hem savcı olur, hem de soruşturma görevini yürütürse, bunun hukukun gereğini karşılamayacağını açıklamıştır.

Gomien şu sonuca varır: “Mahkeme, sanığın yargılamadan kaçma olasılığı (*Neumeister Avusturya'ya karşı*) (1968), (*Stögmüller Avusturya'ya karşı*) (1969), (*Matznetter Avusturya'ya karşı*) (1969) ve başka bir suç işleme tehlikesi (*Matznetter*) bulunduğu gözaltına alınabileceğini kabul etmiştir. Ancak Mahkeme, **Madde 5(3)** ile Devlet'in bir kişiyi belirsiz süre için gözaltında tutamayacağı açık şekilde belirtilmiştir. *Stögmüller* davasında Mahkeme, **Madde 5(1) (c)** ‘makul şüphe’ durumu ortadan kalktığına, **Madde 5(1) (e)**'nin hükmü gereğince, devam eden gözaltı hukuka aykırı hale gelir demiştir. Mahkeme daha sonra, davanın içeriği ne olursa olsun, ‘makul şüphe’ durumu devam etse bile tutukluluk halinin devamını belirleyici tek etmenin bu olmadığını belirtmiştir. *Neumeister*, *Stögmüller* ve *Matznetter* davalarında Mahkeme kefalet ücreti olasılığının öne sürülmesinin sanıkların kaçma riskini azalttığını ve bu koşullar altında tutukluluk halinin sürdürülmesinin kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Ancak *Matznetter* davasında Mahkeme, aynı görüşü *Stögmüller* ve *Ringeisen Avusturya'ya karşı* (1971) davasında kabul etmemiş olsa da, sanığın başka bir suç işleme tehlikesinin gözaltında tutmaya devam edilmesi için yeterli bir neden olduğunu belirtmiştir.²⁴ **Madde 5(3)**'ün bu sınırlı uygulaması bile Avusturya ve Almanya'nın yasalarını ve uygulamalarını gözden geçirmelerini sağlamıştır. Sonuçta bu ülkeler gözaltında tutma süresini özel durumlar dışında altı ayla sınırlandıracak şekilde Ceza Usulleri Kanunularını değiştirmişlerdir.”²⁵

(*Aksoy'un Türkiye'ye karşı*) (1996) davasında Türkiye PKK'nın terörist eyleminin “ulusun yaşamını tehdit eden bir olağanüstü tehlike hali” olarak gördüğünü **5. Madde**'ye koyduğu çekince ile belirtmiş olmasına karşın, Mahkeme sanığın ondört gün süreyle gözaltında tutulmasının **Madde 5(3)**'ü ihlal ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, sağlığı iyi durumda olan sanığın polis nezaretinden çıktıktan sonra yara bere içinde olması nedeniyle **3. Madde**'nin ihlal edildiğini sonucuna varmıştır. Mahkeme **3. Madde** ile **13. Madde** arasında bağ kurarak, görevlilerin işkenceden sorumlu kişileri tanımlayarak yargı önüne getirilmelerini

---

²⁴ Gomien, 1993, s. 31.

²⁵ Robertson ve Merrills, 1993, s. 79.

---

sağlayacak bir biçimde işkence olayını araştırmakta başarısız olmaları karşısında sanığın etkili bir hukuk yolundan yoksun bırakıldığına karar vermiştir. Mahkeme kayıtlarına göre “Savcı, Türk yasaları altında bir soruşturma yürütmekle görevliydi. Ancak söz konusu kişinin işkence gördüğü konusunda görünür bir kanıt olmasına karşın hiçbir soruşturma yapılmamıştır. Bununla birlikte, şikayetçinin davasındaki koşullar bakımından suç soruşturması yapmakla yükümlü bir Devlet görevlisinin bu tür bir davranışı, var olabilecek diğer hukuk yollarının etkinliğini azaltmakla aynı anlama gelir.”²⁶

Şu da belirtilmelidir ki, Mahkeme Aksoy’un Komisyon’a başvuruda bulunduğu gerekçesiyle öldürüldüğü konusundaki iddiayı reddetmiştir. Bu nedenle, bireysel başvuru hakkını düzenleyen *Madde 25(1)*’in ihlal edilmediği sonucuna varılmıştır.

İhzar Emri

Madde 5(4) tutuklanma ya da tutuklu bulundurma yoluyla özgürlüğü kısıtlanan bir kişinin mahkemeye en kısa sürede çıkma isteminde bulunmasını sağlar. Bu konuyla ilgili olarak kapsamlı hukuk metinleri bulunmaktadır. Kilit soru, gözaltına alınanın hukuka uygunluğu üzerine adli bir inceleme olup olmadığıdır. Bu maddeyle ilgili olarak açılan davaların çoğu, bir ülkenin, tutukluluk halinin hukuka uygunluğunu sistemli olarak gözden geçirme yoluna gitmemesinin, maddenin içeriğini ihlal edici nitelikte olduğunu öne sürer. Mahkeme (*DeJong, Baljet ve Van den Brink Hollanda’ya karşı*) (1983) davasında altı ila onbir günlük gecikmenin bir gözaltı kararının ilk incelemesi için fazla bir süre olduğuna karar vermiştir.

Sanığın, gözaltında tutulmasıyla ilgili kararın incelemesini yapan soruşturma yetkilileri tarafından hazırlanan dosyalara erişim hakkı olmalıdır (*Lamy Belçika’ya karşı*) (1989).

Tazminat Hakkı

Madde 5(5), *Madde 5*’in “hükümlerine aykırı olarak bir tutuklama ve tutuklu bulundurma işleminin mağduru olan” herkese tazminat sağlar. Gomien’e göre, “Komisyon ya da Mahkeme’nin *Madde 5(5)*’in ihlal edildiğini tespit edebilmesi için öncelikle bu maddenin önceki paragraflarında korunan haklardan en az birinin ihlal edildiğini ortaya çıkarması gerekir. Bu hüküm altındaki tazminat hakkının, Sözleşme’nin Birinci Bölümünde tanımlanan diğer haklarda olduğu gibi, bireyin resmi yetkililerden istekte bulunacağı bir hak olduğunu belirtmek önemlidir.”²⁷

---

²³ ECH-96-3-017, *Bulletin of Case Law*, Strazburg, 1996, s. 456-457.

²⁴ Gomien, 1993, s. 34.

²⁵ Gomien, 1993, s. 34.

Ayrıca, **Madde 50** Mahkemeye kişilerin kabul edilmiş şikayetlerine adil çözüm getirebilme olanağı sağlar. Mahkeme bu iki Madde'nin birbirlerine üstünlükleri olmadığını, hatalı tutuklamalarda tazminat istemek için bu iki Madde'den birine ya da her ikisine başvuru imkanı vermiştir.”²⁸

Özetle, **Madde 5(1)**'de yer alan, bireyin özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği altı kategori durum, yerleşmiş kişisel özgürlük ve güvenlik haklarına istisnalar teşkil eder. Sıralamalarında hukuki simetri boşluğu vardır ve “keyfi” tutuklamaya karşı bir sınırlama içermemektedirler ve neyin hakkaniyete uygun, neyin olmadığı konusunun tamamı tartışma dışı bırakılmıştır. Son zamanlarda yapılan bir yoruma göre, “uygulamada hapisanelerde, orduda, çocuk ya da yaşlı bakımında, mülteci kamplarında, savaşta teslim olanlara karşı veya diğer olağanüstü rejimler altında **Madde 5(1)**'in kapsamına giren sorunlar ortaya çıkabilir. Kimi zaman bunlar, bu kategorilerden hiçbirinin kapsamı altına girmedikleri şeklinde mütalâa edilerek yasaklanmalıdır. Ancak yasalar ülkelerin çoğunda, çocukların ve ruhsal ya da bedeni özüre sahip kişilerin ev ya da hastanede zorla alıkonmasını yasaklar. Birçok sınır vaka bu çevrelerde doğmaktadır. Ancak **Madde 5(1)**'in kapsamı altındaki kategoriler kimi durumlarda esnektir. Dolayısı ile yasaların öngörmesi halinde cezaevi ya da benzeri kurumların dışında kalan alıkoymalar kapsam içine alınabilir.”²⁹

Madde 6: Doğru Yargılanma Hakkı

(**Madde 13** ve 7 Numaralı Protokol'un 2. ve 4. maddeleriyle birlikte ele alınmalıdır.)

Bu Madde'nin kapsamı biraz geniştir ve Sözleşme'nin diğer bölümleriyle kolayca örtüşmeyen birçok hüküm içerir. Buna ek olarak, şikayet sahipleri yalnızca belirli bir hakkın ihlaliyle ilgili değil, aynı zamanda adli yetkililerin davranışı ya da yasaların usüle aykırı şekilde uygulanması konularında itirazda bulunurken sık sık bu maddeye başvururlar. Ayrıca bu Madde kapsamında gelişen hukuk ilmi henüz belli bir şekle kavuşmamıştır.

Suçsuzluk karinesi ve doğru yargılanma hakkı bu Madde'nin kilit hükümleridir ve Evrensel Bildirge'de yer alan benzeri hükümlere göre çok daha ayrıntılı düzenlenmiştir. **6. Madde**'nin ilk paragrafı bu hakla ilgili olarak Bildirge'nin **10. Madde**'sine çok benzeyen genel bir açıklamayla başlar. Tahmin edilebileceği gibi, **5. Madde** gibi bu Madde de sayısız içtihatı açmıştır. Birçok davacı bu Madde'nin bakıldığı pekçok sayıda dava hükümlerine dayanarak sayısız şikayette bulunmuştur.

---

²⁹ Gomien, Harris ve Zwaak, 1996, s. 142.

Son zamanlarda yapılan bir yoruma göre, “mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği ileri sürülen davalar bakımından önemli bir ilke, devletin, davanın temyizini belirli alanlarda ya da belirli sınıflardaki kişiler için hariç tutamaması ya da sınırlandıramamasıdır.” Devletin bu alandaki uygulamalarına karşı açılan önemli davaların bazıları tutuklular tarafından yapılmıştır. Golder davasında, kendisini yanlış şekilde bir hapisane ayaklanmasını kışkırtmakla suçlayan bir gardiyana karşı iftira davası açmak isteyen bir tutuklu, bir savcıya ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’na iki mektup yazmış, ancak bu mektuplar hapisane yetkilileri tarafından sansür edilmiş ve saklanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi **Madde 8**’e göre haberleşme hakkının ve **Madde 6(1)**’e göre erişim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁰

Yasaların makul sürede uygulanması ve mahkemeye erişimin sağlanmasıyla ilgili önemli bir dava *Airley’in İrlanda’ya karşı açtığı davadır* (1979). Bu davada Mahkeme **Madde 6(1)** kapsamında, kendisine kötü davranışta bulunan kocasından boşanmak isteyen parasız bir kadına yasal yardımda bulunmayı reddetmenin, kadının mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır. Mahkemeyle ilgili olarak yapılan bir yoruma göre, Mahkeme “Sözleşme’nin ihlal edildiğine karar vermiştir, çünkü İrlanda’da yasal olarak boşanmayı engelleyici nitelikteki masraf, başvuru sahibini bir mahkemeye etkili şekilde erişmekten yoksun bırakmıştır. Ortada resmi bir engel görünmemesine karşın, Bayan Airey bir avukat tutmaktan yoksun kalmıştır ve yararlanabileceği hukuki yardım bulunmamaktaydı. Mahkeme’nin görüşüne göre bu durum Bayan Airey’in **Madde 6(1)** kapsamında korunan haklarını ihlal etmek için yeterlidir.”³¹

6. Madde cezayı temyiz hakkını düzenlememiş olsa da, 7 Numaralı Protokol’un 2. Madde’si bu tür bir hakkı sağlamıştır.

Madde 6(1): “Medeni Hak ve Yükümlülükler”

Komisyon’un görüşüne göre, “medeni hak ve yükümlülükler” terimi salt olarak “söz konusu Yüksek Sözleşmeciler Taraf”ın iç hukukuna gönderme yapmağa imkan vermez; buna karşın, Yüksek Sözleşmeciler Tarafların yasalarında düzenlenmiş haklardan bağımsız olarak yorumlanması gereken özerk bir kavram ile ilgilidir.”³²

Hem Komisyon, hem Mahkeme “medeni hak ve yükümlülükler” kavramına geniş bir yorum getirmiştir. *Rengeisen’in Avusturya’ya karşı açtığı davadır* (1971). davasında Mahkeme bu terimleri özerk kabul etmiştir.

³⁰ Golder kararı, 21 Şubat 1975, Series A. No. 18. Gomien Harris ve Zwaak, 1996, s. 159.

³¹ Robertson ve Merrills, 1993, s. 87.

³² Başvuru 1931/63. Robertson ve Merrills, 1993, s. 88.

Bundan dolayı özel ve kamu hukuku arasındaki ayırım anlamsız kalmaktadır. Ringeisen, çiftlik arazisine bina dikmek için, bir idari mahkeme olan Avusturya Bölgesel Arazi Komisyonu'na başvurdu. Buradaki hukuki konu, mahkeme yerine idari bir organ önünde işlem yapmanın, bir "medeni hak" anlayışının ve doğru yargılama standartlarının uygulanabileceği bir durum teşkil edip etmediğidir. Mahkeme bu tür işlemlerin **Madde 6(1)** kapsamında olduğuna karar vermiş, yetkili mahkemenin özelliğinin ve mevzuatın niteliğinin önemli olmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme'ye göre Ringeisen arazi sözleşmesinde satın alma kurallarını tamamlamış olsaydı, Avusturya hukukuna göre yükümlülüklerini yerine getirmiş oluyordu. Bu nedenle Bölgesel Komisyon basitçe Avusturya İdari Yasası'nı uyguluyordu ve kararı satışta "özel hukuk ilişkileri için kesindi."

Bir anlaşmazlığın her safhasının **Madde 6(1)** ölçütlerine uyan bir organ tarafından dinlenmesi konusunda bir eleştiri olmadığını belirtmek önemlidir. **Madde 6(1)**'e göre herkes, "kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde adil ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. Hüküm açık celsede verilir." Komisyon ve Mahkeme, bu tür alanlarda uzmanlaşmış idari mahkemelelerin gerekli makul süreyi sağlamadığını, ancak davayı tam yargılama yetkisine sahip bir yargı organının hükmü altında olma ve bağımsız, tarafsız ve adil hükümlerde bulunma koşulları sağlandıktan sonra Sözleşme'nin ihlal edilmediğini kabul etmiştir.³³

(*Doorson Hollanda'ya karşı*) (1996) davasında Doorson Nisan 1998'de birkaç kez uyuşturucu bulundurma suçlamasıyla tutuklanmıştır. Öç alınmasından korktukları için kimliklerini gizli tutan altı uyuşturucu kullanıcısı ve iki tanık, Doorson'u polise tanımlamıştır. Tanıklardan biri hiçbir duruşmaya gelmemiştir ve diğeri önceki ifadesini geri çekmiştir. Doorson'un avukatı **Madde 6(1)** ve **6(3)** kapsamında müvekkilinin tanıkları sorgulayamamış olması nedeniyle Mahkeme'ye başvurmuştur. Mahkeme bu görüşe katılmamış, adil yargılanmanın savunmanın menfaatleri ile devletin menfaatleri arasında denge kurması, özellikle tanıkları muhtemel bir öç almaya karşı koruması gerektiğini öne sürerek, tanıkların gizli kalmasına izin vermiştir.³⁴

Suç İsnadı

Suç isnadında doğru usül konusunda önemli bir dava (*Barberá, Messeque ve Jabaro*) (1988) davasıdır. Bu üçlü, 1980'de Barselona'da bir Katalan esnaf temsilcisi terörist bir grup tarafından öldürüldükten hemen

---

³³ Robertson ve Merrills, 1993, s. 91.

³⁴ ECH-96-1-005, *Bulletin on European Case Law*, Council of Europe, Strazburg, 1996, s. 134-135.

sonra tutuklanmışlardır. Şüpheliler öldürme olayındaki rollerini kabul eden bir açıklama imzalamış olmalarına karşın daha sonra, kötü muamele gördüklerini ve belgeyi imzalamaya zorlandıklarını ileri sürerek itiraflarını reddetmişlerdir. İki yıl sonra Madrid’de yapılan bir günlük duruşmada sanıklardan ikisi cinayetle, üçüncüsü daha küçük suçlarla hüküm giymişlerdir. Strazburg’da önce Komisyon’a, sonra Mahkeme’ye yaptıkları başvuruda adil yargılama görmediklerinden şikayetçi olmuşlardır. Mahkeme, Madde 6(1)’in çeşitli nedenlerle ihlal edildiği, kilit bir tanığın tanıklığı dosyada yer almasına rağmen savunmaya bu tanığı sorgulama imkanının hiç verilmediği, itirafların alındığı koşulların pürüzlü olduğu, zira mahkemeye sunulmuş, belge ve silahlar dahil, delil raporları olmasına rağmen bunların savcılık tarafından savunmanın incelemesine sunulmadığı, son anda iki yargıcın bir gün süren dava görülmeden önce 1600 sayfalık dava dosyasına aşına olmadıkları gerekçesi ile değiştirildikleri, bunlara ek olarak birçok usul hatası bulunduğu sonucuna varmıştır.³⁵

Komisyon ve Mahkeme suç isnadının ne olduğu konusunda geniş yorum getirmişlerdir. Örneğin (*Eckle’in Almanya’ya karşı*) (1982) davasında Mahkeme, bir suç isnadı “bir kişiye suç işlediği iddiasıyla yetkili bir makam tarafından verilen resmi ihbardır” der. (*Foti ve diğerleri İtalya’ya karşı*) (1982) davasında Mahkeme kavramın kapsamını, “bu tür bir iddiayı içinde taşıyan ve bu suretle zanlının durumunu doğrudan etkileyen” önlemleri de içerecek şekilde” genişletmiştir.³⁶

Silahlarda Eşitlik İlkesi

Usulde eşitlik veya silah eşitliği hukuk ve ceza davalarını aynı şekilde kapsar, ancak iddia makamı önünde zanlının aleyhine (dezavantajlı) bir duruma düşüp düşmediği sorusunun akla geldiği ceza davalarında daha çok söz konusu edilir. Silahların eşitliği konusu hem tanıklara yapılan muamele, hem de davanın görüldüğü tüm kurumsal çerçevede ileri sürülür. Gomien’e göre, “**6. Madde**’nin açıkça ifade edilmemiş ilkelerinden en önemlisi ‘silahlarda eşitlik’dir. Buna göre, bir davanın tarafları kendi vak’alarını takdim bakımından aynı olanaklara sahip olacaklar ve hiçbirini karşıtına nazaran temel bir üstünlükten yararlanamayacaktır.

Silahlarda eşitlik konusu (*Neumeister’in Avusturya’ya karşı*) (1968) dahil birçok davada öne sürülmüştür. Bu davada Mahkeme, dava incelenirken bir cezai takibatın tarafları her bakımdan temsil edilmelidir demiştir. Mahkeme (*Bonisch Avusturya’ya karşı*) (1985) davasında her iki tarafın uzman tanıklarının dinlenmesinin şart olduğunu, (*Feldbrugge Hollan-*

³⁵ Robertson ve Merrills, 1993, s. 94–95. Series A, No. 146.

³⁶ Gomien, 1993, s. 39.

³⁷ Gomien, 1993, s. 41–42.

---

da'ya karşı) (1986) davasında ise iki tarafın da diğerinin savunmasına karşı çıkma hakkına sahip olması gerektiğini bildirmiştir.”³⁷

Madde 6(1): Kanunla Kurulmuş Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme

Bağımsızlık ve tarafsızlık adil bir yargı sistemi kavramının merkezini oluşturur ve bu kavram etrafında gelişen içtihat bunu mahkemelerin hem yürütme organından, hem de davanın taraflarından bağımsız olmaları gerektiği şeklinde yorumlar. Mahkeme bu tür organların üyelerinin nasıl atandıklarına ve görev sürelerine bakmıştır. Mahkeme için zor bir konu, idari mahkemelerde kamu hizmeti görevlilerinin mevcudiyetidir. Bir bakımdan bunların iş hukuku ya da sosyal güvenlik düzenlemeleri gibi konulardaki uzmanlıkları çok değerlidir; diğer taraftan varlıkları Devlet'in çıkarına hizmet edecek bir dengesizliğe neden olabilir. Tarafsızlıkla ilgili içtihadın birçoğu bir davada savcılık yapmış birinin daha sonra aynı davada yargıç olması gibi ikili işlev gören yargıçların görevinde yoğunlaşmıştır. Örneğin Belçika Yargılama Mahkemesi'nin Başkanı Piersack'in Baş Savcılık yaptığı dönemde incelediği bir dava şimdi kendi Mahkemesinde görülmektedir. Avrupa Mahkemesi, Komisyon'un önceki kararını kabul ederek, “demokratik bir toplumda mahkemelerin toplumda ve herşeyden önce cezai takibatlarda suçlananda uyandırdığı güven yok olma tehlikesi altındadır” demiş ve ***Madde 6(1)***'in ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁸

Gomien şöyle belirtir: “Yalnız mahkemeler'in davaların sonucunu belirleme yetkisine sahip olması yetmez. Devlet de yargılama hakkını değişik türdeki adli ve idari mahkemeler arasında keyfi biçimde dağıtmamalıdır. Bağımsızlık ve tarafsızlık hükmünün altını çizen ilke güçler ayrılığıdır, ancak ne Sözleşme'nin kendisi, ne de organları bu ihtiyaca cevap verecek araçları dikte ederler. Ancak içtihat hukukundan açıkça anlaşılmaktadır ki, yürütmenin üyeleri yasaların tatbikatı ile görevlendirilmemelidir... (*DeCubber Belçika'ya karşı*) (1984) davasında soruşturma ve duruşma yargıcının aynı kişi olması kabul edilir bulunmamıştır ve (*Piersack Belçika'ya karşı*) (1982) davasında da hüküm verilen bir davanın mahkeme başkanı olan bir kişinin aynı davada daha önce savcı olarak görev yapmış olmasından dolayı benzer bir karar verilmiştir.”³⁹

Madde 6(1): “Makul Süre” Standartı

Yargılamanın makul bir sürede gerçekleştiğini sınamak için üç etmen vardır: davanın karmaşıklık düzeyi, adli yetkililerinin izlediği yol ve başvuru sahibinin davadaki davranışları. “Makul süre” standardı hukuk davalarında ve ceza davalarında farklıdır. Ceza davalarında süre yetkili

---

³⁸ Series A. No. 154. Robertson ve Merrills, 1993, s. 99.

³⁹ Gomien, 1993, s. 42.

bir makamın bir kimseye cezai bir suç işlediğini bildirmesiyle başlar (*Deewer Belçika'ya karşı*) (1980). “Hükümetin, yetersiz personel ve genel idari zorlukların ‘makul süre’ standartının karşılanmasında yetersiz kalınmasını haklı çıkartmaya yeteceği şeklindeki savunmasını Mahkeme reddetmiştir (*DeCubber Belçika'ya karşı*) (1984) ve (*Guincho Portekiz'e karşı*) (1984).”⁴⁰ Ancak başka bir davada (*Pretto ve diğerleri İtalya'ya karşı*) (1983) Mahkeme yerel düzeydeki altı yıllık dava süresi ve Strazburg’daki altı yıllık inceleme süresinin hala ‘makul süre’ içinde bulunduğuna karar vermiştir.

Mahkeme birçok boşanma davasında, dava dokuz yıl sürdüğü (*Bock Almanya'ya karşı*) (1989), bir davayı Fransız yargı sisteminin bir düzeyinden diğerine aktarmak yedi yıl aldığı (*H Fransa'ya karşı*) (1989) ve bir Portekiz davasında nihai bir tespiti ulaşılmak ve tazminatı belirlemek altı yıla yakın bir süre aldığı (*Neves e Silva Portekiz'e karşı*) (1989) için 6. Madde’nin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Duruşmalar ve Kararın Duyurulması

Madde 6(1) herkes için “adil ve kamuya açık bir duruşma” ve “kararın halk önünde verilmesi”ni öngörür. Mahkemenin tutumu şöyledir:

“**Madde 6(1)**’in 1. paragrafında bahsedildiği gibi, yargı organları önündeki işlemlerin halka açık olma niteliği, kamu oyunun dikkatli gözlemi olmaksızın, gizli olarak yürütülmesinden karşıt tarafları korur. Ayrıca bu, mahkemelerde güvenin her düzeyde korunması koşullarından biridir. Kamuya açıklık, adaletin yürütülmesini görünür kılarak, demokratik bir toplumun güvence altında olması gereken temel ilkelerinden biri olan doğru yargılamanın bahsedildiği **Madde 6(1)**’in 1. paragrafının amaçlarına ulaşmayı sağlar.”⁴¹

(*John Murray Birleşik Krallık'a karşı*) (1996) davasında **6. Madde**’nin birçok noktasına değinilmiştir. Murray, 7 Ocak 1990’da, bir İrlanda Cumhuriyet Ordusu muhbirinin geçici olarak esir tutulduğu bir evde tutuklanmıştır. Polisin terörizme karşı yürüttüğü operasyonlara zarar vereceği ileri sürülerek Murray’in 48 saat boyunca bir avukata erişmesi engellenmiştir. Murray on iki polis sorgusunda sessizliğini korumuş ve bu durum mahkemede kendisine karşı kullanılmıştır. Ancak Mahkeme Murray’in bu dönem boyunca sessizliğini korumaktaki ısrarının yasalara göre bir suç unsuru oluşturmadığına ya da Kuzey İrlanda yasalarına göre mahkemeye karşı gelme olmadığına karar vermiştir.⁴² Buna ek olarak, Mahkeme polis tarafından gözaltına alınan sanığın 48 saat boyunca bir

⁴⁰ Gomien, 1993, s. 43.

⁴¹ Pretto davası, Series A. No. 71. para 21. Robertson ve Merrills, 1993, s. 102.

⁴² ECH-96-1-001. *Bulletin on Constitutional Case Law*, Avrupa Konseyi, Strazburg, 1996, s. 130-131.

---

avukata erişiminin engellenmesinin **Madde 6(1)**'i ihlal ettiğini söylemiştir.

Madde 6(2): Suçsuzluk Karinesi

Suçsuzluk karinesi **Madde 6(2)** tarafından düzenlenmiştir. Suçsuzluk karinesi ilk olarak yerel mahkemede başlar: Yerel yargıçlar sürecin başından beri suçsuzluk karinesinin uygulandığına dikkat ederek davrandılar mı? Suçu kanıtlama görevi savcınıdır ve suçlanan suçlamayı çürütücü kanıtlar sunma hakkına sahip olmalıdır. Bu konuda önemli bir dava (*Minnelli İsviçre'ye karşı*) (1983) davasıdır. Burada şikayetçi, kendisine karşı açılan ancak zaman aşımına uğramış bir davanın mahkeme masrafları için ödenecek meblağın **Madde 6(2)** tarafından düzenlenen suçsuzluk karinesini ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme kendisiyle aynı görüşte bulunarak şöyle demiştir: “Sanığın yasalara göre suçlu olduğu kanıtlanmadan ve özellikle savunma haklarını kullanma olanağına kavuşmadan verilen adli bir karar, o kişinin suçlu olduğu görüşünü yansıtır.”

Beş yıl sonra (*Barberá, Messequé ve Jabaro İspanya'ya karşı*) (1988) davasında Mahkeme bu Madde'ye uyan standartlar getirmiştir: “Bir mahkemenin üyeleri görevlerini yerine getirirken sanığın suç işlediği konusunda peşin hüküm vererek işe başlamamalıdır; ispat etme mecburiyeti savcıdadır ve her şüphe sanığın yararına kullanılmalıdır. Bununla birlikte, kendisine karşı dava açılan sanığa dava hakkında bilgi vermek de savcının sorumluluğu altındadır. Sanık böylece kendisini suçlu çıkarmak için yeterli kanıtlara karşı savunmasını uygun şekilde hazırlayıp sunabilir.”⁴³

Duruşma öncesi davayla ilgili hususların halka açıklanması birçok suçsuzluk karinesi davasına konu olmuştur. Burada başvuru sahibi halka açıklığın mahkumiyetini olumsuz yönde etkilediğini göstermek zorundadır. Ancak özellikle terörist bir çete ya da reklam yapmayı amaçlayan bir sanığın durumunda, sanığın kamuya açıklık düzeyine katkısı olduğu için bunu yapmak zordur.

Son zamanlarda yapılan bir yoruma göre, “suçsuzluk karinesinin güveneye alınması **6. Madde**'nin temel ilkelerinden biridir. Suçsuz birinin asla suçlu bulunamayacağı gibi bir durumu sağlamak imkansızdır. Ancak bununla birlikte “suçlular dahil” herkes son hüküm verilene kadar suçsuz kabul edilme hakkına sahiptir. Suçsuz kabul edilme hakkı, bazıları görelî, bazıları mutlak olan birkaç boyut ve etkiye sahiptir. En aşıkâr ve bilinen uygulama *in dubio pro reo* ilkesidir. Suçlanan şüpheden olumlu yararlanma hakkına sahiptir. Buna göre kanıtlama zorunluluğu öncelikle davacıya aittir ve bazı sistemlerde olduğu gibi Mahkeme'nin de gerçek-

---

⁴³ Ç.N. “şüphenin davalının lehine kullanılması”

---

leri soruşturma görevi olsa bile, kanıtla ilgili herhangi bir şüphe savunmanın lehine kullanılmalıdır. Suçsuz varsayılma hakkı yalnızca cezai bir suçtan yargılanan kişilere uygulanır ve bu nedenle ‘vatandaşlık hakları ve yükümlülüklerin belirlenmesinde’ başvurulmaz.’⁴⁴

Madde 6(3): Sanığın Hakları

Madde 6(3) cezai bir davada sanığın beş hakkını sıralar. Bunlar birlikte ele alındıklarında amaçları davalı ile davacının aynı oyun sahasında oynadıklarını göstermektir. Herkes “kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa bir zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar dilmek” durumundadır (**Madde 6(3)(a)**). 1989 *Brozicek* davasında Mahkeme bir Alman’ın, bir İtalyan mahkemesinin kendisine karşı yaptığı suçlamalardan hiçbir zaman haber edilmediği ve yokluğunda yapılan davanın geçersiz olacağı şikayetlerini haklı bulmuştur. Biri yanlış adrese iki İtalyanca mektup gönderilmiştir ve İtalyan yetkililer *Brozicek*’in kendisine karşı yapılan suçlamaları anlayacak düzeyde İtalyanca bildiğini kanıtlayamamıştır.

Benzer başka bir davada Mahkeme, sahtekarlık ve emniyeti suistimal suçlamasıyla Avusturya’da tutuklanan sanık *Kamasinski* aleyhine karar vermiştir. Sanık Almanca bilmediği için kendisine bir avukat ile birlikte bir tercüman sağlanmıştır. *Kamasinski* kendisine karşı yapılan suçlamaların yazılı değil, sözlü olarak yapıldığı için yasalara aykırı işlemde bulunduğu savunmuş, ancak Mahkeme kanıtlardan ve sanığın davranışlarından suçlamalardan yeterince bilgisi olduğuna ve bu nedenle **6. Madde** kapsamındaki haklarının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Madde 6(3)(b): Bir Savunma Hazırlamak için Zaman ve Kolaylıklar

Bir savunma hazırlamak için yeterli zaman olması önemlidir ve bu madde kapsamında birçok dava, sanığın yargılamanın süresinin ve önemli bilginin kendisinden saklandığı yolundaki şikayetleri nedeniyle açılmıştır. Avukatların, özellikle insan hakları gibi, fazla uğraşmadıkları bir alanda dava hazırlamaları için zaman gerekmektedir. Ayrıca davanın avukatı değişirse yeni avukatın davayı yargıya hazırlaması da zaman alır. Genelde avukatla temsil olunan cezai bir davanın sanığına savcı suçlamayı ve bu suçlamanın gerekçesiyle birlikte yasal kanıtlarını dava dosyası olarak sunmalıdır. **Madde 6(3)**’ün amacı budur. Buna ek olarak Komisyon, paragraf **(b)** kapsamında belirtilen ‘kolaylıklar’ın, suçlanan kişinin yetkililerin soruşturma sonuçlarından haberdar olması anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu hükmün işler hale gelebilmesi için savcının ilgili tüm bilgiye erişimi sağlaması gerekir.⁴⁵

---

⁴⁴ Gomien, Harris ve Zwaak, 1996, s. 182.

⁴⁵ Robertson ve Merrills, 1993, s. 110.

Madde 6(3)(c): Bir Hukukî Yardım Hakkı

Sanık “kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali imkanlardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece tayin edilecek bir avukatın parasız yardımından yararlanabilmek” hakkına sahiptir. Mahkeme cezai bir davada bir savunmacının yardımından yararlanmayan sanığa avukat verilmesini karara bağlamıştır. Sanık avukatın ücretini ödeyemeyecek durumdaysa masraf Mahkeme tarafından karşılanır. **Madde 6(3)(c)**’nin önemli bir özelliği, sanığa yalnızca *şeklen* değil, *etkili* bir savunmacı sağlamasıdır. *Artico* davasında bir İtalyan mahkemesi davaya hazırlanmasında yardımcı olması için sanığa bir avukat atamıştır. Avukat iş yoğunluğunu ve sağlık durumunu bahane ederek davayı reddetmiştir. Sanık **Madde 6(3)(c)** bakımından Mahkeme’ye şikayette bulunmuştur ve İtalyan hükümeti bir avukat atamakta üstüne düşen yükümlülüğü tam olarak yerine getirdiğini ve bu aşamadan sonrasında olabileceklerden hiçbir sorumluluğu olmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme bunun kesinlikle kabul edilemeyeceğini söylemiştir:

“Mahkeme Sözleşme’nin hakları kuramsal ya da tanımsal bakımdan değil, uygulanabilir ve etkili şekilde güvence altına aldığı anımsatır; bu, doğru yargılanma hakkının demokratik toplumlardaki önemli yerinden doğan sanığa ait bir haktır...Komisyon Üyeleri’nin önemle belirttiği gibi, **Madde 6(3)(c)** aday gösterme’den değil, yardım’da bulunulmasından bahsetmektedir...Hükümetlerin sınırlı yorumunu kabul etmek, alt paragraf (c)’nin anlamına ve bir bütün olarak ele alındığında **6. Madde**’nin yapısına uymayan ve ters düşen sonuçlara yol açacaktır; bu durum çoğu zaman ücretsiz yasal yardımın işe yarar bir durum olmaktan çıkmasına neden olabilir.”⁴⁶

Bu davada hükümet tarafından öne sürülen başka bir savunma, başvuru sahibinin avukat masrafını karşılayamayacağı bilindiği halde, bir savunmacı sağlanmasının zorunlu görülmediğidir, çünkü dava bir savunma gerekmecek kadar açıktır. Mahkeme bu iddiayı reddetmiştir.

Madde 6(3)(d): Tanıkları Yüzleştirme Hakkı

Burada sanık “iddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma sanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı şartlar altında çağrılmasını ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek” hakkına sahiptir. Komisyon bir kararında bu hakkın “sanığa, kanıtlarıyla gerçeği bulmada yardımcı olamayacak bir ya da birden fazla kişiyi duruşmaya çağırma hakkı vermediğini” söylemiştir.⁴⁷

---

⁴⁶ Series A, No. 37 para. 33, Robertson ve Merrills, 1993, s. 113.

⁴⁷ Başvuru 753/60 Robertson ve Merrills, 1993, s. 114.

Mahkeme, savunmanın sorguya çekemediği, kimliği gizli tanıkların şahitliklerinin **Madde 6(3)(a)**'yı ihlal ettiğini kararlarında sık sık yinelemiştir. Tanıkların özel koruma altına alındığı üç önemli dava (*Kostovski Hollanda'ya karşı*) (1989), (*Windisch Avusturya'ya karşı*) (1990) ve (*Unterpertinger Avusturya'ya karşı*) (1986)'dır. Unterpertinger karısı ve üvey çocuğunun tanıklığı neticesinde mahkum olmuştur. Avusturya hukuku bu kişilere özel bir koruma statüsü verdiği için Unterpertinger kendileriyle yüzleşip ifadelerini çürütememiştir. Avusturya hükümeti her iki tarafın da tanıkları sorgulayamadığını, bu nedenle davanın tarafları arasında bir eşitsizlik durumu olmadığını ileri sürmüş ve Komisyon bu durumu kabul etmiştir. Buna karşın yerel mahkemenin tanıkların sanık hakkında kilit suçlamalarda bulunmasına izin vermesi, ancak sanığın bu kişilerle yüzleşememesi nedeniyle Mahkeme **6. Madde**'nin ihlal edildiğine karar vermiştir.⁴⁸

Kostovski yüklü bir suç kaydına sahiptir, bir kez cezaevinden kaçmıştır ve iki tanık tarafından bir banka soygununa karışırken görülmüştür. Öç alınmasından korkan tanıklar duruşmada görünmeyi reddetmişlerdir. Kostovski, kimliği gizli bu kişilerin polis ve soruşturma yetkililerine verdikleri raporlara dayanarak suçlanmıştır. Buna karşın Komisyon ve Mahkeme başvuru sahibinin haklarının **Madde 6(3)(d)** kapsamında çiğnendiğine karar vermiştir. Robertson ve Merrills'e göre, "Mahkeme ilke olarak tüm kanıtların savunmanın görüşü alınabilecek şekilde halka açık bir duruşmada sanığın önünde sunulması gerektiğini açıklamıştır. Ancak yargı öncesi elde edilen açıklamalar, sanığın haklarına saygı duyulduğu taktirde kanıt olarak kullanılabilir. Kural olarak sanığın yargılama sürecinin bazı aşamalarında kendisine karşı tanıklıkta bulunanları sorgulama ve itirazda bulunma olanağı bulunmalıdır. Mahkeme'nin görüşüne göre bu davada sanığa böyle bir olanak verilmemiştir. Sanık ya da yasal temsilcisi hiçbir aşamada kimliği gizli tanıkları doğrudan sorgulayamamıştır. Buna ek olarak tanığın kimliğinin gizli tutulması amacıyla başvuru sahibinin ya da temsilcisinin yazılı soruları sınırlandırılmıştır. Aslında bu, başvuru sahibinin işini güçleştirmiştir, çünkü 'savunma sorgulayacağı kişinin kimliğini bilmezse, o kişinin önyargılı, düşman tavırlı ya da güvenilmez olduğunu gösterme olanağından yoksun kalabilir'."⁴⁹

Mahkeme'nin bu dava hakkında kullandığı ifade açıklayıcı bilgi vermektedir:

"Savunma sorgulayacağı kişinin kimliğini bilmezse, o kişinin önyargılı, düşman tavırlı ya da güvenilmez olduğunu gösterme olanağından yoksun kalabilir. Bir davalıyı suçlayan tanıklık ya da başka türlü açıklamalar gerçek dışı

---

⁴⁸ Gomien, 1993, s. 48-49.

⁴⁹ Series A. No. 166 para. 42, Robertson ve Merrills, 1993, s. 115.

---

ya da hatalı yapılıyor olabilir. Davalı bu bilgiyi sunanın güvenilirliğini sınamak ya da inandırıcılığindeki şüphesini ortaya koymak için gerekli olanaktan yoksun olursa olayı aydınlatmakla güçlük çekebilir. Böyle bir durumun içinde yatan tehlikeler açıktır.”⁵⁰

Unterpertinger davası farklı bir takım sorunları ortaya koyar. Bu davada sanık karısı ve üvey kızını dövmeğe suçlanmıştır. Kendisini suçlayan karısı ve üvey kızı polise ifade vermiş, ancak mahkemede tanıklık yapmamışlardır. Avusturya’daki uygulamaya göre mahkemede ifadeleri okunmuş ve bu, *Unterpertinger*’e karşı temel kanıt oluşturmuştur. Robertson ve Merrills bu konuda şöyle der: “Başvuru sahibinin yargılanma koşulları incelendiğinde, Mahkeme suçlamanın temel olarak sanığın karısının ve üvey kızının ifadelerine dayandığına işaret etmiştir. Bu kişiler Avusturya mahkemeleri tarafından hem bilgi kaynağı olarak kabul edilmiş, hem de suçlamaların gerçekliğinin kanıtı olarak görülmüştür. Temyiz Mahkemesi kanıt kabul etmesine karşın, karısı ve üvey kızının inandırıcılığı hakkındaki şüphelerini ortaya koymak için sanığın delil göstermesini reddetmiştir. Başvuru sahibinin ‘şahitlik’ kanıt gösterilerek suçlanması göz önüne alındığında, savunma haklarının sınırlandırıldığı ortadadır. *Kostovski* davasında da olduğu gibi, Mahkeme bu davada başvuru sahibinin doğru yargılama görmediğini, bu nedenle **Madde 6(3)(d)**’deki ilkelerle birlikte ele alındığında **Madde 6(1)**’in ihlal edildiğini açıklamıştır.”⁵¹

Etkili Başvuru Yolları Olması

6. Madde’nin adil duruşma hakkı hükümleri 7 Numaralı Protokol, 2., 3. ve **13. Madde** dahil birçok maddeyle birlikte ele alınmalıdır. Sözleşme’nin **13. Madde**’si hakları ihlal edilen herkesin “ulusal bir makam önünde etkili bir başvuru yapabilme” hakkına sahip olduğunu bildirir. Gomien’e göre, “Bu sözcükler oldukça açık bir hukuki kavramı sunuyor gibi görünmesine karşın, **13. Madde** Komisyon ve Mahkeme’ye Sözleşme’nin diğer hükümlerine göre çok daha fazla yorumsal sorunlar sunar.”⁵² Kilit davalar arasında (*Klass ve diğerleri Almanya’ya karşı*) (1978), (*Silver ve diğerleri Birleşik Krallık’a karşı*) (1983), (*Leander İsveç’e karşı*) (1987) ve (*Abdulaziz, Cabales ve Balkandalı Birleşik Krallık’a karşı*) (1985) vardır. Mahkeme *Silver* davasında şöyle bildirmiştir: “Bir kişi Sözleşme’de düzenlenmiş bir ihlalin kurbanı olduğu konusunda bir iddia ileri sürdüğünde, hem iddiasının görüşülmesi hem de uygun olduğu durumlarda düzeltmede bulunulması için ulusal bir makama başvuru olanağına sahip olmalıdır.”

---

⁵⁰ Kostovski davası, 20 Kasım 1989, Series A. No. 166, s. 20, para 42.

⁵¹ Robertson ve Merrills, 1993, s. 117.

⁵² Gomien, 1993, s. 49.

Madde 7: Cezanın Önceye Yürümemesi

7. **Madde**'nin açık amacı bireyi suçu işlediği dönemde yasalarda bulunmayan bir cezai suçlamadan korumaktır. Aynı Madde bir Devlet'in cezai suçlu kişiye suçun işlendiği dönemde yürürlükte olan cezadan daha ağır bir ceza uygulamasını yasaklar. 7. **Madde**'nin ilk paragrafı Evrensel Bildirge'nin konuyla ilgili Maddesiyle aynıdır.

İlk paragrafta hakları tanımlayan, ikincisinde sınırlandıran 8.'den 11.'ye kadar olan maddeler devletlerin gelecekteki güçlerinin ve bireylerle olan ilişkilerinin açık olmadığı durumda yazılmıştır ve büyük olasılıkla 1940'lı yılların son döneminin siyasi bakımdan tedbirli yaklaşımını yansıtır. Sözleşme günümüzde yazılmış olsaydı, bir hakkın ne olduğunu tanımlamak zor olacağı için bu tür bir usulün uygulanacağı şüphelidir. Buna ek olarak olgun bir demokraside mahkemelerin, hakların tarifini uygulanabilir içtihat hukuku, ve teamüllerle bağdaştırması beklenir. Bu insan hakları hukuku, hazırlığındaki yeşil ve kırmızı ışık yaklaşımının bir sonucu, özenle hazırlanmış, ayrıntılı ve kimi zamanlar tezat teşkil eden bir hukuk ilmidir. Örneğin birey ile devletin hakları arasındaki gerilim bir Mahkeme kararında açıklanmıştır: “Demokratik bir toplumu savunmak için gerekenler ve bireysel haklar arasındaki uzlaşma Sözleşme'nin içeriğinde bulunmaktadır...Güvence altındaki hakkın sahibinin uygulaması ve...bir bütün olarak demokratik bir toplumu korumak için gerekenler arasında...bir denge kurmalıdır...”⁵³ Mahkeme Sözleşme'de sıralanan hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla ilgili herhangi bir doktrini reddetmiştir ve onun yerine, devletin bu tür bir sınırlandırma isteği karşısında iki aşamalı bir test uygular: birincisi “yasalara uygun” olma; ikincisi “demokratik toplumda gerekli olma”dır. Müdahalenin yasalara uygun olmadığı durumda, Mahkeme devlet aleyhine, hak ihlali olduğuna karar verir. Mahkeme'ye göre, “yetki sahibine sınırsız güç şeklinde yasal takdir hakkı verilmesi hukuk prensiplerine aykırıdır. Bu nedenle, keyfi müdahalelere karşı bireyin yeterli ölçüde korunabilmesi için, söz konusu durumun yasal amacı göz önüne alınarak yetkililere tanınan takdir hakkının kapsamı ve uygulama şekli yasalar tarafından açıkça belirtmelidir.”⁵⁴

Gomien, Harris ve Zwaak “demokratik toplumda gerekli olma” koşulu hakkında şöyle bir yorum yapmıştır: “Denetçi organlar devletlerin ‘demokratik toplumda gerekli olma’ koşulunu tam bir boşluk içinde uygulayabilmeleri fikrini reddetmiştir. Her zaman aynı sınırlandırıcı hüküm içindeki daha belirli bir koşula bağlamaları gerekir. Bu belirli sınırlandırmaların birkaçı bazı Madde’lerde yer alır; diğerleri bir ya da ikisinde görünür. ‘Kamu güvenliği’ ve ‘sağlık ve ahlakın korunması’ dört Mad-

---

⁵³ Klass davası, 6 Eylül 1978, Series A, No. 28, s. 28, para. 59.

⁵⁴ Malone davası, 2 Ağustos 1984, Series A. No. 82, s. 32, para. 67.

de'de görünür. 'Ulusal güvenlik' ve 'düzensizlik ya da suçun önlenmesi' **8., 10. ve 11. Madde**'lerde; 'başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması' **8., 9. ve 11. Madde**'lerde yer alır. Dört maddenin üçü özgün sınırlandırmalar da içerir. **8. Madde** ülkenin ekonomik refahı', **9. Madde** 'kamu düzeninin korunması', 10. Madde 'bölge bütünlüğü', 'başkalarının itibar ya da haklarının korunması', 'gizlilik içinde elde edilen bilgilerin açığa çıkmasının önlenmesi' ve 'yargının yetki ve tarafsızlığının korunması' hususlarını belirtir.⁵⁵

Madde 8: Özel ve Aile Hayatına, Konuta ve Haberleşmeye Saygı Duyulması Hakkı

(**8. ve 12. Madde**'lere ve 7 Numaralı Protokol'un 5. Madde'sine de bakınız)

Madde 8 ile eş düzeydeki diğer belgeler olan Evrensel Bildirge **Madde 16(3)** ve Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi **Madde 23(1)** arasındaki fark, **Madde 8**'in diğer belgelerde olduğu gibi bir birim olarak aileyi değil, ailenin bireylerini ele almasıdır. Gomien, Harris ve Zwaak'a göre, "**Madde 8** söz konusu olduğunda Devlet'in müdahalede bulunmaması doktrini gizlilik hakkı bağlamında düzenlenmiştir. Demokratik bir toplumda bireyler günlük yaşamlarını Devlet'in denetimi ya da gözlemi olmadan sürdürürler. Mahkeme, *Airey* davasında, **Madde 8**'in amacının 'öncelikli olarak bireyleri kamu yetkililerinin keyfi müdahalesinden korumak' olduğunu teyid ederek, devletlerin müdahaleden kaçınma konusunda büyük sorumluluğu bulunduğunu belirtmiştir. Örneğin vatandaşlar sansür edilmemiş posta alma, gizlilik içinde yaşama ve diğer kişilerle ilişkiler kurup geliştirme konusunda genel bir hakka sahiptir."⁵⁶

Robertson ve Merrills **Madde 8**'e bir gönderme yapıp özel yaşam, aile yaşamı, konut ve haberleşme başlıklarını bir araya getirerek gizliliğin bir tanımını yapar.⁵⁷

Gizlilik şöyle tanımlanmıştır:

1. Bireyin fiziksel ve düşünsel dokunulmazlığı ile manevi ve zihinsel özgürlüğünü korumak.
2. Bireyin şeref ve itibarına karşı yapılan saldırılara ve sistematik haksız muamelelere karşı korumak.
3. Bireyin ad, kimlik ya da suretini izinsiz kullanıma karşı korumak.
4. Bireyi izlenmeye, gözetlenmeye ya da rahatsız edilmeye karşı korumak.

⁵⁵ Gomien, Harris ve Zwaak, 1996, s. 215.

⁵⁶ Gomien, Harris ve Zwaak, 1996, s. 228-229.

⁵⁷ Robertson ve Merrills, 1993, s. 128.

5. Mesleki gizlilik bağlamında olan bilginin açığa çıkartılmasına karşı korumak.”⁵⁸

Homoseksüellik

Orta ve Doğu Avrupa’daki yasal sistemlerin karşı karşıya olduğu bir sorun homoseksüel etkinlik içeren durumlara karşı nasıl tavır alınması gerektiğidir. Robertson ve Merrills’e göre, “Homoseksüelliğin cezalandırılmasının **Madde 8**’i ihlal edip etmediği konusu çeşitli durumlarda ortaya çıkan önemli bir sorundur. Eski bir kararında Komisyon, homoseksüel uygulamaların cezalandırılmasını öngören bir Alman yasasının özel yaşama müdahale oluşturduğunu, ancak **Madde 8(2)** kapsamı altında genel sağlık ve ahlakın korunması için gerekli olabileceğini söylemiştir. Ancak Komisyon daha sonraki *Dudgeon* davasında Kuzey İrlanda’daki buna benzer bir yasanın aynı şekilde yorumlanamayacağını söylemiş, sorun Mahkeme’ye gönderildiğinde ortaya aynı sonuç çıkmıştır. Hemen arkasından İrlanda’da görülen *Norris* davası aynı sonuca ulaşmış ve Mahkeme yine Sözleşme’nin ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu davalar-daki gerekçe genel olarak kabul edilebilir görünse de, homoseksüelliğin cezalandırılmasının **Madde 8**’le ters düştüğü yerleşmiş bir görüştür.”⁵⁹

Madde 8 ile 11 Arası: Hakların Kullanımının Sınırlandırılması için Nedenler

(**Madde 8**’den **11**’e kadar, 4 Numaralı Protokol **Madde 2**, paragraf 2, **Madde 17** ve **18**’e bakınız). Yukarıda belirtilen maddelerin ilk paragrafında belirli hak ve özgürlükler sıralanmış ve sonra hak ve özgürlükleri sınırlandırma nedenleri açıklanmıştır. Görünürde yasa düzenleme ilkelerine karşı olan bu yaklaşımın amacı kişisel haklarla devletin çıkarları arasında bir denge kurmaktır. Birçok batı demokrasisi farklı bir yaklaşıma sahiptir. Haklar, Hak Bildirgesi ya da Şartı’nda açıkça tanımlanmıştır ve Mahkemeler önceki hükümler ve içtihat hukuku aracılığıyla parametrelerini yerleştirirler. Bazı yeni Orta ve Doğu Avrupa devletleri önceki Rus Anayasası’ndan edindikleri tecrübe ile, sınırlandırıcı hükümlerin bireysel hak ve özgürlükleri kolayca sınırlandırmak için kullanılabileceği kaygılarını dile getirmişlerdir. Tahmin edilebileceği gibi, bu konu Komisyon ve Mahkeme’de birçok tartışmaya yol açmıştır ve başka Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri Avrupa Konseyi’ne katıldıkça böyle olmaya devam edecektir.

Sınırlandırıcı hükümlerin geniş kapsamı göz önüne alındığında Komisyon bir arazi davasında bunların anlamı konusunda dar bir yorum getirmiştir (*Sunday Times Birleşik Krallık’a karşı*) (1979):

⁵⁸ J. Velu, *Privacy and Human Rights*, s. 12–25, Robertson ve Merrills, 1993, s. 126.

⁵⁹ *Dudgeon* davası, Series A, No. 45. *Norris* davası, Series A, No. 142, Robertson ve Merrills, 1993, s. 129.

“Katı yorumlama, istisna maddesinin bizzat kendi içinde yeralanlardan başka hiç bir ölçütün kısıtlamaya esas olamayacağı ve bu ölçütlerin ise madde metninin olağan anlamı ötesinde genişletilerek yorumlanamayacağı, anlamına gelir.”

“Katı yorumlama,” hak ve özgürlüklere getirilen tüm kısıtlamaların yasal ve ‘demokratik bir toplumda gerekli’ olmasını gerektirir. Bir Devlet’in bu maddenin bir ya da daha fazla sınırlandırıcı hükmünü kullandığı bir davada Komisyon ve Mahkeme Devlet’in faaliyetinin “yasalarla uyumlu” olup olmadığını sormuştur. Faaliyet bu kısıtasa uymazsa Komisyon ve Mahkeme bir ihlal gerçekleştiğini bildirecek ve inceleme işlemi sona erecektir. Ancak faaliyetin yasal olduğunu varsayarsak, Komisyon ve Mahkeme faaliyetin ‘demokratik bir toplumda gerekli’ olup olmadığına bakacaktır. Bunun için faaliyetin amacının, kamu düzenini sağlamak, ulusal güvenlik ya da genel sağlık ve ahlakı korumak gibi ilgili maddede listelenen başlıklardan biri olması şartı aranır.⁶⁰

“Yasayla uyumluluk” ve “yasada öngörülen” Kavranlarının Yorumlanması

Sunday Times davasında kanuna uygunlukta iki standart durum gerçekleşmiştir: yasalar vatandaşlar tarafından hem erişilebilmeli hem de önceden bilinmelidir ve Devlet’in uygulamaları duruma göre değişiklik göstermemelidir:

“İlk olarak yasaya uygun biçimde erişilebilmelidir: Vatandaş belirli bir davada hukuki kuralların uygun koşullar altında bulunduğunu görebilmelidir. İkinci olarak, bir kural vatandaşın kendi davranışını düzenleyebileceği bir kesinlik içinde belirtilmedikçe ‘yasa’ olarak kabul edilemez.”

(*Malone Birleşik Krallık’a karşı*) (1984) davasında Mahkeme Devlet gücünün kullanımının yasaya uygun bir amaç için olması gerektiğini bildirmiştir:

“Yetki sahibine sınırsız güç şeklinde yasal takdir hakkı verilmesi hukuk prensiplerine aykırıdır. Bu nedenle, keyfi müdahalelere karşı bireyin yeterli ölçüde korunabilmesi için, söz konusu durumun yasal amacı göz önüne alınarak yetkililere tanınan takdir hakkının kapsamı ve uygulama şekli yasalar tarafından açıkça belirtilmelidir.”

---

⁶⁰ Gomien, 1993, s. 53–54.

“Demokratik bir toplumda gerekli olma”nın Yorumu

“Yasayla uyumluluk” ve “yasada öngörülme” bağlamında yasallık için gereken üçüncü bir koşul, sınırlamanın ‘demokratik bir toplumda gerekli olmasıdır’. Mahkeme Devletlere kendi sınırları içindeki demokratik unsurların ne olduğunu belirlemede kapsamlı takdir hakkı vermiştir. (*Handyside Birleşik Krallık’a karşı*) (1976) davasında Mahkeme şöyle demiştir:

“Kendi ülkelerindeki yaşamsal önemi olan unsurlarla doğrudan ve sürekli ilişkide bulunan Devlet yetkilileri gereken koşullar konusunda...ve bunları karşılayan bir ‘sınırlama’ ya da ‘ceza’nın ‘gerekliliği’ hakkında, ilke olarak, uluslararası yargıca göre daha iyi karar verebilecek bir konumdadırlar.”

Mahkeme birçok davada olduğu gibi *Handyside* davasında da mahkemelerin ve ülkelerin hem yerel, hem de Avrupa standartlarını yürürlüğe koyma yükümlülükleri olduğunu belirtmiştir. Örneğin, bir ülke bireysel hak ve özgürlükleri sınırlamaya neden olan genel asayişsizlikle ilgili ya da zorunlu görünen bir takım belirsiz kavramları uygulayamaz (*Yunanistan davası*) (1969 Tarihli Kom. Rap.). Ayrıca Komisyon ve Mahkeme siyasi çoğulculuğun, hoşgörünün ve sivil yönetim konusunda açık görüşlülüğün gelişmesini sağlayarak, bu tür davaların incelemesinde modern siyasi yönetim kuralları uygulamıştır. Bunların hiçbiri 1940’ların sonlarında yazılmış olan Sözleşme’de yer almamış, ancak daha sonra BM, AGİT ve Avrupa Konseyi’nin siyasi-hukukî düşüncesinin bir parçası olmuştur.

“Demokratik bir toplumda gerekli olma” kuralı nasıl yorumlanmalıdır? Sözleşme organları iki parçalı bir inceleme getirmiştir: ilk olarak, sınırlamanın amacının yasaya uygunluğunu araştırırlar. Mahkeme tutukluların haberleşmesini denetlemenin (*Golder ve Silver*) ya da yirmi bir yaşından küçük genç erkeklerin homoseksüel etkinliklerini yasaklamının yasaya uygun amaç taşıdığını bildirmiştir (*Dudgeon Birleşik Krallık’a karşı*) (1981) ve (*Norris İrlanda’ya karşı*) (1988). İkinci olarak belirli hak ve özgürlükleri sınırlamak için kullanılan yolların “elde edilmeye çalışılan yasal amaçla orantılı” olup olmadığı sorulur. Gomien’e göre, “Devlet’in bu gereksinimi karşılaması çoğunlukla zor olmaktadır. Örneğin tutukluların haberleşmesi davalarında Mahkeme, yetkililerin bir tutuklunun avukatıyla yazışmasını engelleyemeyeceğini (*Golder*), yalnızca şiddet ya da gelecekteki suç planlarını içeren mektupları sansürleyebileceğini bildirmiştir (*Silver*). Homoseksüellik davalarında Mahkeme kendi rızasıyla homoseksüel etkinlikte bulunan erişkinlerin suçlanmasının orantılılık kuralını karşıladığını kabul etmemiştir.”⁶¹

---

⁶¹ Gomien, 1993, s. 56–57.

Madde 8: Evlenmek ve Aile Kurmak için ve Eşler Arasında Eşitlik Amacıyla Özel ve Aile Hayatı, Konut ve Haberleşme Hakları

(Bu Madde **Madde 12** ve 7 Numaralı Protokol Madde 5 ile birlikte ele alınmalıdır)

Bu kapsamlı haklar kategorisini ayrı parçalara bölmek zordur, çünkü birçok konu birbiriyle örtüşmektedir. Bu nedenle bu inceleme çeşitli kategorilerde gelişen kilit konuları vurgulayacaktır.

Önemli bir dava da, bir annenin evlilik dışı kızıyla beraber, bu evlilik dışı çocuğa yasal statü kazandırmak için belirli bazı girişimlerde bulunmasını gerekli kılan Belçika yasalarına karşı çıktığı davadır. (*Marckx Belçika'ya karşı*) (1979). Mahkeme, Devlet'in zorlamasının aile hayatı hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. Mahkeme'ye göre:

“Devlet iç yasal sisteminde belirli aile bağları için bir nizam uygulaması belirlerse...bunu normal bir aile hayatı sağlayacak bir düzenek kurarak yapmalıdır.”

(*Airey İrlanda'ya karşı*) (1979) davasında Mahkeme, şiddet uygulayan kocasından ayrılmak isteyen bir kadına yasal yardım sağlamayan İrlanda hükümetini haksız bulmuştur. Mahkeme'ye göre:

“**8. Madde**'nin amacı öncelikle bireyi kamu yetkililerinin keyfi müdahalesine karşı korumak olsa da, Devlet'i böyle bir müdahaleden kaçınmaya zorlamaz: Bu olumsuz yaklaşıma karşın, özel ve aile hayatına saygıdan kaynaklanan olumlu yükümlülükler olmalıdır.

Elektronik Gözetim ve Kişiler Hakkında Veri Toplama

(*Klass ve diğerleri Almanya'ya karşı*) (1978) davasında başvuru sahipleri bir cezai soruşturma sırasında hükümet gözetiminin gizlilik haklarını ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak Mahkeme Almanya'nın gözetim yasalarının dikkatlice hazırlandığı ve Devlet'in “özgür demokratik anayasal düzeni” tehlikeye atan ‘olabilecek tehlikelere’ karşı kendisini koruma gereksiniminin eylemlerini haklı çıkarttığı sonucuna varmıştır. Beddard'a göre, “Mahkeme'ye 1978'de gönderilen *Klass* davası Almanya'daki posta ve telekomünikasyonun engellenmesi ve gözetim hakkındadır. Bir grup avukattan oluşan başvuru sahipleri, 1968'de yürürlüğe giren yasanın belirli koşullar altında, söz konusu kişi haberdar edilmeksizin, posta ve telekomünikasyonun gizliliği hakkını sınırlandırdığından şikayetçi olmuştur. Bu tür bir uygulamanın **Madde 8**'i ihlal ettiği konusunda Mahkeme'nin hiçbir şüphesi yoktu, ancak önemli nokta müdaha-

---

lenin Paragraf 2 kapsamında olup olmadığıydı. Mahkeme bu paragrafın sınırlı şekilde yorumlanması gerektiğini söylemiştir. “Bir polis devleti özelliği içeren vatandaşları gizlice gözetlemek konusu, yalnızca demokratik kurumları korumak için kesinlikle gerekli olduğu koşullarda Sözleşme kapsamında hoş görülebilir” görüşü vardı. Mahkeme günümüzde demokrasiyi tehlikeye sokan, çok karmaşık biçimlerdeki casusluk ve terörizmin bazı gizli gözetim yetkilerini gerekli kıldığını hissetmiştir. Ancak uygulanan sistem ne olursa olsun, bu yetkilerin kötüye kullanımına karşı yeterli ve etkili güvenceler olmalıdır. Alman yasasının inceledikten sonra Mahkeme, **8. Madde**’nin ihlal edildiğine dair bir bulgu olmadığı sonucuna varmıştır.”⁶²

(*Malone Birleşik Krallık’a karşı*) (1984) davasında Mahkeme polisin telefon dinlemesiyle ilgilenmiş, Birleşik Krallık’ın bu konudaki yasasını muğlak bulmuştur. Mahkeme şöyle demiştir:

“Yürütmeye sınırsız güç şeklinde yasal takdir hakkı verilmesi hukuk prensiplerine aykırı olurdu. Bu nedenle, keyfi müdahalelere karşı bireyin yeterli ölçüde korunabilmesi için, söz konusu durumun yasal amacı göz önüne alınarak yürütmeye tanınan takdir yetkisinin kapsamı ve uygulama şekli yasalar tarafından açıkça belirtmelidir.” İki Fransız davasında Mahkeme Fransız yasalarının **8. Madde**’de belirtilen hukukun icaplarına uygunluk kuralına uymadığına karar vermiştir. (Huvig Fransa’ya karşı) (1990) ve (*Kruslin Fransa’ya karşı*) (1990).

Mahkeme (*Gaskin Birleşik Krallık’a karşı*) (1989) davasında başvuru sahibinin dava kayıtlarına erişme isteğini duymazdan geldiği için Devlet’i suçlu bulmuştur. Gomien’e göre, “bu davada Birleşik Krallık yetkilileri tüm çocukluğunu evlatlık verildiği evlerde geçiren bir geç adama bu dönem boyunca tutulmuş olan, kendisiyle ilgili kayıtları vermeyi reddetmiştir. Buna gerekçe olarak elde edilen bilginin gizlilik içinde sağlandığı ve bu bilgiyi sağlayanların rızasının alınamayacağı ileri sürülmüştür. Mahkeme ilkin kendi özel hayatı ile ilgili bilgi elde etmeye çalışan genç adam, gizliliğinin korunması gereken üçüncü kişiler ve nesnel, güvenilir bilgi toplanmasını teşvik eden Devlet’in çıkarları arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Mahkeme Devlet’in takdir sınırı kapsamı içinde bu tür bir ‘denge’ bulmasına karşın, katkıda bulunan bir kişinin bulanamadığı ya da sebepsiz yere rızasını vermediği durumlarda kayıtları açıklamak için bağımsız bir yetkilinin son kararı verebileceği bir yöntem var olmadığı için **8. Madde**’nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.”⁶³

---

⁶² (1978) Series A, No. 28. Beddard, 1993, s. 101.

⁶³ Gomien, 1993, s. 64–65.

Aile Hayatı, Evlenme Hakkı, Eşler Arasında Eşitlik

Komisyon ve Mahkeme aile hayatını, çekirdek aileye ek olarak, büyük-baba ya da büyükanne ve torunlar dahil yakın akrabalar arasındaki bağları da içerir olarak yorumlamıştır. Komisyon ve Mahkeme kararları küçük çocuk, ana-baba ve büyükbaba ya da anne gibi dikey, kardeş ve yeğenler gibi yatay aile ilişkilerini kapsar.

Gomien'e göre, "“aile hayatı'nın varlığının en güçlü kanıtı bu hakkı talep edenlerin zaten bu tür bir hayatı sürdürmesidir. Ancak Mahkeme bunun kurulmasına niyet edilmiş aile hayatlarının tümüyle [*Madde 8*'deki] çerçeve dışında kaldığı' anlamına gelmediğini bildirmiştir (*Abdullah, Cabales ve Balkandali Birleşik Krallık'a karşı*) (1985). Bu davada yasal evlilik kurmuş ya da nişanlanmış olan kadınlar Birleşik Krallık'ta yürürlükte bulunan sınırlayıcı göçmen yasaları nedeniyle tümüyle normal bir aile hayatı kuramamışlardır. Bunun aksine Mahkeme, Devlet'in ana-babanın boşanmasıyla ailenin bireylerini birbirinden ayırmasının meşru bir davranış olmadığına karar vermiştir. (*Berrehab Hollanda'ya karşı*) (1988). Burada Hollanda'da evlenip boşanmış, ancak küçük yaştaki kızıyla yakın ilişkisini sürdürmüş ve düzenli olarak maddi destekte bulunmuş Faslı bir baba kendisine karşı alınan sınır dışı edilme kararının *8. Madde*'yi ihlal ettiğini başarıyla savunmuştur.”⁶⁴

Ana, baba ve çocuklarıyla ilgili olarak önemli sayıda dava görülmüştür. *Marckx* davası gayri meşruluğun yasal sonuçlarıyla ilgilidir. Belçika yasaları altında yalnızca anne gayri meşru bir çocuğun analığını kabul ettiğinde çocuk meşru olur. Bununla birlikte çocuğun miras ve hibe hakları meşru bir çocuğa göre fevkalade azdır. *Marckx* davasında bir anne ve gayri meşru çocuğu *Madde 8* ve *14* ile 1 Numaralı Protokol'un *1. Madde*'si bağlamında bu sınırlamalarla ilgili olarak başvuruda bulunmuştur. Komisyon ve Mahkeme *Madde 8* altında başvuru sahipleri lehinde karar vermiştir. Başvuru sahiplerinin aile hayatlarına saygı hakkının Belçika yasaları tarafından ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Ancak miras hakkı ile ilgili olarak *Madde 8*'in ihlal edilmediği kararı verilmiştir, çünkü bu yasa miras hakkını düzenlememektedir.⁶⁵

Bir başka sorun da iletişimin elektronik aygıtlarla izlenmesinin *Madde 8* ile ne kadar uyduğudur. Sözleşme organlarının dikkatli bir yol izlemesi gerekmiştir. Çatışan iki konu vardır: birçok ülkede güvenlik sorununun denetimi biraz muğlak bir ortamda uygulanmakta, çoğunlukla yasal inceleme kapsamı dışında bırakılmaktadır. Bu nedenle etkinliğin “yasayla uyumlu olması” gerekliliği ulusal güvenlik çıkarları gözetilerek bir dengede tutulmalıdır. Robertson ve Merrills Komisyon ve Mahkeme'nin

---

⁶⁴ Gomien, 1993, s. 65–66.

⁶⁵ Robertson ve Merrills, 1993, s. 133.

“kabul görmeyecek kesin bir kural getirmeden ve aynı zamanda çok kolay tatmin olmayarak” bu işi başarıyla yürüttüklerini söyler. “Mahkeme ve Komisyon *Malone* davasında telefon iletişimini engellemek hakkındaki İngiliz yasasının yeterince açık olmadığını söylemiş, *Kruslin ve Huvig* davalarında da Fransız sistemiyle ilgili olarak aynı sonuca varmıştır. Öte yandan kesin koşul ve yöntemleri ortaya koyan yasalara dayanan gizli gözetim konusundaki Alman düzenlemesiyle ilgili *Klass* davasında bu zorunluluk tatmin edici bulunmuştur.”⁶⁶

Madde 9: Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

“Düşünce”, “inanç”, “vicdan” ve “din” geniş bir yelpazeyi oluşturur. Gomien’e göre, “Komisyon bugüne kadar yalnızca bir kez **9. Madde**’nin ihlal edildiğini tespit etmiştir (*Darby İsveç’e karşı*) (1989 Tarihli Kom. Rap.). Mahkeme ise bir kez olsun bulmamıştır. Bunun nedeni bir parça düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün büyük ölçüde bireyin kalbinde ve aklında uygulanmasıdır. Düşünce ve inançlar ancak açıklandığında Devlet bunların varlığından ve niteliğinden haberdar olur. Ancak bu durumda belli bir açıklama Sözleşme’nin ifade özgürlüğü (**Madde 10**) ya da başka bir maddesi bağlamında bir konu haline gelebilir. Bir dava başka maddelere ek olarak **Madde 9** bağlamında bir sorunu gündeme getirdiğinde, Komisyon ve Mahkeme bu maddelerin ihlali savını incelemeyi sınırlandırma kararı alabilir.”⁶⁷

Örneğin bir davada (*Arrowsmith Birleşik Krallık’a karşı*) (1978 Tarihli Kom. Rap.) bir İngiliz savaş karşıtı, askerlere askerlik hizmetini yerine getirmeyi reddedip askerlik görevi ile Kuzey İrlanda’ya gönderilmelerine karşı çıkmaları konusunda teşvik edici bir kitapçık dağıtmasını engellediği için Birleşik Krallık Hükümeti tarafından inanç özgürlüğünün ihlal edildiğini söylemiştir. Komisyon davanın **Madde 9** değil, ifade özgürlüğünü düzenleyen **Madde 10** kapsamında yapıldığını kabul etmiştir. Buna karşın Devlet’in askeri gücü ile düzeni sağlayarak ulusal güvenlik çıkarlarını savunmasının meşru bir davranış olduğuna karar vermiştir.

Başka bir davada Komisyon **Madde 9**’a göre Devlet’in bir kişinin kiliseden ayrılmasına karışamayacağını ve aynı şekilde, hiç kimseyi çoğunlukla vergi yoluyla bir devlet kilisesine mali katkıda bulunmaya zorlayamayacağını belirtmiştir (*Başv. No. 9781/82*) ve (*Başv. No. 9781/82*).

---

⁶⁶ Series A, No. 176 A ve 176 B. Robertson ve Merrills, 1993, s. 143.

⁶⁷ Gomien, 1993, s. 69.

Vicdan İtirazcıları

Vicdan itirazcıları konusuna gelince, Komisyon, İsviçre’de, askerlik hizmetini yerine getirmeyi reddeden bir kişiyi cezaya çarptırıldığında (*Başv. No. 10640/83*) ve benzer bir olayda Almanya alternatif sivil hizmetten muaf tutmayı reddettiğinde (*Başv. No. 7705/76*) Komisyon **Madde 9**’un ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Beddard’ın bu konudaki yorumu şöyle olmuştur: “Askerlik ya da onun yerine geçen bir hizmeti yerine getirmeyi reddetmek birçok davanın konusunu oluşturmuştur. Bir Yehova Şahidi olan Bay Grandrath vicdan itirazcısı olmasına karşın Alman yetkililer tarafından askerlik hizmeti yerine dinsel inançlarına aykırı bir hizmette çalışmaya zorlandığı için şikayette bulunmuştur. Bu noktada ilk soru Sözleşme’nin askerlik hizmetine karşı olma hakkını düzenleyip düzenlemediğidir. Sözleşme’nin **4. Madde**’si, zorla çalıştırma ve angaryaya tabi tutmayı yasaklayan kurala getirilen istisnalardan birinde, askerlik hizmetine karşı çıkanlar için, ‘bu durumu kabul eden ülkelerde’ askeri hizmet yerine başka bir hizmette bulunmaya zorlamanın mümkün olduğunu söyler. Bu nedenle askeri hizmete karşı olanlar için kendiliğinden bir hak bulunmadığı görülmektedir. Sözleşme’nin **14. Madde**’si dinsel temellere dayanarak Sözleşme’de yer alan haklardan herkesin eşit ölçüde yararlanacağını söyler. Grandrath Almanya’daki bazı kiliselerin rahiplerinin alternatif hizmetten muaf tutulduğunu, ancak bir Yehova Şahidi olarak kendisinin böyle bir ayrıcalıktan yararlanmadığını söylemiştir. Ancak Komisyon Almanya’daki kısıtlamanın yaygın olarak askeri hizmetten kaçınmayı önlemek için uygulandığını ve işleve göre karar verildiğini, Bay Grandrath’ın rahiplik hizmetini yalnızca serbest zamanlarında icra etmekte olması dolayısı ile kendisine bir ayrımcılık yapılmadığını belirtmiştir. Ancak 1983’teki bir başvuruda şikayet konusu İsveç’te Yehova Şahitlerinin askeri hizmetten ve karşılığında başka bir hizmetten muaf tutulmuş olmaları, ancak bir savaş karşıtı olan başvuru sahibinin muaf tutulmaması olmasıydı. Komisyonun görüşü Yehova Şahitliği gibi bir dinî tarikata üyeliğin objektif bir olgu olduğu ve bu olgunun, istisnanın sadece askerden kaçmak isteyen kişilere verilmemiş olması konusunda çok kuvvetli bir karine teşkil ettiği yolunda olmuştur.”⁶⁸

Özetle, **Madde 9(1)** kapsamındaki din özgürlüğü bir kişinin dinini değiştirme, öğretme ve uygulama özgürlüğünü içerir. Din özgürlüğü ayrıca dinsel etkinliklere katılmama özgürlüğünü de içerir. Bu nedenle zorunlu dinsel hizmetler ya da eğitim Sözleşme’nin hükmünü ihlal eder. Buna ek olarak dini açıklama özgürlüğü **Madde 9(2)** kapsamında düzenlenmiştir. Bunlar halka hizmet götürme, geçit töreni yapma ve diğer faaliyetleri

---

⁶⁸ Başvuru 2299/64, Grandrath Almanya’ya karşı, 16 CD 41 ve Başvuru 10410/83, N. İsveç’e karşı, 40 D&R 203. Beddard, 1993, s. 116.

---

içerir. Halka açık dinsel gösterilerin bazen kışkırtıcı bir amacı olabilir, bunun için de sözleşmenin ve Mahkeme'nin tatbikatı bu Madde'nin uygulanmasında geniş kapsamlı takdir yetkisi vermek şeklindedir.⁶⁹

Madde 10: İfade Özgürlüğü

Madde 9 ile ***Madde 10***'un içeriği ve ***Madde 8*** ile ***11***'in bazı bölümleri arasında yakın bir ilişki vardır. Ayrıca ***Madde 10***, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ***19. Madde***'si ve Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin ***19. Madde***'sinin temelini de oluşturur. ***Madde 10***'un anlatımı bazı maddelere göre daha kapsamlıdır ve “kanaat özgürlüğü ile haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü” de içerir.

Komisyon 1985 yılında mesleği yayıncılık olan başvuru sahiplerinin yaptığı bir şikayeti incelemiştir. Burada başvuru sahipleri bir duruşmanın televizyondan yayınlanmasının engellenmesinin hem ***10. Madde***'de düzenlenen hakları, hem de halkın önemli bir yargılama sürecinin ayrıntılarını öğrenme hakkını ihlal ettiğini söylemişlerdir (Başv. No. 11553/85 ve 11658/85). Komisyon başvuruyu kabul edilebilir bulmamış olmasına karşın ***Madde 10*** ve ***Madde 6***'ya bir gönderme yapmıştır:

“İfade özgürlüğü demokratik bir toplumun temellerini oluşturan hususlardan biridir ve demokrasinin gelişimi ve bireylerin kendi görevlerini yerine getirmeleri için gereken temel koşullar arasındadır. Bu bağlamda basının bilgi ve fikir yayma özgürlüğü ve halkın bunları alma hakkı önemli bir yer teşkil eder.”

Komisyon daha sonra, Sözleşme'de ***Madde 6.1***'de tanımlanan doğru yargılanma hakkının demokratik toplumlardaki önemini açıklamıştır. Ayrıca davaların kamuya açık olmasının şeffaf bir yargı sistemi kurarak halkın güvenini sağlamakta önemli bir yol olduğunun altını çizmiştir. Bununla birlikte Komisyon, bir yargıcın herhangi bir davanın medya tarafından duyurulmasını yasaklayabileceğini de savunmuştur:

“Yargıcın ileri sürdüğü nedenlerden, Kararın, adaletin uygun şekilde uygulanması...ve adil yargılanma hakkının korunması için gerekli olduğunu düşündüğü açıktır. Bu amaçlar Sözleşme ***Madde 10.2***'de yer alan, ‘yasamanın yetki ve tarafsızlığını koruma’ ihtiyacıyla örtüşmektedir.”⁷⁰

Komisyon önüne gelen önemli bir dava da, savaş zamanı ihanetten giydiği hüküm gereği yaşam boyu yayın yasağına çarptırılan ve Madde

---

⁶⁹ Robertson ve Merrills, 1993, s. 145.

⁷⁰ Gomien, 1993, s. 72–73.

---

10 kapsamındaki ifade özgürlüğü ihlalden şikayet eden kişi tarafından açılmıştır. (*DeBecker Belçika'ya karşı*) (1962). Belçika hükümeti sınırlandırmaların, Sözleşme'nin cezai müeyyidelere izin veren 2. ve 7. **Madde**'leri kapsamında makul olduğunu ileri sürmüştür. Komisyon şu sözleriyle bu görüşe karşı çıkmıştır:

“Cezai müeyyidenin ifade özgürlüğünü sınırlama ya da tümüyle ortadan kaldırma yönünde bir eğilimi bulunduğu, ifade özgürlüğünü güvence altına alan **Madde 10** yerine, **Madde 2, 4 ve 5** ile yaşam hakkı, kişinin özgürlüğü, araştırma hakkı ve zorla çalıştırılmama hakkını sağlayan Sözleşme'nin tüm amaç ve düzenine karşı bir durum ortaya çıkmaktadır.”⁷¹

İfade özgürlüğü “bir kişinin kanaat sahibi olma ve haber veya fikirleri alma ve verme özgürlüğünü de içerir”. (*Handyside Birleşik Krallık'a karşı*) (1976) davası, bir kişinin bireysel olarak, içeriğinde cinsel öneriler bulunan bir öğrenci başvuru kitabı yayınlamasıyla ilgilidir. Mahkeme Devlet'in kitabın dağıtımını engelleyerek “genel ahlakın korunması” hakkını kullandığını söylemiştir. Mahkeme ayrıca ifade özgürlüğü için bir takım standartlar getirmiştir: “İfade özgürlüğü bir toplumun temelini oluşturan ihtiyaçlardan birini, her insanın gelişmesi ve ilerlemesi için gereken temel koşullardan birini oluşturur...Bu özgürlük zararsız ya da ilgilenmeye değmeyecek meseleler olarak kabul edilen ya da düşünülen ‘bilgi’ ve ‘fikirler’ için olduğu gibi, Devlet ya da toplumun herhangi bir kesimi tarafından rahatsız edici, şok edici ya da zarar verici olarak görülmesi için de geçerlidir. Bunlar, demokratik toplumların çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik gereksinimleri içindedir ve var olmadıklarında demokratik bir toplumun bulunduğundan da söz edilemez.”

Basın Özgürlüğü

Bu başlık altında gelişen hukuk ilmi çok kapsamlıdır. Önemli davalardan biri (*Sunday Times Birleşik Krallık'a karşı*)'dir (1979). Bu davada Mahkeme, bazı konular hala mahkemenin inceleme aşamasında olmasına karşın, halkın hikayenin gerçeklerini bilmeye hakkı bulunduğuna karar vermiştir. Demokrasi ile yaşayan halklara en iyi hizmetin, mümkün olan en geniş haber kaynaklarıyla verileceğinin öne sürülmesiyle, bu dava özgür basın için üst düzey bir koruma getirmiş olmaktadır. Bu olayda başvuru sahipleri bir ilaç firmasının yeni bir thalidomide yatıştırıcı ilacı satışa sunmadan önce uyguladığı araştırma ve deneme yöntemleriyle ilgili olarak bir yazı hazırlamışlardır. Gebelik döneminde ilacı alan annelerin bebeklerinde çeşitli sakatlıklar olduğu ileri sürülmüştür (Bu bilgi gazeteler dışındaki kaynaklardan elde edilmiştir). Bazı aileler

---

⁷¹ Gomien, 1993, s. 73–74.

mahkemeye gitmeden firmayla anlaşmaya varmıştır, bazıları görüşmele-
re devam etmektedir. Bazıları ise gazetelerden öykünün kapsamlı bir
kopyasını henüz almış olan firmaya karşı dava açmıştır. Bu noktada fir-
ma öykünün yayınlanmasını yasaklayan bir karar aldırılmayı başarmıştır.
Yasaklama temyizde de onaylanmıştır ve yerel mahkemeler yazıyı ya-
yınlanmanın mahkemeye itaatsizlik olarak kabul edileceği yönünde karar
almıştır, çünkü dava konusu hala mahkemeler önünde görüşülmekteydi.
Sorun İnsan Hakları Mahkemesi'ne getirildiğinde yasaklamanın **Madde
10(1)**'e göre gazetenin ifade özgürlüğünü kısıtladığı sonucuna varıl-
mıştır. Mahkeme, itaatsizlik hükmünün bir amacının, mahkemelerin gü-
cünü ve bağımsızlığını korumak olduğunu açıklamıştır. Bu sınırlandırma
Madde 10(2) kapsamında izin verilenlerden biridir, ancak Mahkeme
yazıyı yasaklamanın “demokratik bir toplumda gerekli olma” koşuluna
uyup uymadığının da düşünülmesi gerektiğini söylemiştir. Burada Mah-
keme'ye göre Birleşik Krallık Hükümeti, yayının yasaklanmasının “bas-
kın bir sosyal gereksinim” ya da “elde edilmeye çalışılan yasal amaçla
orantılı” olduğu için gerekli olduğu hakkında bir mahkeme kararı ibraz
edememiştir. Gomien bunu şöyle açıklamıştır: “Mahkeme, verdiği kararı
etkileyen önemli noktaların altını çizmiştir. Bunlar arasında, yasaklama-
nın geniş kapsamlı ve şartsız olarak sınırlandırılması, yasaklanan yazının
ılımlı bir niteliğe sahip olması, yasal sürecin ve ikili anlaşma görüşmele-
rinin uzun ve yavaş sürmesi, yazının konusunun geniş halk kitlelerinde
tartışmaya yol açması vardır. Mahkeme ayrıca aşağıdaki sözleri söyleye-
rek Hükümet'in, ifade özgürlüğü ve adaletin doğru yönetimi gibi kamu-
yu ilgilendiren iki meselenin uygun şekilde dengede tutulduğu savına
yanıt vermiştir:

“Mahkemelerin boşlukta faaliyet gösteremeyeceği konusun-
da genel bir anlayış vardır. Mahkemeler anlaşmazlıkların
giderildiği yerler olmasına karşın, bu, daha önce anlaşmaz-
lıklar hakkında başka yerlerde, uzmanlaşmış süreli yayımlar,
genel basın ya da daha geniş düzlemde halk arasında tar-
tışmalar yapılmadığı anlamına gelmez. Medya konuyla ilgi-
lenirken adaletin uygun yönetimi için gerekli olan sınırları
aşmamalıdır. Bununla birlikte kamuyu ilgilendiren diğer
alanlarda olduğu gibi mahkeme önüne getirilmiş olan konu-
larla ilgili bilgi ve düşünceleri bildirme zorunluluğu altın-
dadır. Medya bu bilgi ve düşünceleri bildirme görevine ne
kadar sahipse, halk da onları elde etme hakkına sahiptir.”

Mahkeme thalidomide yatıştırıcı ilaç trajedisinden etkilenen aileler için
şunu söylemiştir:

“Ailelerin var olan gerçekleri ve olası tüm çözümleri bilme-
lerinde çok büyük yarar vardır. Onlar için çok önemli olan

---

bu bilgiyi elde etmeleri, ancak bilginin yayılmasının ‘mahkemelerin yetkisine karşı bir tehdit oluşturacağı kesin olarak belli ise önlenebilir.’⁷²

Sunday Times davasıyla ilgili yorumda bulunan Robertson ve Merrills şöyle der: Mahkeme “basın özgürlüğü ve basın kavramı”nın demokratik toplumda doğruyu bulma sürecinde temel bir öge olduğunun altını önemle çizmiş ve aynı zamanda, Sözleşmenin hak ve özgürlüklerine getirilen sınırlamaların kesin biçimde tanımlanması ilkesine dayanmıştır. Zira, ifade özgürlüğü esas ilke ve adaletin yürütülmesi sınırları bir istisna ise, sınırlamalar çok güçlü gerekçeler gerektirir.”⁷³

Basın özgürlüğüyle ilgili diğer bir önemli dava üst düzey bir siyasetçinin iftira yoluyla karalanmasını içeren (*Lingens Avusturya’ya karşı*) (1986) davasıdır. Bu davada bir derginin editörü, Avusturya Başbakanı’nın bulunduğu makama uygunluğu konusunda sorular yönelterek eleştiri dozu yüksek iki makale yayımlamıştır. Başbakan Avusturya mahkemelerinde editöre karşı iki iftira davası açmıştır. Editör **Madde 10** bağlamında ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek Strazburg’daki Mahkeme’ye şikayette bulunmuştur. Mahkeme’nin kararı şöyle olmuştur:

“Basın özgürlüğü...halkın, siyasi liderlerin düşünce ve davranışları konusunda bir görüş ortaya çıkarıp bunu biçimlendirmelerini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Daha genel olarak, siyasi konularda tartışma özgürlüğü Sözleşme’de baştan sona ele alınan demokratik toplum kavramının çekirdeğinde bulunur.

Bir siyasetçi için kabul edilebilir eleştirinin sınırı sıradan bir kişiye göre daha geniştir. Siyasetçiler söyledikleri her söz ve yaptıkları her işin gazeteciler ve halk tarafından incelenmesine kaçınılmaz şekilde ve bilerek boyun eğerler...**Madde 10(2)** kişilerin itibarını korur...ve bu koruma siyasetçileri de kapsar...ancak böyle durumlarda bu tür bir korumanın gerekleri, siyasi konuların açık şekilde tartışılmasının yararları ile birlikte ele alınmalıdır.”

Mahkeme daha sonra ifadelerinin gerçekliğini kanıtlayıp kendini temize çıkarma sorumluluğunu sanığa yükleyen Avusturya iftira yasasını ele almıştır:

“Gerçekler ve önyargılar arasında dikkatli bir ayırım yapılması gerekir. Gerçeklerin varlığı gösterilebilir, ancak önyar-

---

⁷² Gomien, 1993, s. 78–79.

⁷³ Robertson ve Merrills, 1993, s. 156.

---

gıların doğruluğu kanıtlanmaya açık değildir...[Avusturya yasası altında]. Bu tür bir davada gazeteciler...ifadelerinin doğruluğunu kanıtlamadıkça... mahkumiyetten kaçamazlar... Önyargılar açısından düşünüldüğünde, bu gerekliliği yerine getirmek olanaksızdır ve Sözleşme **Madde 10** tarafından güvence altına alınan hakkın temelini oluşturan parçalardan biri olan düşünce özgürlüğünün kendisini çığner.”

Üst düzey siyasetçiyi eleştirmesi nedeniyle Avusturya Hükümeti'nin gazeteciye karşı açtığı davalarla ilgili olarak Mahkeme şöyle demiştir:

“Yapılan suçlama, gazetecinin gelecekte başka eleştiriler yapmak konusunda cesaretini kıracaktır. Siyasi tartışma bağlamı altında bu tür bir ceza toplumun yaşamını etkileyen konularda gazetecilerin genel tartışmalara katılmalarını engelleyecektir. Aynı nedenle bu tür bir suçlamada bulunmanın, basının bilgi sağlama ve halk adına kanunsuzlukları izleme görevini yerine getirmesini engelleyici bir etkisi olur.”

Sunday Times ve *Lingens* davaları Komisyon ve Mahkeme'nin medyaya **Madde 10** bağlamında sık sık üst düzey bir koruma sağladığını göstermektedir. Mahkeme'nin birçok kararı medyanın, sorunların halk tarafından tartışılmasına neden olduğu, siyasi sistemin şeffaflaşmasına yardım ettiği ve kamuya mal olmuş kişilerin hareketlerinden sorumlu olmalarını sağladığı için demokratik bir toplumda çok önemli bir yeri olduğunu belirtir.⁷⁴

Lingens davası önemli bir diğer soruyu da gündeme getirir: **Madde 10(2)** kapsamında, başkalarının hakları ya da itibarı korunurken getirilebilecek sınırlamalar nelerdir? “İtibar”, kişilerin iyi namlarının korunması ile halkın konuşma özgürlüğü arasında bir denge kurulması gereksinimini doğurur. İçtihat hukuku iki konu üzerinde yoğunlaşmıştır: ifade özgürlüğü ve eleştirinin sınırları.

Lingens davası, Avusturya Başbakanı Bruno Kreisky'yi ağır eleştiren iki makale yayınlayan bir Viyanalı gazeteci ve dergi editörü hakkındadır. Kreisky'nin açtığı iftira davası neticesinde yazar hapis ve para cezası almıştır. Ancak davayı **Madde 10** kapsamında inceleyen İnsan Hakları Mahkemesi önceki davalarda yer etmiş olan ifade özgürlüğüyle ilgili ilkelere atıfta bulunmuş ve Hükümet'in başvuru sahibini suçlu bulmasının **Madde 10(2)**'ye göre kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Mahkeme siyasetçilerin anlaşılır şekilde halkın dikkatli takibi altında bulduklarını ve vatandaşların eleştirisinden uzak durmak isteyenlerin siyasete girme-

---

⁷⁴ Gomien, 1993, s. 79–81.

---

meleri gerektiğini açıklamıştır. Buna ek olarak Mahkeme, basının temel amacının gerçeklere dayanan bilgi toplamak olduğu ve gazetecilerin kendi yorumlarının aynı düzeyde yasal koruma altında bulunamayacağı savını reddetmiştir.⁷⁵

Siyasi Demeç

Komisyon ve Mahkeme siyasetçilerin siyasi demeçleriyle ilgili olarak az sayıda dava görmüştür. Bu türden bir davada bir İspanyol Milletvekili, Bask teröristlerinin eylemlerinden hükümeti sorumlu tuttuğu bir yazı yazmıştır. Sonuç olarak milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırılmış ve Devlet'i karalamaktan dolayı suçlanmıştır. Mahkeme bunun bir insan hakları ihlali olduğunu açıklamıştır. Mahkeme'ye göre hükümetler, eylemlerinden dolayı bireylere göre daha büyük eleştiri görebilirler ve bir devlet içindeki siyasi demeç özgürlüğü hukukun prensiplerinden biridir.⁷⁶

(*Goodwin Birleşik Krallık'a karşı*) (1996) davasında Mahkeme, tartışmalı makalesinin kaynaklarını açıklamayı reddettiği için para cezası alan bir gazetecinin **Madde 10** kapsamındaki ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu olayda Britanyalı bir gazeteci olan Goodwin, TETRA Ltd. adlı bir şirket hakkında gizli bir bilgi almıştır. Şirket bu bilginin dosyalardan yok olan gizli bir stratejik ticari plandan alındığı, şirketin çeşitli finansal güçlükler içinde bulunduğunu açıkladığını söyleyerek gazeteci hakkında dava açmıştır. *The Engineer* dergisinin yazıyı yayından kaldırması ve Goodwin'in bilginin kaynağını da içeren notlarını teslim etmesi istenmiştir. Yerel mahkemenin verdiği kararlar derginin yazıyı yayınlaması yasaklanmış ve notlarının yerel yetkililere teslim etmek istemeyen Goodwin'e itaatsizlikten dolayı 5000 sterling para cezası verilmiştir. İnsan Hakları Mahkemesi davanın unsurlarını değerlendirerek şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Başvuru sahibinin bilgi kaynağını açıklamasını zorunlu kılan karar ve bunu yapmayı reddettiği için kendisine verilen para cezasının, İngiliz Yasaları altında TETRA'nın haklarını korumak için ‘demokratik bir toplumda gerekli’ olduğu kabul edilemez ve bu, ulusal makamların değerlendirme sınırları içinde bulunamaz. Buna göre yerel mahkemenin aldığı karar başvuru sahibinin **Madde 10** kapsamında korunan ifade özgürlüğünü ihlal etmiştir.”

Kanaat ifade ederken Mahkeme şöyle demiştir: “Demokratik toplumun basın özgürlüğünü sağlama ve sürdürmekteki çıkarı, sınırlamanın hedef-

---

⁷⁵ Robertson ve Merrills, 1993, s. 153.

⁷⁶ Castells davası, 23 Nisan 1992, Series A, No. 236, s. 18–24, para. 23–50.

---

lenen meşru amaçla orantılı olup olmadığının saptanmasında ki dengede ağır basar.”⁷⁷

Madde 11: Dernek Kurma ve Toplanma Özgürlüğü, Sendika Kurma Hakkı

Barışçıl toplanma özgürlüğü konularında (**Madde 11**) Komisyon ve Mahkeme bugüne kadar yalnızca birkaç dava görmüştür. Bunun nedeni, “toplantı” yapmanın, daha planlanmış ve amaçlı olan “dernek” kurmaya göre daha muğlak ve gayri resmi olmasıdır. Komisyon barışçıl toplanmayı kapsayan parametreler getirmiştir ve böyle yaparak genel toplanmalar için önceden izin alınması zorunluluğunun **Madde 11**’in ihlali anlamına gelmediği anlayışını yerleştirmiştir. Komisyon bu konuda şöyle der:

“Bu **Madde**’deki barışçıl toplanma hakkı demokratik bir toplumda temel bir haktır ve...bu tür toplumların gereklerinden biridir...Bu hak hem özel toplantıları hem de açık alanlardaki toplantıları kapsar. Açık alanlarda yapılan toplantılar için izin alınması zorunluluğu normal olarak hakkın özüne tesir etmez. Yetkililer toplantının barışçıl niteliğini sırf düzende sağlamak durumunda iseler ve dolayısıyla bu da hakkın kullanılmasına müdahale oluşturmuyorsa ve hakkın uygulanmasında bir müdahale gerçekleşmediğinde bu tür bir işlem **Madde 11(1)**’in gereklerine uymaktadır.” (*Başv. No. 8191/78*)⁷⁸

Başka bir davada bir Hükümet, bir örgütün gösteri yapma isteğinin karşıt grubun şiddet içeren karşı gösteriler yapmasına neden olabileceği endişesiyle **Madde 11**’in kapsamı dışında tutulması gerektiğini savunmuş, ancak Komisyon bu savı reddetmiştir. Komisyon’un açıklaması şöyle olmuştur:

“Barışçıl toplanma hakkı barışçıl bir gösteri düzenlemek isteyen herkese tanınmıştır... şiddet içeren karşı gösteriler yapılması olasılığı ya da toplantıyı düzenleyenler arasında olmayan şiddet yanlısı aşırı uçta kişilerin toplantıya katılma olasılığı bu haktan yoksun bırakmaz. Toplantıyı düzenleyenlerin denetimi dışında gelişmelerle kargaşalıkla sonuçlanan bir halk gösterisi konusunda gerçek bir tehlike bulunsa bile bu hareket bahsedilen nedenle kendi başına Sözleşme **Madde 11(1)** kapsamı dışında kalmaz, ancak bu tür bir toplanmaya getirilen herhangi bir sınırlama bu hükmün 2. paragrafındaki şartlara uymalıdır.” (*Başv. No. 8440/78*)

---

⁷⁷ ECH-96-1-006, Bulletin on European Case Law, Council of Europe, Strazburg, 1996, s. 135-136.

⁷⁸ Gomien, 1993, s. 88.

(Plattform ‘Ärzte für das Leben’ Avusturya’ya karşı) (1988) davası devletin barışçıl gösterilere karışan grupları koruma yükümlülüğünün derecesiyle ilgilidir. Bu örnekte Avusturya yetkilileri belirli bir yerde kürtaj karşıtı gösteri yapılmasına izin vermiştir. Ancak grup toplantı yerinin kalabalığın denetiminin daha zor yapılacağı başka bir yer olmasını istemiş ve bu değişiklik yapılmıştır. Yerel polis karşıt gösteri yapanlara karşı göstericileri tam olarak koruyabileceklerinden emin olmadıklarını bildirmiş ve beklenen olmuştur. İkinci bir gösteride aynı sorunlar yaşandıktan sonra başvuru sahipleri Avusturya Hükümeti’nin kendilerine yeterli koruma sağlayamadıklarını ileri sürerek **Madde 11** ile korunan hakkın ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Mahkeme Avusturya Hükümeti’nin barışçıl toplanma hakkını kullanan grupları koruma yükümlülüğü altında bulunduğunu bildirmiştir:

“Bir gösteri duyurulmaya çalışılan fikir ya da isteklere karşı görüşte bulunan kişileri rahatsız edebilir ya da kızdırabilir. Ancak katılımcılar karşıt görüştekilerin fiziksel şiddet içeren saldırılarıyla karşılaşma korkusu duymadan gösterilerini yapabilmelidirler; bu tür bir korku genel düşünce ya da çıkarları destekleyen dernek ya da diğer toplulukların toplumu etkileyen tartışmalı konularda kendi görüşlerini açıklamalarına mani olacaktır. Demokrasilerde karşıt gösteriler gösteri hakkının kullanılmasını engellememelidir. Bu nedenle samimi ve etkili barışçıl toplanma özgürlüğü Devlet’in sadece müdahale etmeme görevine indirgenmemelidir. Tamamen olumsuz bir yaklaşım **Madde 11**’in amaç ve hedefleriyle uyuşmaz. **Madde 8** gibi **Madde 11** de, bazen gerektiğinde, bireyler arasındaki ilişkiler alanında da, bir takım olumlu önlemler alınmasına gerek duyar.”⁷⁹

Özetle, Komisyon ve Mahkeme, özellikle konuları tartışmalı olduğunda, halka açık toplantıların bir takım zorluklar içerdiğini anlamıştır. Bu nedenle gösterilere izin vermek, tartışmalı gösterilere polis koruması sağlamak gibi konularda Devletlere takdir yetkisi verilmiştir. Bu konuda Robertson ve Merrills’in yorumu şöyledir: “Bu hak tabii ki tam olarak güvence altına alınamaz ve Mahkeme’nin de dediği gibi, Devletler hakkın korunmasında geniş takdir yetkisine sahiptir. Ayrıca, yaptırımın derecesi, göstericiler ve karşıt göstericilerin barışçıl niyetleri bulunup bulunmadığına bağlıdır. Kamu düzenini sağlarken toplanma özgürlüğüne saygı gösterme, yerel deneyimlerin de gösterdiği gibi, yasal güçlüklerle neden olur. Ancak **Madde 11**’in işe olumlu yükümlülükleri dahil etmesi sorunun çözülmesinde önemli bir adımdır.”⁸⁰

---

⁷⁹ Gomien, 1993, s. 89–90.

⁸⁰ Robertson ve Merrills, 1993, s. 160.

Dernek Kurma Hakkı

Dernek kurma özgürlüğü davalarında iki genel durum vardır: kişilerin kendi tercihleri olan derneklere katılmalarının engellenmesi ya da özellikle sendikalar gibi örgütlere üyelikleri nedeniyle kişilerin sorun yaşaması.

Önce Komisyon sonra Mahkeme “dernek” kurmanın “toplantı”dan farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum (*Young, James ve Webster Birleşik Krallık’a karşı*) (Kom. Rap. 1979) davasında ifade edilmiştir. Komisyon şöyle bir açıklama yapmıştır: “Aynı işveren için çalışan işçiler arasındaki ilişkiler **Madde 11** altında bir dernek olarak anlaşılabilir, çünkü yalnızca çalışan ve işveren arasındaki, sözleşmeden doğan ilişkiye dayanır.” “Dernek” ortak bir amaç için yapılan gönüllü bir gruplaşma olarak görülür. Komisyon ve Mahkeme birçok davada, bir örgütün dernek olarak kabul edilebilmesi için iki yönünün mutlaka gerekli olduğunu söylemiştir. Bunlardan biri “gönüllü olma niteliği”, ikincisi de üyelerin “ortak bir amaç” gütmesidir. *Young* davasında başvuru sahipleri British Rail ve bazı sendikalar arasında yapılan sözleşmenin **Madde 11**’in dernek kurma özgürlüğü hükümlerini ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Mahkeme başvuru sahiplerini haklı bulmuş ve işlerini ellerinde tutabilmek için bir sendikaya üye olmaya zorlanamayacaklarına karar vermiştir. Mahkeme’nin görüşü şöyle olmuştur:

“Sendika kurmak ve bunlara üye olmak dernek kurma hakkının önemli bir yönüdür... özgürlük kavramı, uygulamada tercih hakkına sahip olmayı da barındırır.”

Gomien’e göre, “bu, bir kişinin dernek kurma özgürlüğünün olumsuz yönünün **Madde 11**’in tamamen kapsamı dışında kaldığı anlamına gelmez ve belirli bir sendikaya katılma zorunluluğunda bırakılmanın her çeşidi bu hükmün amacı ile uyumludur. **Madde 11**’i sendika üyeliğine her türlü zorlamaya izin verdiği şeklinde yorumlamak, güvence altına alınması için düzenlediği özgürlüğün temeline bir darbe olacaktır.”⁸¹

Sendikaların Hakları

Başvuru sahiplerinin sendikalara üye olmalarının engellendiği ya da bir sendikaya üye oldukları için kendilerine karşıt davranış gösterildiği konusunda davalar bulunmaktadır. Bazı örneklerde Mahkeme kişilerin bir sendikaya üye oldukları için değil, fakat yıkıcı etkinlikte buldukları için cezalandırıldıklarını saptamıştır. **Madde 11(1)** kişilerin “çıkarlarını korumak için... sendikalar kurmak ve bunlara katılmak” hakkını düzen-

---

⁸¹ Gomien, 1993, s. 90–91.

---

ler. Bu hem özgür toplanma ilkesini hem de hükümetin işçi temsilcilerini dinleyip karşılık verme yükümlülüğünü anlatır.

Önemli grev hakkı konusuna gelince, Mahkemede görülen önemli bir dava da, (*Schmidt ve Dahlström İsveç'e karşı*) (1981) davasıdır (Series A, No. 21). Bu davada bir sendikanın üyesi olan başvuru sahipleri greve katılmadıkları halde ek ödeneklerden yoksun bırakılmışlardır ve bu durumun **Madde 11**'i çiğnediğini ileri sürmüşlerdir. Mahkeme grev hakkının sınırsız olmadığını ve başvuru sahiplerinin ek ödenekler için karşılıklı toplu görüşmelerde bulunma hakkına sahip olduklarını söylemiştir.

Burada Mahkeme'nin iki niyeti görülmektedir; ilkin, **Madde 11**'de sendikal etkinliklere izin veren açık bir ifade bulunduğunu kabul etmiştir. İkinci olarak Mahkeme, çalışma yasası ya da işveren-işçi ilişkilerinin Sözleşme kapsamında ele alınmadığını belirtmiştir. Bu nedenle Mahkeme hükmün dar bir yorumunu yapıp, hiç bitmeyen işveren-işçi anlaşmazlıklarının içine girmekten kendini uzak tutmuş ve bu anlaşmazlıkların en iyi şekilde Sözleşmeci Devletlerin kendi mahkemelerinde çözümlenebileceğine inanmıştır.⁸²

Gomien'e göre, "Komisyon ve Mahkeme **Madde 11**'in sendika kurma ve bunlara üye olma hakkını güvence altına aldığı konusunda açık yorumda bulunmuşlardır. İçtihat hukukunda sendikaların kurulabildiği ve üyeliklerin tanındığı durumlarda maddenin gerekleri yerine gelmektedir. Bugüne kadar ne Komisyon ne de Mahkeme bir sendikanın, üyelerinin çıkarlarını koruma faaliyetlerinin etkinliğiyle ilgili tartışmaları kabul etmiştir. Örneğin, Mahkeme **Madde 11**'de Devletin sendikalara belli bir düzey ya da türde davranışta bulunacağına dair garanti vermesini istemediğini, ancak Devletin bu derneklerle ilgilenmek için kendi yöntemlerini kullanabileceğini söylemiştir. *National Union of Belgian Police* (1975) davasında başvuruda bulunan Belçika Polisi Ulusal Birliği, Belçika Hükümeti'nin Polis Birliği'nin hariç tutulması konusunda bazı büyük kamu işverenler birlikleriyle yaptığı müzakerelerin **Madde 11**'i ihlal ettiğinden şikayetçi olmuştur....Son olarak Mahkeme Madde 11'in grev hakkını korumadığını ve sendikaların kendi üyelerinin mesleki çıkarlarını korumalarında güvence sağlamak için Devletlerin kendi yöntemlerini seçmelerine izin verdiğini açıklamıştır. (*Schmidt ve Dahlström İsveç'e karşı*) (1976) davasında Mahkeme şu açıklamada bulunmuştur:

"Sözleşme sendika üyelerinin sendikal etkinlik aracılığıyla mesleki çıkarlarını koruma özgürlüğünü güvence altına almıştır, bunun yürütülmesini ve gelişmesini Sözleşmeci Hükümetler onaylamalı ve gerçekleştirmelidir.

---

⁸² Robertson ve Merrills, 1993, s. 162.

Madde 11(1) bu durumlarda her Devlet'in istediği bir düzenlemeyi getirebilmesine izin vermektedir. Grev hakkı hiç şüphe yoktur ki bu düzenlemelerin en önemlisidir, ancak başkaları da bulunmaktadır. **Madde 11**'in açık olarak ifade etmediği bu tür bir hak, belirli durumlarda uygulanmasına sınırlama getirilen bir iç hukuk düzenlemesine konu olabilir.”⁸³

Komisyon 10550/83 Numaları Başvuru'da, özel etkinlikleri Devlet'in müdahalesine karşı korumanın gerekçesini açıklamıştır:

“Sendika kurma ve bunlara katılma hakkı öncelikli olarak Devlet müdahalesine karşı koruma getiren dernek kurma özgürlüğünün özel bir yönüdür. Devlet sendikaların kurulmasına ve bunlara üye olunmasına karışamaz.... Ancak bu davada karşılaşılan sorun, bu hükme göre, bir sendikanın hakkında olumsuz kararlar aldığı bir üyesinin Devlet tarafından ne derece korunabileceğidir. Sendika kurma özgürlüğü, bir sendikanın kendi kurallarını çizebilme, kendi işlerini yönetebilme ve sendika federasyonları kurup bunlara üye olabilmelerini de kapsar... Bu nedenle sendikanın bu alanlardaki kararları Devlet tarafından denetlenmemeli ve sınırlandırılmamalıdır. Sonuç olarak bu tür kararlar özel etkinlik olarak kabul edilmelidir ve Sözleşme'ye göre Devlet ilke olarak bunlardan sorumlu değildir. Hükümün sağladığı koruma, öncelikli olarak Devlet'in müdahalesine karşı getirilmiştir.”

Bununla yakından ilişkili başka bir soru şudur: Bir kişi bir derneğe üye olmakta özgürse, bir derneğe üye olmamakta ya da üye olmaya zorlanmaya karşı da özgür müdür? Bu, (*LeCompte, Van Leuven ve DeMeyere Belçika'ya karşı*) (1981) davasında ortaya atılan bir sorudur. Bu dava Belçika'daki doktorları etkileyen disiplin usulleri hakkındadır. Bir meslek kurumu olan *Ordre des médecins* tıp mesleğini yürütenlerin disiplinini düzenlemekten sorumludur. Doktorluk mesleğini yürüten başvuru sahipleri yasalar tarafından *Ordre*'a üye olmaya zorlanmalarının haksızlık olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak Mahkeme bu durumun **Madde 11**'i ihlal etmediğine karar vermiştir. Mahkeme'ye göre tıp mesleğinin standartlarını denetleyen *Ordre* yasal bir kamusal düzenleme işlevi yürütmektedir. Buna ek olarak, doktorlar birçok sayıda bulunan diğer tıp meslek kurumlarına üye olmakta özgürdürler. Mahkeme, tıp mesleğinden olanların başka bir derneği seçme olanakları bulunmasaydı **Madde 11**'in ihlalinin söz konusu olabileceğini, ancak çeşitli seçenekler bulunduğu için bir ihlal olmadığını söylemiştir.

Mahkeme sonuç olarak şöyle bildirmiştir: “Totaliter rejimler meslek kurumları ve geleneksel sendikalar yerine herkese açık olmayan örgütler

---

⁸³ Gomien, 1993, s. 93–94.

---

yoluyla meslekleri belirli bir düzen içine sokmaya zorlamıştır ve zorlamaktadır. Sözleşme’yi hazırlayanlar bu tür suistimalleri önlemek istemişlerdir.” Kısaca Mahkeme, bir Devlet’in mesleki düzenleme organları kurmasının ve alternatif meslek kurumları bulunduğu sürece bunlara üyeliği zorunlu hale getirmesinin kabul edilebilir olduğu sonucuna varmıştır.⁸⁴

Protokol No. 1, Madde 1: Rahatsız Edilmeden Sahip Olunanlardan Yararlanma Hakkı

Sözleşme hazırlanırken temel belgede yer alması istenen haklar konusunda tam bir uzlaşmaya varılamamıştır. Bu nedenle haklardan bazıları daha sonra protokollere eklenmiştir. Bu haklardan bazıları mal ve mülkten rahatça yararlanma, eğitim ve gizli oylama yoluyla serbest seçim haklarıdır. Sözleşme’de yer alan tek ekonomik hak olan mülkiyet hakkı bu Madde’de güvence altına alınmıştır. Ancak bu hak kayıtsız şartsız değildir. Mülkiyetten yoksun bırakma keyfi bir şekilde yapılamaz, ancak “kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak” mümkün olabilir.

Tahmin edilebileceği gibi “keyfi” sözcüğü mülkiyete el konması davalarında en çok üstünde durulan bir yasal yorum durumuna gelmiştir. Devletlerin mülkiyete el koyabilmesi hakkına itiraz etmemektedir ve bu kimse Protokol hazırlanırken Büyük Britanya’daki İşçi Partisi mülk kamulaştırılması programının zirvesindeydi. Bu konuda gelişmiş kapsamlı içtihat hukuku bu hükümden üç farklı kural doğurmuştur. İlk, mal ve mülkten rahatsız edilmeden yararlanma hakkı, mal ve mülklerin bir tanımı yapılmaksızın güvence altına alınmıştır. İkinci olarak, bir kişinin mal ve mülkünden yoksun bırakılması koşulları sıralanmıştır, ki bu kapsamlı bir hukuk ilminin gelişmesine yol açmıştır. Üçüncü olarak ise, mülkiyetin kullanımı Devlet’in çıkarları doğrultusunda düzenlenebilir denmiştir. Buradan, mülkiyetten yoksun bırakma ve mülkiyetin kullanımının denetlenmesi arasında bir ayırım meydana gelmektedir.⁸⁵

Mahkeme “rahatsız edilmeden yararlanma” deyimini yorumlarken mülkiyetten yoksun bırakma ve kullanımının denetlenmesi arasında bir ayırım yapar. Bu konuda (*Sporrong ve Lönnroth İsveç’e karşı*) (1982) önemli bir davadır. Burada başvuru sahipleri, şehir yönetimine herhangi bir mülkiyeti kamulaştırabilme yetkisi veren Stockholm Şehir Yönetmeliği’nin doğruluğu hakkında tartışma açmıştır. Protokol 1 **Madde 1**’e atf yapan Mahkeme İsveç yasalarının başvuru sahiplerinin mal ve mülklerini rahatça kullanabilme hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, Sözleşme’ye göre kişisel haklar ile toplumun çıkarları arasında bir den-

---

⁸⁴ Robertson ve Merrills, 1993, s. 162.

⁸⁵ Robertson ve Merrills, 1993, s. 212–213.

---

ge kurulmalıdır diyerek daha önceki görüşünü yinelemiştir. Özellikle mülkiyetten yoksun bırakma ya da kullanımına sınırlama getirilmesi konusunda Mahkeme karar vermede adil olunmasını istemiş ve hükümetlerin, mülkiyete el koyma, kullanımını sınırlama ya da tazmin düzeylerini belirleme kararlarına karşı bireylerin temyiz hakkı olması gerektiğini söylemiştir.

Gormien'e göre, "Mahkeme (*Lithgow ve diğerleri Birleşik Krallık'a karşı*) (1987) ve (*James ve diğerleri Birleşik Krallık'a karşı*) (1986) davalarında bireyler ile kamu çıkarları arasındaki denge konusundaki görüşlerini işlemiştir. *James* davasında başvuru sahipleri, bir konutta uzun süredir oturan bir kiracının ev sahibinden konutun mülkiyet hakkını, kimi zaman gerçek değerinin altında, satın alabilmesini sağlayan bir İngiliz yasasına itiraz etmişlerdir. Mahkeme mülkiyet hakkının ihlalinin söz konusu olmadığını şu açıklamayla belirtmiştir:

"'Kamu çıkarı' deyimini ister istemez çok kapsamlıdır... Sosyal ve ekonomik politikaların uygulanmasında kanun yapıcılara tanınan takdir hakkının sınırlarının geniş olmasını doğal karşılayan Mahkeme, yasamanın 'kamu çıkarı' olarak kabul ettiği ve makul temellere dayanan kararlarına saygı duyar. Sosyal, ekonomik ya da diğer politikaları sürdürmek amacı ile alınan mülkiyeti alma kararları, toplumun elde edilen mülkü topluca kullanma ya da ondan yararlanma durumu söz konusu olmasa bile 'kamu çıkarı' olarak görülebilir."⁸⁶

Mülkiyet kavramı taşınmaz mallardan öte, hisse ve senet gibi değerli kağıtları ve sözleşmeye bağlı parasal talepleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bazı Yunanlı şikayetçiler 1970'li yılların başındaki askeri yönetim sırasında tahvil ödemelerinin yapılmaması gibi durumlardan kaynaklanan zararlardan dolayı hükümete karşı dava açmıştır. Sivil hükümet geri döndüğünde sözleşme iptal edilmiş ve taraflar sorunu hakem kararıyla çözüme sonucuna varmıştır. Ancak ulusal meclis o sırada özgün sözleşme üzerinde hakem kararına gidilmesini yasaklayan ve hakem kararını bozan bir yasa yapmıştır. Mahkeme şu açıklamayla Protokol 1 Madde 1'in açıkça ihlal edildiğini söylemiştir:

"Uluslararası mahkemelerin ve hakem kurullarının içtihatlarına göre, tazminat ödemek kaydıyla, özel kişiler arasındaki bir sözleşmeyi değiştirme ve hatta, iptal etme konusunda her devlet mutlak güce sahiptir.... Bu hem Devlet'in üstün çıkarlarının sözleşmeden doğan yükümlülüklerden önce geldiğini gösterir, hem de sözleşmeden doğan bir

---

⁸⁶ Gormien, 1993, s. 99–100.

---

ilişkide adil bir dengenin korunması gerektiğini göz önüne alır. Ancak bir sözleşmeye tek taraflı son verilmesi, hakem kararı gibi bazı önemli sözleşme hükümleri karşısında etkili olmaz. Böyle bir hükme resmi makam tarafından getirilen değişikliğin uygulanması sonucunda kurulmuş düzenin bozulması, belirgin bir tahkim kuralının uygulanması gereken anlaşmazlıkta taraflardan birinin yargıdan kaçmasını mümkün kılar.”⁸⁷

Bu konuda Gomien, Harris ve Zwaak’ın yorumu şöyle olmuştur: “Bu Madde’nin metninin mülkiyet hakkına yapılan bir müdahalenin sonucu olarak tazminat isteğinde bulunmayı güvence altına almadığı açıktır. Sözleşme’nin diğer hükümlerinin birçoğunun tersine bu Madde özel kişileri olduğu kadar şirketler gibi tüzel kişileri de korumaktadır. Üye devletlerin ekonomik sistemi özel mülkiyete ve ‘tüzel kişilik’ olarak ekonomik birimler kurma özgürlüğüne dayandığı için Madde’nin bu yönü çok açıktır. Ancak Mahkeme Sözleşme altında ‘kişi’ tanımına daha geniş bir anlam getirmiştir ve kiliseleri, ticari varlıklar olarak değil, sivil toplum örgütleri olarak kabul ederek onları Protokol 1 Madde 1 kapsamı altına sokmuştur.”⁸⁸

İzleyen maddeler eğitim ve serbest seçimlerle ilgilidir. Serbest seçim hakkı **Madde 3**’te tanımlanmıştır, ancak Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi **Madde 25**’e göre dili daha kısadır. Hakkı kurumsal değil, bireysel düzlemde ele alır:

“Yüksek Sözleşmeciler, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde makul aralıklarla gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.”

Mathieu-Mohin ve Clerfayt davasında (Series A, No. 113, 1987) Mahkeme hem devletlerin, hem de bireylerin bu Madde’nin hükümlerine başvurabileceği görüşünü ortaya koymuştur. Robertson ve Merrills şöyle der: “Hakkın içeriğinin neyi? Seçme hakkı içtihat hukukunun ilgilendiği ilk konulardan biridir. Burada Protokol’un yorumu çok açık olarak değişmiştir. Komisyon önceki bir kararında **Madde 3**’ün bireyin oy hakkını güvence altına almadığını, yalnızca serbest seçimler düzenleme kurumsal hakkıyla ilgili olduğunu bildirmiştir. Ancak Komisyon daha sonra bu karardan dönmüş ve **Madde 3**’ün ilke olarak genel oylamayı gerektirdiğini ve sonuç olarak, seçme ve seçilme hakkı biçiminde kişisel katılım hakları sağladığına karar vermiştir.”⁸⁹

---

⁸⁷ Stran Yunan fabrikaları ve Straits Andreadis kararı, 9 Aralık 1994, Series A, No. 301-B, s. 97, para. 72 ve 74.

⁸⁸ Gomien, Harris ve Zwaak, 1996, s. 311.

⁸⁹ Robertson ve Merrills, 1993, s. 226.

Ayrıca belirtecek olursak, Mahkeme “kanun yapıcı organ” deyimini çok kapsamlı ele almıştır, yönetmenin üç gücünden biri olarak sınırlan-dırmayıp, vatandaşlar üzerinde yetki sahibi olan, hükümet gücündeki her organı tanıma dahil etmiştir. Seçimle ilgili diğer sorular arasında şunlar vardır: Bir siyasi parti oluşturmak için ne tür üyelik koşulları gerekir? Siyasi partiler ne kadar mali yardım alabilir? Kimler aday olabilir? Seçim kampanyalarında ne tür demeçlere izin verilir? Kimler medyaya erişebilir? *Mathieu-Mohin ve Clerfayt* davasında görüş bildiren Mahkeme şöyle demiştir: “Seçime dayalı sistemler bazen birbirleriyle çok zor uyumlu olabilen amaçları yerine getirmeye çalışırlar: bir taraftan insanların fikirlerini oldukça içten yansıtmak, diğer taraftan yeterli açık ve uyumlu bir siyasi iradenin ortaya çıkmasını sağlama amacıyla genel eğilimi yansıtmak.” Mahkeme’ye göre, **Madde 3**’te yer alan fikirlerin özgürce ifade edilmesi hükmü, zaten **Madde 10** tarafından korunmuş olan ifade özgürlüğünün varlığını ve “seçme ve seçilme hakkının uygulanmasında tüm vatandaşların eşit muamele göreceği ilkesini” yansıtır.⁹⁰

Madde 14 ile 18 arası

Sözleşme **Madde 14** ile **18** arasında ek bir hak güvence altına alınmamıştır, bu maddeler önceden sıralanan hakların kapsamı ve uygulamasıyla ilgilendir. **Madde 14** bir ayrımcılık yasağı hükmü içerir, **Madde 15** olağanüstü yetkiler altında hakların karmaşık durumuyla ilgilendir, **Madde 17** Sözleşme’de tanınan özgürlüklerin kötüye kullanılmasına karşı koruma getirir. **Madde 14** ayrımcılığa karşı tek başına bir güvence olarak görülmemelidir, Sözleşme’de ve Protokollerinde yer alan haklarda ayrımcılık yapılmasını engeller. Bu maddenin uygulaması Sözleşme’nin diğer maddelerindeki hükümlerle birlikte mümkündür. Sözleşme’nin koruması gruplar için değil, bireyler içindir. Bu, yalnızca hakları çiğnenen kişi ya da kişiler Strazburg’a şikayette bulunabilir demektir. Grupça yapılan başvurular kabul ediliyor olmasına karşın, gruptaki herkes mağdur olduğunu göstermek durumundadır. Bir topluluk adına dava açmak için bir hüküm bulunmamaktadır. İnsan hakları savunucusu topluluklar grupça hak talep eden kişilere başvurularında yardım ediyor olmasına karşın, Mahkeme’ye grup olarak başvuru yapmak mümkün değildir, yalnızca bireyler başvuru yapabilir.

Gomien’e göre, “**Madde 14**’ün koruması Sözleşme’de sıralanan mevcut diğer haklar üzerinde bir yardım şeklindedir. Madde’nin kendi başına bir etkisi yoktur. Komisyon ve Mahkeme verilen bir davada konuyla ilgili mevcut haklardan birine uymak yükümlülüğünü yerine getirmiş olsa bile, aynı hak **Madde 14** ile birlikte ele alındığında bir ihlal durumu söz konusu olabilir demiştir. Bununla ilgili başka bir dava (*Belçika Dilbilimi Davası*)’dır (1968). Bu davada Brüksel’deki Fransızca konuşan aileler,

---

⁹⁰ Robertson ve Merrills, 1993, s. 227.

özellikle kendi çevrelerinde çocuklarının Fransızca dilinde eğitim veren okullara erişimlerindeki yetersizliği tartışmaya açmıştır. Flamanca konuşan toplulukların aynı sıkıntıyı yaşamadığını da belirtmişlerdir. Mahkeme dava hakkında karar verirken daha önceki davalarda uygulanan ölçütleri uygulamıştır. Mahkeme yerleşik sınırlama hükümleri içeren maddeler altında ortaya çıkan sorunları incelemiştir. Burada sorun, verilen bir uygulama tarafından ulaşılmak istenen hedefin yasallığı ve ona erişmek için kullanılan yöntemler arasındaki orantısallıktır.

Madde 15: Olağanüstü Yetkiler

Bu Madde, “savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde” sınırlandırma getirmek suretiyle haklarda azaltma yapma olasılığına izin verir. Ancak bu Madde’nin uygulanmasında açık kısıtlamalar vardır; savaşta hukuka uygun fiiller sonucu ölümler dışında Madde 2’ye (yaşam hakkı); **Madde 3**’e (işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele görmeme hakkı); **Madde 4(1)**’e (kölelik ya da zorla çalıştırılmama hakkı) ve **Madde 7**’ye (cezanın önceye yürümemesi) haklarına azaltma getirilemez. *Yunanistan* davasında Komisyon bir savaş durumu ya da olağanüstü hali oluşturan dört ögeyi tanımlamıştır:

1. Olağanüstü hal gerçekleşmiş olmalı ya da çok yakında gerçekleşmesi tehlikesi bulunmalı.
2. Tüm ulusu etkilemeli.
3. Örgütlenmiş yaşamın sürekliliği tehdit altında olmalı.
4. Kriz ya da tehlike istisnai bir durum olmalıdır, kamu güvenliği, genel sağlık ve düzenin sürdürülmesi için Sözleşme tarafından izin verilen normal önlem ya da sınırlamalar açıkça yetersiz kalmalıdır.⁹¹

Madde 25: Bireysel Şikayet Hakkı⁹²

Bu maddenin önemi yadsınamaz; insan hakları ihlalinin dolayısıyla Komisyon’a bireysel şikayet yapılmasına izin verir. Gomien’e göre, “insan hakları koruma sisteminin en etkili yollarından biri olan bireysel şikayet hakkı, Avrupa Sözleşmesi tarafından kurulan denetim sisteminin gerekli bir ögesidir. **Madde 25** Komisyon’un ‘bu Sözleşme’de... tanınan hakların Yüksek Sözleşmeciler Tarafından biri tarafından ihlalinin zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek kişi, hükümet dışı her kuruluş veya kişi gruplarının’ başvurularını almasına izin verir. Tüm Yüksek Sözleşmeciler Tarafından **Madde 25** altında kurulan bireysel şikayet hakkını kabul ettiklerini bildirmişlerdir. Çoğu Devlet bireysel şikayet hakkını yalnızca belirli dönemler içinde tanıma yoluna gitmiş, bununla birlikte bu amaçla yaptıkları bildirimlerini düzenli olarak yenilemişlerdir.”⁹³

---

⁹¹ Robertson ve Merrills, 1993, s. 184.

⁹² Ç.N. Sözleşme’ye yapılan değişiklikle bu düzenleme Madde 34 altında yapılmıştır.

⁹³ Gomien, 1993, s. 128.

Madde 46: Mahkeme'nin Kararlarının Bağlayıcılığı

Sözleşme **Madde 46.1'**e göre, bir Yüksek Sözleşmeci Taraf "işbu Sözleşme'nin yorum ve uygulamasıyla ilgili her konuda Mahkeme'nin yargılamasını herhangi bir zamanda ipso facto* ve özel bir anlaşma olmaksızın zorunlu olarak tanıdığını beyan edebilir". Bu demek oluyor ki, Mahkeme'nin bağlayıcı kararı görülen dava ne olursa olsun tüm Sözleşmeci Devletler tarafından tanınır. Buna ek olarak Mahkeme'nin yargılaması Sözleşme'deki belirli maddelerden, birkaç protokole eklenmiş olan "ek maddeler"i içerecek şekilde genişletilmiştir. Bunlar arasında Birinci Protokol'deki mülkiyet, eğitim ve serbest seçim hakları ve Altıncı Protokol'deki ölüm cezasının kaldırılması vardır. Bununla birlikte **Madde 46** Dördüncü Protokol'de bulunan borç nedeniyle özgürlükten yoksun bırakılma yasağı, vatandaşların sınırdışı edilme yasağı, yabancıların topluca sınırdışı edilmeleri yasağı hakları ve Yedinci Protokol'de bulunan cezai konularda ve göçmenlikle ilgili kararlarda temyiz hakkı, aynı suçtan iki kez yargılanmama hakkı ve eşler arasında eşitlik gibi haklara uygulanmaz.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE AVRUPA SOSYAL ŞARTI ARASINDAKİ İLİŞKİ

1940'lerin sonlarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi o dönemin siyasi gerçekleri yansıtılarak yazıldığından ekonomik, sosyal ve kültürel haklar Sözleşme'ye eklenmemiştir. İkinci Dünya Savaşı yıkımının arkasından Sözleşme'yi hazırlayanların verdikleri öncelik insan hakları standartlarını ve demokratik sistemin normlarını yerleştirmekti. Demir Perde'nin varlığı, hakları fazla ayrıntılı tanımlamayı gerçek dışı yapmaktaydı. Bu nedenle, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen bir yöntemle, biri siyasi, diğeri sosyo-ekonomik iki ayrı antlaşmanın yapılmasına karar verildi. Bununla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin kurduğu sistemden farklı olarak, Şart'ın uluslararası düzeyde gelişmek ya da uygulanmak gibi bir işlevi yoktur. Öte yandan, toplu şikayet protokolu Şart'ın uygulanmasında örgütlerin etkin bir rol oynamasını sağlamaktadır. Örgütlerin somut durumlar üzerindeki etkin müdahaleleri kişisel hak davalarının daha geniş bir foruma ulaşmasına yol açacaktır. Sözleşme Avrupa kıtasında temel bir insan hakları belgesi olarak iyi bir yer edinmiş olmasına karşın, Şart hiçbir zaman aynı düzeye gelememiştir. Bunun nedenleri vardır. Temel olarak üye devletler ekonomik ve yasal sorunları hukukî konular olarak almakta isteksiz davranmıştır. Buna ek olarak, Şart hiçbir zaman Sözleşme gibi duyurulmamıştır ve kişiler durumlarını iyileştirmek için Şart'tan yasal bir belge

---

* ipso facto: yalnız bu sebeple

olarak yararlanma imkanları gerçekleşmemiştir. Son olarak, şimdi Avrupa Birliği Hukuku olan Avrupa Toplulukları Hukuku'nun paralel gelişimi Şart tarafından sunulan konuların bazılarını kapsamaktadır. Ancak son zamanlarda Doğu ve Batı arasındaki ilişkilerde oluşan yeni gelişmeler Şart'ın "güçlendirilmesi" konusunda büyük bir istek doğurmuştur. Şart'ın denetim sistemini daha gerçekçi yapan bir Değişiklik Protokolü kabul edilmiştir, bir Değiştirilmiş Avrupa Sosyal Şartı Bakanlar Komitesi'ne sunulmuştur. Özgün Şart'taki **Madde 1** ve **19** arasındaki maddelerle Ek Protokol'deli **Madde 1** ve **4** arasındaki maddeler birleştirilmiş ve güncellenmiştir. Haklar daha açıklıkla tanımlanmıştır. Değişiklik yapılmış şartın kapsamında bulunan yeni haklardan bazıları şunlardır:

- işten çıkarılma durumunda korunma,
- işçilerin korunması, işverenin iflası durumunda hak arama,
- onurlu çalışma hakkı,
- ailevi sorumlulukları olan çalışanların fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkı,
- işçilerin geçici olarak işten çıkarılması düşünüldüğünde bilgi ve danışmanlık alma hakkı,
- toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı,
- konut hakkı,
- yılda üç hafta ücretli tatil,
- yeni doğum yapan annenin ondört hafta izin kullanma hakkı,
- Şart kapsamındaki haklardan yararlanmada ırk, cinsiyet, dil, din, ulusal azınlığa aidiyet, ulusal ya da sosyal soy ve diğer nedenlerle ayırıcılık yapılmasına karşı yasaklama.

Değiştirilmiş Şartı imzalayan bir Devlet dokuz temel ya da "sabit" maddeden altısını kabul etmek zorundadır. Bunlar şimdi ki yedi madde artı 1961 Şart'ının gençleri koruyan **7. maddesi** ve cinsiyet ayrımı yapılmadan eşit iş imkânları sağlayan, ek Protokolün **1. maddesidir**.

Bir Rapor Hazırlama Sistemi

Değiştirilmiş Şart, sözleşmecî bir ülke tarafından kabul edilen maddelerle uyumlu şekilde ayrıntılı bir rapor hazırlama sistemi getirmiştir. Uyum programının kalbi Sözleşmecî Devletlerden Şart'a iki yılda bir gönderilen bir dizi ulusal rapordur. Bu raporlar "Sözleşmecî Devletlerin, taraf oldukları Şart'ın ikinci kısmındaki hükümler" hakkındadır. Raporlar isteyen herkese açıktır. Rapor hazırlama sisteminin yeni bir özelliği **Madde 23'** de düzenlenmiştir. Buna göre, "işçi ve işveren sendikaları uluslararası örgütlerine üye olan ulusal örgütlere" raporun birer kopyası gönderilir. Yönetim ve işçi gruplarının yorumları Bağımsız Uzmanlar Komitesi tarafından da kullanılabilir.

Dokuz üyesi olan Bağımsız Uzmanlar Komitesi ulusal raporları elde ettikten sonra her biri için bir takım sonuç açıklamalarında bulunur. Komite, bir ülkenin yasaları ve icraatı hakkında ek bilgi alıp açıklık getirmek için Sözleşmeciler Tarafının temsilcileriyle özel olarak görüşmeye yetkilidir. Ek hükümleri kabul etmeleri amacıyla Komite'nin Sözleşmeciler Tarafına baskı yapması uygunsuz olmasına karşın, Komite ülkenin yasalarını ve icraatını uluslararası standartlarla daha uyumlu duruma getirme yolları hakkında anlamlı önerilerde bulunma ayrıcalığına sahiptir. Komite'nin raporları daha sonra Komite'nin özellikle olumsuz sonuç açıklamalarını inceleyen, her Sözleşmeciler Taraf'ın bir temsilcisinden oluşan, Avrupa Konseyi Hükümetler Sosyal Komitesi'ne gider. Uzmanlar Komitesi'nin sonuç açıklamaları Parlamento Meclisi'ne de gönderilmelidir.

Daha önce bahsedildiği gibi, Şartta, Sözleşmede olduğu gibi bireysel şikayet hakkı yoktur, ancak 1995'te kabul edilen ve beş ülke onayladıktan sonra yürürlüğe girecek olan Seçmeli Ek Protokol ile toplu şikayete imkân verilmiştir. Üç tür kuruluş şikayette bulunma hakkına sahiptir: uluslararası işçi ve işveren sendikaları, danışman statüsündeki diğer uluslararası sivil toplum örgütleri ve ulusal temsil niteliği olan işçi ve işveren örgütleri. Bağımsız Uzmanlar Komitesi toplu şikayetleri dinler ve bulgularını Bakanlar Komitesi'ne gönderir. Bakanlar Komitesi kararını üçte ikilik oy çokluğu ile alır. Bu tavsiye kararlarının yasal bağlayıcılığı yoktur, ancak Sözleşmeciler Taraf'ın, bir sonraki raporunda "Bakanlar Komitesi tavsiye kararına etkinlik sağlamak için aldığı önlemlerle ilgili bilgi sağlama" yükümlülüğü vardır. Yöntem biraz dolambaçlı görünse de, niyeti çok açıktır: sorun üstüne uluslararası ilgiyi çekmek, duyuru ve ikna yoluyla yasalarda olduğu gibi ulusal tutumlarda da değişiklik yapılması ümidiyle bir çözüm aramak. Değiştirilmiş Şart'ı hazırlayanlar, ikna çabasının ülke sınırlarının ötesinden yapılan baskıyla uygulanma olasılığı ya çok az ya da imkansız olan sosyal ve ekonomik değişim için bazen ortam yaratabileceğini düşünmüşlerdir.

Değiştirilmiş Şart arada sırada, dilinin belirsiz ve genel olduğu ve hakların içeriğini yeterli açıklıkla ayrıntılandırmadığı eleştirilerini almaktadır. Ancak Şart'ı hazırlayanlar, farklı sosyo-ekonomik ve siyasi koşullar altında olan günümüz ve gelecekteki tüm üye ülkeler için tek bir standartlar bütünü yerleştirmenin güç olacağını farkına varmışlardır. Bununla birlikte, esnek reçete ülkeler dönemsel ulusal raporlarını göndermeden önce tartışma ortamı yaratmakta ve uluslararası görüşmelerde gelişme sağlamaktadır.

Protokol No. 11: Komisyon ve Mahkeme'nin Birleşmesi

Komisyon ve Mahkeme'nin çalışmalarını inceleyen herkes hak verecektir ki, çalışmaları takdire şayan olmasına karşın yavaş işlemektedir ve akıcılık kazanması ve yeni bir biçim verilmesi yararlı olacaktır. Yenileme tartışmaları her iki organın dava yükünün hızlı bir artış gösterdiği 1980'lerden beri sürmektedir. Örneğin Komisyon'a kaydedilen davaların sayısı 1981'de 404 iken 1993'te 2037 olmuştur. Ocak 1994'te Komisyon önünde 2672 dava vardı ve o tarihe kadar ancak 1487 davaya bakılmıştı. Avrupa Konseyi'ne katılan ülke sayısı arttıkça, davaların sayısının da artması kaçınılmazdır. 2000 yılı itibariyle 35-40 ülke Sözleşme'ye katılabilir.⁹⁴

Mahkeme'ye bakacak olursak, 1988'e kadar yılda 25 davadan fazlasına nadir baktığını görürüz. Ancak 1993 yılında bu sayı 52 olmuştur. Mahkeme'nin bir davayı görmesi yaklaşık 5 yıl sürmektedir. Dava sayısında ki bu hızlı artış ve Mahkeme'nin görmesine kadar geçen sürenin uzunluğu düşünüldüğünde, iki organın yerine tek bir Mahkeme olması için yapılan yenileme çağrıları şaşırtıcı değildir.

Yenileme Protokolü 11 Numaralı Protokol, bir Değişiklik Protokolü'dür. Protokol'un yürürlüğe girmesi için bütün Taraf Devletlerin, Protokol'un bağlayıcılığını kabul ettiklerini beyan etmeleri gerekir. Protokol 11 Ocak 1998'de yürürlüğe girmiştir.

---

11 Numaralı Protokol'de tasarlandığı üzere Mahkeme, devletler arası davalar ve bireysel başvurular dahil, Sözleşme'nin yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili tüm konularda yargılama yetkisine sahip kalıcı bir organ olacaktır. Günümüzde Mahkeme istek üzerine Bakanlar Komitesi'ne tavsiye niteliğinde görüş bildirebilir.

Yargıçların sayısı Sözleşme'ye Taraf Devletlerin sayısına eşitlenecektir. Yargıçlar her Taraf Devletin kendi adayını göstermesinden sonra altı yıllık bir dönem için Parlamenter Meclis tarafından seçilecektir ve yeniden seçilebilmeleri mümkün olacaktır. Yargıçlar sekreterlik ve katiplik desteğine sahip olacaktır.

Oturumlarda üç, Daire'lerde yedi, Büyük Daire'lerde onyediyar yargıç bulunur. Mahkeme kişilerin, sivil toplum örgütlerinin ya da bir ya da birkaç Taraf Devlet tarafından Sözleşme'nin ihlal edilmesiyle mağdur olduğunu ileri süren kişiler topluluğunun veya, Devletlerarası başvuruda, taraf Devletin başvurularını kabul edecektir.

---

⁹⁴ Ç.N. Temmuz 2001'de bu sayı 41'dir.

Günümüzde dosyanın hazırlanması sırasında bir kayıt dairesi başvuru sahibiyle ilişkiye geçecektir. Bir başvuru kaydedildikten sonra davayı hazırlaması, ilgili taraflarla ilişkiye' geçmesi ve davanın kabul edildiği açıklandıktan sonra mümkün olan dostane çözüm için gerekli adımları atması için bir yargıç raportör görevlendirilecektir.

Önemli karışıklıkların olması durumunda taraflardan biri itiraz etmedikçe Daire kararını vermeden önce yargılama yetkisini büyük Daire'ye devredebilir. Daire kararını bildirdiyse, ancak "dava Sözleşme ve protokollerinin yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili önemli sorulara yol

İŞLEM SIRASI

Çoğu davada işlem sırası şöyledir:

- başvurunun alınması;
- Mahkeme'nin kayıt dairesiyle ön iletişim;
- başvurunun kaydedilmesi;
- başvurunun bir Daire'ye gönderilmesi;
- Daire tarafından bir yargıç raportörün görevlendirilmesi;
- üç kişiden oluşan bir komitenin incelemesi;
- başvuru hakkında Hükümet'le iletişime geçilmesi;
- incelemelerin ve bulguların dosyalanması;
- tarafların dinlenmesi;
- Daire'nin kabul edilebilirlik kararı;
- dostane çözüm olasılığı için görüşmelerde bulunma;
- Daire'nin kararı.

açıyor ya da dava genel öneme sahip bir konuyu gündeme getiriyorsa", taraflardan biri Büyük Daire'nin davayı yeniden incelemesini isteyebilir. Büyük Dairenin beş yargıçtan oluşan bir komisyonu davanın yeniden incelenmesi için kabul edilip edilmemesine karar verir.

Mahkeme, maliyetler ve harcamalar dahil olmak üzere adil bir masraf miktarı belirleyecektir.

Büyük Daire'nin kararı nihaidir; Mahkeme'nin nihai kararları bağlayıcıdır; Bakanlar Komitesi kararın yürütülmesini denetleyecektir.

BAHSİ GEÇEN DAVA VE KOMİSYON BAŞVURULARININ DİZİNİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Açılan Davalar

Abdulaziz, Cabales ve Balkandali Birleşik Krallık'a karşı 1985	172, 180
Airey İrlanda'ya karşı 1979	164, 179
Aksoy Türkiye'ye karşı 1996	161
Arrowsmith Birleşik Krallık'a karşı, 1978 Komite Raporu	183
Artico İtalya'ya karşı 1980	171
“Ärzte für das Leben” Platformu Avusturya'ya karşı 1988	191
Barberá, Messegué ve Jabardo İspanya'ya karşı 1988	165, 169
Belçika Dilbilimi Davası 1967	200
Belçika Polisi Ulusal Birliği Davası 1975	192
Berrehab Hollanda'ya karşı 1988	181
Bock Federal Almanya Cumhuriyeti'ne karşı 1989	166
Bönisch Avusturya'ya karşı 1985	166
Brogan Birleşik Krallık'a karşı 1988	160
Brüuggemann ve Scheuten Federal Almanya Cumhuriyeti'ne karşı (Başvuru 6959/75)	154
Chahal Birleşik Krallık'a karşı 1996	157
Darby İsveç'e karşı, 5 Mayıs 1989 tarihli Komite Raporu	182
DeBecker Belçika'ya karşı 1962 (Başvuru 214/56)	185
DeCubber Belçika'ya karşı 1984	167
DeJong, Baljet ve van den Brink Hollanda'ya karşı 1983	162
DeWilde, Ooms ve Versyp Belçika'ya karşı 1971 (“Serserilik” davaları)	159
Deewer Belçika'ya karşı 1980	167
Danimarka, Fransa, Norveç, İsveç ve Hollanda Yunanistan'a karşı 1969 (Başvuru 3321–26 ve 3344/67)	156
Doorson Hollanda'ya karşı 1996	165
Droogenbroeck Belçika'ya karşı 1992	158
Dudgeon Birleşik Krallık'a karşı 1981	176, 178
Eckle Federal Almanya Cumhuriyeti'ne karşı 1982	166
Feldbrugge Hollanda'ya karşı 1986	166
Foti ve diğerleri İtalya'ya karşı 1982	166
Gaskin Birleşik Krallık'a karşı 1989	180
Goodwin Birleşik Krallık'a karşı 1996	189–190
Grandrath Federal Almanya Cumhuriyeti'ne karşı 1964 (Başvuru 2299/64)	183
Guincho Portekiz'e karşı 1984	166
Guzzardi İtalya'ya karşı 1980 (Başvuru 7367/76)	159
Handyside Birleşik Krallık'a karşı 1976	178, 185
H. Fransa'ya karşı 1989	168

Huvig Fransa'ya karşı 1990	180, 182
İrlanda Birleşik Krallık'a karşı 1978	153, 156–157, 160
James ve diğerleri Birleşik Krallık'a karşı 1986	197
Kıbrıs Türkiye'ye karşı 1974, 1975 (Başvuru 6780/74 ve 6950/75)	153
Klass ve diğerleri Federal Almanya Cumhuriyeti'ne karşı 1978 (Başvuru 5029/71).	173, 179
Kostovski Hollanda'ya karşı 1989	171–173
Kruslin Fransa'ya karşı 1990	180, 182
Lamy Belçika'ya karşı 1989.	162
Lawless İrlanda'ya karşı 1961	16
LeCompte, Van Leuven ve DeMeyere Belçika'ya karşı 1981	195
Leander İsveç'e karşı 1987.	173
Lingens Avusturya'ya karşı 1986	187, 189
Lithgow ve diğerleri Birleşik Krallık'a karşı 1987	196
Malone Birleşik Krallık'a karşı 1984	177, 180, 182
Marckx Belçika'ya karşı 1979	177, 181–182
Mathieu-Mohin ve Clerfayt Belçika'ya karşı 1987	198–199
Matznetter Avusturya'ya karşı 1969.	161
Minelli İsviçre'ye karşı 1983	168
John Murray Birleşik Krallık'a karşı 1996	168
N. İsveç'e karşı 1983	184
Neumeister Avusturya'ya karşı 1968	161, 166
Neves e Silva Portekiz'e karşı 1989	168
Norris İrlanda'ya karşı 1988.	176, 178
Piersak Belçika'ya karşı 1982	167
Pretto ve diğerleri İtalya'ya karşı 1983.	167
Ringisen Avusturya'ya karşı 1971	160, 164
Schiesser İsviçre'ye karşı 1979	161
Schmidt ve Dahlstorm İsveç'e karşı 1976.	193–194
Silver ve diğerleri Birleşik Krallık'a karşı 1983	173, 178–179
Sporrong ve Lonroth İsveç'e karşı 1982.	196
Skoogström İsveç'e karşı 1984.	161
Stan Yunan Rafinerileri ve Stan Andreadis yargılaması 9 Aralık 1994 Seri A no. 301-B.	198
Strögmüller Avusturya'ya karşı 1969	161
Sunday Times Birleşik Krallık'a karşı 1979 (Başvuru 6538/74).	177, 186–187, 189
Unterpertinger Avusturya'ya karşı 1986	172–173
Windisch Avusturya'ya karşı 1990.	172
Young, James ve Webster Birleşik Krallık'a karşı 1981	192–193

**Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda Açılan Davalar
Başvuru Numarasına göre Sıralanmıştır**

Başvuru 214/56	185
Başvuru 2299/64	184
Başvuru 3321/26 ve 3344/67	156
Başvuru 5029/71	173, 179
Başvuru 6538/74	177, 186–187, 189
Başvuru 6780/74 ve 6950/75	153
Başvuru 6959/75	154
Başvuru 7367/76	159
Başvuru 7705/76	183
Başvuru 8416/78	154
Başvuru 9781/82	183
Başvuru 10410/83	184
Başvuru 10550/83	194
Başvuru 10640/83	183
Başvuru 11553/85	184

**AGİK'e baştan ya da sonradan katılım ve Helsinki
Sonuç Belgesi ile Yeni bir Avrupa için Paris
Şartı'na katılan Devletlerin onay tarihleri**

Devletler	25 Haziran 1973 tarihinde AGİK'e baştan ya da sonradan katılım	Helsinki Sonuç Belgesi'nin onaylanması (Tarih: 1 Ağustos 1975)	Paris Şartı'nın onaylanması (Tarih: 21 Kasım 1990)
Almanya (a)	Baştan	Baştan	Baştan
Amerika Birleşik Devl.	Baştan	Baştan	Baştan
Arnavutluk	19 Haziran 1991	16 Eylül 1991	17 Eylül 1991
Avusturya	Baştan	Baştan	Baştan
Azərbaycan	30 Ocak 1992	8 Temmuz 1992	20 Aralık 1993
Belçika	Baştan	Baştan	Baştan
Beyaz Rusya	30 Ocak 1992	26 Şubat 1992	8 Nisan 1992
Birleşik Krallık	Baştan	Baştan	Baştan
Bosna-Hersek (b)	30 Nisan 1992	8 Temmuz 1992	
Bulgaristan	Baştan	Baştan	Baştan
Çek Cumhuriyeti (f)	1 Ocak 1993		
Danimarka	Baştan	Baştan	Baştan
Ermenistan	30 Ocak 1992	8 Temmuz 1992	17 Nisan 1992
Estonya (c)	10 Eylül 1991	14 Ekim 1991	6 Aralık 1991
Finlandiya	Baştan	Baştan	Baştan
Fransa	Baştan	Baştan	Baştan
Gürcistan	24 Mart 1992	8 Temmuz 1992	21 Ocak 1994
Hırvatistan	24 Mart 1992	8 Temmuz 1992	
Hollanda	Baştan	Baştan	Baştan
İrlanda	Baştan	Baştan	Baştan
İspanya	Baştan	Baştan	Baştan
İsveç	Baştan	Baştan	Baştan
İsviçre	Baştan	Baştan	Baştan
İtalya	Baştan	Baştan	Baştan
İzlanda	Baştan	Baştan	Baştan
Kanada	Baştan	Baştan	Baştan
Kazakistan	30 Ocak 1992	8 Temmuz 1992	23 Eylül 1992
Kıbrıs	Baştan	Baştan	Baştan
Kırgızistan	30 Ocak 1992	8 Temmuz 1992	3 Temmuz 1994
Letonya (c)	10 Eylül 1991	14 Ekim 1991	6 Aralık 1991
Lihtenştayn	Baştan	Baştan	Baştan
Litvanya (c)	10 Eylül 1991	14 Ekim 1991	6 Aralık 1991
Lüksemburg	Baştan	Baştan	Baştan
Macaristan	Baştan	Baştan	Baştan
Makedonya	28 Nisan 1993'den beri gözlemci		
Malta	Baştan	Baştan	Baştan
Moldovya	30 Ocak 1992	26 Şubat 1992	29 Ocak 1993
Monako (d)	Baştan	Baştan	Baştan
Norveç	Baştan	Baştan	Baştan
Özbekistan	30 Ocak 1992	26 Şubat 1992	27 Ekim 1993
Polonya	Baştan	Baştan	Baştan
Portekiz	Baştan	Baştan	Baştan
Romanya	Baştan	Baştan	Baştan
Rusya (e)	Baştan	Baştan	Baştan
San Marino	Baştan	Baştan	Baştan
Slovakya (f)	1 Ocak 1993		
Slovenya	24 Mart 1992	8 Temmuz 1992	8 Mart 1993
Tacikistan	30 Ocak 1992	26 Şubat 1992	
Türkiye	Baştan	Baştan	Baştan
Türkmenistan	30 Ocak 1992	8 Temmuz 1992	
Ukrayna	30 Ocak 1992	26 Şubat 1992	16 Haziran 1992
Vatikan	Baştan	Baştan	Baştan
Yugoslavya (g)	Baştan	Baştan	Baştan
Yunanistan	Baştan	Baştan	Baştan

-
- (a) 3 Ekim 1990'da birleşen Doğu ve Batı Almanya'nın her ikisi de AGİT'in özgün katılımcılarıdır ve Helsinki Sonuç belgesinin özgün imzalayıcılarıdır.
- (b) Bosna-Hersek 30 Nisan 1992'deki onuncu KMK toplantısında Başkan tarafından yapılan bir açıklamayla AGİK'e katılımcı ülke olarak kabul edilmiştir. 2 Temmuz 1992'deki onüçüncü CSO toplantısı Helsinki Zirvesi'nde ev sahibi ülkenin Cumhurbaşkanı'nın açış konuşmasının Bosna-Hersek'in üyeliğe kabulünün şeklen teyidi olduğunda mutabık kalınmıştır.
- (c) Estonya, Letonya ve Litvanya'ya AGİK İnsancıl Boyut Konferansı Moskova Toplantısı'nın açılışında yapılan bakanlar düzeyinde ek bir toplantıyla katılımcı Devlet statüsü verilmiştir.
- (d) Monako AGİK'e 3 Temmuz 1973'den beri katılmaktadır, ancak daha önceki Helsinki Müzakereleri'nde yer almamıştır.
- (e) Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin AGİK'e katılım süreci Rus Federasyonu tarafından devam ettirilmiştir (cf. 5-CSO/Journal No. 1 ve 7 Ocak 1992 tarihli CSCE Communication No. 10).
- (f) Çek Cumhuriyeti ve Slovak Federal Cumhuriyeti, Çekoslovakya Devleti döneminde AGİK'in özgün katılımcıları olmuştur. 15 Aralık 1992'deki Stokholm Konsey Toplantısı Çek Cumhuriyeti ve Slovak Federal Cumhuriyeti'nin bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından 1 Ocak 1993'den bu yana katılımcı ülke olarak kabul edilmelerine karar vermiştir.
- (g) 8 Temmuz 1992'den beri katılımı askıya alınmıştır.

Kaynak: *OSCE Handbook, 20 years of the Helsinki Final Act, 1975–1995*, AGİT Sekreteryası tarafından yayınlanmıştır, Viyana, Avusturya, 1996, Ek 1.

Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerini Onay Tablosu

(Tablonun altındaki açıklamalara bakınız)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
A.B.D.	T	T	T			T	T	T	T	İ	İ	T	T
Almanya	T	T	T		T	T	T	T	T	T	T	T	T
Arnavutluk	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Avusturya	T	T	T		T	T	T	T	T	T	T	T	T
Azərbaycan		T							T	T	T		T
Belçika	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Beyaz Rusya	T	T	T	T		T	T	T	T	T	T		T
Birleşik Krallık	T	T	T		T	T	T	T	T	T	T	T	T
Bulgaristan	2	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Çek Cum.	2	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Danimarka	T	T	T	İ	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Ermenistan		T						T	T	T	T	T	T
Estonya	2	T			T			T	T	T	T	T	T
Finlandiya	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Fransa	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Gürcistan		T	T						T	T	T	T	T
Hırvatistan	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Hollanda	T	T	T		T	T	T	T	T	T	T	T	T
İrlanda	T	T	T		T	T	T	İ	T	T	T	İ	T
İspanya	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	İ	T
İsveç	T	T	T		T	T	T	T	T	T	T	T	T
İsviçre	T	T	T		T	T	T	T	T	T	İ	T	İ
İtalya	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
İzlanda		T	T		T	T	T	T	T	T	T	İ	T
Kanada	T	T	T			T	T	T	T	T	T	T	T
Kazakistan			T										T
Kıbrıs	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Kırgızistan			T						T	T			T
Letonya	2	T	T	T	İ	T	T	T	T	T	T	T	T
Litvanya		T			T				T	T	T	T	T
Lüksemburg		T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Macaristan	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Makedonya	2	T	T		İ	T		T	T	T	T	T	T
Malta	T				T	T			T	T	T	T	T
Moldovya		T			İ	T		T	T		T	T	T
Norveç	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Özbekistan			T					T	T	T	T	T	T
Polonya	2	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Portekiz	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Romanya	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Rusya	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Slovakya	2	T	T	T	T	T	T	T	T	T		T	T
Slovenya		T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Tacikistan			T					T			T	T	T
Türkiye	T	T	T		T	T	T	İ			T	T	T
Ukrayna	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Yunanistan	T	T	T		T	T	T	T		T	T	T	T

T=Sözleşme'ye Taraf

İ = Sözleşmeyi İmzaladı

1. Bağımsızlık öncesi anlaşma yükümlülükleriyle ilgili genel bildiriye dayanmaktadır.
2. Yalnızca 1926 Sözleşmesi'ne Taraf.

Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri

- A. 25 Eylül 1926 Tarihli Köle Ticaretinin ve Köleliğin Önlenmesi Sözleşmesi ve değişiklik getiren 7 Aralık 1953 Tarihli Protokol
- B. 9 Aralık 1948 Tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi.
- C. 12 Ağustos 1949 Tarihli Tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi.
- D. 21 Mart 1950 Tarihli İnsan Ticaretinin ve Fahişe Sömürüsünün Önlenmesi Sözleşmesi.
- E. 4 Kasım 1950 Tarihli İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme.
- F. 31 Mart 1953 Tarihli Kadınların Siyasi Hakları Sözleşmesi.
- G. 7 Eylül 1956 Tarihli Köleliğin, Köle Ticaretinin ve Köleliğe Benzer Kurumların ve Uygulamaların Kaldırılmasıyla İlgili Tamamlayıcı Sözleşme.
- H. 21 Aralık 1965 Tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme.
- I. 16 Aralık 1966 Tarihli Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi.
- J. 16 Aralık 1966 Tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.
- K. 18 Aralık 1979 Tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme.
- L. 10 Aralık 1984 Tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme.
- M. 20 Kasım 1989 Tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi.

Kaynak: Şubat 1997 ABD Dışişleri Bakanlığı *Country Reports on Human Rights for 1996*, Government Printing Office, Washington, D.C., s. 1501–15 04.

EK ONAY VE TARAF OLMA TABLOSU

(30 Temmuz 1997 tarihinde bazı ülkeler)

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme

İmzaya Açılış: Roma, 11 Kasım 1950 Yürürlüğe Giriş:

on ülkenin onaylaması ile 3 Eylül 1953

İmzalayan üye devletler: Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan*, Hollanda, İzlanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Makedonya, Moldova*, Norveç, Polonya, Romanya, Rus Federasyonu*, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna*, Yunanistan.

(* İmzalamış ama onaylamamıştır.

İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Ceza veya Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

İmzaya Açılış: Strazburg, 26 Kasım 1987 Yürürlüğe Giriş: 2 Şubat 1989

İmzalayan üye devletler: Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan*, Hollanda, İzlanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Kıbrıs, Letonya**, Litvanya*, Macaristan, Makedonya, Moldova*, Norveç, Polonya, Romanya, Rus Federasyonu*, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan.

(* İmzalamış ama onaylamamıştır. (**) Henüz imzalamamıştır.

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'ye Ek 9 Numaralı Protokol

İmzaya Açılış: Roma, 6 Kasım 1990 Yürürlüğe Giriş: on ülkenin onaylaması ile 1 Ekim 1994

İmzalayan üye devletler: Almanya, Arnavutluk**, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık**, Bulgaristan**, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa*, Hırvatistan**, Hollanda, İzlanda**, İrlanda, İspanya**, İsveç, İsviçre, İtalya, Kıbrıs, Letonya**, Litvanya, Macaristan, Makedonya**, Moldova, Norveç, Polonya, Romanya, Rus Federasyonu**, Slovakya, Slovenya, Türkiye*, Ukrayna, Yunanistan*.

(* İmzalamış ama onaylamamıştır. (**) Henüz imzalamamıştır.

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya ve Oluşturulan Denetim Mekanizması'nın Yeniden Yapılandırılmasına Dair Sözleşme'ye Ek 11 Numaralı Protokol

İmzaya Açılış: Strazburg, 5 Mayıs 1994 Yürürlüğe Giriş:

İmzalayan üye devletler: Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan*, Hollanda, İzlanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya*, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Makedonya, Moldova, Norveç, Polonya, Romanya, Rus Federasyonu*, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan.

(* İmzalamış ama onaylamamıştır.

Avrupa Sosyal Şartı

İmzaya Açılış: Torin, 18 Ekim 1961 Yürürlüğe Giriş: beş ülkenin onaylaması ile 26 Şubat 1965

İmzalayan üye devletler: Almanya, Arnavutluk**, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan**, Çek Cumhuriyeti*, Danimarka, Estonya**, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan**, Hollanda, İzlanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre*, İtalya, Kıbrıs, Letonya*, Litvanya**, Macaristan*, Makedonya**, Moldovya**, Norveç, Polonya, Romanya*, Rus Federasyonu**, Slovakya*, Slovenya**, Türkiye, Ukrayna*, Yunanistan.

(* İmzalamış ama onaylamamıştır. (**) Henüz imzalamamıştır.

Avrupa Sosyal Şartı'na Ek Protokol

İmzaya Açılış: Strazburg, 5 Mayıs 1988 Yürürlüğe Giriş: üç ülkenin onaylaması ile 4 Eylül 1992

İmzalayan üye devletler: Almanya*, Arnavutluk**, Avusturya*, Belçika*, Birleşik Krallık**, Bulgaristan**, Çek Cumhuriyeti*, Danimarka, Estonya**, Finlandiya, Fransa*, Hırvatistan**, Hollanda, İzlanda*, İrlanda**, İspanya*, İsveç, İsviçre**, İtalya, Kıbrıs*, Letonya*, Litvanya**, Macaristan**, Makedonya**, Moldovya**, Norveç, Polonya**, Romanya**, Rus Federasyonu**, Slovakya**, Slovenya*, Türkiye*, Ukrayna**, Yunanistan*.

(* İmzalamış ama onaylamamıştır. (**) Henüz imzalamamıştır.

Avrupa Sosyal Şartı'na Değişiklik Getiren Protokol

İmzaya Açılış: Torino, 10 Ekim 1991 Yürürlüğe Giriş:

İmzalayan üye devletler: Almanya**, Arnavutluk**, Avusturya, Belçika*, Birleşik Krallık*, Bulgaristan**, Çek Cumhuriyeti*, Danimarka**, Estonya**, Finlandiya, Fransa*, Hırvatistan**, Hollanda, İzlanda**, İrlanda**, İspanya*, İsveç, İsviçre**, İtalya, Kıbrıs, Letonya*, Litvanya**, Macaristan*, Makedonya**, Moldovya**, Norveç, Polonya**, Romanya**, Rus Federasyonu*, Slovakya*, Slovenya*, Türkiye**, Ukrayna**, Yunanistan*.

(* İmzalamış ama onaylamamıştır. (**) Henüz imzalamamıştır.

Toplu Şikayet Sistemi Sağlayan Avrupa Sosyal Şartı Ek Protokolü

İmzaya Açılış: Strazburg, 9 Kasım 1995 Yürürlüğe Giriş: beş ülkenin onaylaması ile

---

İmzalayan üye devletler: Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İsveç, İtalya, Kıbrıs, Norveç*.

(* Bu protokolu onaylamıştır.

Avrupa Sosyal Şartı (Değiştirilmiş Yeni Şekli)

İmzaya Açılış: Strazburg, 5 Mayıs 1996 Yürürlüğe Giriş: üç ülkenin onaylaması ile (1 Temmuz 1997'de onaylayan bir ülke yoktur).

İmzalayan üye devletler: Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İsveç, İtalya, Kıbrıs, Romanya, Yunanistan.

Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme

İmzaya Açılış: Strazburg, 1 Şubat 1995 Yürürlüğe Giriş: oniki ülkenin onaylaması ile

---

İmzalayan üye devletler: Almanya*, Arnavutluk*, Avusturya*, Belçika**, Birleşik Krallık*, Bulgaristan**, Çek Cumhuriyeti*, Danimarka*, Estonya, Finlandiya*, Fransa**, Hırvatistan*, Hollanda*, İzlanda*, İrlanda*, İspanya, İsveç*, İsviçre*, İtalya*, Kıbrıs, Letonya*, Litvanya*, Macaristan, Makedonya, Moldova, Norveç*, Polonya*, Romanya, Rus Federasyonu*, Slovakya*, Slovenya*, Türkiye**, Ukrayna*, Yunanistan**.

(*) İmzalamış ama onaylamamıştır. (**) Henüz imzalamamıştır.

BİR ŞİKAYETİ HAZIRLAYIP DOSYA HALİNE GETİRMEK

Yerel ya da uluslararası kullanım için bir şikayeti hazırlayıp dosya haline getirirken olaydaki gerçekleri dikkatlice ortaya koymak çok önemlidir. Şikayette bulunduğunuz ülkede hangi formların gerektiğini öğrenin. Temel sorular arasında şunlar vardır: İhlal nerede oluştu? O ülke hangi insan hakları ve diğer ilgili anlaşmaları imzalamış? O ülke hangi uluslararası kuruluşlara katılmış? Hangi haklar çiğnendi? Mümkün olduğu durumlarda uygulanabilir uluslararası belgeyi belirtin.

Bireysel bir ihlali mi, yoksa bir ihlaller demetini mi rapor ediyorsunuz? Şikayetiniz ne kadar belirgin ise, yanıt alabilmek o kadar kolaylaşır. Bu hem bir bireysel şikayet olarak, hem de süregiden bir ihlaller demeti örneği olarak görülebilir mi?

Bir mağdur ya da mağdur temsilcisi misiniz, yoksa bir ya da birden fazla mağdur adına şikayette bulunan bir sivil toplum örgütü müsünüz? Şikayet konusunun düzeltilmesi hangi iç yollara başvurulmuştur? Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bir şikayeti inceleyebilmek için iç hukuk ya da idari sürecin tüketilmesi koşulunu arar.

Hangi hukuki yol izlenmiştir? Bu başvuru sırasında açıkça belirtilmelidir. Bu, işe iadeyi, bir kayıp karşısında maddi tazminatı, gaspedilen arazi ya da malların geri verilmesini, seyahat edebilme imkanını, pasaport, vize ya da çıkış izni alamamayı, eğitimi, gözetimindeki bir kişiyi ziyaret edememeyi, gözetimden salıverilmeyi, uluslararası bir organın inceleme yapmak ya da bir ülkeden uluslararası insan hakları normlarını ihlal etmeyi durdurmasını veya mevzuatını değiştirmesini istemesini kapsar.

Hangi yerel kaynaklar bulunmaktadır? (Avukat, insan hakları örgütü, insan haklarıyla ilgili bir devlet dairesi, ombudsman gibi). Gizlilik: Verdiğiniz belgede adınız, mağdur ya da tanıkların adları veya ifadeleri gibi herhangi bir bölümün gizli kalmasını istiyor musunuz? İnsan hakları şikayetlerinin çok elden ele dolaştığı göz önüne alındığında hassas bilginin gizli kalma olasılığı fazla olmamaktadır.

Davanız İçin Destek Sağlamak

Destek için hangi grupları çağırabilirsiniz? Gazeteciler, sendikalar, din toplulukları, dernekler, dost hükümetler ya da uluslararası örgütler davanın çözümlenmesinde yardımcı olabilir mi? Şikayetleri değerlendirmekte kullanılan resmi mekanizmaya ek olarak halkın geniş desteği çoğunlukla yardımcı olmaktadır. Bu yardım özellikle başvuru sahibinin

---

yaşadığı bölgedeki yasama ya da yürütme üyeleri, hukuk fakülteleri, barolar, medya ve sivil toplum örgütlerinden gelebilir.

Medyanın davayı halka açıklamasına razı mısınız? Medyanın ilgisi ya da diplomatik bilgilendirme çoğunlukla etkili olmaktadır.

Yazılı İletişim

Şikayette bulunacağınız ülkenin ve uluslararası örgütlerin iletişim formlarını bildiğinizden emin olun. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun kullandığı formlar bu örgütlerden elde edilebilir (adresleri ilerleyen sayfalardadır).

Olaylara dayanan ayrıntıları tam olarak belirttiğinizden emin olun; sözde ihlalin gerçekleştiği ülkenin adını, başvuru sahibinin ad ve uyruğunu, doğum yeri ve tarihini, yaşadığı adresi ve iletişim adresini yazın.

Bunları yazan kişi mağdur değilse, aynı bilgiler öbür kişi için de verilmelidir. Başvuru sahibi ve mağdur akraba ya da hısım ise belirtilmelidir. Başvuru sahibi bir örgütse, ortaklıkla ilgili ayrıntılarla birlikte örgütün kısa bir tanımlaması verilmelidir.

İnsan hakları ihlalleri ülkenin anayasasına, haklar bildirgesine, ceza ya da medeni hukukuna veya dava usulüne ait hükümlere ve ilgili diğer yasalara başvuru yaparak en ince ayrıntısına kadar anlatılmalıdır.

Olayların açıklaması belirgin olmalıdır. Bilinen tanıkların ve olayda yer alanların ad ve adresleri, iddia edilen ihlallerin yer ve zamanı tarih sırasına göre ayrıntılı şekilde anlatılmalıdır. Böyle bir belgenin hazırlanmasında bir avukat kullanmak yararlı olabilir.

Olayla ilgisi bulunan resmi görevlileri tarif edin, ad ve unvanlarını yazın, onların hatırladığınız ifadelerinin doğrudan alıntısını ya da bir açıklamasını verin. İlgili belgeler eklenmelidir. Asıl belgeleri ya da kopyalarını sakladığınızdan emin olun. Mağdur ve tanıkların yeminli ifadeleri, ilgili yasa ve tüzüklerden alıntılar, sağlık raporları, gazete kopyaları ve diğer araştırma bulguları bu belgeler arasındadır.

Fotoğraf ve basit haritalar davayla ilgisi olmayanların olayı kavramalarına yardımcı olabilir.

Birden fazla ihlal rapor ediliyorsa, her biri ayrı ayrı hazırlanmalıdır ve öncesinde gerekli açıklama yapılmalıdır.

Tartışmaya açık, ideolojik ifadelerden sakınınız. Sizi dinleyenler gerçeklerle ve onların ilgili yasa, anlaşma ve uluslararası insan hakları normlarına olan bağlantısıyla ilgilenecektir.

Yerel Faaliyet

İç hukuk yollarını kullanmak: Şikayetle ilgili olarak sonuç almak için denediğiniz tüm iç yolları tarih sırasına göre yazdığınıza emin olun. Bunlar polis ve diğer resmi görevlilere yaptığınız resmi ya da gayri resmi bildirimleri, mahkeme dosyalarını, verilen kararların tarihiyle birlikte tam metnini, kamu kurumlarının yaptığı soruşturmaların yeri, zamanı ve taraflarını içermelidir. Bir adli ya da idari temyiz yoluna gidilmiş midir? Gidilmiş ise, tarih, yer ve katılımcıları ile birlikte sonuçlarını belirtin.

İç hukuk yollarının tüketildiğini ya da yalnızca bir bölümünün kullanıldığını belirtin. İç hukukta hiçbir başvuru yolu bulunmayabilir ya da yetkililer işbirliği içinde olmayabilir, davanın görülmesinde uzun gecikmeler ve masraflara neden olabilirler. Şikayetleri dinleyip çözümleyecek bağımsız bir yargının ya da idari kurumun olmadığı kaydedilmelidir. Öç korkusu ve geçmişteki benzer davaların duruşmaya çıkarılamamış olması not edilmelidir.

Aşağıda Birleşmiş Milletler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılacak başvurular için rehberler bulunmaktadır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın bireysel şikayetleri alacak bir mekanizması yoktur.

Birleşmiş Milletler

Üç Birleşmiş Milletler örgütü bireysel şikayetleri incelemektedir: İnsan Hakları Komitesi, İşkenceye Karşı Komite ve Irksal Ayrımcılığı Önleme Komitesi. BM örgütlerine bireysel şikayette bulunabilmesi için Devlet'in bireysel başvuruları inceleyecek olan BM organının ferdi müracaatları kabul yetkisini tanımış olduğunu açıklamış olması gerekir. Süreç biraz yavaştır ve başlangıcından bitişine kadar yaklaşık üç, dört yıl sürer. "Kullanımı kolay" olarak nitelendirilemez ve diğer tüm yollar tüketildiğinde bir son çare olarak görülmelidir.

Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek Protokol

Bir ülke isteğe bağlı olan bu Ek Protokol'u onaylamışsa Komite o ülkeden yapılan bireysel başvuruları kabul edebilir. Bu nedenle ülkenin Protokol'u çekincelerle birlikte imzalayıp imzalamadığını ve çekincelerin mağdurun elde etmeye çalıştığı haklara ne derecede uygulanabileceğini araştırmak önemlidir. Mağdur ya da temsilcisi Komite'ye doğrudan

---

başvurabilir. Komite 18 kişiden oluşur ve dönemsel olarak Cenevre’de toplanır. Ek Protokol kapsamında yapılan şikayetler, Sözleşme’nin I. Ve III. bölümlerinde bulunan işkence görmeme, zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış veya ceza görmeme gibi hakların ihlal edildiğini kanıtlaması gerekir. Diğer haklar arasında yaşam hakkı; özgür olma; gizlilik; doğru yargılanma; düşünce, din, barışçıl toplanma ve dernek kurma dahil ifade özgürlüğü; yasalar önünde eşitlik ve eşit şekilde korunma vardır.

Dosyayı Hazırlama Süreci

Bir şikayet sahibi ilk olarak dosya hazırlama işlemi için gerekenleri elde etmek amacıyla Komite’yle ilişkiye geçmelidir. İletişim adresi şudur:

Human Rights Committee
UN Centre for Human Rights
Palais des Nations
1211 Geneva 10
Switzerland

Tel: (22) 907 1234
Faks: (22) 917 0092, 917 0212

Gereken ilk bilgi mağdurun adı, adresi ve uyruğudur. Şikayeti yazan mağdur değilse aynı bilgileri kendi için de vermelidir. Şikayet hangi Devlet’e karşı yapılmaktadır ve çözüm aramak için hangi iç yollara başvurulmuştur? Olası tüm iç yollar tüketilmiş midir?

İlk bilgi Komite’ye ulaştığında Sekreteryaya incelemeye alır ve ek bilginin gerekip gerekmediğine karar verir. Daha sonra başvuru Komite’nin Yeni Başvurular Özel Raportörü’ne gönderilir. Bu komite üyesidir ve oturumlar arasında alınan ilk başvurulara yanıt vermekle görevlidir. Raportör tatmin edici bulursa başvuruyu yorum yapması için ilgili Devlet’e gönderebilir ve yanıt için en fazla iki aylık bir süre verir. Bu gerçekleşirse şikayet beş kişilik bir Komite çalışma grubuna gittikten sonra şikayeti yazan kişinin Devlet’in yorumuna yanıt vermesi için olanak tanınır. Çalışma grubu şikayeti oy birliği ile kabul edebilir, oy birliği sağlanmazsa olay incelenmek üzere tüm Komite’ye gider. Dava kabul edilirse ülkenin davaya karşı yazılı bir açıklama yapması ve çözümlenmesi için attığı adımları anlatması için altı ayı vardır. Bu açıklamalar şikayeti yazana da bildirilir ve ek açıklamalarda bulunması için genellikle altı haftalık bir süre verilir. Komite’nin işlemlerinde yerinde inceleme ya da sözlü duruşma yapılmaz ve şikayetçilere yardım amacıyla bir kaynak sağlanmaz.

Kararlar

Komite oy birliği ile çalışmak isterse de, mevcut bulunan üyelerinin çoğunluk kararı yeterli olur. Komisyon hukuki bir gücü olmayan görüşünü üye devletlere ve şikayeti yazan kişiye gönderir. Bu görüşler çoğunlukla devlet hakkında ve Sözleşme hükümlerini ihlal edip etmedikleriyle ilgili bilgi içerir. Sözleşme'ye uyumlu hale gelinmesi için cezanın değiştirilmesi, mağdurun salınması, adaletsiz bir yasanın değiştirilmesi ya da mağdura uygun bir tazminat ödenmesi gibi adımların atılması yönünde fikir açıklar. Komite'nin görüşlerinin yasal bir gücü olmadığı için devletler genelde bu görüşleri göz ardı ederler. Son yıllarda Komite'nin yaklaşımı ilgili Devlet'e bulunduğu konum hakkında bilgi veren ve yanıt vermesini bekleyen bir mektup göndermek olmuştur. Bazı devletler bu yaklaşıma olumlu karşılık vermişlerdir. 1990'dan beri daha doğrudan bir yaklaşım da kullanılmaktadır. Komite şimdi ilgili devletlerden bir davaya karşılık olarak hangi adımların atıldığını 180 gün içinde Komite'ye bildirmesini istemektedir. Görüşlerin İzlenmesi Özel Raportörü davaları izlemekte ve çözümlenmeyen davalarda atılması gereken adımları önermektedir.

Ek sözleşmeler arasında Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme ve İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme vardır. Bu sözleşmelerin ikisi de İnsan Hakları Komitesi'ninkine benzer görev ve işlemlere sahiptir ve bireysel şikayetleri kabul etmeye başlamışlardır. Adresi 218. sayfada bulunan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi'ne yazarak ek bilgi edinebilir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin **25. Madde**'si bireysel başvurulara olanak tanımaktadır, ancak bunun için iç hukuk yollarının tüketilmesi ve başvurunun, Devlet tarafından verilen son kararı takiben altı ay içinde yapılmış olması gerekir. Her yıl 1000'den fazla başvuru alınmakta, bunların yalnızca onda biri kabul edilebilir bulunmaktadır. Çoğunun reddedilmesinin nedeni şikayetlerin açıkça uluslararası değil, iç yasal sorunlarla ilgili olmasıdır. Kabul edilse bile bir davanın sonuçlanması yaklaşık üç, dört yıl alır. Şikayet sahipleri bir başvuruda bulunmak için gerekenler konusunda bilgi almak için doğrudan Komisyon'la ilişkiye geçilmelidir.⁹⁵ Adres şöyledir:

---

⁹⁵ 11 Numaralı Protokol'un getirdiği düzenlemeyle Komisyon Mahkeme'yle birleştirilmiştir. Bu nedenle başvurular doğrudan Mahkeme'ye yapılmaktadır. Adres de 'European Commission on Human Rights' yerine 'European Court of Human Rights' şeklinde yazılmalıdır. Kitabın Komisyon ile ilgili olan bundan sonraki kısmı basitçe Mahkeme için düşünülebilir.

Secretary-General of the Council of Europe
c/o European Commission on Human Rights
67006 Strazburg Cedex
France
Tel: 33 388 41 23 50
Faks: 33 388 41 27 93

Komisyon. Sözleşme'nin **20. Madde**'si Sözleşme'ye Taraf Devletler ile aynı sayıda Komisyon üyesi sağlamıştır. Üyeler altı yıllık dönemler için seçilirler ve yeniden seçilmeleri mümkündür. Üyeler Komisyon'da kendi adlarına görev yaparlar ve bu onların bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını temin etmelerine yardımcı olur. Komisyon'un görüşlerinin yasal bağlayıcılığı olmamasına karşın Komisyon davaları, kararları yasal olarak bağlayıcı olan Mahkeme'ye havale edebilir.

Sekreteryaya. Sekreteryaya mektuplaşmaya yanıt vererek, arşiv oluşturarak ve başvuruların kaydını tutup düzenleyerek Komisyon'a yardımcı olur. Sekreteryaya her dava için bir dosya hazırlar ve tüm gerekli bilgiyi içine dahil eder. İhlal edilen hakkın Sözleşme kapsamında olduğu konusunda ve altı aylık zaman aşımının dolması durumunda başvuru sahiplerine haber verir.

Komisyon'un İşleyişi. Avrupa Sözleşmesi'nin **26. Madde**'si uluslararası hukukun genellikle kabul edilen ilkelerine göre, Komisyon'a ancak iç hukuktaki başvuru yollarının tüketilmesinden sonra ve kesin iç kararın verildiği tarihten başlayarak altı aylık bir süre içinde başvurulabilir" der. Başvuru sahibi diğer uluslararası örgütlere de şikayette bulundursa, bunu belirtmesi gerekir.

İç hukuk yollarının tüketilmesi, tüm yargısal ya da idari adımların atılmış olması demektir. Komisyonun sık olarak, başvuru sahibinin mahalli makamlar nezdinde hakkını savunmada başarı şansının az olduğu bir ortamda şekillendikleri için, ortaya konabilecek çözümlerin geçerli olmadıklarını tesbit etmiştir.

Başvuru yapan kişi mağdur, yakın bir akrabası ya da mağdur adına işlem yapan biri olmalıdır. Şikayet dilekçesi başvuru sahibi tarafından imzalanmalıdır (**Madde 27**) ve bu kişi adının yayınlanmamasını isteyebilir. İsimsiz dilekçeler işleme sokulmaz. Başvuru sahiplerinin dava vekili konumunda bir kişiyi dosyanın oluşturulması için ataması gerekir; bu ihmal edilirse başvurunun kayda girmesi gecikebilir. Dilekçe Sözleşme'nin ihlal edildiği ileri sürülen maddesini özellikle belirtmelidir. Genel siyasi ifadeler Komisyon'un yargı yetkisi dışında olduğu için dilekçenin reddedilmesine neden olur.

Madde 27(2)'ye göre Komisyon, çok açık siyasi içeriği olan ya da asılsız veya desteksiz bir suçlama içeren dilekçeleri reddetme hakkına sahiptir. Şikayet doğrudan Devlet'e ya da makamlarına karşı yapılmalıdır. Bu kapsamda yürüttükleri bir faaliyet nedeniyle ya da almaları gereken bir önlemi almadıkları için polis görevlileri ya da hükümet çalışanları aleyhine şikayette bulunabilir. Kişiler ya da dernekler aleyhine yapılan bireysel şikayetler Sözleşme kapsamında değildir.

Komisyon (adresi bir önceki sayfada) 44 Numaralı Kural kapsamında başvuruda bulunması için tüm ayrıntıyı içeren bir formu başvuru sahibine ulaştıracaktır. Başvurular başvuranın ad, yaş, meslek ve adres bilgilerini içermelidir. Dosyayı hazırlayan başvuru sahibinden farklı bir kişiye aynı bilgileri kendi için de vermemelidir.

Şikayet edilen Taraf Devlet'in adı ve özellikle Sözleşme'nin ihlal edildiği ileri sürülen bölümleri belirtilmelidir. Olayların ayrıntılı bir açıklaması ve adli ya da idari kararlar ya da yazışmaları içeren ilgili belgeler eklenmelidir. Parasal zararlar için bir karşılık isteniyorsa dilekçede belirtilmelidir. Belirli bir tutarın yazılması gerekmemektedir.

İspat etme zorunluluğu şikayette bulunan üzerindedir ve bu nedenle başvuru sahibi iddiasını en ayrıntılı ve inandırıcı şekilde düzenlemelidir.

Şikayetçiye Mali Yardım. Başvuru ilgili hükümete gönderildikten sonra Komisyon yasal ücretler, ulaşım, geçinme ve günlük harcamalar için gereken para için başvuru sahibine mali yardımda bulunabilir. Bu minimum para yazılı belgelerin hazırlanması ve sözlü duruşmalarda bulunması için yapılan harcamaları karşılar. Bu mali yardım için başvuru sahibi istekte bulunabilir ya da Komisyon kendi tercihiyle karara bağlayabilir, ancak bu tür bir yasal yardım ancak yerel yetkililer Komisyon'da görülen davanın masraflarını ödeyemeyeceklerini belirttiklerinde yapılır. Her davada Komisyon'un mali yardımda bulunması için kuralları soruşturmak tedbirli bir yaklaşım olur.

Kabul Edilme Aşaması. Sekreteryaya her başvuruyu inceler ve doğrudan yanıt verir. Kaydedilen şikayet dilekçeleri daha sonra kabul edilebilirlik kararını vermesi için Komisyon üyelerinden birine gönderilir. Gereken tüm bilgi toplandıktan sonra Komisyon'un tümü için bir rapor hazırlanır. Şikayet dilekçesi kabul edilirse Komisyon davanın kabul edilebilirliği üzerine yorumda bulunması için ilgili Devlet'e haber verir. Devlet'in genellikle altı hafta içinde yanıt vermesi beklenir. Bazı davalar bu aşamada çözümlenmektedir. Bu aşamada sonuçlanmayan davalarda taraflar arasındaki sorunlar keskinleşir, konuya odaklanır, savların geçerliliği ve önemi belirginleşir. Daha sonra Komisyon için yeni bir kabul edilebilirlik raporu hazırlanır ve kabul edildiği takdirde sözlü duruşmalar için bir takvim belirlenir.

Kabul İçin Yapılan Duruşmalar. Kabul için yapılan duruşmalar genellikle yarım gün sürer ve Strazburg’da yapılır. Komisyon’un taraflar için hazırlamış olduğu sorular katılımcılara sorulur. Katılımcılar ve temsilcileri hem Komisyon’a, hem de diğer tarafın öne sürdüklerine yanıt verir. Komisyon şikayet hakkında vermiş olduğu kabul ya da red kararı ile ilgili olarak her iki tarafla özel olarak görüşüp bilgilendirir, taraflardan görüşlerini alır. Dava kabul edilmişse Komisyon kendi incelemelerini başlatır ve tarafların karşılıklı anlaşmalarını sağlamaya çalışır (**Madde 28**). Bu da mümkün olmazsa, davayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne gönderir.⁹⁶

Komisyon tarafından kabul edilen davaların yaklaşık yüzde onbeşi dostane çözümlerle sonuçlanır. Sonuç genelde maddi tazminat ödeme ya da ulusal kanunlarda değişiklik yapma yönünde olur. Herhangi bir çözüm gerçekleşmediğinde, Komisyon Bakanlar Komitesi için bir rapor hazırlar. Bakanlar Komitesi Sözleşme’nin ihlal edilip edilmediği ve Komisyon’un raporunun duyurulup duyurulmayacağı konularında karar verir. Üç ay geçtikten sonra Komisyon, ilgili Devlet ya da başvuru sahibinin vatandaşı bulunduğu Devlet davayı doğrudan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne gönderir. Mahkeme’nin kararı tüm taraflar için yasal olarak bağlayıcıdır.

Mahkemenin Kesinleşmiş Kararı. Sözleşmenin Madde 46.1’i, bir Yüksek Sözleşmeci Tarafın, Mahkemenin yargı yetkisini işbu sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması ile ilgili her konuda ipso facto⁹⁷ ve özel anlaşmaya gerek olmaksızın tanıdığını beyan etmiş olması gerektiğini belirtmektedir.

Mahkeme yargıçları’nın sayısı Avrupa Konseyi’ne üye devletlerin sayısına eşittir. Yargıçlar kendi adlarına görev yaparlar. Bugüne kadar Mahkeme 300’ün üzerinde dava görmüştür ve bireysel başvuruyla kendisine gönderilen davaları görmeye başladığında dava yükü büyük olasılıkla artacaktır. Sözleşme’ye ek 9 Numaralı Protokol yürürlüğe girdiğinde bu durum gerçekleşecektir. Protokol Kasım 1990’da imzaya açılmıştır ve on üye ülke onayladığında etkili hale gelecektir.

Üçüncü kişiler Mahkeme’nin izniyle davanın şikayetçisini destekleyen özet dosyalar hazırlayabilirler. Bu durum birkaç insan hakları örgütünün iç hukuktaki insan hakları, konuşma özgürlüğü ve yasalar önünde eşit korunma düzenlemeleri ve diğer ülkelerdeki uygulamalar hakkında yorumda bulunmalarını sağlamıştır.

---

⁹⁶ Ç.N. Komisyon Mahkeme’yle birleştirilmiş olduğu için, Komisyon yerine Mahkeme önceki aşamaları tamamladıktan sonra davayı karar için incelemeye alır.

⁹⁷ Başka bir karar gerekmeden kendiliğinden

Mahkeme'nin kararları yasal olarak bağlayıcıdır ve genelde Devlet'in hakları ihlal edilen taraf için "adalet sağlaması" ya da maddi tazminat ödemesi yönünde olur.

BİR KAYNAK REHBERİ

BM İnsan Hakları Etkinlikleri

Birleşmiş Milletler'in birkaç İnsan Hakları programı vardır. BM İnsan Hakları Alanında Teknik İşbirliği Programı yargıç, polis görevlisi, avukat ve ordu mensuplarının eğitimi konusunda katılımcı ülkelere teknik yardımda bulunur. Bazı ülkelerdeki sorunlu bölgelere uzun süreli olarak yerleşir. Örneğin BM yerel halkın insan haklarını korumak için Gürcistan'a bir ofis açmıştır. Ofis iç sürgüne uğrayan kişilere ve insan hakları konusunda Birleşmiş Milletler'e rapor vermeleri ve geri dönmeleri için mültecilere yardım eder. BM kurumsal bakımdan temel insan hakları anlaşmalarını gözlemleyen altı komiteye sahiptir. Bunu üye devletlerin anlaşmalar kapsamında hazırladıkları raporları gözden geçirerek ya da gerektiğinde anlaşmaların uygulanması konusunda devletleri yapıcı diyaloga teşvik ederek yerine getirir. Üç BM organı insan hakları konusunda hükümetlere karşı yapılan bireysel şikayetleri kabul eder: İnsan Hakları Komitesi, İşkenceye Karşı Komite ve Irksal Ayrımcılığı Önleme Komitesi. Anlaşma mekanizmasının dışında ülkeye özgü ya da genel bir konuda inceleme yapması için özel raportörler atayabilir.

Bir BM yayını şöyle der: "Herkes bir insan hakları sorununu Birleşmiş Milletler'in dikkatine sunabilir ve her yıl bütün dünyadan binlerce kişi bunu yapmaktadır. Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek Protokol, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme **Madde 22** ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme **Madde 14** kapsamında antlaşmaya dayalı şikayet işlem mekanizmaları bulunmaktadır. Bu şikayet işlem mekanizmaları gereken maddeyi onaylamış (İhtiyarî Protokol için) ya da ilgili madde uyarınca bildirimde bulunmuş (Sözleşmeler için) Taraf Devletler'e karşı işletilebilir."⁹⁸

Cenevre'deki İnsan Hakları Yüksek Komiserliği kontrolü altında bulunan İnsan Hakları Merkezi günlük olarak insan hakları sorunlarıyla ilgilenen ana BM organıdır. Araştırma ve Gelişme Hakkı Bölümü, Destek Hizmetleri Bölümü ve Etkinlikler ve Programlar Bölümü vardır. Bu sonuncu eski Yugoslavya gibi yerlerde alan çalışmaları yapar.

Birçok ülkede eğitim programlarına katkı amaçlı çeşitli güncel BM yayını bulunmaktadır. Bu yayınlar yargıçlara, sosyal görevde bulunanlara, tutukevi görevlilerine, polise, savcılara ve diğer hukuk bürolarına yönelik yazılar içerir ve BM temel anlaşmalarının içerikleri ile bunların günlük hayatta hukuka uyulmanın sağlanması ve adli görevlilerin idaresine

---

⁹⁸ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Programına Giriş, basın bülteni, <http://193.135.15/html/ABO-INTR.HTM>, Cenevre, 28 Nisan 1997.

---

nasıl uygulandığını kapsar. Bazı Birleşmiş Milletler ofislerine erişmek için gerekli bilgileri bu kitabın sayfalarında bulabilirsiniz.

AGİT'in İnsan Hakları Etkinlikleri

AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR)'nın yeni kurulan demokrasilerdeki yargının bağımsızlığını geliştirmek için taslak yasaların uluslararası insan hakları kurallarına uyumunu inceleyen ve insan hakları uzlaşmaları, özgür basın ve benzeri mesleki konularda yargıçlara ve diğer yargı mensuplarına seminerler düzenleyen etkin bir hukukun üstünlüğü programı vardır. AGİT 1991'den bu yana Arnavutluk, eski Yugoslavya'nın bazı bölümleri, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Rusya, Romanya, Letonya, Litvanya, Kazakistan, Ukrayna, Ermenistan ve Gürcistan dahil birçok ülkede seçimleri örgütlemiş ve gözlemlemiştir. Özgür Basın, Göçmen İşçiler, Yerel Demokrasi ve Romanların Durumu gibi konularda Varşova'da ve başka yerlerde İnsancıl Boyut seminerleri ve toplantıları düzenlemiştir. ODIHR'ın Sivil Toplum Kuruluşları'yla temas, STK ağları ile teması sürdürmek, STK'ları İnsancıl Boyut seminerlerine, uygulama toplantılarına ve gözden geçirme konferanslarına davet etmek, onların seçimleri gözlemlemesine yardım etmek için faal bir programı vardır.

Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları Etkinliği

Avrupa Konseyi'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için iyi düzenlenmiş birçok yardımcı programı vardır. Bunlardan bazıları Demosthenes, Themis ve Demo-droit programlarıdır. Bu programlardan en eski olanı Demosthenes'tir, köklerini 1990 yılında eski Sovyetler Birliği devletleri ve "konuk" statüsündeki diğer devletler için öngörülmüş olan Demosthenes-Bis programından alır. Bu programın muhtemel katılımcıları arasında yargıçlar, avukatlar, gençlik liderleri, kamu görevlileri, STK ve dernek liderleri, Avrupa Konseyi etkinlikleriyle ilgili çeşitli alanlarda görev yapan yerel ve ulusal liderler vardır.

Avrupa Konseyi'nin Themis programı yalnızca yasal işbirliğini amaçlar. Bu program kapsamında yargıçları, avukatları, noterleri, savcılarını, tutukevi yöneticilerini ve yargı mensuplarını insan hakları ve hukuk prensipleri konusunda eğitmek vardır. Konuları arasında demokratik bir toplumda yargıçın görevleri, vekalet sistemini demokratik yönetimle uyumlu organa dönüştürmek, adalet bakanlığı yönetimi, değişim yaşayan toplumlarda polis, tutukevi yönetiminde yeni kavramlar, demokratik bir devlette yasal teminatın garantörü olarak noterlik, hukuk prensipleriyle yönetilen bir devlette yasa hazırlamak, modern bir devlette avukatlar ve barolar bulunmaktadır.

Demosthenes programının bir yan çalışması olan Demo-droit programı yargı sistemine odaklanmıştır; yargının bağımsızlığının, adalete erişimin, ceza hukuku ve ceza muhakemeleri usulünün yeniden yapılanmasının önemini belirtir. Ayrıca Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki ulusal yasaların Avrupa Konseyi'nin yasal belgeleriyle yakın çizgide olmasına çalışır. Avrupa Konseyi'ne üyelik şartı aramaksızın tüm ülkelere seminerler, eğitim çalışmaları, Batı Avrupa ülkelerine akademik araştırma ziyaretleri ve anayasalar, medeni ve cezai usül kuralları ve yasamanın durumuyla ilgili kurallar gibi taslak yasaları inceleme gibi olanaklar sağlar.

Venedik Komisyonu

Venedik Komisyonu olarak bilinen Hukuk Yoluyla Demokrasi İçin Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi'nin bir Kısmi Anlaşma'sına uyumlu şekilde 1990 yılında kurulmuştur. Avrupa Konseyi'n üye olan ya da olmayan Devletlerle işbirliği yapan bir danışma organıdır. Hukuk ve siyasi bilimler konusunda uzman bağımsız kişilerden oluşur. Bu kişilerin ana görevleri şunlardır:

- Orta ve Doğu Avrupa demokrasilerine yeni bir siyasi ve yasal altyapı sistemi oluşturmalarında yardım etmek;
- Var olan demokratik yapıları kuvvetlendirmek;
- Gerçek bir demokrasinin özünü oluşturan ilke ve kurumları kuvvetlendirip gelişmelerini sağlamak.

Venedik Komisyonu'nun etkinlikleri arasında anayasal reform, seçim yasaları ve azınlıkların korunması gibi konularda araştırma yapmak, seminerler düzenlemek ve yasal görüşlerde bulunmak ve Anayasa Mahkemesi ve' benzeri mahkemelerden anayasa hukuku alanındaki içtihat hukukunu toplamak ve bunları yaymak vardır.

Venedik Komisyonu bir "Anayasaya Uygun Adalet için Merkez" kurmuştur. Bu Merkez'in amacı Avrupa anayasal gelişimiyle ilgili tüm bilgiyi toplayıp yayarak Avrupa'daki demokratik değerleri ve anayasal hukuk bilgisini iletlemektir.

Venedik Komisyonu'nun Sekreteryası ve Anayasaya Uygun Adalet için Merkez, Avrupa Konseyi binasındadır.

Council of Europe/Conseil de l'Europe
F-67075 Strazburg Cedex
Tel: +33 (0)3 88 41 20 67
Fax: +33 (0)3 88 41 37 38
E-posta: Venice@coe.fr

İNSAN HAKLARINI TANITMAK; BİR HAFTALIK SEMİNER TAKVİMİ

Bazen şöyle bir soru sorulmaktadır: “İnsan hakları konularında bir eğitim seminerini nasıl düzenliyorsunuz?” Aşağıdaki model AGİT, Avrupa Konseyi ve BM tarafından düzenlenen seminerlerden uyarlanmıştır. Program yedi günlük tasarlanmış olmasına karşın daha kısa süreli seminerler için de uyarlanabilir.

- Birinci Gün:** *Sabah:*
Giriş
İnsan Hakları Nedir? (Uluslararası Genel Bir Bakış)
İnsan Hakları Bu Ülkenin Anayasasında Nasıl Yorumlanır?
- Öğleden sonra:*
Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Uzlaşmaları, Genel Bir Bakış
- İkinci Gün:** *Sabah:*
AGİT Uzlaşmalarına Genel Bir Bakış
İlk Konu Çalışması: konuşma özgürlüğü. Küçük grup tartışmasının arkasından genel tartışma
- Öğleden sonra:*
Avrupa Sözleşmesi'nin Gözden Geçirilmesi, I. Bölüm
- Üçüncü Gün:** *Sabah:*
Avrupa Sözleşmesi'nin Gözden Geçirilmesi, II. Bölüm
İkinci Konu Çalışması: kanuna uygunluk. Küçük grup tartışmasının arkasından genel tartışma
- Öğleden sonra:*
Komisyon ve Mahkeme'nin Çalışma Şekli
- Dördüncü Gün:** *Sabah:*
Yerel Mahkemeye Bir İnsan Hakları Davası Açmak (bir yargıç, savcı, avukat ve sivil toplum örgütü temsilcisi)
Konu Çalışması: Yerel bir azınlık grubunun üyeleri hakların sistematik olarak yoksunluğundan şikayetçidirler: ne yapmaları gerekir? Küçük grup tartışmasının arkasından genel tartışma
- Öğleden sonra:*
Medya ve İnsan Hakları (yerel medya temsilcileri ve Adalet Bakanlığı ve öteki resmi görevliler)
- Beşinci Gün:** *Sabah:*
İnsan Haklarını Güvenceye Almakta Bağımsız Bir Yasama Sisteminin Önemi (bölge, Temyiz, Anayasa ve diğer mahkemelerden yargıçlar)
Konu Çalışması: barışçıl toplanma. İfade özgürlüğüyle ilgili gerçek olmayan bir yargılama

---

Öğleden sonra:

İnsan Haklarını Korumakta Kanun Yapıcıların Görevi

Altıncı Gün:

Sabah:

İnsan Haklarının Koruyucuları Olarak Yürütme Organı ve Kurumları

Okul ve Üniversitelerde İnsan Hakları Eğitimi

Öğleden sonra:

Ulusal ve Uluslararası STK ve İnsan Haklarının Korunması

Yedinci Gün:

Sabah:

Belirli konularda çalışma grupları, insan hakları davalarında medyanın kullanımı, STK'ların çalışması, bir insan hakları iddiası için hazırlık yapma konusunda tartışma, Açık Mikrofon Kapanış Kokteyli. (Sürenin sınırlı olduğu durumlarda özellikle son iki gün bazı oturumlar kısaltılabilir ya da kaldırılabilir.)

Anayasal İçtihatlar Bülteni (The Bulletin on Constitutional Case Law)

Anayasal İçtihatlar Bülteni İngilizce ve Fransızca olarak yılda üç kez yayınlanır. Bültende Avrupa kıtası ve diğer kıtalar-daki anayasa mahkemeleri ve benzeri mahkemelerin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın en önemli kararları yer alır.

Bülten'in amacı okuyucuları bir kararın önemli noktaları hakkında bilgilendirmektir.

Karar ilk olarak referans bilgisine göre tanımlanır. Ortaya çıkan yasal sorunların kısa bir açıklamasının arkasından davanın hususları ve kararın gerekçesi bir özet şeklinde sunulur. Venedik Komisyonu ve katılımcı ülkelerin iribat görevlileri tarafından özel olarak hazırlanan sistematik bir kavramlar dizini belirli konularda bilgi taraması yapmayı kolaylaştırır.

Bu nedenle *Bülten*, periyodik olarak anayasal gelişmeler hakkında güncelleme ve genel bir bakış sunar.

Anayasa hukukunun evrimiyle ilgilenen herkesin (avukatlar, yargı mensupları, kamu görevlileri, araştırmacılar ve öğrenciler) bilgiye kolayca erişmelerini sağlamaya çalışır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde *Bülten* çok kullanışlı bir araçtır.

Venedik Komisyonu özel bir bülten çıkartır: *Special Bulletin*. İlk seri anayasal yargının yasal içeriğini sunar (açıklamalar ve temel metinler); ikinci seri Avrupa kıtası ve diğer ülkelerdeki anayasal içtihat hukukunda yer alan önemli kararları içerecektir.

Bulletin on Constitutional Case Law

Secretariat of the Venice Commission
Council of Europe
F-67075 Strazburg Cedex
France
Tel: 33 3 88 41 20 67
Faks: 33 3 88 41 37 38
E-posta: venice@coe.fr

CSCE Digest

The Commission on Security and Cooperation in Europe
234 Ford House Office Building
Washington, D.C. 20515
U.S.A.
Tel: 202 225 1901
E-posta: csce@hr.house.gov
Web sayfası: <http://www.house.gov/csce>

Eastern European Constitutional Review

Rusça *Konstitutsionnoe Pravo: Vostochoevropieskoe Obozrenie* adında yayınlanmaktadır.
Yayına Hazırlayan:
Olga Sidorovich
Moscow Public Science Foundation
Prospekt Mira 36
Rooms 200–201
Moscow, 101000, Russia
Faks: 7095 280 3515
E-posta: olga@glas.apc.org

Center for the Study of Constitutionalism in Eastern Europe
The University of Chicago Law School
1111 East 60th Street
Chicago, IL. 60637
U.S.A.

Tel: 773 702 9979
Faks: 773 702 0730
E-posta: dwright_semler@law.
uchicago.edu

ya da: *Eastern European
Constitutional Review*

Alison Rose
COLPI
Nador utca 11
Budapest
1051-Hungary
Tel: 361 327 3102
Faks: 361 327 3103
E-posta: rosa@osi.hu

Helsinki Monitor

Netherlands Helsinki Committee
P.O. Box 30920
2500 GX The Hague
The Netherlands
Tel: 31 70 34 21 855
Faks: 31 70 34 21 858
E-posta: a.bloed@pobox.ruu.nl

*Netherlands Quarterly of Human
Rights*

Netherlands Institute of Human
Rights (SIM)
Janskerkhof 16
35123 BM Utrecht
The Netherlands
Tel: 31 30 25 38 033
Faks: 31 30 25 37 168
E-posta: sim@rgl.ruu.nl

Human Rights Law Journal

N.P. Engel
P.O. Box 1940
77679 Kehl am Rhein
Germany
Tel: 49 7851 2463 ya da 75275
Faks: 49 7851 4235

Human Rights Quarterly
Johns Hopkins University Press
Journals Publishing Division
701 W. 40th St., Suite 275
Baltimore, MD 21211
U.S.A.

OSCE-Jahrbuch

Nomos Publishers, Baden-Baden
Germany
Institut für Friedensforschung und
Sicherheitsproblematik an der
Universität Hamburg (IFSH)
Falkenstein 1
22587 Hamburg
Germany
Tel: 49 40 86 60 770
Faks: 49 40 86 63 615

The SIPRI Yearbook:

*Armaments, Disarmament and
International Security*

Oxford University Press
Oxford, England,
for The Stockholm International
Peace Research Institute (SIPRI)
Frösunda
17153 Solna
Sweden
Tel: 46 8 65 59 700
Faks: 46 8 65 59 733
E-posta: sipri@sipri.se
Web sayfası: <http://www.sipri.se>
*Enstitü güvenlik ve silahlanma konuları,
çatışma çözümü ve AGİT etkinlikleri
hakkında itibarlı bir yıllık
yayınlanmaktadır.*

Gopher ve Web Siteleri

Birleşmiş Milletler Gopher, Basın Duyuruları, SG Açıklama ve Mesajlar, İnsan Hakları Komitesi

gopher://gopher.undp.org.70/11/uncurr/press_releases/HR

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Anlaşmalarının Özeti

<http://www.traveller.com/~hrweb/legal/undocs.html>

Birleşmiş Milletler Gopher

<gopher://nywork1.undp.org:70/>

UNİCEF Gopher

<gopher://hqfaus01.unicef.org/>

Birleşmiş Milletler'in çocuklar hakkındaki ana kaynağı. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tam metnini ve Birleşmiş Milletler çocuk yaşamı, gelişimi ve savunması programlarıyla ilgili bilgi içerir.

Minnesota Üniversitesi İnsan Hakları Kütüphanesi

<http://www.umn.edu/humanrts/>

Kişisel ve Siyasal Hakları Uluslararası Sözleşmesi ve diğer uluslararası belgelerin tam metnini içerir.

WomensNet –Kadınların Eşitliği, Pekin

<gopher://gopher.igc.apc.org/11/women>

Kadınlar Hakkında Dördüncü Dünya Konferansı bildirimleri gibi kadınlarla ilgili uluslararası konular hakkında birçok belge. Kadınlar hakkında bilgi içeren diğer İnternet kaynaklarına bağlantılar içerir.

Kadınlar Hakkında Çalışmalar ve Kaynaklar

<gopher://cwis.uci.edu:7000/11/gopher.welcome/peg/women>

Kadın konularında birçok kaynak.

Veri tabanları

CD-ROM üstünde İnsan Hakları (Human Rights on CD-ROM):

Birleşmiş Milletler Belgeleri ve Yayınları için Kaynakça Veritabanı, Birleşmiş Milletler, New York, 1994.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Uluslararası İnsancıl Hukuk “International Humanitarian Law- IHL” CD-ROM’u, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Cenevre, İsviçre.

Seksenyedi İnsancıl Hukuk anlaşma metni, yorumlar, onay ve çekinceler konusunda bilgi vs.

LEXIS-NEXIS

LAWREW birçok A.B.D. yasa incelemesi metinleri, dergiler ve LGLIND dosyasında IAC'ın Legal Resource Index'ini (Hukuk Kaynakları Dizini) içerir. Bazı yabancı ülkelerin yasaları da vardır. Bir Avrupa Birliği veritabanı olan CELEX, ECLAW dosyasındaki INTLAW kitaplığında da yer almaktadır. LEXIS-NEXIS kapsamlı ve pahalı bir abonelik hizmetidir.

CD-ROM üstünde BM Dizini (UN Index on CD-ROM), NewsBank/Readex, New Canaan, CT

CD-ROM üstünde 1976'dan beri BM belge ve yayınlarının dizini.

WESTLAW

Uluslararası ve Amerikan hukuk dergileri ve incelemelerinin kapsamlı bir veritabanı, birçok ülkeden haberler ve bilgiler. Pahalı bir abonelik hizmeti.

Internet

American University Washington College of Law WWW, Center for Human Rights and Humanitarian Law

Human Rights Brief'e erişim sağlar. Diğer uluslararası ve A.B.D. insan hakları belgelerine erişmek için:

<http://www.wcl.american.edu/pub/humright/brief.htm>

Amnesty International On-Line (Uluslararası Af Örgütü Resmi İnternet Sitesi)

<http://www.wcl.american.edu/pub/humright/brief.htmio.org/amnesty/overview/html>
Özet belgeler, Uluslararası Af Örgütü yayınları, başka sitelere bağlantılar ve güncel küresel insan hakları bilgisi içerir.

Coalition for International Justice

<http://www.igc.apc.org/cij/>

Uluslararası bir sivil toplum örgütüdür. Yugoslavya ve Ruanda savaş suçları mahkemelerini destekler. Dava dosyaları, Muhakeme Usulü ve savaş suçlarının soruşturulması ve takibatı ile ilgili diğer belgeleri içerir.

A.B.D. Dışişleri Bakanlığı Ağı

<http://dosfan.lib.uic.edu/dosfan.html>

1993'den beri yayınlanan yıllık insan hakları ülke raporlarını içerir.

Diana (Yale Law School)

<http://elsinore.cis.yale.edu/dianaweb/diana.htm>

Yale Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Uluslararası İnsan Hakları Schell Merkezi'nde insan hakları konusunda önemli bir kaynakça uzmanı olan Diana Vincent Daviss adına düzenlenmiş uluslararası bir elektronik insan hakları kütüphanesi.

Diana (University of Cincinnati Law School)

<http://www.law.uc.edu/DIANA/>

Anlaşmalar, mahkeme kararları, dava özetleri ve resmi ya da gayri resmi kaynaklardan güncel bilgi içerir.

Avrupa Birliği ve Internet

<http://www.helsinki.fi/~aunesluo/eueng.html>

Avrupa Birliği hakkında bilgi.

Global Democracy Network

<http://www.gdn.org:80>

[gopher://gopher.gdn.org:70/1](http://www.gopher.gdn.org:70/1)

Parliamentary Human Rights Foundation belgeleri, AGİK sitesi ve Human Rights Watch İnsan Hakları Raporları içerir. A.B.D. Congressional Human Rights Foundation kurumu tarafından işletilir. Dünya Parlamentoları sitesine erişir:

<http://www.gdn.org/flags.html>

Human Rights Gopher

[gopher://gopher.humanrights.org:5000/1](http://www.gopher.humanrights.org:5000/1)

Birçok önemli uluslararası İnsan Hakları örgütüne erişir; haberler, etkinlik uyarıları, basın açıklamaları vs. içerir.

Human Rights Web

<http://www.traveller.com/~hrweb/hrweb.htm>

Toplantılar ve konferanslar hakkında bilgi, insan hakları örgütleri web sayfaları, kaynak listeler ve Internet üstünde veritabanları içerir.

Uluslararası İlişkiler Kaynakları (IANWEB)

<http://www.pit.edu/~ian/ianres.html>

BM, AGİT, NATO gibi uluslararası örgütler ve ulusal hükümetlerin bilgi kaynaklarına bağlantılar.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)

<http://www.icrc.org>

Uluslararası insancıl hukuk metinleri, diğer Kızılhaç/Kızılay sitelerine bağlantılar, çatışma ve çatışma mağdurları hakkında bilgi.

AGİT

<http://www.osceprag.cz>

Sürekli güncellenen bir AGİT Web sitesi içerir. "High Commissioner on National Minorities" bağlantısı Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği'nin etkinlikleri ve yetkileri hakkında bilgi sunar. Sitede bir de AGİT bülteni bulunur.

AGİT hakkında daha fazla bilgi için: <http://www.fsk.ethz.ch/osce/>

Bu site İsviçre Federal Dışişleri Bakanlığı için Zürih'teki Güvenlik Çalışmaları ve Çatışma Araştırması Merkezi tarafından kurulmuştur. İsviçre 1996 yılında bir AGİT

kürsüsü ve 1995–1997 arasında üçlü yönetim üyeliği sağlamıştır.

Birçok ek bağlantı ve kaynak içeren başka bir web sitesi 1997 Danimarka dönem başkanı adına kurulmuştur.

<http://www.um.dk/english/udenrigspolitik/osce/>

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Raporları

gopher://gopher.undp.org.70/11/undocs/eed/CN.4/1995

Bazı 1995 yılı raporlarının tam metni.

Dünya Bankası

<http://www.worldbank.org/>

Ülke projeleri bilgisi ve Dünya Bankası'ndan diğer veriler.

Avrupa Konseyi CODICES Veritabanı Hakkında Özel bir Not

Avrupa Konseyi sekreteryası Hukuk Yoluyla Demokrasi Avrupa Komisyonu anayasal içtihat hukuku üzerine tam işlevsel bir veritabanı hazırlamıştır. Bunu, dağıtımı yüksek miktardaki yayınları *Bulletin* üzerinden yapmaktadır. Proje CODICES (DIgest of CONstitutional CasES) olarak adlandırılmıştır. Veritabanı İngilizce, Fransızca ve başka bir özgün dilde 12,000 sayfadan oluşmaktadır ve herhangi bir türde arama yapılması olanaklıdır.

Bir kararın özetinden tam metnine ulaşmak, konuyla ilgili anayasal hükme doğrudan erişim vs. için bağlantılar vardır.

Örneğin kullanıcılar belirli bir konuda önemli bir kararı çabucak bulabilir, kararların tam metinlerini okuyabilir, anayasanın ilgili bölümlerini elde edebilir ve arama sonuçlarını yazdırabilirler.

CODICES hem CD-ROM üzerinde hem de İnternet'te bulunmaktadır. Her iki sürüm de yaklaşık yılda üç kez *Bulletin*'in yayınlanmasıyla birlikte güncellenir. Bu CD-ROM'u kullanabilmek için Windows 3.1 ya da 95 yüklü, en az 16 MB belleği olan ve bir CD-ROM sürücüsü bulunan bir kişisel bilgisayarınız olmalıdır. CODICES-İnternet için Netscape™ ya da Internet Explorer™ gibi bir Web gözatıcısı ve Web erişimi gerekir. İnternet erişimi için Venedik Komisyonu tarafından sağlanan bir parolanın kullanılması gerekir.

Bulletin on the Constitutional Case Law yayımına ve CODICES veritabanına (gönderi ücretsiz) abone olmak için:

Council of Europe Publishing
F-67075 Strazburg Cedex
Tel: 33 (0) 388 41 25 81
Faks: 33 (0) 388 41 39 10
E-posta: publishing@coe.fr

FAYDALI ADRES VE KAYNAKLAR

Telefon ve faks numaraları, E-posta ve İnternet Web sayfası adresleri de eklenmiştir.

AGİT

Organization for Security and
Cooperation in Europe Secretariat
Kärntnerring 5–7, 4th Floor
1010 Vienna
Austria
Tel: 43 1 514 36 196 ya da 514 360
Faks: 43 1 514 36 99 ya da 514 36 96
E-posta: wkemp@osce.or.at

Documentation Section of the Prague
Office of the OSCE Secretariat
Rytirska 31
110 00 Prague 1
Czech Republic
Tel: 420 2 216 10 212
Faks: 420 2 242 23 882
E-posta: Quest@osceprag.cz
Web sitesi: <http://www.osceprag.cz>
*Ofis OSCE Newsletter ve diğer yayınları
dağıtmaktadır.*

Organization for Security and
Cooperation in Europe
Office of Democratic Institutions and
Human Rights
19 Ujazdowskie Ave.
00-577 Warsaw
Poland
Tel: 48-22-52-00-600
Faks: 48-22-52-00-605
E-posta: office@odih.osce.waw.pl
ODIHR Bulletin'e İnternet üzerinden erişebilirsiniz:
<http://www.osceprag.cz>

OSCE High Commissioner on National
Minorities
P.O. Box 20062
2500 EB The Hague
The Netherlands
Tel: 31 70 31 25 500
Faks: 31 70 36 35 910
E-posta: cscehcnm@euronet.nl

BM

United Nations Centre for Human
Rights
Palais des Nations
8–14 Avenue de la Paix
1211 Geneva 10
Switzerland
Tel: 41 22 734 6011, 731 0211
Faks: 41 22 733 9879
*(Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine
İlişkin Sözleşme'yle ilgili konularda)*

Centre for Social Development and
Humanitarian Affairs
United Nations Office at Vienna
Vienna International Centre
P.O. Box 500
1400 Vienna
Austria
Tel: 43 1 211 310
Faks: 43 1 232 156

United Nations High Commissioner for
Refugees
Palais des Nations
CH-1211 Geneva 10
Switzerland
Tel: 41 22 31 02 61
Faks: 41 22 739 8681

Avrupa Konseyi

European Commission on Human Rights
(Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 25 kapsamında bireysel şikayette bulunmak için)
Secretary-General of the Council of Europe
c/o European Commission on Human Rights
67006 Strazburg Cedex
France
Tel: 33 388 41 23 50
Faks: 33 388 41 27 93

European Committee for the Prevention of Torture
Secretariat of the Committee
Council of Europe
B.P. 431 R6
67006 Strazburg Cedex
France
Tel: 33 388 41 23 36
Faks: 33 388 41 27 72

Human Rights Information Center
Council of Europe
67075 Strazburg Cedex
France
Tel: 33 88 41 28 18
Faks: 33 88 41 27 04

Council of Europe
Human Rights Grants and Fellowship Program
Directorate of Human Rights
B.P. 431 R6
F-67006 Strazburg Cedex
France
Tel: 33 88 41 2000
Faks: 33 88 41 2781/82/83

The European Commission for Democracy through Law,
The Venice Commission
Secretariat of the Venice Commission
Council of Europe
F-6705 Strazburg Cedex
France
Tel: 33 3 88 41 20 00
Faks: 33 3 88 41 37 38

Sivil Toplum Örgütleri

American Society of International Law
2223 Massachusetts Avenue, NW
Washington, DC 20008-2864
U.S.A.
Tel: 202 939 6000
Faks: 202 797 7133
E-posta: pubs@asil.mhs.compuserve.com

Amnesty International
International Secretariat
1 Easton Street
London, WC1X 8DJ
United Kingdom
Tel: 071 413 5500
Faks: 071 956 1157

Association of Bulgarian Lawyers for Human Rights
Zdravka Kalaydjieva
33 Alabin St.
IV Floor – Office 432
Targovski Dom
Sofia 1000, Bulgaria
Tel: 359 2 875 673
Faks: 359 2 465 308

Bulgarian Association for Fair Elections and Civil Rights
National Palace of Culture
Sofia 1414, Bulgaria
Tel: 359 2 650 507, 650 521
Faks: 359 2 801 038

Canadian Lawyers Association for International Human Rights
1 Nicolas Street, Suite 512
Ottawa, Ontario, K1N 7B7
Canada
Tel: 613 562 0670
Faks: 613 563 8253

Center for Human Rights and Humanitarian Law of American University
Washington School of Law
4400 Massachusetts Ave.
Washington, DC 20016
U.S.A.
Tel: 1 202 885 2612
Faks: 1 202 885 3601

Center for the Study of Human Rights
Columbia University
1108 International Affairs Building

---

420 West 118th St.
New York, NY 10027
U.S.A.
Tel: 212 854 2479
Faks: 212 316 4578 FQCHECK
E-posta: cshr@columbia.edu
Web sitesi: www.columbia.edu/cu/humanrights

Centre for Women War Victims
c/o Martina Belic
Mestovicev Trq 7 Zaprude
41000 Zagreb
Croatia
Tel: 38 41 67 89 72

Centre International de Formation a
l'Enseignement des Droits de l'Homme
et de la Paix
c/o EIP, 5 rue du Simplon
CH-1207 Geneva
Switzerland
Tel: 41 22 735 2422
Faks: 41 22 736 4863

Centre of Human Rights/Centre of
Documentation and Information on
Human Rights in East Europe
c/o Mr. Marek A. Nowicki
il. Zwirki i Wigury 51 m. 74
02-091 Warsaw
Poland
Tel: 48 22 23 46 32

Conseil International en Droits de
l'Homme
42 Frank Thomas
1208 Geneva
Switzerland
Tel/Faks: 41 22 700-0101

Croatian Council of the European
Movement
Jurisiceva 1
41000 Zagreb
Croatia
Tel: 38 41 27 48 74
Faks: 38 41 27 19 81

Croatian Humanitarian Forum
Veslacka 2
41000 Zagreb
Croatia
Tel/Faks: 38 41 514 390

Defence for Children International
C.P. 88
CH-1211 Geneva 20
Switzerland
Tel: 41 22 734 0558, 340 558
Faks: 41 22 740 1145

Estonian Institute for Human Rights
Weizenbergi 39
EEO100 Tallin
Estonia
Tel: 7 2 42 62 34
Faks: 7 2 42 63 89

European Centre for Human Rights
Education
Jungmannova 29
P.O. Box 743
111 21 Praha 1
Czech Republic

Federation Internationale de l'Action
des Chretiens pour l'Abolition de la
Torture
27, rue de Maubeuge
75009 Paris
France
Tel: 33 1 42 80 01 60
Faks: 33 1 42 80 20 89

European Roma Rights Center
H-1525 Budapest 114
P.O. Box 10/24
Hungary
Faks: 36 1 138 3727
E-posta: 100263.1123@compuserve.com

Federation Internationale des Droits de
l'Homme
Bureau de l'ONU
6 rue J. Chs. Amat
CH-1202 Geneva
Switzerland

Federation Internationale des
Journalistes
International Press Center
Bd. Charlemagne 1 (BP5)
B-1041 Brussels
Belgium
Tel: 32 2 238 0942
Faks: 32 2 230 3633

-
- Federation Internationale des Ligues des droits de l'Homme
14, Passage Dubail
F-75010 Paris
France
Tel: 33 1 40 37 54 26
Faks: 33 1 44 72 05 86
- Fellowship of Reconciliation/USA
Box 271
Nyak, NY 10960-0271
U.S.A.
Tel: 1 914 358 4601
Faks: 1 914 358 4924
- First Children's Embassy
Strt. Ljubiceva No. 48
58000 Split
Croatia
Tel: 38 58 561 184
Faks: 38 58 45 473
- Forum for Human Rights of the Republic of Macedonia
Bul. Marks Engels Br 1/5-6
Skopje
Macedonia
- Foundation of Inter-Ethnic Relations
Princessegracht 22
2514 AP The Hague
The Netherlands
Tel: 31 70 36 36 033
Faks: 31 70 34 65 213
E-posta: fier@euronet.nl
- Foundation for Roma Child
Gessayova 12
Bratislava
Slovakia
- Friends World Committee for Consultation
13 avenue du Mervelet
Geneva
Switzerland
Tel: 41 22 733 3397
- GlasNet
Ulitsa Yaroslavskaya 8
Korpus 3/216/217
129164 Moskwa
Russian Federation
Tel: 7 95 217 6182
- Group for the Defense of Human Rights of the Disabled
per Diredney Tupik 20
Kv. 6
Bataysk
Russian Federation
- Helsinki Citizen's Assembly
Panska 7
Praha 1 11669
Czech Republic
Tel: 42 22 20 181
Faks: 44 22 20 948
- Helsinki Citizen's Assembly
Macedonia
Bul. Ilinden 6.6/Room 303
91000 Skopje
Macedonia
Tel: 38 91 220 645
Faks: 38 91 227 108
- Helsinki Committee-Albania
Qendra Nderkombetare Kultures
Bulevardi "Deshmoret e Kombit"
Dhoma Nr. 35
Tirana
Albania
Tel: 355 42 33 671
Faks: 355 42 33 490
- Helsinki Committee-Alma Ata
Koktem-1, 26
Apt. 43
Alma-Ata 480070
Kazakhstan
Tel: 32 72 477 079
- Helsinki Committee-Bulgaria
Macedonia Blvd., No. 9, Entr. B
Sofia
Bulgaria
Tel/Faks: 359-2 526 277
- Helsinki Committee-Canada
205 Edmonton St.
2nd Floor
Winnipeg
Manitoba R3C 1R4
Canada
Tel: 1 204 944 1831
Faks: 1 204 956 2819

Helsinki Committee-Croatia
Gredelja 2
41000 Zagreb
Croatia
Tel: 38 41 514 744
Faks: 38 41 510 035

Helsinki Committee-Czech Republic
Hrad, post. Schr. 7
CS-119 00 Praha 1
Czech Republic
Tel: 42 2 533 361
Faks: 42 2 551 968

Helsinki Committee-Finland
P.O. Box 696
SF 00101 Helsinki
Finland
Tel: 358 0 135 1470
Faks: 358 0 135 1101

Helsinki Committee-France
BILD
50, rue de Laborde
F-75008 Paris
France
Tel: 33 1 4387-9691
Faks: 33 1 4293 5094

Helsinki Committee-Germany
c/o Bundestag, Bundeshaus
D-5300 Bonn 1
Germany
Tel: 49 228 165 094
Faks: 49 228 168 6498

Helsinki Committee-Hungary
c/o Ferenc Koszeg
Deri Miksa 10
H-1084 Budapest
Hungary
Tel: 36 1 113 7574
Faks: 36 1 134 3504

Helsinki Committee-Italy
Corso Duco di Genova 92
I-00121 Rome
Italy
Tel: 39 6 56 46 313
Faks: 39 6 56 46 314

Helsinki Committee-Kosova
Taslixhe I 36a
38000 Prishtina
Yugoslavia
Tel/Faks: 38 38 34 786

Helsinki Committee-Netherlands
Netherlands Helsinki Committee
P.O. Box 30920
2500 GX The Hague
The Netherlands
Tel: 31 70 342 15 55
Faks: 31 70 342 18 58
E-posta: a.bloed@pobox.ruu.nl
*Netherlands Helsinki Committee Arie Bloed
tarafından düzenlenen Helsinki Monitor yayını
çıkartmaktadır.*

Helsinki Committee-Romania
Calea Victoriei 120
Sector 1
Bucharest
Romania
Tel: 40 1 312 4528
Faks: 40 1 11 0731

Helsinki Committee-Norway
Den Norske Helsingforkomite
Uregaten 50
N-0187 Oslo
Norway
Tel: 47 22 57 00 70
Faks: 47 22 57 00 88

Helsinki Committee-Slovenia
Cigaletova 5
61101 Ljubljana
Slovenia
Tel: 38 61 302 946
Fax: 38 61 126 158

Helsinki Committee-Slovakia
Zabotova 2
81104 Bratislava
Slovakia
Tel: 42 7 491 859
Fax: 42 7 330 114

Helsinki Committee-Spain
Sonoso Cortumans 8
E-2801 5
Madrid, Spain
Tel: 34 1 446 9977/ 9988
Fax: 34 1 446 9988

Helsinki Committee-Sweden
Svenska Kommitten for Manskliga
Rattigheter Enligt Helsingforsavtalet
c/o Ms. Marianne Wahlberg
Fredrikslundsvagen 41
8-16144 Bromma
Sweden
Tel: 46 8 26 03 78; 80 07 18
Fax: 46 8 61 11 418

Helsinki Committee-Switzerland
c/o Monika Schar
Postfach 6363
Spitalgasse 34
CH-3001 Bern, Switzerland
Tel: 41 31 22 04 31
Fax: 41 31 21 53 63

Helsinki Committee-UK
c/o Lord Avebury
House of Lords
London SW1A 0P
UK

Helsinki Committee-USA
485 Fifth Ave.
New York, NY 10017-6104
U.S.A.
Tel: 1 212 972 8400
Faks: 1 212 972 0905

Helsinki Group-Russian Federation
Moscow Helsinki Group
Luchnikov pereulok d. 24
pod. 3 kv. 5
101000 Moscow
Russian Federation
Tel: 7095 206 0923/0924
Faks: 7095 116 7682/206 8853

Helsinki Foundation for Human Rights
Bracka 18 apt. 62
00-028 Warsaw
Poland

Human Rights Center
University of Minnesota Law School
Room 437
229 Nineteenth Ave. South,
Minneapolis, MN 55455
U.S.A.
Tel: 1 612 626 0041; 625-5027
Faks: 1 612 625 3478; 625 2011

Human Rights Information and Docu-
mentation System
2 rue Jean-Jaquet
CH-1201 Geneva
Switzerland
Tel: 41 22 741 1767
Faks: 41 22 741 1768

Human Rights Program
Harvard Law School
Pound Hall
Room 401

Cambridge, MA 02138
U.S.A.
Tel: 1 617495 3107; 495 9362/63
Faks: 1 617 495 1110

Human Rights Watch
485 Fifth Avenue
New York, NY 10017-6104
U.S.A.
Tel: 1 212 972 8400
Faks: 1 212 972 0905

Hungarian Human Rights Foundation
Lovag Ut. 15, 3/7
Budapest 1066
Hungary
Tel: 36-1 315 032

Institute for Human Rights and
Democracy
7/2 Tverskoi Blvd.
Moscow 103104
Russian Federation
Tel: 7 95 231 3402; 203 7697
Faks: 7 95 203 7697; 292 6511

Institute for Human Rights and Political
Studies
Bolshaya Gruzinskaya St. 3
Moscow 123242
Russian Federation
Tel: 7 095 255 9014
Faks: 7 095 255 9014/9852

International Alert
1 Glyn Street
London, SE11 5HT
United Kingdom
Tel: 44 71 793 83 83
Faks: 44 71 793 79 75

International Bar Association
271 Regent Street
London W1R 7PA
United Kingdom
Tel: 171 629 1206
Faks: 171 409 0456

International Commission of Jurists
26 chemin de Joinville
P.O. Box 160
CH-1216 Cointrin/Geneva
Switzerland
Tel: 41 22 788 47 47
Faks: 41 22 788 48 50

International Committee of the Red
Cross
Information Department
19 avenue de la Paix
CH-1202 Geneva
Switzerland
Tel: 41 22 734 60 01
Faks: 41 22 733 20 57

International Helsinki Federation for
Human Rights
Rummelhardtgasse 2/18
A-1090 Vienna
Austria
Tel: 43 1 402 7387; 408 8822
Faks: 43 1 408 7444

International Ombudsman Institute
W238 Law Center
University of Alberta
Edmonton
Alberta T6G 2H5
Canada
Tel: 1 403 492 3196
Faks: 1 403 492 4924

Inter-Parliamentary Union
Place du Petit-Saconnex
C.P. 438
CH-1212 Geneva, 19
Switzerland
Tel: 41 22 734 4150
Faks: 41 22 734 3141

Interrights
5-15 Cromer Street
Kings Cross
London WC1H 8L5
United Kingdom
Tel: 44 71 278 3230
Faks: 44 71 278 4334

Lawyers Committee for Human Rights
330 Seventh Avenue
10th Floor
New York, NY 10001
U.S.A.
Tel: 212 629 6170
Faks: 212 967 0916
E-posta: nyc@lchr.org
Web sitesi: <http://www.lchr.org> ve
<http://www.witness.org>

Max-Planck-Institut für Ausländisches
Öffentliches Recht und Völkerrecht
Berliner Strasse 48
D-6900 Heidelberg 1
Germany
Tel: 49 6221 4821
Faks: 49 6221 482 288

Memorial Human Rights Center
P.O. Box 552
Moscow 125057
Russian Federation
Tel: 7 95 200 6506/ 976-0343
Faks: 7 95 973 2094/ 976-0343

Minnesota Advocates for Human Rights
Suite 1000
310 Fourth Avenue South
Minneapolis, MN 554 15-3302
U.S.A.
Tel: 612 341 3302
Faks: 612 341 2971
E-posta: mnavocates@igc.apc.org
Web sitesi: <http://www.umn.edu/humanrts/mnavocates>

Minority Rights Group
389 Brixton Road
London, SW9 7DE
United Kingdom
Tel: 71 978 9498
Faks: 71 738 6265

Movement of Human Rights of
Kyrgyzstan
Abdumomunon St. 205
720000 Bishkek
Kyrgyzstan
Tel: 733 12 222 486

Netherlands Institute of Human Rights
Janskerkof 16
35123 BM Utrecht
The Netherlands
Tel: 31 30 53 80 33
Faks: 31 30 53 70 20

Polska Liga Obrony Praw Czlowieka
ul. Klonowica 16b/15
71244 Szczecin 43
Poland

Poznan Human Rights Center
Institute of Legal Studies
ul. Mielzynskiego 27/29
6 1-725 Poznan
Poland

Romani International Union
Ethnic Federation of Roma
P.O. Box 2268
Bucharest 70100
Romania

Romanian Association for Women's
Rights
8 Radu Boiangiu St.
Bloc 38, Apt. 29 S
Bucharest
Romania
Tel: 40 1 665 3059

İnsan Hakları Etkinliklerine Kaynak Sağlayan Bazı Sivil Toplum Örgütleri

Ford Foundation
320 East 43rd St.
New York, NY 10017
U.S.A.
Tel: 1 212 573 5000
Faks: 1 212 599 4584

Friedrich Ebert Stiftung
Godesberger Allee 149
5300 Bonn 2
Germany
Tel/Faks: 49 228 883 396

Friedrich Naumann Stiftung
Margaretenhof
Konigswinterer Strasse 409
D-53639 Konigswinter
Germany
Tel: 49 22 33 70 1159
Faks: 49 22 33 70 1188

Konrad Adenauer Stiftung
Rathausallee 12
5205 Sankt Augustin
Germany
Tel: 49 22 41 2460
Faks: 49 22 41 246 508
*Rusya'da: Minskaya el. (Syetun, House I 9c)
Moscow*

Nederlandse Organisatie Voor
Internationale
Ontwikkelingssamenwerking
Amaliastraat 7
2514JC The Hague
The Netherlands
Tel: 31 70 342 1758
Faks: 31 70 361 4461
E-posta: adminCnoviv.antenna.nl

Reporters sans frontiÈres
5, rue Geoffroy Marie
75009 Paris
France
Tel: 33 1 44 83 84 84
Faks: 33 1 45 23 11 51

Soros Foundations
888 Seventh Ave.
New York, NY 10106
U.S.A.
Tel: 1 212 757 2323
Faks: 1 212 974 0367

Westminster Foundation for Democracy
10 Storey's Gate
Westminster
London SW1P 3AY
United Kingdom
Tel: 44 171 976 7565
Faks: 44 171 976 7464

United States Agency for International
Development'in farklı ülkelerdeki insan
hakları örgütlerini destekleyen çeşitli
burs ve kaynakları vardır. Ev sahibi ül-
kenin Amerikan Elçiliği'ndeki USAID
aracılığıyla başvuruda bulunabilir. Ek
bilgi için:

US Agency for International
Development
320 21st St. NW
Washington, DC 20523
U.S.A.
Tel: 1 202 547 9620
Faks: 1 202 663 2772

Özel not...

Human Rights Internet
8 York St., Suite 302
Ottawa, Ontario
K1N 586
Canada
Tel: 1 613 789-7407
Faks: 1 613 789-7414
E-posta: hri@hri.ca ya da hriweb.ca

Canadian Development Agency tarafından desteklenen Human Rights Internet, üç ayda bir yayınlanan *Human Rights Tribune*, binlerce yayının özetiyle birlikte kapsamlı incelemesini içeren *Human Rights Internet Reporter*, insan hakları çalışmalarına kaynak sağlayan vakıflar, fon sağlayıcıları ve diğer örgütlerin bir dizinini sağlayan *Funding Directory*, İnternet üzerindeki seçilmiş insan hakları bilgi kaynaklarının bir rehberi olan *A User's Guide to Selected Online Human Rights Information Sources*, insan hakları eğitimcileri için İnternet üzerinde bulunan kaynakların bir değerlendirmesi olan *Survey of Resources Available on the Internet for Human Rights Educators*, *Human Rights Thesaurus* ve *Teaching About Genocide* yayınlarını çıkartır. Human Rights Internet, Ottawa, Canada (adres yanda) tarafından çıkartılan *Funding Human Rights, an International Directory of Funding Organizations & Human Rights Awards* yayını kaynak sağlama olanaklarının kapsamlı bir listesini içerir.

KAYNAKÇA

Amnesty International Handbook, Amnesty International Publications, New York, New York, 1991. Uluslararası insan hakları hukuku ve sivil toplum örgütlerinin yönetimi gibi konularda değerli bir kaynak.

Ralph Beddard, *Human Rights and Europe*, üçüncü baskı, Grotius Publications Limited, Cambridge, İngiltere, 1993.

Vincent Berger, *Case Law of the European Court of Human Rights*, üç cilt, The Round Hill Press, Dublin, 1989–1995. Davaların iç hukukta yol açtığı değişikliklerle ilgili yorumlar ve davaların özetleri.

British Institute of Human Rights, *Human Rights Case Digest* (1990–), Sweet ...Maxwell, Londra.

Thomas Buergenthal, *International Human Rights in a Nutshell*, ikinci sürüm; West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995. Önemli bir özet kitap.

Centre for Human Rights: *Manual on Human Rights Reporting: Under Six Major International Human Rights Instruments*, Birleşmiş Milletler, Cenevre, 1991.

Chart Showing Signature and Ratifications of Council of Europe Conventions and Agreements (1960–), Council of Europe Press, Strazburg, ND.

Luke J. Clements, *European Human Rights: Taking a Case Under the Convention*, Sweet & Maxwell, Londra, 1994.

Council of Europe, *Yearbook of the European Convention on Human Rights* (1955/57–), Martinus Nijhoff Pub., Lahey, Hollanda. Sözleşme Protokollerinin metinleri, çekinceler, Komisyon ve Mahkeme dava görme usulü, Komisyon ve Mahkeme kararlarını içerir.

Digest of Strazburg Case Law Relating to the European Convention on Human Rights (1984–1985), Carl Heymanns Verlag, Köln, Almanya, 6 cilt, Dönemsel olarak güncellenmektedir.

Kathryn English & Adam Stapleton, *The Human Rights Handbook: a Practical Guide to Monitoring Human Rights*, The Human Rights Center, University of Essex, Colchester, Birleşik Krallık, 1995.

European Commission of Human Rights, *Decisions and Reports = Décisions et Rapports* (1975–).

European Court of Human Rights, *Publications of the European Court of Human Rights, Publications of the European Court of Human Rights=Publications de La Cour Européenne des Droits de l'Homme*, Council of Europe, Strazburg. Series A (1974–), Series B (1965–). Mahkeme'nin gördüğü davalar ve kararları A Serisinde, sözlü savunmalar ve ilgili belgeler B Serisi'ndedir.

European Law Center, *European Human Rights Reports [EHRR] (1979–)* (gayri resmi), Sweet & Maxwell, Londra. 1960'dan bu yana Mahkeme kararları ve seçilmiş Komisyon kararları ile Bakanlar Komitesi çözümleri.

Framework Convention for the Protection of National Minorities, Council of Europe, Strazburg, Fransa, 1995.

From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process, Arie Bloed (ed.) Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Hollanda, 1993.

Donna Gomien, *Short Guide to the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, Publishing and Documentation Service, Strazburg, 1993. Saygın bir uluslararası uzmanın Sözleşme yargılaması hakkında yaptığı kısa bir özet.

Donna Gomien, David Harris, Leo Zwaak, *Law and Practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Council of Europe Publishing, Strazburg, 1996. Üç önemli Avrupa İnsan Hakları uzmanının Sözleşme hukuku hakkındaki daha kapsamlı yorumları.

Guide to international Human Rights Practice, (ikinci sürüm), Hurst Hannum (ed.) International Human Rights Law Group ile işbirliği içindeki Procedural Aspects of International Law Institute için, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1992.

Human Rights, a Compilation of International Instruments, iki cilt. United Nations Publication ST/HR/1/Rev.5 (Vol. 1, Part I and Part II) Birleşmiş Milletler, New York ve Cenevre, 1994.

Human Rights and the Judiciary, a Collection of International Documents, Frederick Quinn ve Andrzej Rzeplinski tarafından hazırlanmıştır, OSCE/ODIHR, Varşova, Polonya, 1995. Rusça.

Human Rights in the Administration of Justice, a Manual on Human Rights for Judges and Lawyers, Professional Training Series, No. 6,

---

Birleşmiş Milletler, Yüksek Komiserlik, İnsan Hakları Merkezi, Cenevre, 1997.

Human Rights in International Law, Basic Texts, Council of Europe Press, Council of Europe, Publishing and Documentation Service, Strazburg, 1992.

Human Rights Internet Reporter, a Listing of Organizations Concerned with Human Rights and Social Justice Worldwide, Supplement to Volume 15 of the Human Rights Internet Reporter, 1994, Human Rights Internet, Ottawa, ON, Kanada, 1994. 1994'den beri güncel tutulan kapsamlı bir insan hakları örgütleri listesi.

Mark W. Janis and Richard S. Kay, *European Human Rights Law*, the University of Connecticut Law School Foundation Press, Hartford, Connecticut, 1990.

Antonio La Pergola, "The European Constitutional Heritage," Introductory Statement, UniDem Seminar, European Commission for Democracy through Law, Montpellier, Fransa, 22–23 Kasım 1996, Council of Europe Document CDL-UDM (96)11, Strazburg, Fransa, 7 Kasım 1996.

Richard B. Lillich ve Hurst Hannum, *International Human Rights, Problems of Law, Policy, and Practice*, üçüncü basım, Little, Brown and Company, New York, 1995.

Frank Newman ve David Weissbrodt, *International Human Rights: Law, Policy, and Process*, ikinci basım, Anderson Publishing Company, Cincinnati, Ohio, 1996.

Frank Newman ve David Weissbrodt, *International Human Rights: Law, Policy, and Process, Selected International Human Rights Instruments and Bibliography for Research on International Human Rights Law*, ikinci basım, Anderson Publishing Company, Cincinnati, Ohio, 1996.

A.H. Robertson ve J.G. Merrills, *Human Rights in Europe, a Study of the European Convention on Human Rights*, üçüncü basım, Manchester University Press, Manchester, İngiltere, 1993. Komisyon ve Mahkeme yargılama usulü ve içtihat hukuku üzerine bir yorum.

Henry J. Steiner ve Philip Alston, *International Human Rights in Context, Law, Politics, Morals*, Clarendon Press, Oxford, 1996.

Hanna Suchocka, "Europe's Constitutional Heritage and Social Differences," UniDem Seminar, European Commission for Democracy through Law, Montpellier, Fransa, 22–23 Kasım 1996, Council of Europe Document CDL-UDM (96) 2, Strazburg, Fransa, 14 Kasım 1996.

World Conference on Human Rights, The Vienna Declaration and Programme of Action, United Nations Publication DPI/1394-39399-Ağustos 1994-20M, New York, 1993.

İNSAN HAKLARI, DEMOKRASİ VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ

---

*U*luslarımızın yegane yönetim sistemi olarak demokrasiyi inşa edeceğini ve kuvvetlendireceğini taahhüt ediyoruz. Bu çabamızda aşağıdaki hususlara uyacağız.

İnsan Hakları ve temel özgürlüklere her insan doğduğu anda sahip olur, bunlardan feragat edilemez ve hukukun güvencesi altındadır. Devletin birincil sorumluluğu bunları korumak ve geliştirmektir. Bunlara saygı, aşırı güçlü bir devlete karşı asli bir güvencedir. Bunlara uyulması ve eksiksiz işlerlik kazandırılması özgürlük, adalet ve barışın temelidir.

Demokratik yönetim, düzenli aralıklarla yapılan özgür ve adil seçimlerle ifadesini bulan halk iradesine dayalıdır. Demokrasinin temeli, insanın kişiliğine saygı ve hukukun üstünlüğüne dayanır. Demokrasi, ifade özgürlüğünün, toplumdaki bütün kesimlere hoşgörü gösterilmesinin ve her fert için fırsat eşitliğinin en iyi güvencesidir.

Demokrasi, temsili ve çoğulcu karakteri ile, seçmene karşı sorumluluğu, kamu makamlarının hukuka riayet etmesi ve adaletin yansız bir şekilde dağıtılmasını da zorunlu kılar. Kimse yasaların üstünde olamaz.

*Yeni bir Avrupa için Paris Şartı – AGİK Zirvesi
Paris, 21 Kasım 1990*
